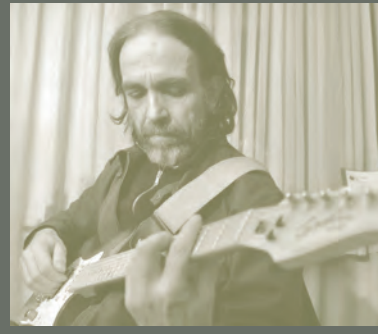

ENİNE BOYUNA
HATIRLA
SEVGİLİ

HAITİ'DEN MİSİR'A
KAPİTALİZM
BELASI

TANER ÖNGÜR:
NÜKLEER SANTRAL
İS-TE-Mİ-YO-RUZ!

BAT'IIN "ÇOKAMAÇLI" TÜRKİYE VİZYONU Tayyip'in çakısı

Keser, biçer, ayıklar,
törpüler, açar, tıkar, oyar, kanırtır...

27 NİSAN MUHTIRASINDAN BUGÜNE
Düzenin yarılması

KENTSEL DÖNÜŞÜM

Başbüyük direniyor

TAHA PARLA'NIN SORUSUNA BİR CEVAP
Korkmaktan korkmuyoruz!

KÜRT KADIN ŞAİRLER

Tek pasaport yürektir

AZİZ ÇELİK'LE SSGSS ÜZERİNE
Şimdilik geçmiş olsun

YÜKSEKOVA'DA KANLI NEWROZ

Bunu İsrail Filistinlilere yapmaz!

LÜBNAN'DAKİ ERMENİLER ARASINDA

Beyrut'taki Anadolu

NURHAK'TA CEM TÖRENİ

Senede bir gün gönül abdesti

Commandante Hüseyin

Günaydın gazetesi, bir lastik fabrikasına molotof kokteyli atan üniversite öğrencisini Che'ye benzetince ortaya tuhaf bir haber çıkmış.

15 Nisan 1970 tarihli habere göre, Uniroyal Lastik Fabrikası'na molotof kokteyli atan üç öğrenciden biri olan "Che Hüseyin", "Artist olup Kübalı Che Guevara'yı canlandırmak isterim. Devrimci olduğum için Ömer Şerif'ten daha iyi oynayacağım muhakkak" demiş. Tabii ki dememiş de, Günaydın'ın 1969-71 yıllarındaki efsane yazı işlerinden bir kurnaz Hüseyin'i Che'ye benzetip Ömer Şerif'in Che filminden bir fotoğrafını da kullanarak böyle bir haber uydurmuş. Zaten birinci sayfada bunlar anlatılırken haberin devam sayfasında molotof kokteyli atanlardan Hüseyin'in polislin havaya ateş açmasıyla yakalandığı ve fabrikada küçük çaplı yangın çıktığı yazıyor sadece. Che falan yok yani.

Millî Tarih

İSTE TARİH İŞTE SALİH AYLIK MÜSTAKİL SİYASİ GAZETE

Hazırlayan: Murat Toklucu

Devletin radyosuyla alay edilmez!

1959'da taraflı radyo yayınından gına getiren bir grup insanın kurduğu demek, radyoyla alay ettiği gerekçesiyle kapatılmış.

30 Nisan 1959 tarihli Yeni Sabah haberine göre, "Radyolarda Partizan Neşriyatı ve Ajans haberlerini Dinlemek İstemeyenler Derneği"nin kurucuları üçer lira cezaya mahkûm edilmiş. Dernek de kapatılmış.

Mahkemede demeğin kuruluşunda kanundışı bir durum bulunmadığı, ancak "cemiyet nizamnamesinde, partizan yayınlar dinletilerek mağdur edilene yardım edileceği ve asabi bozulanların teselisinde tıbbî ve psikolo-

jik yardımda bulunulacağı belirtilmesinin" suç teşkil ettiği sonucu varılmış. Kararda "bu ifadeyle radyo ve neşriyatını istihfaf (hafifseme) ve onunla istihza (alay etme) kastı güdüldüğü kanaatiyle mahkûmiyet ve kapama kararı verildi" denilmiş.

O dönemde (aslında 1956'dan beri) CHP, CMP ve Hürriyet Partisi iktidardaki Demokrat Parti'ye karşı ortak hareket ediyor ve bunun adına "Güçbirliği" deniyordu. Başka partilerin

katılımı ve bazı birleşmelerle güçlenen bu ittifaka karşı DP de Vatan Cephesi Ocakları'nı açarak karşılık verdi. DP, muhalif gazetelerin VC adını taktığı Vatan Cephesi işini öyle bir abarttı ki, köylülere kendilerine katılmaları halinde yol ve cami yaptırmayı vaat etmeye, işadamlarına cepheyne katılmazlarsa devletten iş alamayacakları tehdidinde bulunmaya başladılar. Bu da DP'lilere yetmemiş olacak ki, cepheye katılan binlerce

kişinin ismini radyodan tek tek okutmaya başladılar. Hatta listeleri daha da şişirmek için beklerin ve ölümlerin adlarının listelere dahil edildiği söylentileri yayıldı. İşte, "Radyolarda Partizan Neşriyatı ve Ajans haberlerini Dinlemek İstemeyenler Derneği" yöneticilerinin tek suçu, saatler süren bu zırvaları dinlemek istememeleridir.

Rum ve Türk kızlarının meydan kavgası

Fener Rum Lisesi'nin kız öğrencileriyle Türk kızları arasındaki sıradan bir kavga, "Rum kızlar Türklüğü aşığladı" diye haber olmuş.

4 Mayıs 1958 tarihli Demokrat İzmir'in haberine göre, Türk ve Rum lise kız öğrenciler meydan kavgası yapmışlar. Olaylara "Rum kızlarının Türklüğü tahkir etme küstahlığında bulunmaları" yol açmış. Fener Rum Lisesi'nde okuyan bazı kızlar, Sultan Selim Lisesi öğrencisi kızlara "pis Türkler, sırtınızda giyeceğiniz yok, üstünüzde yok başınızda yok, nelerle uğraşıyorsunuz" diye laflar atmışlar. Bunun üstüne çıkan olaylarda 100'den fazla Rum ve Türk kızı birbirine girmiş. Biri Türk, beş öğrencinin yaralandığı olaylar polis tarafından bastırılmış. Gözaltına alınan Rum kızları, Türklüğe hakaret suçlamalarını kabul etmeyip Türk kızlarının kişisel bir meseleyi büyütme için yalan söylediklerini öne sürmüşler. Mahkemeye çıkan kızların hepsi serbest bırakılmış.

"Yaşınız küçük, boşanamazsınız"

Boşanmak isteyen çiftin talebi "yaşınız küçük" diye geri çevrilmiş. Boşanmaya uygun olmayan yaşın evlenmeye nasıl uygun olduğu ise muamma.

30 Mayıs 1970 tarihli gazetelerde boşanmak isteyen yaş küçük karı-kocayı "Yaşınız ne, başınız ne. Boşanma da nereden çıktı" diye kovan hakimlin haberi var. Günaydın'ın olaya yaklaşımı her zamanki gibi bambaşka. Diğer gazeteler çiftin sürekli kavga ettikleri için boşanmak istediklerini yazarken, Günaydın iki yıllık evli 16 yaşındaki Fatma ve 18 yaşındaki Temel'in sinema tartışması yüzünden boşanmak istediğini yazıyor. Buna göre Fatma "acıklı" filmleri, Temel kovboy filmlerini tercih ediyormuş. Bu sebeple mahkemeye çıkan çift, hakimlin azarı sonucu barışmaya karar vermiş ve "bir daha karşınıza çıkmayacağımıza söz veriyoruz" demişler. 14 ve 16 yaşındayken evlenmelerine izin verilen, ama iki yıl sonra boşanmaları engelenen çift adliyeden el ele ayrılmış.

Fetih Ruhu ve Ayasofya

Ayasofya'nın cami yapılması için eylem yapan gençlerin hedefleri arasında "Dünkü uşağımız Yunanlıdan 12 Ada'yı almak" da var.

Millî Gazete'nin 12 Nisan 1974 tarihli "Ayasofya artık açılmalıdır" başlıklı haberine göre, "dini ve millî şuurunu yüksek gençler" ertesi gün Ayasofya'nın cami olarak hizmet vermesi için eylem yapacaktı. Eylemi örgütleyen Millî Türk Talebe Birliği'nin (MTTB) açıklamasında "dünkü uşağımız Yunanlıdan 12 Ada'yı almanın zamanı geldi" denildiğine bakılırsa, tek derd Ayasofya değil. Bu arada, iktidar ortağı MSP senatörlerinden Ali Oğuz, "Ayasofya'yı cami yapan Fatih'in fetih ruhunu sadede-bilmemiz için hükümet olarak bu işi yapmaya azimliyiz" demiş. "Ne zaman" sorusuna "yakın zamanda" yanıtı veren Oğuz'a göre, Ayasofya'yı cami yapmayan bir hükümete millî hükümet denemezmiş.

Ecevit'in "azılı komünist" teyzesi

Hergün, yazar Azra Erhat için "azılı komünist yazar başbakanın teyzesi çıktı" demiş, düzeltme iki ay sonra gelmiş.

MHP'nin yayın organlarından Hergün gazetesi'nin 22 Nisan 1978 tarihli nüshasında "Azılı komünistlerden yazar Azra Erhat, Bülent Ecevit'in teyzesi çıkmış". Gazeteye göre, CHP'nin İçişleri Bakanlığı'na aldığı "solcu militanlar" devlet arşivlerindeki "komünist ve bölücülere ait" fişleri yakmışlar. Yakılan belgelerden biri de "Ecevit'in teyzesi olan, gizli Komünist Parti üyesi" Azra Erhat'a aitmiş. Hergün, Erhat'a ait belgeyi de yayınlamış sayfada. Yanan belgenin ga-

zetenin eline nasıl geçtiği sorusu bir yana, Erhat'ın Ecevit'in teyzesi olduğu da doğru değil. Ama gazetenin buna uyanması için iki ay geçmesi gerekmiş. 6 Haziran 1978 tarihli haberin başlığı şu: Azra Erhat Ecevit'in teyzesi değil.

Müselles nizam

Muhitranın, 27 Nisan e-muhitrasının yıldönümündeyiz. O günden bugüne neler olduğu malûm: Anayasa Mahkemesi'nin 367 kararıyla Abdullah Gül'ün Çankaya'ya çıkmasının engellenmesi, 22 Temmuz seçimleri, AKP oylarının yüzde 47'ye ulaşması, Gül'ün MHP desteğiyle cumhurbaşkanı seçilmesi, Ergenekon soruşturması ve Yargıtay'ın AKP'yi kapatma davası açması. Bir de 27 Nisan öncesine bakalım: 19 Ocak'ta Hrant Dink suikasti, 29 Mart'ta Nokta'nın iki darbe girişimini ifşa etmesi, 14 Nisan'da Ergenekoncuların öncülüğündeki Tandoğan mitingiyile başlayan cumhuriyet mitingleri.

2007'nin gelişi 2004'ten belliydi -bunu şimdi görüyoruz: AB'yle üyelik müzakeresine resmen başlamanın koşulu olan Dokuzuncu Uyum Yasası Paketi, Kıbrıs'ta Annan planı referandumu ve dönemin Genelkurmay Başkanı Hilmi Özkök'ün öndediği iki Ergenekon darbesi. Sonrası, Veli Küçük'ün deyişiyile "organize millî refleks" harekâtı: Başbakanlığa bağlı İnsan Hakları Dayanışma Komisyonu tarafından hazırlanan Azınlıklar Raporu'nun kameralar önünde yırtılması, "misyonerlik faaliyetleri" suçlamaları, Rahip Santoro cinayeti, 301 davalanna müdahillik ve sanıklara saldırılar, Danıştay suikasti, Cumhuriyet gazetesine atılan provokatif çatapatlar... 2004'ten 2007'ye böyle gelindi. Körüklenen Kürt karşıtlığı -TAYAD'lıların Trabzon'da linç girişimine maruz kalmalarının nedeni Kürt (dolayısıyla PKK yandaşı) zannedilmeleriyle-, Mersin'de "bayrak yakma" provokasyonu, Şemdinli vakası, "şehit cenazeleri" gösterileri de cabası.

Koskoca gemileri buharlaştıran Bermuda Şeytan Üçgeni misali, bir üçgenin, eski dille bir "müselles" in içindeyiz. Bu müselles, toplumu din ve milliyetçilik, serbest piyasa ve militarizm kuskacına alan, solu temsil eden her şeyi buharlaştıran bir nizam. Kurulu düzenin, bu müselles nizamın bir tarafında neo-İtilafçılar, bir tarafında neo-İttihadçılar var. Bir de, kâh o tarafa, kâh bu tarafa meyleden, ama her halükârda ipleri elinde tutan erkân-ı harp... Eski rejimin müzakere yeri Yıldız'dı, yenisinininki Dolmabahçe. Son mutabakat da orada yapıldı. 27 Nisan'da neo-İttihadçılarla yanyana duran erkân-ı harp, devlet-i âlinin çıkarları adına ("düvel-i muazzama"nın istekleri doğrultusunda) tarihî müttefiklerini yan yolda bırakıp neo-İtilafçılarla (eski adlarıyla Hürriyet ve İtilaf, yeni adlarıyla muhafazakâr liberaller) uzlaştı. Neo-İttihadçıların çizmeyi aşan kesimi, erkân-ı harp içindeki uzantıları dahil olmak üzere tasfiye edilecek, buna karşılık sözde değil özde laik bir reiscumhur seçilecek, bu arada Kürtlere aman verilmeyecek ve dahi Irak Kürdistan'ına sefer düzenlenecekti.

Dolmabahçe'deki hesap sandıktan çıkan aritmetiğe uymadı. 22 Temmuz zaferinin gecesinde ve müteakip günlerde toplumsal uzlaşmadan dem vuran Erdoğan, Gül dışında bir AKP'linin cumhurbaşkanı adayı olabileceğini ima etti, hatta TSK'nın ehven-i şer olarak gördüğü Vecdi Gönül'ün ismi yeniden dolaşıma girdi. Ama, Gül "sandıktan çıkan iradeyi görmezden gelemem" deyince ve Bülent Arınç'ın desteğini alınca işin rengi değişti. Ardından MHP'nin hamlesi geldi, 367 engeli aşıldı, Gül Çankaya'ya çıktı. O "şok" henüz atlatılmadan Erdoğan'ın yaptığı türban çıkışı MHP Meclis'e taşıyınca ipler gerildi. Meselenin "Gülhane formülü"yle halli mümkün gibi göründü bir ara, ama türbanın kamuya da "sıçraması" ihtimali -hele kimi AKP'lilerin bu yöndeki arzularını beyan etmeleri- üzerine Dolmabahçe mutabakatı rafa kalktı, Yargıtay darbesi geldi. Misilleme gecikmedi, Dolmabahçe mutabakatının ce-

vaz verdiği Ergenekon davası hararetlendi, genişledi ve saflar kalın çizgilerle belirlendi. Neo-İtilafçılara göre, bir tarafta darbeciler, diğer tarafta demokratlar var. Neo-İttihadçılara göre ise, bir tarafta "düvel-i muazzama"nın işbirlikçisi İslamcılar, diğer tarafta ise bağımsız ve laik Türk devletinin koruyucuları var. Halbuki, ne neo-İtilafçıların demokratlığından, ne de neo-İttihadçıların laikliğinden söz edilebilir. Yasalar ortada, o yasalarda kimlerin mühürü olduğu da belli. 301, neo-İtilafçıların eseri. Zorunlu din dersinden sünni ideolojinin aygıtı Diyanet İşleri'ne, laiklikle bağdaşmayan bir dizi yasal, kurumsal düzenleme de neo-İttihadçıların özenle korudukları miraslar. İşin tuhafı, iki tarafın da o yasalara ilkesel bir itirazları yok, temelde mutabıklar. Tıpkı, milletvekillerinin parti liderleri tarafından atanmasını sağlayan Siyasal Partiler Kanunu'nda, yüzde 10 barajını koyan Seçim Kanunu'nda mutabık oldukları gibi. Tıpkı Kürt halkının ifade özgürlüğünü ve siyasal temsil yetisini engellemekte mutabık oldukları gibi. Tıpkı serbest piyasa ekonomisinde ve özelleştirmede mutabık oldukları gibi. Özelleştirmedeki yegane ayrımlıkları, neo-İttihadçıların bazı satışlarını yerli sermayeye yapılmasını istemesi -sanki farkedemiş gibi! Ayrıca, millî denilen sermaye ne kadar millî ki?

"Müselles nizam"ın anahatlarında neo-İtilafçılarla neo-İttihadçılar, yalnız birbirleriyle değil, erkân-ı harple de buluşuyorlar. Üçgen de böyle kuruluyor. Evet, aralarında anlaşmazlıklar da var. En belirgin olanı AB. Ama, AB'nin ekonomi boyutuyla, Maastricht kriterleriyle hiçbirinin sorunu yok. Mesele siyasi boyut, Kopenhag kriterleri. Ama ilkesel bir pozisyon söz konusu değil. Müsellesin üç tarafı da bu kriterlere işine geldiği zaman muhabbet gösteriyor, gelmediği zaman "Ankara kriterleri"ne dönüyor. Nitekim, neo-İttihadçılar, bölücü ajan addettikleri AİHM'in Refah Partisi kararına alkış tutarken, DTP'nin kapatılma davasını Ankara kriterleriyle olumlayan neo-İtilafçılar, söz konusu AKP olunca parti kapatılmaları güçleştiren Venedik konvansiyonuna sarılıyor.

Liberaller, bu müselleste tarihsel geleneklerine uygun olarak neo-İtilafçılarla saf tutuyor. Kemalistler de kendi gelenekleri itibarıyla neo-İttihadçılarla bütünleşmiş durumda. Peki sol nerede? Bir kısmı neo-İtilafçıların kuyruğunda, bir kısmı neo-İttihadçıların dümen suyuunda. Bu anızın adı Ecevit sendromu. Sosyal demokrasi kavramını marksizm kökenli olduğu için reddeden Ecevit, Özal döneminden beri ANAP'la, Bahçeli döneminden itibaren de MHP'yle müttefikti. 28 Şubat'taki tavırını, Merve Kavakçı krizindeki halini ve bunlara ilâveten Fethullah Gülen'le ilişkisini hatırlayalım. Marx'ı "bulaştırmadığı" Demokratik Sol, öyle bir soldu. DSP, şimdi neo-İttihadçıların yedeğinde, tıpkı Marx'ı geçmişte Stalin veya Mao'yla, şimdi de kemalizmle ikaime eden sol parti ve hareketler gibi. Marx'ın miyadının dolduğunu söyleyip 19. yüzyılın liberal iktisatçıların kılavuz edinenler ise doğal olarak neo-İtilafçıların safında.

1 Mayıs arefesinde, Arjantin'den Filipinler'e, Haiti'den Mısır'a, dünyanın dört bir yanından gelen haberler, Marx'ın temelini attığı dünya görüşünün çağımızın aşılmasını ufkunu olduğunu bir kez daha gösteriyor. O ufuktan yüz çeviren solun, kâh neo-İtilafçılara, kâh neo-İttihadçılara ve/veya "laik cumhuriyetin bekçisi" erkân-ı harbe yamanması ve Bermuda Şeytan Üçgeni'ndeki gemiler misali, müselles nizamda yitip gitmesi kaçınılmaz.

• Şehir Hatları	5
• 27 Nisan Muhitrası'nın yıldönümü..	10
• Taha Parla'ya cevap	13
• Aziz Çelik'le SSGSS üzerine	14
• Korkut Boratav	18
• Kanlı Newroz'un ardından	22
• Nükleer santrale karşı kampanya ..	26
• Radyo Express	29
• Kentsel dönüşüm	36
• Kiraat	42
• Dumani Üstünde	43
• Kürt kadın şairler	44
• Vahe Berberian	46
• Beyrut'taki Anadolu	47
• Hatırla Sevgili	49
• Meşin Yuvarlak	56
• Müzik Dolabı	59
• Nurhak'ta Cem töreni	61

Abdurrahim Soğan, Ahmet Eken, Ali Kesgin, Ali Murat Hamarat, Alican Tayla, Arslan Eroğlu, Asena Günel, Ayşe Çavdar, Ayşegül Oğuz, Batu Boran, Beyhan Demir, Bilge Ceren Şekerciler, Canan Şenol, Cevat Şen, Çiğdem Öztürk, Derya Sayın, Didem Danış, Ender Ergün, Eray Aytımur, Erdir Zat, Hakan Lokanoğlu, HknKrtsh, Handan Koç, Hüseyin Ustaoglu, Ilker Aksoy, İrfan Aktan, Maral Aktokmakyan, Merve Erol, Murat Küçük, Murat Meriç, Murat Toklucu, Nâzım Dikbas, Oğuz Güner, Onat Yücel, Onur Yazıcıoğlu, Özyay Selmo, Özgür Akarsu, Özgür Eren, Pelin Özer, Pınar Ögünç, Pınar Uygun, Reha Öztunalı, Rober Koptaş, Saner Şen, Serhan Mersin, Serkan Seymen, Siren İdemem, Sungu Çapan, Süleyman Bilgi, Şahan Nuhoglu, Tora Pekin, Tuna Kuyucu, Tuncer Erdem, Ulaş Özdemir, Ulus Atayurt, Umüt Bayazoglu, Yasemin Avdan, Yücel Göktürk, Zeynep Nuhoglu **baskı** Ezgi Matbaacılık, Sanayi Caddesi Altay Sok. No:10 Yenibosna/Istanbul **tel** 0212 4522302 **basım yeri ve tarihi** İstanbul Nisan 2008 **dağıtım** Doğan Dağıtım A.Ş. **yönetim yeri:** Abdullah Sok. No. 9 Beyoğlu - İstanbul **tel-faks:** 0.212.251 87 67 **e-mail** expressdergisi@yahoo.com **abonelik** expressroll@gmail.com **Yıl 6 sayı 83 23 Nisan - 15 Mayıs 2008 imtiyaz hakkı** Bilge Ceren Şekerciler **sorumlu yazarları** müdürü Şahan Nuhoglu **ilan irtibat** Özyay Selmo (0.533.514 90 49)

YEREL SÜRELİ YAYINDIR. AYDA BİR YAYINLANIR.
ISSN 1307 - 461X

Fredric Jameson

Modernizm İdeolojisi

EDEBİYAT YAZILARI

Metis Eleştiri, Çeviri: Kemal Atakay, Tuncay Birkan, 416 sayfa

Marksist eleştirmen ve kültür teorisyeni Jameson'ın edebiyat yazılarından hazırladığımız kapsamlı bir seçki: Yorumlama teorisi, edebi tür anlayışları, Üçüncü Dünya Edebiyatı ve ulusal alegori, siyasal bir sorun olarak haz, edebiyat eleştirisinin tarih ve teori içindeki yeri, teorik jargon gibi temaları çözümlenen yazıları ile, modernist ya da proto-modernist anlatı yazarlarının ve modernist şairlerin yapıtlarını değerlendirdiği eleştirel yazıları bir arada.

Murathan Mungan

Kadıncı Kentler

Metis Edebiyat, Öyküler, 296 sayfa

Murathan Mungan'dan 16 şehir 16 öykü, yurt sathından kadın manzaraları: Alsancak İskelesi, Nurhayat, Adana Seyhan Otel, Emine, Maşatlık, Sevgi, eski Mudanya yolu, Esmem, Şengül, Yeşilirmak, Nihal, Ankara İl Radyosu, Tansel Plak, Nazan, Sinop Kalesi, Yıldız, Kanat Turizm, Çanakkaleli Perihan, Meltem, Tülay, Erzurum dağları, Yakutiye Medresesi, Fotoğrafçı Aram, Suna, Diyarbakır surları, Hâkimehanım, Aslı, Lüks Terzi, Foto Zafer, Nebahat Abla, Asiye, Pozcu Mahallesi, Zozan, Esenler Otogarı –ve diğerleri...

Magrit Schreiner

Hayal Kırıklıkları Kitabı

Metis Edebiyat, Roman, Çeviri: Ogün Duman, 120 sayfa

Ölmüş bir kadının hayatla hesaplaşması: Schreiner doğumdan ölüme dek yaşamımızın her anını oluşturan çabalarımızın beyhudeliğini acı ama mizahtan da yoksun olmayan bir dille anlatıyor. Doğumla birlikte keşfetmeye başladığımız dünyanın giderek büyümesini yitirisi, umut ve beklentilerimizin boşa çıkışı, kararlarımızın sadece görünüşte bir değişiklik yaratması ve olanaklarımızın giderek daralması Schreiner'in elinde trajik-komik bir bilanço'ya dönüşüyor.

Didier Anzieu

Deri-Ben

Ötekini Dinlemek, Çeviri: Nesrin Tura Demiryontan, 328 s.

"Deri-ben" düşüncesi ortaya atıldığında hem ben'e hem de bedene yeniden saygınlık kazandırmasıyla dikkat çekti: Lacan tarafından geçersiz ilan edilen, ben psikolojisi tarafından daraltılan ben'e ve psikanaliz tarafından ihmal edildiği söylenen bedene... Derin yorum çalışmasının ben'in kuruluşunu da içine alacak şekilde yeniden değerlendirilebileceğini gösteren ilk yapıt olan *Deri-Ben*, bugün de psikanaliz tartışmalarındaki önemini korumaktadır.

John Gribbin

Schrödinger'in Yavru Kedileri

GERÇEKLiĞİN PEŞİNDE

Metis Bilim, Çeviri: Nedim Çatlı, 296 sayfa

İngiliz bilim yazarı John Gribbin, *Schrödinger'in Kedisinin Peşinde* adlı başarılı kitabının devamı niteliğinde olan bu kitapta, kuantum dünyasının "tuhafliklarını" irdelemeye ve bunlara ilişkin farklı yorumları ele almaya devam ediyor. Gribbin'in gayet anlaşılır ve esprili bir dille kaleme aldığı bu ilginç kitabı kuantum dünyasıyla uzaktan yakından ilgilenen tüm okurlarımıza tavsiye ediyoruz.

Eduardo Galeano

Biz Hayır Diyoruz

Metis Seçkileri, Çeviri: Bülent Kale, 200 sayfa

Uruguaylı yazar Eduardo Galeano Latin Amerika'da militan gazeteciliğin önde gelen isimlerindedir. Bu Metis Seçkisi'nde, gazeteciliğin edebiyatın bir alt kolu değil, aksine, en etkililerinden biri olduğunu savunan Galeano'nun yirmi altı yazısına yer veriyoruz: Che, Zidane, Salgado, Evo Morales, Latin Amerika edebiyatı, yazarın işlevi, televizyon, beden, işkence, sürgün, Şili, Küba, Bolivya, ABD, emekçiler, eşcinseller, beyazlar, siyahlar, yerliler, Latin Amerika... Sözü'nün onuruna inancını hep koruyan bir yazardan, edebiyatın hakıyla kullanıldığında gazeteciliği ne denli etkili kılacağını gösteren güçlü politik metinler.

David Harvey

Umut Mekânları

Metis Tarih Toplum Felsefe, Çeviri: Zeynep Gambetti, 368 sayfa

Ütopya hareketler yüzlerce yıldır adil bir toplum ve daha iyi bir yaşam için mücadele veriyorlar. Harvey bu eserinde tarihsel ve coğrafi bir bakış açısıyla bu hareketlerin başarısızlıklarının altında yatan sebepleri ve ütopyalara orta-ya çıkaran fikirlerin geçerliliğini sorguluyor. Uzamsal ve zamansal ütopyaların artılarını eksilerini değerlendirdikten sonra, "diyalektik ütopycılık" adını verdiği yeni bir ütopya düşüncesinin genel hatlarını çizen Harvey, daha eşitlikçi ve doğayla barışık yaşamayı mümkün kılacak tasarımlara dikkatimizi çekiyor. Kitabın sonunda ise yazarın kendi umut mekânına dair son derece aydınlatıcı, gayet şahsi bir ütopya bulacaksınız.

metis

Genel Dağıtım PUNT

Ya benimsin ya kara toprağın!

GEBZE- Silvia Moro ile Pippa Bacca, "Gelinler Yolda" projesinin yaratıcıları olan iki kadın sanatçı. Milano'dan yola çıktıklarında "barış" düşüncesini yolculukları aracılığıyla bir kez daha gündeme getirmek istiyorlardı. Konuştukları insanlardan küçük anılar toplayacak, otostop yaparak Beyrut'a varacaklardı. 5 Nisan'da "Annelik ve Kardeşlik" hakkında temaslarda ve girişimlerde bulunmak üzere Beyrut'a ulaşmayı hedefliyorlardı. Yolda üzerlerinden hiç çıkartmamak şartıyla "saflığın", "barışın" ve "masumiyetin" simgesi birer gelinlik giymeye karar verdiler. İtalyan modacılar onlar için yolculuk anılarını taşıyabilecekleri cepli gelinlikler tasarladı. 8 Mart'ta nişanlısıyla vedalaşıp arkadaşıyla yola çıktı Pippa...

Yakın zamanda savaşın altüst ettiği Slovenya, Hırvatistan, Bosna gibi ülkelerden geçip dertli Balkanları tasarladıkları gibi otostop yaparak geçtiler. Türkiye sınırına gelmeden önce iki sanatçı yollarını ayırıp projelerini birbirlerinden bağımsız gerçekleştirme kararı aldılar.

Silvia İskenderun'a kadar yoluna devam etti, Pippa'nın yolu ise Gebze'de sonlandı. Otostop yaparak bir kamyonu bindi ve şoförü tarafından tecavüze uğrayıp boğularak öldürüldü. Toprağa çıplak bir şekilde gömüldü.

Pippa ne ilkti, ne de son olacak. Pek çok kişinin sandığının aksine, onun sonunu hazırlayan ne giydiği gelinlik, ne barış gönüllüsü ve sanatçı olması, ne de otostop yapmasıydı. Pippa'nın sonunu hazırlayan, birçok kamyonun şoför koltuğunun üzerinde asılı duran, kadife kırmızı zemin üzerine yazılı "ya benimsin ya kara toprağın" zihniyeti.

Pippa'nın sonunu hazırlayan, bu ülkedeki toplumsal cinsiyet politikaları, erkekegemen iktidarın ta kendisi. Bu iktidarın tecavüzcü bir şoför olarak beden bulması... Pippa elbette yol boyunca durakladığı ülkelerde birçok riskle karşılaşabilme ihtimalini düşünüyordu. Ama üzerinden geçmeyi planladığı coğrafya, tecavüzcüsüyle gelinlik giydirilip evlendirilen kadınların ülkesiydi.

Aile içi şiddetin meşru sayıldığı, kadının karakola kocasından şikâyet etmek için gittiğinde bizzat polis tarafından tıpış tıpış eve gönderildiği, yine ailesi tarafından "kocandır, döver de, sever de" diye geri yollanıp kocası tarafından öldürüldüğü, sokakta gündüz vakti fiziksel ve cinsel tacize maruz kalan kadınların ülke-

ŞEHİR HATLARI

siydi. Pippa'nın üzerinden geçmeyi planladığı coğrafya, amcasının oğlu tarafından tecavüze uğrayan, bu tecavüz sonucunda hamile kaldığı için abileri tarafından öldürülen kadınların ülkesiydi. Başbakanın kadınlar gününde her kadının üç çocuk yapmasını öğütlediği, kadının eve kapatma politikalarıyla, yeni sosyal güvenlik yasalarıyla kısırıldığı, annelik ve karılık kavramlarıyla kutsandığı, namus kavramlarıyla kadınları boğan bir coğrafyaydı.

Pippa'nın üzerinden geçmeyi planladığı coğrafya, yılbaşında birçok kameranın önünde, turist kadınları uluorta taciz eden erkekleri beş kuruş karşılığında serbest bırakan yetkililerin yaşadığı coğrafyaydı. Ülke sevgisini "ya sev ya terket", aşklarını tehdit, şiddet, mülkiyet ilişkileri üzerinden ifade eden, bebeklerden katil, tecavüzcü, işkenceci yaratan karanlığın olduğu bir coğrafyadan geçmeyi planlıyordu Pippa.

Bu kadarını elbette hesaba katamazdı. Giydiği gelinliğin taşıdığı masumiyet, saflık, barış gibi simgesel kavramların onu koruyacağını düşünüyordu. Gelinlik giymeseydi de başına aynı şeyler gelebilirdi. Buna bezer hikâyeleri üçüncü sayfa haberlerinde okumadık mı? Bu gelinlikli performansın en trajik bölümü, bu coğrafya için, Pippa'nın üzerine yüklediği simgelerin aksine, başka simgelerle yüklü olmasıydı.

Damatsız bir gelin, gerçekten masumiyet, saflık ve barış simgeleriyle mi yüklüdür bu coğrafya-

da? Damatsız gelin, "baba otoritesine, mahalle baskısına, koca iktidarına, zorla evlendirilmeye", kısacası "erk"e başkaldırmıştır. Toplumsal cinsiyet politikaları evlenmeyi, baba, koca, amca, abi, mahalle ve devlet tarafından kadının sahiplenilmesini kutsarken, damatsız gelin bu coğrafyada tacizi hak etmiştir.

Gece sokağa çıkan, başı açık, baldırı açık, kadınlar, yılbaşında Taksim'e çıkma cesaretini gösterenler, başka ülkelere turistik ya da sanatsal niyetlerle seyahat edenler, okulda, pazarda, toplu taşıma araçlarında, işyerlerinde, kısacası kamusal alanda varız diyen tüm kadınlar bu ülkenin kadın politikaları sayesinde tacizi, tecavüzü hak etmiştir.

Pippa, sanatçı olarak, barış gönüllüsü olarak öldürülmedi, tacize, tecavüze, şiddete uğrayan birçok kadın gibi, yalnızca kadın olduğu için hedef oldu ve öldürüldü. Öldürülmesiyle, "sanat dünyayı değiştiremez" diyenlere inat, barışçıl projesi Türkiye'nin gündemine oturdu. Projesini gerçekleştirmek için giriştiği riskli yolculuk bu uğurda hayatına mal olurken, barış mesajları yayılmaya başladı yeryüzüne. Şimdi Pippa'nın hayatı, sanatsal projesi konuşulsun. Şimdi en azından bu genç kadının anısına yaşanılabilir bir dünya için neler yapılabilir diye düşünülün. Pippa, projesini tamamladı. Acısını tüm kadınlar ve kadın sanatçılar olarak içimizde hissediyoruz. Huzur içinde uyu Pippa! - Canan Şenol

Al altına bir minder, yüzünü bana dönder

MARAŞ, NURHAK- Şanslı gününüzdeyseniz, kış ortasında güneş parlıyorsa, Malatya'dan Elbistan'a giden yolda bütün heybetiyle dağları seyredersiniz. Öyle çok şey anlatırlar ki, iki saatlik yolun nasıl tükendiğinin farkına bile varmazsınız. Sağ taraftaki dağlara kar konmaması, sol tarafın tepelerine ise iyiden iyiye yerleşmiş, yayılmış. Elbistan'a yaklaştıkça ışık hafifliyor, renkler koyulaşiyor... Nurhak minibüsüne bindiğimizde kulağımızda Dertli Divani çalıp söylemeye devam ediyor; "Yolcu yola gitmez, yola bahane"...

Hacı'nın yeni kurduğu evinde, kaloriferli bir apartman dairesindeyiz. Yaz sonunda evlenmişler Zeynep'le, o da Nurhaklı, ilkokul öğretmeni. Eşyalara zaman sinmemiş henüz, pencereden, alçak uçan kırlangıçları, kavak gövdesini gagalayan serçeleri izleyerek menemen yiyor, çay içiyoruz. Hacı, köyün dedesi Hüseyin Dede'nin (Gögerçin) en büyük oğlu. Dedesinin öldüğü hafta doğduğundan, onun adını almış, bir Alevi-Bektaşî için ironik bir ad, nedeni Hacılar köyüymüş, dedesi orada yerleştiğinden, aile de bu ada yerleşmiş. Nurhak İlköğretim Okulu'nda öğretmen Hacı, yani Hacı-Hoca. Müftünün ziyaret talebini reddetmeyen, ama onu ağırladıktan sonra hiç kötü söz söylemeden, politik-güncel tartışmalara girmeden, incelikle yazıp okuduğu bir şiirle tavrını, duruşunu özetleyip öylece uğurlayan Hüseyin Dede'ye konuk olacağız az sonra. Nurhak nüfusunun yüzde doksanı Alevi-Bektaşî, Sünniler kasabanın girişinde yerleşmişler. Yirmi yıldır Dertli Divani önderliğinde görgü cemlerini yapan, geleneği sağlam biçimde sürdüren nadir yerlerden biri Nurhak. Ufak tefek sıkıntılar olsa da, bunlar aynen fıkralardaki gibi çözülüyor. Örneğin megafonla ezan yayını uğulaması başlatıyor devlet yetkilileri, bir megafon da Hüseyin Dede'nin evinin önündeki direğe yerleştiriliyor. Sonra sürekli yer değiştiren bir megafon hikâyesidir başlıyor ve sonuçta sessizlik galip geliyor.

Küçük elma ağaçlarının, cevizlerin, armutların arasında, tavuklu-horozlu geniş bir köy evindedir. Cem evi kurulmadan önce cemler bu evde yapılırmış, şimdi kasabanın iki cem evi var. Bu evde sadece insanlar değil, ağaçlar da yaşıyor, soba, ateş, yün, toprak, hepsi bizimle beraber nefes alıyor. Gereksiz eşyaya yüz verilmiyor köy evlerinde. Hazreti Ali, Hacı Bektaşî Veli, Âşık Mahzuni,

dedeler, saz, aile fotoğrafları, sobada çaydanlık, kuruyan çamaşır, dolap, televizyon, takvim... Hüseyin Dede hezene yaslanıp bağdaş kurmuş. Hezen Nurhak evlerinin taşıyıcı kolunu, ana direği. Geçmişte, bu hezenleri taşımak için on kişi dağa çıkar, iki gün boyunca sürüyerek indirirlermiş. Teybimizi açıp Hüseyin Dede'nin sözlerine kulak veriyoruz, şiirlere ve onların arasından akıp giden hikâyelere. Duvarda bağlama ve cura asılı. Çalmıyor, ama geceleri uyku tutmadığında, zihni dizelerle dolduğunda avluda oturup tıngırdatarak okumuş sabaha kadar. Bazı geceler de alır başını yürürmüş satatlerce, mırıldanarak.

Güncel tartışmalara pek yüz vermiyor, ona her soru sorulduğunda gülümseyerek bir an duruyor ve ardından o konudaki şiirini söylüyor. Her gün onu dinleyenler anlıyorlar şiirin o an mı yazıldığını, yoksa hafıza arşivinden mi derlendiğini. Hüseyin Dede, okuma yazması olmayan binlerce şiirlik bir kitap, her insan bir kitaptır sözünün ete kemiğe bürünmüş hali. 63 yaşında, yirmi yıldan bu yana her hafta cemleri yöneten, köye dedeli eden o. Bıyıklı, gür, gözleri her daim parlıyor ve gülümseyen yumuşak bakışında bir dağ devirenlerin gücünü saklıyor.

Cem ve gece

1500 metre yükseklikte olduğunuz her an hatırlatan bir temiz hava, hep bir dağ farkındalığı... Hiçbir yabancılık yok teninizde, yabancılığı silen hava mıdır, canayakın evsahipleri mi yoksa; belki su, ateş, şiir, türkü. Ama burada kimse evsahibi değil, öyle bir eda yok, sanki bütün köy paylaşılıyor, paslanmış demir anahtarlar dağların ötesine fırlatılmış... Ortada geniş bir asfalt, herkes yolun ortasından yürüyor. Kasaba-köy arası bir yerde, uzaklarda kümelenmiş evlerin oluşturduğu mahalleler de var, uzak yerleşimleri derleyip toparlayan sa hep dağlar.

Ceme doğru yoldayız, sohbet ediyoruz Hacı'yla. Nurhaklıların üçte ikisi gurbetteymiş. Avrupa'da en çok Almanya, Fransa ve İngiltere'de, Türkiye'nin başka kentlerinde, ekme peşinde. Yaşlı nüfusun okuma yazması yok, o yıllarda köyde okul olmadığından diplomasızlar, ama sözlü kültürün en parlak izleri dökülüyor konuşmalarından. Öyle güzel bir anlatımları, öyle canlı, oynak bir söz hazineleri var ki, kısa ziyaretlerimizde ciltlerce kitabı iki saat içinde okuyup geri vermek şartıyla önümüze koymuşlar gibi

Fotoğraf: Şahan Nuhoglu

hissediyoruz, konuştuğumuzda beğenmez oluyoruz kendi sözcüklerimizi, âciz kalıyoruz yanlarında. Köyün yaşlıları hep inşaatlarda çalışmış, hiçbirinin sigortası yok. Ancak hepsi yoksulluğa rağmen, güçlükle de olsa çocuklarını okutmuş, okuyup iş sahibi olan gençler şimdi ailelerine sahip çıkıyor. Nurhak'ta bütün Alevi-Bektaşî evlerinde aynı televizyon kanalları izleniyor; Yol, Su, Dem, Düzgün, Hayat... Serçeşme dergisine abone olanlar var, elden ele dolaşan dergi, perşembe ve cumartesi akşamları yapılan cemlere katılım oranı da hayli yüksek. Uzakta olanlar için servis de var.

Ayakkabıları çıkarıp geniş salona girdik. Kapıda sağ elinizi göğsünüze verip eğilerek selamlıyorsunuz cemaati, çıkarken de selam vereceksiniz aynı şekilde. Ortada dev bir soba gürül gürül, dede tam kapının karşısında, yanında yoldaş dedeler, önlerinde kılıfları içinde sazları... Tam karşılına saz çalıp söyleyecek gençler dizilmiş, yüz yüze gelmişler. Çepe çevre minderler üzerinde, sırtını duvara dayamış köylüler sohbet halinde, tespih tıkırtıları, yanan odunların çıtırtısına karışıyor. Yüz elli kişiden fazlayız, ama kargaşa yok. Gençler ölçülü bir rahatlık içinde, çocukların yara-

mazlıklarında bile edepli bir hal var. "Edep" in kilit sözlerden biri olduğuna İstanbul'a döndüğümüzde iyice ikna olacağız, bunu henüz bilmiyoruz. Cinsiyeti silmenin, sadece maldan mülkten değil, cinsel kimlikten, görüntüden sıyrılmaktan da mümkün olduğu üzerine daha sonra düşüneceğiz. Orada bizi hafifleten neydi sorumuza; kalabalık caddelerde, otobüslerde, her fırsatta kendini tanımlayan, kimlik bildiren, hep para sayan insanlardan nefes alamaz hale geldiğimizde yanıt bulacağız. Cem evinden içeri girdiğimiz an ilk dersleri almaya başlamışız, ama henüz bunun farkında değiliz.

Bir süre sohbet, ardından gözünün "Gerçeğe Hü, erenler" uyarısıyla başlıyor cem. Hüseyin Dede, evdekinden farklı olmayan bir tonda cemaatle sohbet ettikten sonra gençlerin saziyle deyişler birbirine bağlanıyor. Ardından dedelerin saziyle semah dönülüyor. Arada molalar da veriliyor, tutulan bacaklar açılıyor, sigara içenler dışarı çıkıyor. Bu arada siz de kalabalığın biçimine büründüğünüzü duymadan erirsiniz o cem havasında. Bir inanca bağlı mısınız, kimlerdensiniz sorulmaz bile, ikinci nakaratta bütün sözleri ezberlediniz bile, diz-

lerinize vurarak ritm tutuyor, kendinizden geçiyorsunuz. Olduğunuz gibi olmaya izin var burada, kuşku değil güven var çünkü. Az sonra tören bitiminde hızla yere serilen muşamba yolluklar üzerinde yemeğinizi de bölüşeceksiniz.

Dört gün dört gece tanrı misafiryidik Nurhak'ta. Fıkıradaki Bektaşî, evine girip Tanrı misafiryim diyen yabancıya camiye gösteriyordu. Kimse bize camiye göstermedi, sırtını dönmedi. İlk karşılaşmamızda Hüseyin Dede, "Al altına bir minder / Yüzünü bana dönder" demişti, biz de öyle yaptık. Dönüp geldik İstanbul'a ama yüzümüz hâlâ ona dönük. Mart sonunda yine gideceğiz köye, görgü cemine katılıp sabahı bulacak, birlikte demlenip yine dönecek, eksik sözlerimizi Express'in sarı sayfalarında tamamlamaya çalışacağız.

– Pelin Özer

EXPO kulisleri, EXPO krizi

PARİS– Uluslararası niteliğiyle olimpiyatlardan bile daha büyük olduğu söylenegelen EXPO İzmir'e geliyordu, direktten döndü. Final sunumları ve oylama martın son günü Paris'teydi. Express oradaydı, kulisteydi.

Haberleri herkes okudu, ama size kulisten görünen ironik, yer yer trajikomik yurdum manzara- larını aktarmadan olmazdı.

EXPO, ilk kez 1851'de, sanayi devriminin ilk yıllarında İngiltere'de düzenlenmiş, ilk telgraf orada sergilenmiş. Eyfel Kulesi "bir EXPO hatırası" olarak yapılmış. Beş yılda bir yapılıyor ve altı ay boyunca açık kalıyor. İzmir EXPO 2015'i alsaydı, hızlı tren, otoyol, tüp geçit ve otel projeleriyle şehir adeta yeniden inşa edilecekti; fuarın altyapısı için 20 milyar dolar harcanacaktı.

EXPO fuarını düzenlemek için aday olan her şehir, bir tema belirliyor. Uluslararası Fuar Bürosu temayı onayladıktan sonra aday kentler arasında uzun soluklu bir sunum yarışı ve lobi çalışması başlıyor. Bu lobi bahsi pek konuşulmadı İzmir mağlubiyetinden sonra. Ama final günü kulislerde "sahada kazandık, masada kaybettik" nidaları uçuşuyordu.

İzmir'in teması "Herkes İçin Sağlık"tı. Gerekçeli, ama ironik bir seçim. Gerekçeleri malûm: Hipokrat'ın Bodrum'daki çalışmalarını, ilk ameliyatlara ev sahipliği yapan Denizli'deki Hierapolis antik kenti, eczacılığın babası Galen'in Bergama'daki araştırmaları ve Bergama civarındaki Asklepios tedavi merkezi... İki bin yıl öncesinin İzmir'i... İronisi de bugünün İzmir'inde, Türkiye'sinde: EXPO hezimetinden tam bir hafta sonra

sağlık emekçileri Kadıköy'de toplandı, sloganları "herkes için sağlık"tı. Kendi vatandaşına bu hizmetleri vermekten aciz, piyasacı bir hükümetin Paris'te tüm dünyadan gelen delegelere, cumhurbaşkanından Dışişleri bakanına, ana muhalefet liderinden belediye başkanına, tam kadro "sağlık" nutukları çekmesi, vaatlerde bulunması, olsa olsa trajik bir gözboya olabilirdi.

"Türkiye kazandı!" asparagası da ayrı bir trajikomedi. Trajik, çünkü final sunumu için çalışan ekip gerçekten aylardır otuz dakika için büyük emek harcamış, son derece profesyonel bir sunum hazırlamıştı. İzmir'i tanıtan filmler, içerideki İzmirli'lere bile "vay be, bu kadar güzel miymiş İzmir" dedirtti. İstanbul Devlet Opera ve Balesi Müdürü Yekta Kara'nın sanat yönetmenliğinde tasarlanan müzik, dans gösterileri "Doğu ile Batının buluşması" temasını basmakalıplıktan uzak, gayet etkileyici bir şekilde yansıttı. Hoş, konuşmacılar devlet erkânı olunca sunumun etkileyiciliği ve inandırıcılığı da o derece yara aldı. 2015'te yapılacak bir etkinlik için Abdullah Gül'ün "İzmir'i seçerseniz, son derece dinamik bir EXPO'yu seçmiş olacaksınız. Türkiye'nin halkı ve hükümetiyle bu projenin arkasında olduğuna dair cumhurbaşkanı olarak size garanti veriyorum" demesi ne kadar inandırıcı olabilir ki? Aynı gün, aynı cumhurbaşkanı için "siyasî yasaklama" davası onaylanmış, bütün dünya ajansları olayı birinci haber olarak geçmişti...

İtalyanlar "beslenme" temasıyla sahnedeydi. Başbakanları Prodi, Dışişleri bakanları Massimo D'allema'nın konuşmalarının yanısıra, mini Youssou N'Dour konseriyle başlayan Milano sunumu, Milan'da top koşturan Senegal asıllı Hollandalı futbolcu Seedorf, eski ABD başkan yardımcısı ve yeni "çevreci" Al Gore'un bizzat katılarak yaptıkları konuşmalarla Milano'nun "beslenme" temasını "Afrika" üzerin-

de yoğunlaştırarak büyük puan topladı. İtalyan hükümetinin "Afrika'nın borçlarını sileceği" bile ima edildi. Uluslararası bir "şöhret"ler zirvesi tadında geçen İtalyan sunumu, her şeye rağmen Türkiye'nin sunumundan daha etkili değildi.

Ama "Türkiye kazandı" asparagası tam bir şark tiyatrosuydu. O sunumlar için aylarca çalışan ekibin emeğine ve erken bir 1 Nisan şakası gibi önce sevinip sonra yıkılmalarına mı üzülmeli, yoksa bu haberi uçurup "şölen"e hazırlanan İzmir'de ve tüm Türkiye'de yalancı bahar yaşıtan sorumsuz habercilere mi kızmalı?

Delegelerin hâlâ oy kullandıklarını salondan canlı yayın yapan kameralarla kuliste gözümüzle gördük. Ortada daha karar yokken "Türkiye kazandı" haberi nereden, hangi akla hizmet çıktı, o haber nasıl Türkiye'ye uçtu, hayret verici. Necip basın "teknik bir arızadan dolayı iki kez oylama yapılmış" diyerek kendini kurtarmaya çalışması da ayrıca trajikomik. "Milano kazandı" açıklamasının ardından yabancı düşmanlığı hortlayıverdi "İtalyanlar zaten beş kez Expo yapmış, bize verseler ne olurdu? Hakikaten Türkiye'yi dışlıyorlar. Türk'ün Türk'ten başka dostu yok!" Asansörde yetkili ağızların kendi aralarındaki konuşmalarında şu cümleyle tanık olduk: "Bu kadar para harcıyıp bu kadar adamı Paris'e yığacağımıza, parayı delegelere yedirseydik, kesin kazanırdık." Ne denir? "Bir başkadır benim memleketim!"

-Reha Öztunalı

Tractorazo eylemleri

CORDOBA- Mart ayının ortalarında Christina Fernandez Kirschner'in yeni vergi yasasına yönelik olarak tarımsal üretim birliklerinin ve meslek örgütlerinin başlattığı grev, iki hafta içinde Arjantin'de gündelik hayatı derinden etkileyen bir krize dönüştü.

Hükümetin soya ve ayçiçeği gibi tarımsal ihraç ürünleri üzerindeki vergi oranını yüzde 25'lerden, yüzde 44'lere çıkarmasına büyük tepki gösteren üreticiler, 13 Mart'ta iki günlük grev kararıyla eylemlerine başladılar. Otoyollarda traktörleriyle ve kamyonlarıyla barikatlar kuran üreticiler, şehirlere gıda girişini engellemeye başladılar. Eylemler, barikatların ana unsuru traktörler nedeniyle "Tractorazo" olarak adlandırıldı.

Tarımsal meslek örgütleri, hükümetin kayıtsızlığı karşısında grevi önce dört gün daha uzatma, sonra da yasa geri çekilene kadar devam ettirme kararı aldılar. Paskalya tatiline girildiğinde eylemler tüm ülkeye yayılmış, sadece Cordoba'da 47 otoyol barikatlarla kesilmişti.

Barikatlar nedeniyle saatlerce yollarda kalan Paskalya tatilcilerini evlerine döndüklerinde başka bir sürpriz daha bekliyordu. Grev, marketlerin stoklarını eritmiş, çoğunda et reyonları kapanmış, süt ürünleri "kişi başına bir adet" sınırlamasıyla satılmaya başlanmıştı. Sebze ve meyvelerin fiyatları ise üçe dörde katlanmış, 1 kilo domates 1.5 pesodan 5 pesoya, patates 1 pesodan 4 pesoya, 1 litre süt ise 1.5 pesodan 3 pesoya fırlamıştı.

Grev onuncu gününe girdiğinde hükümet sessizliğini koruyordu. Cordoba bölge valisi ise aynı gün "koşulsuz" her türlü görüşmeye açık olduğuna dair bir demeç verdi. Ancak grevin ulusal bir krize dönüşmesi, barikatların baş unsuru traktörlerin şehirlere inmesiyle gerçekleşti. Arjantin'in orta kesimlerinde birçok kentte 26 Mart sabahı işlerine gitmek üzere evlerinden çıkan binlerce çalışan yolları kesen traktörlerle karşılaştı. Küçük toprak sahiplerinin öncülüğünde büyüyen olaylar karşısında Kirschner suskunluğunu bozdu ve "diyaloga başlayabilmek için greve son verilmesi" çağrısı yaptı. Büyük toprak sahiplerinin kendi çıkarlarını korumak için küçük üreticileri kullandığını söyleyen Kirschner, bu grevin hem köylülüğe, hem de halkın çıkarlarına karşı olduğunu belirtti.

Hükümetin çağrısına barikatları esneterek cevap veren köylü örgütleri, şehirlere her saat başı bir kamyon girişine izin verdiler. Şehirli orta sınıf ve solun bir bölümü aynı hafta içinde Buenos Aires'te hükümet politikalarını eleştiren büyük bir miting düzenledi. Peronist örgütlerle şehirli yoksullar ise ağırlıklı olarak vergi yasasını destekleyerek hükümetin yanında yer aldılar.

28 Mart'ta hükümetle tarımsal meslek örgütleri arasında baş-

layan pazarlıklar 3 Nisan'da sonuçlandı. Taraflar, tarımsal ürünlerin dünya piyasalarındaki fiyatlarına göre belirlenecek kademeli vergi sistemi üzerinde anlaştı.

Köylü grevinin en büyük etkisi, Kirschner'in etrafında oluşturulan ittifakın parçalanması oldu. Yasayla birlikte tarımsal üreticileri karşısına alan Fernandez, şehirlerdeki orta sınıf ve işçi sınıfını ikna etmekte oldukça zorlandı. İktidarının 100. gününde ülke ciddi bir politik krize sürüklendi.

Yeni vergi yasasını "zenginliğin yeniden paylaşımı" olarak sunan Kirschner, küçük üreticiler ile büyük üreticiler arasında bir ayrım yapmayarak ciddi bir politik risk aldı. Yasanın, global ekonomik krizin zaten kırılğan olan Arjantin ekonomisi üzerindeki etkilerini yumuşatmak için bir acil durum önlemi olarak gündeme getirildiğini savunan bazı ekonomistler, ülkenin sıcak para ihtiyacını karşılamak için özellikle soya ihracatına yüksek vergi konulduğunu söylüyor.

Arjantin'deki tarımsal üretime dair rakamlara baktığımızda, grev boyunca hiç dile getirilmeyen oldukça yıkıcı bir tabloyla karşılaşıyoruz. Ülkenin 170 milyon hektarlık ekilebilir toprağının 74 milyonuna 4000 toprak sahibi veya şirket, 35 milyonuna daha büyük 1000 toprak sahibi veya şirket sahip durumda. 137 bin küçük üretici ise sadece 2.2 milyon hektarı paylaşıyor. Neredeyse verimli alanların çoğu büyük üreticiler ve şirketler tarafından işletiliyor. Küçük üreticiler ise daha çok dağlık kesimlerde ve Kuzey Arjantin'de yoğunlaşıyor. Ülkede Benetton 900 bin, Cresud 460 bin, Bunge 260 bin, Amalita Fortobat 220 bin hektar toprağa sahipken, küçük üreticilerin sahip oldukları ortalama toprak miktarı 16 hektar.

Bütün tartışmaların göbeğinde yer alan soya, 2007'de iki milyar dolarlık ihraç rakamını yakalarken, üretiminin ve ihracatının yüzde 70'ini Los Grobo grubu ya-

yor. Küçük üreticilerle tarım oligarşisi arasındaki bu derin uçurumun yanında, görünmeyen diğer bir nokta da, 1 milyon 300 bin civarında olduğu tahmin edilen tarım işçileri. Günde ortalama 12 saat çalışan ve ayda 800-1000 peso civarında kazanan bu insanlar, Arjantin'in en yoksul kesimlerinden biri. Bu işçilerin 350 bini her hasat zamanı bölgeler arasında göç ediyor ve gündelikçi olarak çalışıyor ve herhangi bir sosyal güvenceye sahip değil.

Yaklaşık bir ay boyunca Arjantin'i sallayan köylü grevi, aslında soya üreticileriyle hükümet arasındaki pasta kavgasının sonucunda doğdu. Küçük üreticilerin örgütlü olduğu FAA (Federación Agraria), büyük toprak sahiplerinin birliği Sociedad Rural Argentina (SRA) ile birlikte hareket edince, grev hem büyük bir kitle desteği kazandı, hem de grevin tarım oligarşisi tarafından yapılmadığına dair bir imge ortaya çıktı. Ancak '76 darbesinin en büyük destekçilerinden SRA, diktatörlük döneminde de, sonraki hükümetler zamanında da büyük ekonomik ayrıcalıklarla zenginleşen ve şu an ülke topraklarının büyük bir kesimini elinde bulunduran bir kesim.

Arjantin'deki grev, aslı olarak tarım oligarşisi ile Peronizm arasındaki tarihi gerilimin tekrarı gibi duruyor. Tarımsal oligarklar, bu sefer, geniş köylü kesimlerini ve orta sınıfın bir bölümünü hükümete karşı harekete geçirerek Kirschner'i bir süreliğine de olsa köşeye sıkıştırdılar. Grev şimdilik uzlaşmayla sona ererken, kırsal alanda yoksulluk içinde çalışan topraksız milyonların sessizliği devam ediyor. **-Özgür Akarsu**

Durum Odası

GİJON- İspanya'nın Asturias eyaletinin spor ayakkabılı genç "zeybekleri" tarihin içinden iki efsane çıkartıp koyuyor önümüze. Birinci efsanenin iddiası, Emevilerin Avrupa'ya yürüyüşlerine dur diyen halk oldukları yönünde. Bu mitolojik direnişi daha çok bir kabulleniş içinde anlatıyorlar. Uzaktan, geride kalan hakkında ve fazla da bilgi dağarcığı gerektirmeden konuşmanın rahatlığıyla.

İkinci efsane ise, Franco'nun 39 senelik istibdat döneminin tüm ağırlığına rağmen olanca tazeleyle halk lisanındaki güncelliğini koruyor: Asturias'ın madenci komünleri, Franco daha Kuzey Afrika'dan devşirdiği paralı ordusunu dizmeden, henüz Durruti'nin anarşistleri örgütlemeyi tamamlamışken, kısa süreliğine de olsa komün köylerini hayata geçirip Oviedo ve Gijon civarında bağım-

sız alanlar kotarmış ve Atlantik kıyısındaki bu işçi diyarını birkaç aylığına mülkiyetten muaf bir cennete çevirebilmişler.

İç savaş sonrası Franco, yörenin "vahşi işçilerinden", Cantabrian dağlarının eteklerine saçılan kömür ve maden yataklarının endüstri farelerinden öyle bir çekinmiş ki, bölgenin en büyük işçi eğitim merkezi Laboral'i Gijon şehrinin göbeğine çakıvermiş. İspanya'nun en büyük binası olmakla maruf bu Terry Gilliam dekoru, Franco'nun hüküm sürdüğü kırk yıl boyunca madenci çocuklarını sağaltmakla iştigal ederken, şimdilerde yörenin en prestijli üniversitesi olarak yerini perçinlemeye çalışıyor.

Biz bu lendumu yapının yanında, küçük kardeş kıvamında, minimal bir estetikte inşa edilmiş Laboral Kültür Merkezi'nde konuşlanmış durumdayız. Avrupa'da giderek serpilen yeni teknolojiler pazarından büyücek bir dilim kapabilmek için meydana getirilmiş, şimdilik yarı özel şirketlere, diğer yarı halen bölgesel hükümete ait, deneysel bir sanat mekânında, Gijon'un Santral İstanbul'unda olduğumuzu idrak ediyoruz.

Yörenin önemli güncel sanatçılarından Pablo de Soto'nun kurgusu "Situation Room"a (Durum Odası) girmeden önce, Laboral'e yirmi dakika mesafedeki bir kır lokantasında favala, tortilla ve deniz kestanesinden müteşekkil yemeğimizi yiyip sidralarımızı içiyoruz. Sidra denilen şarap-şampanya arası ucuz alkolü, masanın yerel erkekleri dört-beş karış yukarıdan bardaklara nişanlar, sidranın havada yolculuğunun esas tad unsuru olduğuna dikkat çekiliyor. Gijon'a dair zeybek benzetmemiz, erkeklerin içki dökerken gerçekleştirdiği garabet vücut tavırlarıyla perçinleniyor.

"Durum Odası", beyazlara bürünmüş, geniş galerilere ayrılmış sanat mekânının yine beyaz bir salonunda gerçekleşiyor. Dünyanın her köşesinde anında canlı bağlantı yapabilen dev ekranlar oval bir nizamda etrafımızı çevreliyor. Ekranlara bağlı bilgisayarların her birinde farklı amaçlara hiz-

met eden anti-Microsoft yazılımlar mevcut. Linux'un dünyanın birçok yerinde isimsiz aktivistlerce yazılan bedava programları biraz sonra bizden beklenen işin ahlakî altyapısını oluşturuyor: Yeni teknolojileri kullanarak sistem dışı, ancak sistemi deşifre eden haritalar meydana getirmek.

"Durum Odası", Pablo'nun icadı değil. Daha II. Dünya Savaşı sırasında, müttefik orduları tarafından, zamanın teknolojilerinden yararlanarak savaş stratejilerini en üst düzeyde yetkinleştirmek için kurulmuş bir "think tank" mekânından esinleniyor. Pablo'nun amacı ise bu tefekkür sürecini "copy-left" teknolojilerden yararlanarak ters-yüz etmek, yani kapitalizmin Asturias işçi sınıfına ettiklerini bir harita üzerinden deşifre etmek. Aramızda anti-kapitalist haritacılık âleminin önemli şahsiyetleri bulunuyor. 20. yüzyılın neo-liberal ailelerini, petrol ticaretini, bitkilerden insanlara uzanan üretim coğrafyasını gayet estetik grafiklerle ortaya koyan Bureau D'etudes ikilisi çalışma stratejilerini, dünya pazarıyla ilgili muhtemel kriz senaryolarını, kâinat komplo teorilerini olanca inceliğiyle anlatıyor. Afrika'dan Avrupa'ya uzanan insan ticaretini, Tayyip Erdoğan'ın "üreyin ey Türk evlatları" umdesinin göçmenler üzerindeki yıkıcı etkisini İspanya örneği üzerinden haritalarla betimleyen Hackitectura da "Durum Odası"nda. Biz de kendimizce İstanbul örneğini, merkezde çalışan alt sınıfların nasıl da çeperele itildiğini, hazırladığımız harita üzerinden bir avuç seyirciye anlatmaya çalışıyoruz. Sözüün özü, Asturias için hazırlanacak haritaya el versin diye, elimizden geldiğince, halihazırda somutlaşmış haritaları ahaliyle paylaşıyoruz.

Laboral, güzel mekân; müzeyyen, iyi giyimli kadınlar ve erkekler kapitalist ilişkilerin dökümünü içeren haritalara beğeniyle bakıyorlar. Kokteylin şarapları bitmeye başlarken de saydam mekândan topukluyorlar. Asıl sorun, Gijon'un madenci ailelerinin hallerinden memnun olması.

Fabrikaların kepenkleri inerken onlara onlarca sene 900 avro işsizlik bedeli öngörülmüş. Ne de olsa artık maden ve kömür, Çin ve Doğu Avrupa'nın köle işçilerinden gelecek. Onlar da, bir sonraki neslin muhtemel sorunlarına kulak asmadan parayı içkiye ve şimdilerde İngiliz ve Alman orta sınıflarının rağbet ettiği sahil villalarına yatırıyorlar. Laboral'deki "Durum Odası"ni yüksek topuklar terk ederken geriye iki düzine azimli, muarız, ama dağınık genç kalıyor. Bizim bu nadide gençlerle iki gün daha atölye çalışmamız var. İki düzine gence hitaben, "bölgenizi terk etmeyin, Polonya maden işçileri sizin kardeşlerinizdir, AB tarım politikalarının öngörülerini Madrid'de garson yapacak, yörenin global şirketlerinin bir haritasını da çıkarmak lâzım" minvalindeki sözlerimiz havada uçuyor. Ancak Asturias bölgesinin muhalif haritasını yapması gereken işçi sınıfı, emekliliklerine kadar alacakları 900 Avro'nun rehavetiyle ortalıkta görünmüyor. Zaten gelseler bile Laboral'in girişinde sıralanan uzunca sponsor listesinden rahatsız olmaları da kuvvetle muhtemel. Biz de, ister istemez, "Laboral'de, ya da Bilgi Üniversitesinde gerçekleştirilmesi muhtemel Avrupa Sosyal Forumu'nda muhalefet nereye kadar?" diye soruyoruz.

Yanımızda Sevilla'dan bir örgütlü arkadaş beliriyor. Bir hafta sonra Malaga'da, İspanya'nın tüm işgal evlerinin bulaşacağı bir toplantı varmış. Orada varsıl İspanya'nın çalışan sınıflarına, fabrikaların taşınmasıyla turizmde, yeni teknoloji pazarında yarı zamanlı, "flexible" işçi olarak var olmaya çalışan insanlara önerilecek "vatandaşlık geliri" tartışmasının hararetleneceğini öğreniyoruz. En ucuzundan otobüs biletini cebimize koyuyoruz. Deniz kestanesinin afrodizyak havayarı yörede inşa edilecek yazlıklara konuşlanacak müstakbel turistlere ve sendikacılıktan vazgeçmeyen bir avuç hiphop'çu Gijon gençliğine bırakıyoruz. **-Ulus Atayurt**

Bir Gijon manzarası

"Durum Odası"

Râna ile Mühtedi'nin yazarı
OSMAN NECMİ GÜRME

Ah vre Sevda!

ROMAN

**“Ah vre sevda!
Vre, ne papaz anlar ne hoca!”**

“Bu romana konu olan insanların birbirleriyle ve çevreleriyle kurdukları ilişkiler ve mücadeleleri, Hemingway'in *İhtiyar Adam* ve *Deniz* romanında tarif edilen mücadeleden çok daha zengin. Burada ana tema, konuşma tarzlarına kadar birbirine benzeyen, tek ve ortak bir hassasiyette birleşen ve birbirine karışan Türk ve Yunan halklarının ortak bağlarından oluşan büyük ilişkiler ağıdır.” Vasilis Vasilikos

Düzenin yarılması

27 Nisan muhtirasının yıldönümünde Türkiye'nin gündemi iki davaya kilitlenmiş durumda: AKP'nin kapatılması ve Ergenekon. Bu iki dava arasında nasıl bir ilişki var, TSK'nın konumu ne? 27 Nisan muhtirasının belirleyici dinamikleri nelerdi, oradan Yargıtay darbesine nasıl gelindi? Büyük resme bir kuşbakışı...

Murat Belge, 2005 Ekim'inde AB üyelik müzakerelerinin resmen başlaması vesilesiyle yapılan söyleşide, şu değerlendirmeyi yapmıştı: "Türkiye'de ne kadar kurum, parti varsa, hepsi kendi ortasından bölündü AB meselesinde. Sol, sağ, ordu, medya... Tabii orduda ne olduğunu bilmeye imkân yok benim gibi biri için. Ama, tahminim o ki, Avrupa'ya karşı olanların ağırlığı daha fazla olsaydı, biz pek nefes alamazdık bugün." (Express, sayı 54)

Tespitinde haklı görünen Murat Belge'nin ordunun kendi içinde yürüttüğü müzakerelerin tamamlandığı yönündeki tahmini için henüz erken davrandığını çok geçmeden hepimiz anladık. Zira Şubat 2007'de, Hrant Dink'in katledilmesinin hemen ertesinde Baskın Oran "cehennemden geçiyoruz" diyordu ve çoğumuz nefes almakta güçlük çekiyorduk.

Orduda tam olarak ne olduğunu hiçbirimizin bilmesine imkân yok, fakat su yüzüne çıkan bazı gerçekler, derin devletin aslı unsurlarından biri olan (ve döneme göre kontrgerilla, Özel Harp Dairesi veya JİTEM gibi isimlerle faaliyette bulunan) Ergenekon'un da ikiye bölündüğünü gösteriyor. Eski istihbaratçı Bülent Orakoğlu'nun Express'in mart sayısındaki söyleşisinde Yeni Ergenekon adını verdiği örgüt, Eski Ergenekon içindeki bir "müzakere"nin uzlaşmazlığa dönüşmesi sonucu ortaya çıkmış bir proje gibi görünüyor. Yaşar Büyükanıt, ünlü "tanırım, iyi çocuktur" demeciyle hem yargıya gözdağı vermiş, hem de Şemdinli faillerinin gayriresmî Ergenekon'a değil, Kuzey Irak'taki statükonun bozulmasından beri güneydoğuda yoğun mesai yapan resmî Ergenekon'a bağlı olduğunu "ilgili çevrelere" duyurmuştu.

Ordudaki bölünmenin en belirgin göstergelerinden biri de 27 Nisan muhtirasıydı. Express'in Mayıs 2007 sayısında, Ertuğrul Kürkçü "e-muhtiranın dilinden, üslubundan anlaşıldığı kadarıyla bir insicamsızlık, bir iç tutarsızlık var" diyor ve ekliyordu: "Bu, bize birden fazla çıkarın ve görüşün için içine karıştığını anlatıyor... Olabilecek en geri düzeydeki bir mutabakatı yansıttığını düşünüyor. Belli ki icraata geçildiğinde, ordu içinde de farklılaşmalar yaratabilecek kadar birbirinden ayrı çıkarları yansıtıyor."

Susurluk'un dokunulmaz isimlerinin bugün cezaevinde bulunmalarına bakılırsa, yeni (ve gayriresmî) Ergenekon'un asıl Ergenekon tarafından tasfiye edilmeye başladığını söylemek mümkün. Erdoğan - Büyükanıt ikilisinin sır gibi sakladığı "Dolmabahçe mutabakatı"nın başlıklarından biri de buydu herhalde. Neler

Ordudaki bölünmenin en belirgin göstergelerinden biri 27 Nisan muhtirasıydı. Ertuğrul Kürkçü "e-muhtiranın dilinde, üslubunda bir insicamsızlık, bir iç tutarsızlık var" diyor ve ekliyordu: "Bu, birden fazla çıkarın ve görüşün için içine karıştığını, olabilecek en geri düzeydeki bir mutabakatı yansıttığını düşünüyor."

Cumhuriyetin 80. yıldönümü dolayısıyla 77 üniversite ile birlikte Atatürkçü Düşünce Derneği'nin düzenlediği "Cumhuriyet Yürüyüşü"nden

olup bittiğini daha iyi anlamak için, e-muhtiranın bir ay öncesine gidelim.

"Sarıkoz", "Ayışığı" ve Özkök faktörü 29 Mart 2007'de Nokta'da çıkan haberle, 2004'te Kıbrıs'taki Annan Planı referandumu öncesinde bir darbe atlattığımızı öğrendik. Nokta'nın haberi, aynı zamanda 14 Nisan'da Atatürkçü Düşünce Derneği Başkanı (ve darbe planlarının yapıldığı dönemde Jandarma Genel Komutanı) Şener Eruygur'un da katılımıyla gerçekleştirilecek Tandoğan mitinginden iki hafta önce yayımlandı. Dönemin Deniz Kuvvetleri Komutanı Özden Örnek'in günlüklerine dayanarak verilen haberde (Örnek'in, Nokta'nın genel yayın yönetmeni Alper Görmüş'e karşı açtığı hakaret ve iftira davası 11 Nisan 2008'de beraatle sonuçlandı), Örnek ve Eruygur'a ilaveten Kara ve Hava Kuvvetleri komutanlarının da desteğiyle "Sarıkoz" kod adlı bir darbenin planlandığı, ancak başta dönemin Genelkurmay Başkanı Hilmi Özkök olmak üzere, "diğer yüksek rütbeli subayların ve ABD'nin de darbeye karşı olması" nedeniyle planın uygulamaya konmadığı anlatılıyor. "Sarıkoz"dan vazgeçilmesi üzerine "Ayışığı" kod adlı yeni bir darbe planı yapan Eruygur, kuvvet komutanları arasından en azimli olarak göze çarpıyor. Nokta'nın haberinden, bugünkü Genelkurmay başkanı ve Kara Kuvvetleri komutanlarının darbeye "kariyer planları" nedeniyle karşı oldukları, demokratik düzenin devamını sağlayan esas etkenin Hilmi Özkök olduğu izlenimi doğuyor. TSK ya da Genelkurmay,

haberden sonra Nokta'ya herhangi bir dava açmadı. Bir sonraki sayıda Ahmet Şık'ın "Sivil eylemler ne kadar sivil?" başlıklı haberinin ardından dergide yapılan arama ve bilgisayarlara el konması üzerine Alper Görmüş de "başka belgeler arıyorlar" diyerek derginin basılma nedeninin başka ne gibi bilgilerin sızdırıldığına bakmak olduğuna işaret etmişti. Bunun ardından derginin sahibi Ayhan Durgun bir sonraki sayının çıkarılmayacağını ifade etmiş, fakat kapatma kararının nedeniyle ilgili bir açıklama yapmamıştı. Kapanma kararının tek nedeni, mahkeme kararıyla yapılan baskın mıydı? Yoksa başka baskı unsurları da devreye girmiş miydi? Kamuoyu bu sorulara bir cevap almadı, ancak bu, "baskılara dayanamayan Nokta kapatıldı" fikrinin yayılmasına da engel olmadı. Oysa derginin aranmasından başka herhangi bir baskı uygulandıysa, en azından bir suç duyurusunda bulunarak basın özgürlüğü adına bir mücadeleye girişmek gerekmez miydi? Nokta kapanıp haberlerin devamı gelmeyince, TSK'nın bugünkü komuta kademesinin -artık Hilmi Özkök olmadığına göre- muhtemel bir darbe girişimi karşısında nasıl tavır alacağı konusunda da epey bir şüphe doğmuş oldu.

AB uyum paketi ve TSK'daki kırılma Burada haberin "servis edilme" zamanı kadar (Atatürkçü Düşünce Derneği'nin inisiyatifleriyle düzenlenen Tandoğan Mitingi'nin iki hafta öncesi), darbe planlarının tarihi de önemli. "Sarıkoz" ve "Ayışığı" kod adlı darbelerin, 2004 ortasında AB Uyum Yasaları Paketi'nin kabulünden hemen önce planlandığı anlaşılıyor. Dokuzuncu Uyum Yasası Paketi, AB'nin 2004 sonunda Türkiye'yle üyelik müzakerelerine resmen başlamaya karar vermesinden önceki son uyum paketi idi. Bugün anlıyoruz ki, o dönem "tüm kurumları ortadan ikiye bölmüş" olan AB meselesi, ordu içinde de ciddi görüş ayrılıklarına neden olmuştu. Aslında yıllardır izlenen statükocu politakaların AB işi

kapıya dayandığında bazı kırılmalara yol açmaz kaçınılmazdı. Ancak burada TSK içinde kırılmaya neden olan meselenin, AB İnsan Hakları Mahkemesi'nden her gün Türkiye'nin mahkûm olduğu yeni bir kararın çıkması ve bu mahkemede alınan kararların AB üyesi ülkelerin iç hukukunun üstünde, bağlayıcı bir niteliğe sahip olmasına dayandığını tahmin etmek güç değil. İnsan Hakları Derneği raporlarına göre, 1990'larda yaşadığımız vahşetin mirası içinde beş bin civarında kayıp, bir o kadar da gözaltında ölüm vakası var; bu dönemde güneydoğuda yakılan köylerin sayısı da dört bine yaklaşıyor. Bu gerçekler hatırlandığında, Şener Eruygur'un, görünürde diğer Kuvvet Komutanları'nın desteğiyle planlanan "Sarıkoz"dan vazgeçilmesinden sonra darbe çalışmalarını sürdürmesinin nedeni de, körüklenip duran laik-dinci kutuplaşması ekseninden çıkarak daha gerçek bir bağlama oturuyor.

"Organize millî refleks"

AB uyum yasaları çerçevesinde 2004'te atılan adımlar arasında Millî Güvenlik Kurulu'nun gizli yönetmeliğinin resmen yürürlükten kaldırılarak şeffaf MGK devrine geçilmesi de vardı. Bu adımla psikolojik harekât yapma yetkisi MGK'dan alındı ve 28 Şubat sürecinin gelişiminde büyük rol oynayan Toplumla İlişkiler Başkanlığı lağvedildi. Ergenekon soruşturması kapsamında Veli Küçük'ün evinde ele geçirilen bir dosyada "Organize millî refleks oluşturma çabalarımıza devam ediyoruz" yazdığı gazetelere de yansımıştı (Radikal, 28 Mart 2008). Burada sözü edilen çalışmaların meyvelerine AB sürecinin ivme kazandığı 2004 yılının 1 Ekim'inde hepimiz tanık olduk. Başbakanlığa bağlı İnsan Hakları Danışma Komisyonu'nca hazırlanan Azınlık Raporu açıklanırken bir Kamusen yöneticisi kameraların önüne atlayarak raporu yırtmaya cüret etmişti. Azınlık raporunun kameralar önünde yırtılmasından üç hafta sonra, Yasin Hayal ve Erhan Tuncel Trabzon'daki bir McDonald's şubesine bombalı saldırı düzenlerken, 2005 nisanının 6, 10 ve 12'sinde yine Trabzon'da TAYAD'lılara karşı üç linç girişimi düzenlendi (bu linç girişimleriyle ilgili olarak Trabzon'da yargılanan 11 kişinin hepsi beraat etti, linç girişimine maruz kalan TAYAD'lı gençlerden biri polise hakaretten mahkûm oldu). Amaç AB'yle ilişkilerin raydan çıkmasını sağlamak olunca, darbeyi kimin hangi şartta yapacağı o kadar önemli değildi: Vatansever Kuvvetler Güç Birliği Hareketi tarzında paramiliter örgütlenme çalışmalarının yıllardır yürütüldüğü ve güneydoğudaki gerginliğin yeniden hortlatıldığı bir dönemde, Yeni Ergenekoncular ülkeyi askerî bir darbeye götürecektir şartların oluşması için düğmeye basmıştı. Hepimizi dehşete düşüren (fakat bir kısmı özellikle Avrupalıları dehşete düşürmek için tasarlanan) irili ufaklı provokatif eylemlerle 2007'ye kadar geldik. Bu arada Yeni Ergenekon hareketi 5 Şubat 2006'daki Rahip Santoro cinayetinden üç

hafta sonra, Trabzon'un "direnişin yeni merkezi" olduğunu ilan eden Ümit Özdağ'da aradığı ideologu bulmuştu. Yeni Ergenekoncuların desteğiyle yıldızı parlayan Ümit Özdağ'ın başkanlığa oynadığı MHP'den kasım ayında ihraç edilmesi, hareket için bir dönüm noktası oldu.

2004'ten beri medyanın (ve elbette 301 kâbusuyla hükümetin de) büyük katkılarıyla iyice palazlanan ırkçı dalga, 2007 başında Hrant Dink suikastı sonrasında isyan provası bile yaptı. Hrant Dink'in katiline karakolda çekitirilen fotoğrafta kadraja girmesine özellikle dikkat edilen mesajda "Vatan toprağı kutsaldır, kaderine terk edilemez" yazıyordu: Beyaz bereler takıldı, katillere türküler düzülürdü, tribünlerde histerik pankartlar açıldı; ters köşeye yatan erkân-ı devlet (medyanın da büyük desteğiyle) tüm bu olayları kemküm ederek geçiştirmeye çalıştı. Dink cinayetiyle ilgili olarak görevi ihmalden yargılanan Jandarma Başçavuş Okan Şimşek ve Uzman Çavuş Veysel Şahin'in "cinayet planlarını üstlerimize bildirmiştik" şeklindeki açıklamalarının, hükümetin görevlendirdiği araştırma komisyonunun çalışmalarının tamamlanmasının ardından geldiği gerçeğini gözden kaçırmak gerek.

"TSK bir suç örgütü değildir"

Trabzon'da TAYAD'lılara linç girişimleriyle başlayıp Malatya katliamına uzanan kâbusun fâilleri, eski Özel Harp Dairesi modelinde bir örgütlenmeyle çalışıyor olsa da, normal emir-komuta zinciri içinde hareket etmiyordu. Ocak ayı sonunda Veli Küçük ve emekli albay Fikri Karadağ'ın gözaltına alınmasından kısa süre sonra "TSK bir suç örgütü değildir. Bir suç varsa, yargı buna karar verir ve cezalandırır" demeciyle Genelkurmay Başkanı, bir yandan bu yapının kısmen de olsa tasfiye edileceğinin haberini verirken, bir yandan da TSK'nın bu konuda hayli kabarık olan sabıka kaydını kamufle etmeye çalışıyordu. Zira Genelkurmay Başkanı'nun tanıdığı "iyi çocuklar" benzer faaliyetlere girişip de yakalandığında yargının başına ne geldiğine hepimiz şahit olduk.

TSK komuta kademesinin bu hükmü bir darbeye devirmeye niyeti olsaydı, bunu çok daha önce yapabilirdi –"Sarıkoz" ve "Ayışığı"na vize vermemesi de bunu gösteriyor. Zaten Yeni Ergenekon'un son yıllarda hepimize yaşattığı dehşet, Türkiye şartlarında "meşru" görülen yollarla bir askerî müdahale gerçekleştirilemeyeceklerini anlayanların son çare olarak başvurduğu bir ihtilâl denemesi ya da devletin derinliklerinde TSK politikalarıyla ilgili yaşanan şiddetli bir "müzakere"nin bizlere yansıma biçimiydi. Danıştay saldırısı, AKP'nin tartışmalı bir aday göstermesi umuduyla cumhurbaşkanlığı seçimlerini bir krize dönüştürmek için planlanmış bir eylemdi. Bu sal-

Veli Küçük'ün evinde ele geçirilen bir dosyada "Organize millî refleks oluşturma çabalarımıza devam ediyoruz" yazdığı gazetelere de yansımıştı.

TSK içinde kırılmaya neden olan meselenin, AİHM'den her gün Türkiye'nin mahkûm olduğu yeni bir kararın çıkması ve bu mahkemede alınan kararların AB üyesi ülkelerin iç hukukunun üstünde, bağlayıcı bir niteliğe sahip olmasına dayandığını tahmin etmek güç değil. Böylece darbe çalışmaları, körüklenip duran laik-dinci ekseninden çıkarak daha gerçek bir bağlama oturuyor.

dırıyla oluşan panik havası kadar, AKP'nin o tarihten sonra izlediği oportunist politikanın pervasızlığı da sorgulanmayı gerektiriyor. "Şeriat ve irtica" korkusunun 28 Şubat sürecini andıran bir biçimde körüklediği bu dönemde AKP "Abdullah Gül kardeşimiz" inadını sürdürmek yerine gerilimi düşürecek bir aday çıkarsaydı, bugün çok farklı bir noktada olabilirdik. Cumhuriyet mitinglerinin binlerce insanın sokaklara dökülmesinin sebebi, Meclis'te tek başına anayasal değişiklikler yapabilecek çoğunluğa sahip bir partinin aynı zamanda cumhurbaşkanlığı makamını da "fethetmek" istemesinden duyulan endişeydi. Nitekim, o günlerde Abdülatif Şener, "binlerce insan meydanlarda toplanıp bir şey söylüyorsa dinlemek gerekir" diyerek partisinin yönetimini uyarmıştı.

Yargıtay darbesi

AKP liderliği, Türkiye'yi saran darbe havasının ardında Genelkurmay'ın olmadığını, onların Yeni Ergenekon'un ordu içinde fitillediği hareketlenmeyi yatıştırmakla meşgul olduğunu biliyordu. Erdoğan bu durumu suiistimal ederek Ertuğrul Kürkçü'nün 2007 mayısında Express'teki söyleşisinde tespit ettiği gibi "Genelkurmay'ın kılıcı masanın üzerinde bırakan bir tavra angaje olmak zorunda kaldığı" bir kriz yarattı. Bu şark kurnazlığının bedelini şimdi hem partisi, hem kendisi çok pahalı bir şekilde ödüyor.

Erdoğan, Türkiye'nin içinde bulunduğu kriz ortamını yumuşatmak yerine ondan faydalanma stratejisini tercih ederek "Yargıtay darbesi"ne sebep olduğunu gayet iyi biliyor. Şimdi "hitabet sanatı" nı bir yana bırakıp "ülkenin menfaatleri neyi icap ettiriyorsa onu yapma" kararlığını ortaya koyması da bu yüzden. Kapatma davası açılmasaydı, cumhurbaşkanlığı kriziyle başlayan ve türban yasasıyla doruğa çıkan gerginlik "ordunun anayasal görevini yerine getirmediği" iddialarıyla TSK içinde yeni kırılmalara yol açabilir ve bu süreç hukuki darbeye değil, askerî darbe yolunda tazyike yol açabilirdi.

Son soruşturma ile "özel harekât daireleri" çökertilen Yeni Ergenekon örgütü, dev bir buzdüğünüm çok küçük bir kısmını oluşturuyor. Onları yaratan ideoloji günlük hayatımızın her köşesine sinmiş bir vaziyette yaşıyor hâlâ; demokratik kontrol mekanizmaları geliştirilmediği sürece benzer örgütler üretmeye de devam edecek. Kim bilir, belki de bir yandan Ergenekon ve Dink davalarının genişlemesi, bir yandan da AKP'ye kapatma davası açılması çok daha yukarılarda gerçekleşen başka bir "müzakere"nin bizlere yansımasıdır. Buna benzer daha pek çok sorunun cevabını ancak bu davalarda ne kadar ileri gidildiğini gördükten sonra öğrenebileceğiz. Hatta şu aşamada henüz derin müzakerelerin tamamlanıp tamamlanmadığını bile bilemiyoruz, dolayısıyla daha pek çok sürprizle karşılaşabiliriz.

Cevat Şen

Milli Eğitim Bakanlığı'nın tavsiye ettiği
100 Temel Eser'den biri **DEĞİLDİR!**

ersan üldes

zafiyet
kuramı

plan. b®

plan. b®

Zafiyet Kuramı [ROMAN], Ersan Üldes

Korkmaktan korkmamayı öğrendik

"Taha Parla, *Express*'in geçen sayısında 'laik ve sosyalist kadınlara sormak istiyorum, başörtüsünden korktuğunuz kadar Kemalist, milliyetçi, anti-demokratik, anti-laik kurum, kural ve uygulamalardan korkmuyor musunuz?' diye sormuş. Ben üstüme alındım. Kadımm, sosyalistim ve laikim. Fazlasından, bir de feministim." Handan Koç'a kulak veriyoruz...

Sorulunca, düşündüm, tesettürden korkar mıyım diye. Elbette, bunu önerenlerden şahsen korkarım. Pe-ki, diğer sayılanlar acaba neleri içeriyor diye düşünmek durumunda kaldım. Kemalist milliyetçilerin benim günlük hayatım için en azından yazılı olarak buna benzer bir önerileri var mı? Yani bu yaklaşımlar, kısa kollu bluz giyince, "işte bir dinsiz" diye tasnif edilmeme neden olmaz herhalde. Ya da anti-demokratik zihniyete sahip komşuları annemi mayoyla denize girerken Allah'a karşı suç işliyor diye itham etmez, değil mi? Kemalizmin, eve gelen sucuyu başı açık karşıladığım zaman, "adam ne düşündü acaba" diye işkillenmeme yönelik bir mesajı var mı? Sonra korkularımı gözden geçirdim.

Benim toplu halde "allahuekber" diye politik eylem yapan güçlerden korkum eskiye gidiyor. İstemem onlar çok sayıda ve kuvvetli olsunlar. Hani solcuy-sanız yolunuzu çevirirler ve "say bakalım İslâm'ın beş şartını" der ve döverler, bazen de kaçırıp öldürürlerdi ya insanları '70'li yıllarda. Gençken "korkuyorum" demezdik. "Direneceğiz" derdik. Öyle yapardık. Yine öyle yapılabilir. Ama artık "korkuyoruz" da diyebiliriz. Korkmaktan korkmamayı da öğrendik. Ayrıca, benim korkumun daha kişisel bir kaynağı da, sosyalist genç bir kadın olarak girdiğim Emniyet'te kulağıma "dinsiz orospu" diye bağırın polislerin hiç unutmadığım sesi olabilir. İşkence görevlileri boş konuşmaz. Genç bir kadın kendisine dinsiz ve orospu denmesinden o kadar çok korkar ki! Bu iki sıfatın laik yazılı yasalarda hiçbir cezası yoktur, ama bu iki hüküm, bir kadını canından, evinden, kocasından, çevresinden edebilir, öyle değil mi? Daha fenası, için için onu ömür boyu takip edecek büyük bir utanca kapılmasına kolayca sebep olabilir.

Ama bu soruyla problemim kişisel değil. Taha Parla iki sıfat kullanıyor. Birincisi, sosyalist. Bugün hayli az sayıda insan kendini böyle tanımlıyor. Sosyalizm, bir dünya görüşü. Bu kadınların, korku gibi bir duygudan ziyade, akıl yürüterek kadınların örtünmesine karşı çıktıklarını düşünmek daha doğru olmaz mı? Ayrıca, bu ülkenin yetiştirdiği sosyalistler milliyetçi, anti-demokratik, laik olmayan devlet uygulamalarına karşı çıkmadılar mı? Bu yüzden bol bol cezalandırılmadılar mı?

Laik sıfatı daha genel. Ama başı dertte bir terim. Öyle ki, yazılı ya da sözlü "laikim" dediğinde, anti-demokrat diye fişlenme ihtimalin var bazı politik-akademik fraksiyonlar tarafından. Ama biz kadınların çok incesine gitmeden, kabaca, kim laik düşüncelere sahip, kim değil diye bakmaya ihtiyacımız var. Laik ol-

mayanlar dindarlar mı, yoksa dinciler mi? Dincilikten korkan kadınlar çok mu hak-sızlar? Düşünmek lâzım.

Taha Parla'nın Kemalist kurum, kural ve uygulamalarla kastettiği şeyler neler acaba, bilen bilir. Ama örtü öyle mi? Apaçık bir şey. Söz konusu edilen, doğru adıyla tesettür, kadınlara mahsus bir yasak. "Saçın tek bir teli bile birinci dereceden biyolojik akrabalarıyla bir arada olduğun ev dışında başkasına gösterilmeyecek" diye yapılmış bir dinî yoruma bağlı ağır bir yasak. Örnekleri Hayrünnisa Gül ve Emine Erdoğan'da görülebilir. Ve işin en önemli tarafı, tesettür, ilk aybaşı kanamasını geçirmiş her kız çocuğuna uygulanması öngörülen bir buyruk. Egemen dinci kelâma göre, bunu yapanlar dindar, diğerleri değil. Böyle olunca, dinî yaşantıya engel olanlar da dinsiz, firavun, deccal gibi sıfatları hak etmiş oluyorlar. O zaman, bence, tesettürlü olmanın üniversitede okumaya engel olmamasını savunmakla yetinmeyiz. Bu zihniyeti ve yaşam tarzını önerenlerle tartışıp tartışmayacağımıza karar vermeliyiz.

Örtünme, dinsel anlamları dışında, genel anlamıyla, günlük, organik bir erkekegemen uygulama. Çünkü yüzyıllardır kadınları ve erkekleri cinsel olarak eşyalaştıranlar, cariye ve eş diye ayıranlar, iffetlilerle evlenip iffetsizlerle beraber olmak isteyenler, hep hür ve hep hoyrat olmayı fitraten hak ettiklerini düşünenler erkekler olmuş. Rahatlıklarını garantileyecek laik veya dinî formülasyonları üretenler yine erkekler. Bu terkipleri onaylayan kadınların varlığı bu uygulamaların niteliğini değiştirmiyor. Biliriz ki, sadece bir kız çocuğuna "eteğini çek" denir. Bu işleyiş, yazılı olmayan yasalarla, devletinkinden daha yerleşik bir organizasyonu olan patriyarkal düzenle korunur. Kabul edelim ki, tesettür bu düzen içinde bir netlik sağlar. Örtünme, erkekle kadın, dindar olanla olmayan arasında toplumsal bir ayırım koyar ve herkesin göreceği büyük bir çizgi çizer. Erkekler örtünmez, kadınlar örtünmelidir; dindarlar örtünür, dinsizler örtünmez diye işaret verir.

Feministlerin düşüncesine göre, kadınların örtülerini onurları olarak görebilmesi, erkek egemenliğiyle uyumlarının sağladığı güvenceyle bağlantılıdır. AKP'lilerin "Müslüman kadınlardan başörtülerini çıkarmasını istemek, donlarını çıkarmalarını istemek gibidir" deme cü-

Şam sokaklarında oyun oynayan çocuklar (2008)
Foto: Handan Koç

retini kendinde görmesini erkekegemen namus anlayışı sağlar. Bunu diyebilenler "örtüsüz Müslüman kadın donsuz gibidir" de diyebilir. Bu durumda, çoğu üniversite âleminin dışında, kendi halinde yaşayan pek çok kadının, eğer örtülü yaşamak istemiyorsa, kendisi ve kızları için endişe duyması normaldir. Bu endişe, sade ve gerçekçi bir direniş yaratır. Bu direnişi örgütlemeye çalışanlar eleştirilebilir, ama bu endişeyi yargulamak haksızlık olur. Bu ülkede, en basit eşitlikçi düşünceyle hareket eden kadınlar var. Onların örtülmekten, dışarıya belli izinlerle çıkmaktan, eşleri olmadığı zaman birey sayılmamaktan korkmalarının ve buna karşı mücadele etmelerinin arkasında binlerce yıllık bir geçmiş olduğunu unutmamak durumundayız.

Taha Parla'nın kadınlara yönelttiği soru ayrıca kıskırtıcı bir yön taşıyor. Mesela, bende şöyle bir karşı-soru kurgulama isteği uyandı: "Ey demokrat -bilim adamı- erkekler! Neden Kemalizmden nefret ettiğiniz kadar Adnan Hoca'dan, Sızıntı dergisinden, Esad Coşan'ın fikir sisteminden nefret etmiyorsunuz? Neden Kemalizmin yasakçı uygulamaları hakkında yazıp konuştuğunuz kadar dinci cemaat öğretilerini eleştiren yayın yapmıyorsunuz? Neden korkuyorsunuz?" Böyle bir soru anlamlı olur mu?

Taha Parla, kadınlara başka sorular da sormuş. "Laiklik zaten elden gitmiş mi, ilk defa bu iktidar mı tehdit ediyor?" Ve "özellikle dinsel emirle örtüneceğiz diye korkmanın ne gereği var?" demiş. Rahat rahat "bu düzen zaten laik değil" diye tekrarlamış. Doğru, bence de doğru. Ama, "Türkiye zaten laik değil" diye tespit edince, bu konuda anlamlı bir reformu dinci-muhafazakâr hükümetin yapmasını ummamız tuhaf olmaz mı?

Türkiyeli kadınlar, beğenelim beğenemeyelim, tüm Müslüman ülkeler içinde en eşitlikçi medenî yasaya sahipler. Her dönem verilmiş ve hâlâ verilen bağımsız bir kadın mücadelesi ve isteği olmasa, bu böyle olmazdı. O yüzden, dinî cemaatlerin hukuk önerilerini meşru görmemiz bizden beklenemez. Dinî taassuba karşı o kadar rahat da olamayız. Konu bizleri ve günlük hayatımızı çok etkiliyor. O yüzden, hocam, bırakın örtünmeye karşı kendi kafamıza göre karşı çıkma özgürlüğümüz olsun. Türkiye böyle düşünen kadınlar yüzünden demokratikleşme imkânını kaybetmez sanırım. Ayrıca korkarız, bunun kime ne zararı var, anlamak çok zor.

Handan Koç

Şimdilik geçmiş olsun!

Son yılların en hayatî yasalarından biri olan Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası (SSGSS) yasasına karşı son yılların en büyük işçi eylemleri örgütlendi, ama sendika liderlerinin Çalışma Bakanı'yla tek görüşmesi bütün rüzgârı dindirdi. SSGSS, 1 Mayıs öncesinde Meclis'ten geçti. Şimdi, neleri kaybettiğimizi anlama ve önümüzdeki maçlara bakma zamanı. Kristal-İş'in Eğitim Dairesi Müdürü Aziz Çelik'i dinliyoruz...

SSGSS'ye karşı eylemler ses getirmeye başlamışken, 24 Mart'ta Çalışma Bakanı ve Emek Platformu (EP) uzlaştıklarını açıkladı. Birkaç gün sonra, bazı sendikalar uzlaşmaya katılmadıklarını söylediler, EP bölündü. Niye öyle oldu?

Aziz Çelik: Emek Platformu'nun SSGSS ile ilgili 19 maddede özetlenen talepleri vardı. Talepler daha çok emekliliğe ve sosyal güvenlik haklarına ilişkindi, sağlıkla ilgili konular daha sınırlıydı. Bakanlık "temel parametre" saymadığı konularda kimi geri adımlar attı. Çok sayıda ayrıntı konuda geri adım atılmış gözüküyordu için, prim gün sayısında da 9 bin günden 7 bin 200'e inilince, o malûm toplantıdan sonra, bakanla birlikte EP liderleri uzlaşma haberini duyurdular. Çalışma Bakanlığı bir "uzlaşma illüzyonu" yarattı. O görüntü sonradan tartışmaya yol açtı. Hükümetin prim gün sayısında attığı sözde geri adımın Emek Platformu'nun tümünü tereddüde düşürdüğünü sanıyorum. DİSK, KESK ve TTB'den ancak iki gün sonra karşı çıkış geldi. Tablonun hiç de geri adım anlamına gelmediği görüldü. Zaten Çalışma Bakanı o görüşmeden sonra, "her şeyi konuştuk, ama temel parametrelerde zaten bir şey yapamazdık" diye açıklama yaptı. Türk-İş ve Hak-İş zaten daha ılımlı yaklaşıyordu meseleye. Ancak EP'nin daha muhalif bileşenleri de o resimde yer alarak taktik bir hata yaptı. Bakanlık bir uzlaşma illüzyonu yarattı ve buna karşı o akşam tepki verilmediği için muhalefet zayıfladı.

KESK, DİSK ve TTB'nin itirazlarının nedenleri de kamuoyunda anlaşılamadı; "ne güzel bir uzlaşma varken, sektörlerlik, oyunbozanlık yapıyorlar" havası oluştu, muhalefet marjinalleşti...

Emek Platformu'nun eylemleriyle birlikte ciddi bir toplumsal farkındalık yaratılmıştı, sokaktaki vatandaşta da yasaya karşı bir tepki oluşmaya başlamıştı. Uzunca bir süreden sonra ilk kez yoğun sokak eylemleri görüldü. Bakanlık bunları söndürdü. 9 binden 7 bin 200 güne inilmesi büyük bir geri adım olarak algılandı. Oysa emeklilik yaşıyla birlikte düşünüldüğünde, bunun çok anlamı kalmıyor. 48-50 yaşında işten ayrılarak 10-15 sene emekli maaşı almadan kimse bekleyemeyeceği için, iş bulabilenler o primi zaten ödeyecektir. 9 binden 7 bin 200 güne inilmesinin uygulamada bir karşılığı yok, çünkü yaşta taviz vermediler. Bakanlık son derece başarılı bir operasyon yaptı. Sosyal güvenlik yasası son bir-iki ayın konusu değil ki, yıllardır bu yasa değişiklikleri gündemde. EP temel prensip-

lerini, olmazsa olmaz taleplerini belirleyememiş miydi?

Evet, 5510 sayılı SSGSS Yasası'nın ilk taslağı 2005'te ortaya çıktı ve 2006'da yasalaştı. Önce Cumhurbaşkanı Sezer geri yolladı, sonra Anayasa Mahkemesi kısmen iptal ettiği için tekrar gündeme geldi. EP, zamanında ve belli ilkelere sahip bir karşı çıkış örgütleyemedi. Hiçbir şey yapılmadı demek doğru olmaz, özellikle DİSK, KESK, TTB ve TMMOB tarafından önemli çalışmalar yapıldı, ama bunlar EP faaliyetine dönüşemedi. Türk-İş bu süreçte çok atıl kaldı, yasa üzerinde teknik pazarlığı tercih etti. Bu teknik pazarlık sonucu kimi ayrıntılarda iyileştirmeler sağlandı ama, hükümetin "temel parametre" saydığı konularda esaslı bir değişiklik yapılamadı.

Hükümetin "tartışamayız" dediği "temel parametreler" neler?

Temel parametreden kastedilen, sigortalıya ve emekliye daha az sağlık ve sosyal güvenlik hakkı verilmesi ve hak ediş koşullarının zorlaştırılması. Temel parametrelerin özü, 2005 nisan ayında IMF'ye verilen niyet mektubundaki taahhütdür: "Sosyal güvenliğe bütçeden ayrılan ve millî gelirin yaklaşık yüzde 4.5'ine karşılık gelen miktarı yüzde 1'e düşüreceğiz." Bunun anlamı, sigortalıdan daha fazla prim alıp daha az hak vermektir. Sağlık alanını bir yandan katkı payıyla, bir yandan da kamunun sağlık sunucusu olmaktan çıkarılmasıyla ticarileştirmek. SSK sağlık sunucusu olmaktan çıkarıldı. Kamu artık yeni sağlık tesisi açmıyor, sağlık yatırımı yapmıyor. Artan talep piyasadan karşılanıyor. Hükümetin temel parametreleri bunlardı, hiçbirine dokunulmadı. Emekli aylıklarının güncellenmesi ve aylık bağlama oranları en kritik

SSGSS'deki temel parametrelerin özü, 2005 nisan ayında IMF'ye verilen niyet mektubundaki taahhütdür: "Sosyal güvenliğe bütçeden ayrılan ve millî gelirin yaklaşık yüzde 4.5'ine karşılık gelen miktarı yüzde 1'e düşüreceğiz." Bunun anlamı, sigortalıdan daha fazla prim alıp daha az hak vermektir.

konulardan biriydi, geri adım atmadılar. Emeklilikte 58-60 yaş gündeme geldiğinde de karşı çıkmıştı, "mezarda emeklilik" sloganı herkesin dilindeydi. Hatta bugünkü Çalışma Bakanı o zaman 58 yaşa çok ciddi itiraz ediyordu.

58-60 yaş uygulamasının getirildiği 1999 yılında, şimdi AKP'li olan pek çok milletvekili (Cumhurbaşkanı Gül dahil) 50-55 yaş öneren öneriler vermişlerdi. Erken emeklilik hakkı veya yıpranma payı olarak da bilinen uygulamanın da büyük ölçüde kaldırıldığını düşünürseniz, özellikle sanayide hiçbir işveren 60 yaşında bir işçiyi çalıştırmaz. Bugün temizlik, güvenlik gibi taşeronlaşmış alanlarda, güvencesiz, part-time olarak çok sayıda orta yaşlı insan görülüyor. Bunların çoğu emekli olmuş, ama emekli maaşları çok düşük olduğu için çalışmak zorunda olan ya da işini kaybetmiş ve başka iş bulma şansı olmayan insanlar. Özellikle belli bir yaştan sonra işçiler çok daha düzensiz sektörlere itilecekler, asgari ücretin dahi altında çalıştırılacaklar. Hastanelerin, kamu kuruluşlarının taşeron eliyle yürütülen temizlik, güvenlik işlerinde bu uygulama yaygınlaştı. Hızla büyüyen bu sektörlere çok düşük ücretle çalışacak yedek sanayi ordusu oluşturulacak.

Bu sektörlerde, genellikle çalışanlar ya resmen hiç gösterilmiyor ya da maaşları olduğundan düşük gösteriliyor. İstihdamda bunca kayıtdışılık varken, sosyal güvenlik harcamalarının fazlalığından söz etmek nasıl açıklanabilir?

Bütçeden sosyal güvenliğe fazla pay ayrılıyor demek, siyasal bir tercih. 25-30 yıldır devam eden, devletin yeniden yapılandırılması dediğimiz, kamunun hizmet ve mal üretiminden çekilmesini ve bu alanların piyasalaştırılmasını hedefleyen yeni-liberal bir tercih bu. Bu çerçevede, devletin zaten çok sınırlı olan sosyal fonksiyonlarının budanması gerekiyor. Bu, uzun vadede sermayeden daha da az vergi alınmasını beraberinde getirecek. Sosyal harcamalar da yeniden yapılandırılıyor. Örneğin, devlet sağlıktan tümüyle çekilmiyor, hatta sağlık harcamaları son yıllarda arttı. Eskiden ilaç üreten, sağlık hizmeti üreten kamu, bunları piyasadan satın alıyor. Sağlık harcamalarının artması devletin sosyal alanda büyü-

Fotoğraf: Ali Kesgin

mesi gibi sunuluyor, ama aslında kamu kaynağı piyasaya aktarılıyor. Özel hastaneler hızla büyüyor. İngiltere'den bile daha fazla tıbbî görüntüleme merkezi var Türkiye'de. Bunların özel sigortalar tarafından finanse edilmesi mümkün değil. Özel sektörün üreteceği hizmeti satın alacak olan da büyük ölçüde kamu kurumları. Bu durumda, piyasa mantığı içinde dahi özel sektörün fiyatlarını daha aşağı indirme imkânı yok. Çünkü kamu, sağlık üretici olmaktan çıkıyor. Vatandaş yeni uygulamayla "istediğim hastaneye gidebiliyorum" diye memnun görünüyor, ama bu büyük bir yanılgı. Evet, her hastaneye gidebiliyor, ama gittikten sonra başına gelenlere bakınca durumu anlıyorsunuz. Yeni sistemde, artık her hastalığa bakılmayacak, her ilaç verilmeyecek; istisnai hastalıklar denen kategoriler getiriliyor.

Tamamen özel sigorta şirketlerinin poliçelerindeki mantık...

Kesinlikle. Şu anda ucu açık, yasada "istisnai hastalıklar" terimi var, o kapsama nelerin sokulacağı bilinmiyor. Hangi tedavi yöntemlerinin ne süreyle uygulanacağına kurum karar verecek. Bunun anlamı, gelir-gider dengesinin kıstas alınması. Yasanın temel felsefesi, hastaneleri işletme, hastaları da müşteri olarak görüyor. Bir işletme nasıl kârlı hale getirilirse, bir hastaneyi de kârlı hale getirmenin yolları aranıyor.

Ve bir hastanenin elbette "kârlı" olması gerektiği herkese artık çok doğal geliyor. Eğitim ve sağlık, temel vatandaşlık hakkı olarak görülmeğe çıkıyor.

Liberal yazarlar, sosyal güvenliğin bir hak olarak kabul edilemeyeceğini söylüyor. Sosyal güvenlik yasası tartışmaları sırasında Eser Karakaş, "sosyal güvenlik bir sosyal hak değildir" demişti. Sosyal güvenliğin, sağliğin piyasalaşmasının bütün unsurları yeni yasada oya gibi işlenmiş.

Liberalerin bu görüşte olması doğal da, solda gözüken pek çok kişinin de eğitim, sağlık gibi en temel haklar konusunda piyasa mantığını, ekonomik rasyonalityi savunması çok acıklı değil mi? Herkes kaynak sorunundan söz ediyor, bunun bir tercih sorunu olduğuna, vergi meselesine değinilmiyor...

Sosyal güvenliğin tartışmalarında ileri sürülen en önemli gerekçe sistemin açık verdiği. Bu, sosyal güvenliğe işletme mantığıyla, gelir-gider çerçevesinde bakmaktan kaynaklanıyor. Sosyal güvenlik açığı kavramı son derece ideolojik bir yaklaşım. Bu herkesi etkiledi. Solda duran pek çok kişi de "açık" kavramını kullanıyor. Buna açık dediğiniz zaman, açığı kapatmanın yollarını aramaya geliyorsunuz. Kamunun bu haklar için kaynak aktarması ilkesiden çıkıyorsunuz, bunların kendi kendini finanse etmesi gerektiği çerçevesine sıkıştıyorsunuz. "Bireyler kendi sosyal güvenliklerini kendileri karşılasınlar" a geliyorsunuz ve piyasaya terk ediyorsunuz: Bu, sosyal güvenlik fikrinin terki anlamına geliyor. Türkiye'deki sosyal güvenlik sisteminin, özellikle 1960 sonrasında, sınırlı da olsa, sos-

Fotoğraf: Şahan Nunoğlu

Türk-İş'e bağlı Kristal-İş'in Eğitim Dairesi Müdürü Aziz Çelik, aynı zamanda Birgün yazarı.

yal unsurlar içerdiğini düşünüyorum. Bunların tümüyle elenmesi ve Anglo-Sakson, özellikle de Amerikan sisteminin getirilmesi hedefleniyor.

AB ülkelerindeki durum nasıl?

AB Türkiye'de sosyal güvenlik reformunu destekliyor, fakat tek tek Avrupa ülkelerindeki sosyal güvenlik sistemlerine ve kamu katkısına baktığınızda, bambaşka bir tabloyla karşılaşıyorsunuz. AB'de sosyal güvenliğe ulusal bütçelerden ayrılan payın millî gelire oranı yaklaşık yüzde 19-20 civarında; 6 puanlık sağlık harcaması da eklenince, bütçeden sosyal güvenliğe aktarılan kaynak yaklaşık yüzde 25. Bizde 4.5. Buna, işsizlik sigortası devlet katkısı, yeşil kart gibi kalemleri eklediğinizde bu oran biraz yükseliyor, ancak AB ortalamasının yarısına bile ulaşmıyor. Öte yandan, bu yüzde 4.5'in içinde sosyal güvenlik sisteminin kendi mantığından kaynaklanmayan yükler de var. Örneğin, Emekli Sandığı'na geçen yıl eski parayla 10 katrilyon lira kaynak aktarıldı. Bunun 5 katrilyon kadarki devletin Emekli Sandığı'nın sırtına yıktığı yükler. Böylece bütçeden sağlanan yüzde 4.5'in aslında yüzde 3.5 olduğunu söyleyebiliriz. AB ortalamalarıyla Türkiye'yi karşılaştırdığınızda çok ciddi farklar var. Sosyal güvenliğin toplam finansmanı içinde, AB'de devletin payı yüzde 40'lara yaklaşıyor. Geri kalan yüzde 60, işçi ve işveren tarafından ödeniyor. Türkiye'deyse sosyal güvenlik işçiler ve işverenler tarafından, aslında sadece işçiler tarafından finanse ediliyor, çünkü işverenin işçiler adına ödediği primler işçilik maliyet olarak kabul edilir. 506 sayılı yasada bir devlet katkısı öngörülmemiştir. Sosyal güvenlik sisteminin gelirleri, giderleri arasında fark oluşmaya başlayınca, '90'ların ortasından itibaren devlet yasal bir düzenleme olmadan, fiili bir katkı yapmaya başladı. Yeni sistem devlet katkısı getiriyor, fakat ilginç olan, fiilen devlet katkısının ulaşmış olduğu seviyenin çok altına çekiliyor bu katkı. Bugün sosyal güvenlik harcamalarında devletin katkısı neredeyse yüzde 35'e geldi, bunu yüzde 20 civarına çekecekler. Devletin sosyal güvenliğe katkı yapması liberal yazarlar tarafından "açık" olarak değerlendiriliyor. Halbuki bu olağandır, yapılması gereklidir. Devlet, uzun süre,

sosyal güvenlik fonlarını ucuz kaynak olarak değerlendirdi. Piyasadan borçlanmak yerine, SSK'dan çok daha düşük faizle borçlandı. SSK fonları, piyasa faizlerinin çok altında faizlerle devlet kâğıtlarına yatırıldı. Çünkü sosyal güvenlik sistemi özerk değil, siyasî vesayet altında. Sosyal güvenlik sisteminin yönetiminde son sözü bakan söylüyor. Genel kurulu var, fakat genel kurulun seçim ve denetleme yetkisi yok. Kurum başkanı hükümet tarafından atanıyor ve hesaplar ibra edilemiyor. Böyle olunca, sosyal güvenlik sistemindeki fonlar hükümet tarafından rahatlıkla ucuz kaynak olarak kullanılabilir. Bu da sermayeye kaynak aktarmanın bir başka yolu. Piyasaya yüksek faizle, işçiye düşük faizle borçlandığınız zaman, kaynağı sermayeye aktarmış oluyorsunuz.

Fransa'da Sarkozy hükümeti bir sosyal güvenlik "reformu" geçirmek için bastırıyor. Geçtiğimiz günlerde Yunanistan'da protesto ve grevlere rağmen yeni sosyal güvenlik yasası onaylandı. Bunlar da ana hatlarıyla Türkiye'dekine benzer değişiklikler mi?

Temel hedefleri aynı. Yunanistan'da emeklilik yaşını artıran bir düzenleme yapıldı. AB ülkelerinde de sosyal güvenlik sisteminin değişik unsurlarına yönelik "reformlar" hep gündeme geldi. Sosyal güvenlik sisteminin çok daha yerleşik olması ve sendikaların tepkilerinin güçlü olması, yapılanların bedelinin bir sonraki seçimlerde ödettirilmesi nedeniyle, son 20-25 yılda, sosyal refah devletinde değişiklikler açıldı ama, yıkılmadı. AB'de de liberaller Amerikan sistemini sıkça gündeme getiriyor. Orada direnç daha fazla olduğu için tahribat da daha sınırlı.

Yasa Meclis'ten geçti. Şimdi kısa ve orta vadeli gerçekçi taleplerimiz ne olabilir? Yoksa geçmiş olsun mu diyeceğiz?

Açıkçası, biraz "geçmiş olsun" durumundayız. Cumhurbaşkanı'nın onay aşamasında toplumdaki sonuç alıcı bir tepki yükselmesi ihtimalini görmüyorum. Daha çok emeklilik üzerinde duruluyor, ama bu yasa özellikle sağlık haklarında ciddi tahribat yaratacak. O tahribatın ileride görüleceğini ve bunun etrafında yeniden bir tepki gelişeceğini düşünüyorum. Ama bu tip düzenlemeler bir kere yapıldıktan sonra geri alınmaları

AB genelinde sosyal güvenliğe ulusal bütçelerden ayrılan payın millî gelire oranı yüzde 19-20 civarında; 6 puanlık sağlık harcaması da eklenince, yaklaşık yüzde 25. Bizde 4.5. Buna, işsizlik sigortası devlet katkısı, yeşil kart gibi kalemleri eklediğinizde bu oran biraz yükseliyor, ancak AB ortalamasının yarısına bile ulaşmıyor.

çok zor. Hükümet bu konuda istediğini yaptıktan sonra, kıdem tazminatı ve asgari ücret de gündeme gelecek. OECD, IMF ve Dünya Bankası'nın talep ettiği üç konu var: Emeklilik reformu, kıdem tazminatı ve asgari ücretin düşürülmesi ve bölgeselleştirilmesi.

Zaten çok düşük olan asgari ücretin daha da düşürülmesi mi isteniyor?

Tabii. Aslında, asgari ücret kaldırılırsa isteniyor. Kaldırmak güç olduğu için, bölgeselleştirme hedefleniyor. Yani İstanbul'daki asgari ücretle Diyarbakır'daki asgari ücret farklı olacak. İstanbul'da 500 lira, Diyarbakır'da 300 lira. Amaç Türkiye'nin içinde bir "Çin"leştirme".

Hangi siyasal görüşten olursa olsun, bütün çalışanları, hatta bütün vatandaşları yakından ilgilendiren SSGSS'de böyle bir dağılımı yaşandıktan, muhalefet genişletilip yükseltilemedikten sonra, diğer konularda böyle bir şeyi sağlamak çok daha zor değil mi?

Evet, bu mesele köşeli ideolojik tutumları gerektirmiyordu, salt sendikal bakış açısıyla bile, üyelerin günlük yaşamının iyileştirilmesi açısından da çok iyi bir zemindi. Hatta Türk-İş için şöyle bir olanak vardı: Bu kadar meşru bir alanda Türk-İş yönetimi etkin davranabilseydi, son kongre etrafında oluşan tartışmaları bir kenara itip bir işçi sınıfı örgütü gibi davrandığını gösterebilirdi. Ne yazık ki olmadı.

Türk-İş'in tutumunu yıllardır biliyoruz. Ama, diğer örgütlenmeler net bir politika geliştireseydi, Türk-İş'in üzerinde baskı oluşturamaz mıydı?

Türk-İş merkezî bir örgüt değil, gevşek bir örgüt. DİSK çok daha merkezîdir. Dolayısıyla, Türk-İş'te üye sendikaların eğilimi neyse, yönetim de ona benzer bir davranış gösterir.

Sendikaların yönetime etki etmeleri avantaj değil mi?

Avantaj ama, Türk-İş'e üye sendikalar da bu yasa konusunda tereddüt yaşadı. Sosyal güvenlik yasasının emeklilik hükümleri, eski çalışanları, emekliliği yaklaşanları daha az etkileyecek. Bu durum ve bunun propagandası, kıdem ortalaması yüksek ve kamu işçisi ağırlıklı sendikalarda rehabet yarattı. Türk-İş'in yapısı ağırlıklı kamu. Kamu işçisi, kıdemi yüksek, çalışma koşullarından nispeten memnun ve başını ağrıtmak istemeyen işçi. Dolayısıyla, bu sendikalı profilli de ataletin önemli nedenlerinden biri. Yoksa, birkaç iyi ya da kötü sendikacıyla açıklanamaz durum. 1989-90 bahar eylemleri sırasında, Türk-İş'in başında Şevket Yılmaz vardı. Yılmaz'ın AP milletvekili ve merkez sağ bir sendikacı olduğunu biliyoruz. Fakat bütün o eylemlerde, genel greve karar verilmesinde yönetimde o vardı. Türk-İş'te ses çıkaran, eyleme giden sendikalar genellikle özel sektörde; başı deritte olan, kıdem ortalaması düşük, aktif işçilerin bulunduğu sendikalar. Ama bunlar azınlıkta. Türk-İş'teki ataletin böyle yapısal nedenleri var. Sendikacılar da bunu tersine çevirecek bir girişim ve inisiyatif göstermeyince, bu ruh haline teslim olundu.

Aslında, kazanılmış hakların korunacağı da çok doğru değil...

Tabii, başbakan o konuda da doğru söylemiyor. Sağlıkta zaten kazanılmış hak kalmayacak. Sağlıkta değişiklikler herkesi etkileyecek. Sosyal güvenlikte farklı oranlarda yine herkes etkilenecek. Kuşkusuz, yeni işe giren daha çok zarar görecektir. Bu konuda özellikle başbakan ve bakan açık biçimde tahrifat yaptılar ve bir yanılsama yarattılar. Sendikalara "yalan söylüyorsunuz" dediler. Vatandaş üzerinde bunların etkili olduğunu düşünüyorum. Ama bu oyunu tersine çevirmek mümkündür. Mart ayındaki birliklik muhalif bir ruh hali yarattı. Basın da tutum değiştirdi. Merkez medyanın önemli bir kısmı yasanın karşısına geçti. Bir buçuk yıl önce, merkez medyada en ufak bir eleştirel yazı yoktu, adeta IMF büroları gibiydi ekonomi servisleri. Halbuki ocağın bu yana merkez medyanın önemli bir bölümü bu yasa hükümete karşı muhalefet aracı olarak kullandı ve yasanın yarattığı hak kayıplarının geniş kitlelerce anlaşılması konusunda bunun etkisi oldu.

Sendikaların, meslek örgütlerinin SSGSS etrafında büyük bir toplumsal muhalefet yaratabilmeleri genel olarak örgütlenmenin, başka siyasal taleplerin de önünü açabilirdi. Bu açıdan da çok büyük bir kayıp olmadı mı?

Kesinlikle. Sosyal güvenlik etrafında yaratılacak bir hareketlenme, somut kazanıma yol açsa da, açmasa da, sendikaya bakışı değiştirebilecek, sendikanın tekrar insanların gündemine gelmesini sağlayabilecekti. Sendikayla doğrudan ilişkisi olmayan pek çok kişi, sosyal güvenlik yasasına karşı çıkıyordu. Sendikaların eylemliliğine bir sempati vardı.

Sosyal Güvenlik yasası etrafında yükselilecek muhalefet AKP'ye karşı gerçek siyasal eleştiriyi gündeme getirebilir, AKP'nin sınıfsal tercihlerini gösterebilirdi. Tam bu eylemler olurken AKP'ye kapatma davası açılması da hareketin önünü kesen bir etki yapmadı mı?

Kapatma davası çok büyük dezavantaj oldu. Bazı sendikaların hükümete yüklenme potansiyelini azalttı. Sosyal güvenlik tartışması siyaseti biraz dünyevileştirmişti, hakiki sosyal mecrasına akmaya başlamıştı siyaset. Fakat, çok kısa sürdü ve tekrar, siyasal İslâm/laiklik eksenine kaydıldı.

Türkiye'de sendikalılık oranı ne?

Yaklaşık yüzde 8. Tabii bu fiilî oran; resmî istatistiklere göre yüzde 58 civarında sendikalaşma oranıyla dünyada ilk sıralardayız. Türkiye'de sendikalaşma istatistikleri yalandır. Resmî istatistiklere göre 3 milyon sendikalı işçi var, oysa gerçek sendikalı işçi sayısı 850-900 bini geçmez.

Resmî rakamla gerçek arasındaki bu fark nereden kaynaklanıyor?

1983'ten bu yana sendikaya üye olan pek çok işçi, ölse de, işten ayrılrsa da, emekli olsa da üye gözükmüyor. Sendikaların toplu iş sözleşmesi yetkisi alabilmeleri için, iş kolunda yüzde 10 barajını aşmaları, çalışanların en az yüzde 10'unu örgütlemeleri gerekiyor. Bu koşul uygulanmaya kalkılırsa, fiilî duruma göre, birkaç sendika

Sendikaların AKP'ye siyasal İslâm'ın aktörü olduğu için karşı çıkması zor, ama pekâlâ, yeni-liberal ve sosyal hakları tahrip eden politikaları nedeniyle karşı çıkabilirler. Bunun, sınıf içindeki siyasal farklılaşmaları azaltıcı bir rol oynayacağını düşünüyorum. Sosyal güvenlik kesinlikle böyle bir alandı.

dışında hiçbir yetki alamaz. O yüzden, bu sayılara dokunulmuyor, istatistikler gerçeği yansıtmıyor. Esas ölçü, toplu sözleşme kapsamında kaç kişinin çalıştığıdır. İşçi ve kamu çalışanı birlikte, toplam ücretli çalışan 11 milyon civarında. Bunun içinde toplu pazarlıktan yararlanan yaklaşık 850-900 bin kişi. Bunun da yarıdan biraz fazlası kamu ve belediyelerdir. Dolayısıyla, özel sektörde sendikalaşmış işçi sayısı 350 bini aşmıyor.

Özel sektörde neredeyse sendika yok denebilir.

Evet. Kamunun da sürekli küçüldüğünü unutmamak lâzım. 1980'lerin ortasında kamuda sendikalı işçi sayısı 1 milyondan fazlaydı. Bu sayı 450 bin civarına düştü, daha da düşecek. Bu, sendikal hareket açısından özel sektörde örgütlenme perspektifini ön plana çıkartacak; uzun vadede, Türkiye'de sendikal anlayışı değiştirecek bir rol oynayabilecek.

Örneğin Fransa'da, sendikalılık oranı çok düşük olmasına rağmen, sendikaların etki gücü, harekete geçirme kapasitesi çok yüksek. Bu nasıl oluyor?

Fransa'nın sendikal sistemiyle bizimki çok farklı. Fransa'da sendikal oranı yüzde 9 görünüyor, fakat sendikaların imzaladıkları toplu iş sözleşmeleri işgücünün yüzde 90'ını kapsıyor. Doğrudan merkezî örgütlere, konfederasyonlara üye olmazsınız, işçi temsilciliği aracılığıyla işyerinde kendini ifade edebildiği için çalışanlar, merkezî sendikalara üye olmuyorlar. Bizde sendikaya üye olmazsanız, toplu sözleşmeden yararlanamıyorsunuz. Fransa'da toplu sözleşme çalışanların yüzde 90'ını kapsadığı için sendikayla işçi sınıfı arasında bir paralellik söz konusu. Orada sendika üyesi olmak bizdeki gibi bir zorunluluk sonucu değil, gönüllü bir tutum. Yunanistan'da sendikal durum nasıl?

Yunanistan'da çok büyük tek bir işçi konfederasyonu var. Bütün politik gruplar bir tür nispi temsille o konfederasyon içinde yer alıyor. Yunanistan işçi sendikalarının en büyük avantajlarından biri, ortak bir çatı altında olmaları. Ağırlıklı olarak PASOK ve Komünist Parti'nin etkisinde bir sendikal hareket var. O nedenle, Yunanistan sendikalarının eylemleri sert olabilir, ses getirebilirler. Akdeniz sendikaları, Avrupa sendikalarının hareketli kuşağıdır. Portekiz'den başlayıp İspanya, Fransa, İtalya, Yunanistan'a kadar hareketli, politize, mücadeleci bir sendikal gelenek var. Orta ve Kuzey Avrupa'da, daha durgun ve daha uzun süreli, kolay kolay bozulmayan uzlaşmalar var. Akdeniz sendikal geleneğinde kimi ülkelerde konfederasyonların siyasal temelde bölündüğünü de görüyoruz; mesela, İtalya, Fransa, İspanya ve Portekiz'de komünistlerin, sosyalistlerin ve Hıristiyan demokratların etkilediği, bu partilerle paralel hareket eden konfederasyonlar var.

Türkiye'de kitlesel bir sol partinin olması sendikal hareketi nasıl etkiliyor?

Türkiye bu modele tam denk düşmüyor. Türk-İş'te mesela, sosyal demokrat sendikalar da, muhafazakâr sendikalar da var. Türkiye'de, bir siyasî akım tarafından

kurulmuş ve uzun yıllar boyunca ona paralel davranmış bir örgüt olarak belki Hak-İş örnek gösterilebilir. Ya da 1967'de TİP'le bağlantılı dönemindeki DİSK böyle düşünülebilir. Türkiye sendikal hareketinin siyasetle ilişkisi, geleneksel Batı işçi sınıfı hareketinin siyasetle ilişkisinden çok farklı. Batı'da, büyük ölçüde, işçi sınıfı hareketi kendi siyasal partilerini yarattı ve işçi sınıfının siyasal davranışı büyük ölçüde sol olarak nitelenebilir. En azından, uzunca bir süre böyle devam etti, hatta organik ilişkiler de oluştu. Türkiye'deyse, işçiler önce siyasal olarak konumlandılar. Halk Partisi oldular, İslamcı oldular, DP'li oldular... Daha sonra, sendikal oldular. Bir sınıfın mensubu olduklarını, seçmen olarak tutumlarını benimsedikten sonra fark ettiler. 1970'lerdeki Ecevit CHP'sini dışarıda bırakırsak, sendikaların tabanı DP-AP geleneğini destekledi, şimdi de büyük ölçüde öyle. Dolayısıyla, sendikaların bir siyasal parti etrafında veya bir parti kurarak sonuç almaları zor. Bunun yerine, sendikal ve emek eksenli talepler etrafından bir siyasal mücadele yürütmek daha doğru olabilir. Örneğin, sendikaların AKP'ye siyasal İslâm'ın aktörü olduğu için karşı çıkması zor, ama pekâlâ, yeni-liberal ve sosyal hakları tahrip eden politikaları nedeniyle karşı çıkabilirler. Bu daha önce de yapıldı. Türk-İş -tarihi boyunca çok istisna durumlarından biridir- ANAP'ın emek karşıtı politikalarına karşı siyasal kampanya yaptı. Bunun, sınıf içindeki siyasal farklılaşmaları azaltıcı bir rol oynayacağını düşünüyorum. Sosyal güvenlik kesinlikle böyle bir alandı. Eylemlere AKP'li işçiler de katılmıştı. Siyasal yelpaze bambaşka bir hale gelmedikçe, soldan yana bir rüzgâr oluşmadıkça, sendikalarla mevcut sol, sosyalist veya sosyal demokrat partiler arasında kurulmaya çalışılacak bir ilişkiyle sonuç alınması ihtimalini görmüyorum.

Darbe yanlıları rahat bıraksa, Hak-İş - AKP ilişkisi de uzun süre devam edemeyebilir herhalde. AKP ne kadar süre hem MÜSİAD'ı, hatta TUSİAD'ı, hem de HAK-İŞ'i temsil ve tatmin edebilir?

Üye sayısı açısından, sendikal temsil açısından bakıldığında Hak-İş ihmal edilebilir üye sayısına sahip.

Son dönemde, özellikle belediyeler üzerinden Hak-İş'in üye sayısı çok artmıyor mu?

Hükümet kanalıyla birçok yerde, belediyelerde, gıdada, orman sendikaları arasında artırmaya çalışıyorlar, ama çok fazla destek bulmuyor. Türk-İş ile Hak-İş'i karşılaştırdığımızda 1'e 10, hatta daha fazla fark var. Hak-İş'i önemli bir güç olarak değerlendirmek zor.

SSGSS konusunda "geçmiş olsun" dedik. Bundan sonraki adımlara karşı ve genel olarak sendikal hareketin toparlanması açısından kısa ve orta vadede somut olarak neler yapılmalı?

Sendikal hareketin parçalı yapı içinde olması önemli bir problem. Kısa sürede, konfederal örgütleri tek çatı altında birleştirmek olanaklı gözüküyor. Ama bundan sonra gelişebilecek emek karşıtı

hareketler konusunda ortak davranışın yaratılması gerektiğini düşünüyorum. Ortak davranış önceden hazırlıklı olmayı, müdahil olmayı, tepki göstermeyi getirir. Emek Platformu uzunca bir süredir uykudaydı. Düzenli toplanan, tartışan, bir program, hedefi olan bir hale getirilebilirse, daha hızlı tepki gösterilebilir. Her şeye, bütün eksik ve zaafalarına rağmen, Türk-İş, DİSK ve KESK'in böyle bir işin başını çekebileceklerini, çekmeleri gerektiğini düşünüyorum.

Bundan hâlâ umutlu musunuz?

Bunun hâlâ mümkün olduğunu düşünüyorum, çünkü Türk-İş'in içinde bunun imkânlarının olduğunu son eylemlerde gördük. Olması zorunlu, çünkü özellikle işçi sendikaları açısından Türk-İş ana gövdeyi oluşturuyor. Türk-İş'in içinde yer almadığı bir emek hareketlenmesinin temsiliyeti zayıf olur. DİSK önemli, ama tek başına yeterli bir temsil gücüne sahip değil. 1 Mayıs'ı ortak kutlama kararı bu açıdan olumlu, bunu bir imkân olarak değerlendirmek ve ileriye taşımak gerekiyor. Konfederasyonlar arasındaki sorunları arttırıcı değil, azaltıcı bir yaklaşım izlemek gerektiğini düşünüyorum. Sendikal hareketin bir şeyler yapabilmesini bu üç örgütün ortak davranmasında buluyorum. Bunlardan bir şey çıkmayacaksa, başka hiçbir yerden çıkmayacak. Türkiye'nin sendikal gerçekliği bu. Bir sendikal hareketlenme sağlanacaksa, Türk-İş'in mutlaka bunun içinde olması lâzım. Bunun zor olduğunu ben de görüyorum, ama başka bir seçenek yok.

SSGSS'deki uzlaşma fiyaskosu, bu konudaki hayal kırıklığı sendikaların üyelerinden yönetimlerine doğru bir eleştirel süreci başlatabilir, bir değişimi harekete geçirmeye yarayabilir mi? Bu bozundan bir fayda umabilir miyiz?

Maalesef sendikalar eleştirilerin örgütlü hale geldiği, yönetimlerin politikalarını kısa sürede değiştirebildiği dinamik ve demokratik yapılar değil. Dolayısıyla, sendikasına ya da Türk-İş'e tepki gösteren işçinin iradesinin sonuç alması hayli zaman alacaktır. Ve demin dediğim gibi, sendika yönetimlerinin rasyonelleriyle, zihniyetiyle, üyelerin önemli bir bölümünün zihniyeti örtüşüyor. Özellikle kamu sendikalarında, sosyal güvenlikteki fiyasko, bir değişim dinamizmi yaratmaz.

Bir yeniden yapılanma sürecinde, sendikal harekette neler yapılmalı?

Sendikal mücadelenin büyük ölçüde özel sektör işyerlerinde örgütlenerek şekillenebileceğini düşünüyorum. Örgütlenme hedefi, anlayışı, hatta sendikanın yönetimini oluştururken bu perspektifin ön planda tutulması gerekiyor.

Bu perspektifin ön planda tutulması neleri gerektiriyor? Özel sektörde, Tuzla tersanelerinde gördüğümüz gibi, 19. yüzyıl manzaraları da var. Ayrıca, en ufak bir sendikalaşma girişimi işten atılmayla sonuçlanabiliyor...

Kamuoyunda genellikle küçük ölçekli işyerlerinde böyle sorunlar yaşandığı düşünülüyor. Türkiye'nin en büyük şirketlerinden olan Şişe Cam'da, Eskişehir fabrikasında Kristal-İş dört yıl yetki almaya

çalıştı, 40-50 gün direniş yaptı ve sonuçta, yetki alamadı. En rafine yöntemleri kullanarak engellediler. Özel sektörde mücadele çok zorlu. Ama elde edilen kazanım kalıcı hale gelebiliyor ve sendikayı dinamik tutabiliyor. Bugün Deri-İş, Petrol-İş, Tümtis, Linter-İş gibi sendikaların ortak özelliği, 19. yüzyıl koşullarına benzeyen özel sektör işyerlerinde, dinamik bir mücadele sonucu şekillenmeleri. O şekilde bir mücadele biraz daha farklı bir sendikal tarz yaratıyor. Aynı şey, hizmet, büro ve gıda iş kollarında da yaşanıyor. Sendikal hareketin buralarda yeni bir tarza kavuşabileceğini düşünüyorum. Kısa vadede iyimser bir tablo görmüyorum. 100-150 yıllık sendikalaşma sürecinde gel-git dönemleri var sendikaların, iyi ve kötü zamanları var. Şimdi kötü zamanlarından birindeyiz, ama sendikaya olan ihtiyaç da yükseliyor. 19. yüzyıl tarzı bir çalışma hayatı, böyle bir emek-sermaye ilişkisi ister istemez bir toplumsal, sınıfsal tepkiyi de beraberinde getirecek. Bunun formu da büyük ölçüde emeği sermaye karşısında koruyacak bir örgüt biçimi olarak sendika olacak.

Sendikaların işleyişinde, örgütlenmesinde, anlayışında çok temelli değişikliklerin olması gerekiyor mu?

Bu sendikalar, büyük ölçüde, 1960 sonrası ortamda şekillendiler; kamu ağırlıklı, devletle iyi ilişkiler kuran, devletle sorun çözebilir bir kültürle büyüdüler. 20-25 yıldır, bu tarz ortadan kalkıyor, yeni ortaya çıkan koşullar başka bir tarz sendikacılığı yaratacak.

Varolan sendikal yapıda ve anlayışta sizce en önemli sorunlar neler?

En temel sorunlardan biri demokrasi eksikliği. Bürokratikleşme, hantallaşma, varolan durumu sürdürmekle yetinen "muhafazakâr" bir kavrayış... Bu, büyük ölçüde, kamu sendikacılığında miras. Bunun demokrasi yokluğuyla, şeffaf olmamakla da ilintisi var. Bir sendikacı tarzı var. Kendi konumunu koruma güdüsünün getirmiş olduğu bir oligarşik eğilim var. Bu demokrat ve solcu sendikacılar da görülüyor, onlar da çeşitli gerekçe ve bahanelerle anti-demokratik mekanizmalara başvurabiliyor. Türkiye'de konfederal düzeyde çok merkezîleşme yok ama, iş kolu sendikaları düzeyinde korkunç bir merkezîleşme var, şubelerin, işyeri örgütlerinin hiçbir özerkliği yok. Bütün iktidar sendika merkezinde toplanıyor ve o iktidar bir kez kullanılmaya başlandıktan sonra, kendi koruma mekanizmalarını üretiyor. Bu yapının desantralize edilmesiyle, yerleşmesiyle sorun kısmen aşılabılır. Türkiye'de sendikal sistem siyasal sisteme çok benziyor: Çok merkezî, çok otoriter, bütün yetkilerin tek elde toplandığı bir sistem.

Nasıl bir 1 Mayıs bekliyorsunuz?

1 Mayıs öncesinde, "sizi bu kadar dövdük, sosyal güvenlik haklarınızı da aldık, alın size bir Emek Bayramı" diye bir Meclis kararı çıkarsa hiç şaşmam. Ücretli tatil yapmazlar, ona işverenler karşı çıkar, ama Meclis kararıyla "1 Mayıs'ı emek günü olarak tanıyoruz" diyebilirler.

KORKUT BORATAV'LA KAĞITTAN EKONOMİNİN SALLANTISI ÜZERİNE

Dünyanın bütün köylüleri, birleşin!

"Finansal balonların iniş ve çıkışları ve bunun reel ekonomiye yansımaları, er veya geç, dünyayı yaşanmaz bir hale sokacaktır. Kapitalizmin topluma, insanlığa zararına bakın: Bir ucu Haiti'de, bir ucu Mısırda!" Korkut Boratav'a kulak kesiliyoruz...

Dünya ekonomisinin içinde bulunduğu durum, kimilerine göre geçici bir dalgalanma, kimilerine göre ise 1929 buhranına benzer bir krizin habercisi. Öngörüler farklı olsa da, sorunun kaynağı konusunda hemen herkes hemfikir: ABD ekonomisinin hızla büyüyen cari açığı. Bu cari açığın ardındaki temel etmen ne?

Korkut Boratav: Birincisi, hane halkı ve şirketlerin aşırı harcaması. Hane halkı neredeyse hiç tasarruf yapmıyor. Borçlanarak yüksek bir tüketim düzeyini sürdürüyor. Şirket tasarrufları da şirket yatırımlarının çok altında. Özel sektöre ek olarak kamu kesimi de, Irak savaşı ve genel olarak yayılmacı, silahlı emperyalist politikaların katkısıyla büyük boyutlu açıklar veriyor. Bunların sonunda, son on yılda, yani 1996-2006 arasında ABD'nin cari işlem açığı 118 milyar dolardan 812 milyar dolara çıktı. On yılda dış açığını 700 milyar dolar artırarak ABD, uluslararası sistemde kendisine verilmiş olan imtiyazı giderek sorumsuz, çılgın bir biçimde kullanmaya başlayan bir hale geçti. Ve bu durumun böyle devam edemeyeceği giderek anlaşıldı.

O imtiyaz neydi? ABD bunu nasıl suistimal etti?

Doların tek ve hemen hemen rakipsiz dünya parası olma imtiyazı. Bu, Bretton Woods sisteminin ABD'ye ve dolara sağladığı biçimsel bir ayrıcalıktı. Doların altına bağlanması terk edildikten sonra, bu fiili bir ayrıcalık haline geldi. Dolara rakip olacak ikinci bir değer ölçüsü ve ödeme aracı ortaya çıkmadıkça, ABD para veya borç senetleri basarak emperyalist yayılmacı politikalar izleyebiliyor; dünyayı satın alabiliyor veya büyük ithalat fazlaları vererek üretimden fazlasını tüketmeye, kullanmaya ve halkının aşırı tüketimini karşılamaya imkân bulabiliyor. Bu, fiili bir ayrıcalığın kötüye kullanımudur; er veya geç bedelini ödeyerek köstekleyecektir. Şimdi bu köstekleme sürecinin başlangıcındayız.

Buğday fiyatlarındaki hızlı artışın ve küresel bir finansal kriz sinyalinin arkasında ABD'nin sözünü ettiğiniz tüketim çılgınlığı mı yatıyor?

Dünya, ABD tüketicisini mi besleyecek, yoksa milyarlarca insanın asgari yaşam koşulu olan temel gıdaya mı kaynak tahsis edecek? Burada kapitalizmin açgözlülüğü, bitmez iştahı ortaya çıkıyor. Dünya ekonomisinin yaşanabilir, sürdürülebilir şekilde ayakta kalması için ABD, devletiyle, halkıyla, şirketleriyle birlikte hizmetler gelmek zorundadır.

Hububat ve genel olarak gıdayla ilgili bunalımla ABD finansal sisteminde patlak veren bunalımı ayırmak gerekiyor. ABD finansal sistemi, sürdürülmesi imkânsız bir spekülasyon balona dönüştü. Kontrolü olmayan çılgın bir kumarhane ortamıyla karşı karşıyayız. Satılabilecek her kâğıt, satış haline dönüştü. Sadece kâğıtlardan oluşan bir sistem meydana geldi. ABD'nin en zengin kişisi olarak bilinen ünlü borsacı Warren Buffett şöyle bir örnek veriyor: Biri Nebraska'da 2020'de kaç ikiz doğacağını tahmin eden bir sözleşme kâğıdı çıkarsa, bu kâğıt satılabilir ve uluslararası piyasada sirkülasyona girebilir. Dolayısıyla, üretim süreciyle ilişkisi olmayan pek çok şey, alış ve satış konusu oldu. Ekonominin reel tabanından tamamen kopmuş bir kâğıtlar ekonomisi oluştu. Ancak öte yandan ekonominin reel tabanının ayakta durması için bu kâğıtlar ekonomisinin işkinliğinin de devam etmesi gerekmeğe başladı. Çünkü Amerikan hane halklarının büyük bir bölümü bu kâğıttan ekonomiye girmişlerdir. Emekçilerin sosyal sigorta güvencelerinin bir bölümü kâğıtlara yatırılmıştı. Devletin sağladığı sosyal güvence dışında, şirketlerin çalışanlarına sağladıkları sosyal güvenlik sistemleri, yatırım bankaları aracılığıyla borsada kâğıt satın aldılar. Dolayısıyla emekçiler, emeklilik gelirlerini belirli ölçüde kâğıttan ekonomiye bağlamışlardı. Bu ekonominin bir bölümü gayrimenkul piyasalarına yansıyor. Gayrimenkul piyasalarındaki borçlar sirkülasyona girmişti. Yani bankayla kredi alan arasında yapılan ikili anlaşma, banka tarafından bir kâğıda dönüştürülmüş, sirkülasyona sokulmuştu. Bireyler konutlarının piyasa değerine göre kredi alabildikleri için, konut fiyatları tüketim düzeyini belirliyor. Dolayısıyla, borsanın yükselmesi, emeklilerin tüketim düzeyini belirliyor. Yarnının güvence altında gören, bugünkü harcamasını yükseltiyor. Borsa yükseldikçe kendini daha varlıklı hissederek açık harçayabiliyor. Demin dediğim gibi, açık veren tek büyük ülke, ABD oldu. Dolayısıyla, açık verenin finansmanı, dünyanın diğer coğrafyalarından olacak. Çin'in, pet-

rolcü ülkelerin ve dış fazla veren tüm ülkelerin tasarruf fazlaları şu veya bu şekilde ABD'nin dış açığının kapatılmasına tahsis ediliyor. Bu da kâğıt ekonomisinin canlı olmasını gerekli kılıyor. Borsa yükselmeye devam ettikçe, petrol ihracatçıları Amerikan borsasına yatırım yapmayı yeğliyor. Ve ABD devleti açık verdikçe, dolarlı borç senetlerini rezerv olarak biriktiren merkez bankaları ABD'nin açığının devam etmesine imkân veriyor. Her şeyiyle kâğıttan oluşan bu servetin değerinin artmasına bağlı olarak canlılık sürecektir. Borsa yükselmeye devam etmeli ve ABD'nin ihraç ettiği borç senetleri kabul edilmeye devam etmeli. Yani dünyanın diğer kesiminin dolarlı varlıklara karşı iş-tahmin sınırsız olması gerekiyor.

Bu iştahın sınırları ne kadar geniş?

800 küsur milyarı aşan cari açık bu iştahın sınırlarını zorluyor. Kâğıttan oluşan bu binanın sallanıp çökmesi muhtemeldir, ama kesin değildir. Ancak, ya balon patlayarak ya da yavaş yavaş sönererek meydana gelecek bir uyum süreci kaçınılmazdır.

Binanın çökmesi, 1929'daki gibi dünya çapında bir krize sebep olur mu?

Finansal sistem çökerken, üretken tabana muhakkak yansımaları olacak. Konut piyasasından başladı çöküntü. İkincisi, borsadaki düşme, borsada varlığı olan bütün aktörlerin harcamalarını aşağıya çekecek. Üçüncüsü, demin sözünü ettiğim kâğıtlar, finansal sistemin önemli varlıkları ve yükümlülükleri haline gelmiş. Çok garip bir sistem: Senetlere dönüştürülmüş borç yükümlülükleri diye bir paket yapıyor bankalar. Sirkülasyona sürdükleri her paketin içinde belli miktarda ipotekli konut kredisi, belli miktarda kredi kartı borçları ve belli miktarda da başka türev kâğıtlar var. Warren Buffett türevler için diyor ki: "Bunların neleri kapsamakta olduğunu normal insanların, hatta delilerin hayal gücü kavrayamaz." Bu tür türevlerden oluşan bir senedi belli bir fiyata almış olan, bunun üzerindeki getiri oranlarını realize edemiyor. Çünkü o getiri oranları çökmüş. İpotekli borçların bir bölümü ödenemiyor. Dolayısıyla, bankalar likidite tazyiki altına giriyor ve banka-

Bangladeşte pirinç kuyruğu, Haiti'de açlığa isyan, Porto Riko'da süt üreticilerinin eylemi, Mısır'da ekmek fiyatlarına gelen zam üzerine yapılan genel grev çağırısı... Neo-liberalizmin yıkıcı etkisi dünyanın dört bir yanında derinden hissediliyor.

lar arası kredi piyasası çöküyor. Bu da reel sektöre yönelik kredileri kısıtlıyor. Yatırma dönük şirketlerin kredileri daralıyor. Ve zincirleme olarak bankalar sisteminde çöküş yaşanıyor. İngiltere ve ABD'de dev gibi iki banka çöktü nitekim. Bunun reel ekonomiye hangi hızla yansıtacağını şu an öngöremiyoruz. ABD ekonomisine yansıtacağı kesin. İlk iki çeyrek, negatif büyüme olursa, bunun adı resesyon olacak zaten. Daralma ve kriz diye iki durum vardır. İki tür kriz gerçekleşir: Birisi finansal kriz, ki şu anda olan budur. Diğeri de ekonominin üretim düzeyinde çöküntü durumudur. Krizin uzun bir zaman dilimine yayılması halinde bunalımdan söz edebiliriz. Tüm bu ihtimallerin gündemde olduğunu söyleyebilirim. Ama 1929'dakine benzer ağırlıkta bir bunalımın yaşanacağı iddia etmek biraz zor. ABD için durgunluk ve gerileme kesin, ama bunun boyutunu aşan bir krizin olup olmayacağı belli değil.

ABD ekonomisinin bu girdaptan çıkmasının yolu, kimi iktisatçılara göre, Keynesyen politikalara dönmekten geçiyor. Sizce de öyle mi?

Keynesgil reçetelerin çözemeyeceği, kapitalizmin özünü, bugün geldiği niteliksel sorunlarla ilgili çok daha ciddi bir sorun var. Keynesgil politikalarla, finansal krizin reel ekonomiyi aşağı çekmesi sınırlanabilecektir, ama spekülasyon finansal sistem devam edecek, yeniden canlanacak. Finansal balonu oluşturan, düşük faiz politikalarıdır. ABD Merkez Bankası eski başkanı Alan Greenspan'ın, Asya krizi sonrasında faizleri aşağıya çekmesi ve uzun müddet düşük düzeyde tutması finansal balona yol açtı. Düşük faiz, kâğıt varlıkların değerini artırıyor. O kadar çok borç senedi var ki -stok olarak- faizin düşmesi, bu stokun değerini artırıyor. Bunun sonunda, reel ekonomideki genişlemenin çok üstünde bir şişme kâğıttan ekonomide meydana geliyor. Şişkinlik, kendi kendini besleyen bir süreç haline alıyor. Ekonominin reel tabanının yüzde 2.5-3 oranında büyüdüğü bir konjonktürde, bu finans dünyasının bu oranı dramatik bir şekilde aşarak ilânihaye şişirmesi mümkün değildir. Geçici bir süre, dış dünyadan kaynak aktararak sürebilir, ancak, bu balon bir yerde delinecek. Bugünkü biçimiyle kontrol etmelerinin imkânsız olduğunu anladılar. Çünkü, demin verdiğim örnekte olduğu gibi, Nebraska'da kaç ikiz doğacak diye bir iddia kâğıdı çıkarmak isteyen engellemenin mümkün değil şu anda. Hapishanede iki

mafya mensubu, başka türlü kumar oynayamadıkları için, ortalarındaki iki şekerden hangisine sinek önce konacak diye bahse giriyorlar. Bu bahisten haberdar olan bir spekülâtörün bu iddiayı (güvenli bir biçimde denetlenilebilmesi koşuluyla) spekülasyon bir kâğıda dönüştürmesini engelleyen bir mekanizma yok. Ayrıca, bu mekanizmayı frenleyecek, kısıtlayacak araçları kaybetmiş durumdadılar.

Bu sadece ABD için mi geçerli?

Değil tabii, ama en aşırı biçimde ABD'de yaşanıyor. Finansal sistem o kadar bütünlüştü ki, İngiltere'de bir banka çöktü. İsviçre'nin kale gibi bir bankası olan UBS zarara girdi... Metropol ekonomilerinin içindeki finansal sistem o kadar bütünlüştü ki, sırayetin nerede duracağını kestirmek mümkün değil. Borsa daha az açık olan ekonomiler, daha az riskli. Finansal varlıkların oluşumunda borsanın rolü sınırlı olan ekonomiler, kıta Avrupa'sı mesela, biraz daha az riskli konumda. Çünkü oradaki finansal sistem esas olarak bankaların üzerine inşa edilmiştir. Orada da borsa var, ama ABD'deki kadar hayati değil. O yüzden, mesele Keynesçilik değil. Keynes reçetelerinden biri de faiz politikasıdır. ABD'de faiz politikası yapıyor, negatif faize geçti şu anda. Faizi indirmek, Keynesçi araçlardan biridir. Bütçe açığını artırmak da öyle. Ama bütün bu genişleme pompası, sonunda seni finansal varlıklarda fiyat artışlarına taşıyorsa, yani finansal varlıkların yeniden şişmesine yol açacaksa, aynı dalgalanma yeniden patlak verecek demektir. Keynesçi politikaların yapacağı tek şey, yüzde 1'lik, 2'lik küçülmelerle bu konjonktürün atlatılması. Ama pozitif patikaya girdiği anda, balonun yeniden şişmesi ve spekülasyon çevrimin oluşması önlenemez, hatta sıklaşabilir. Devamlı şişen ve foslayan bir finansal çevrim söz konusu.

Bu ekonomik ve finansal çalkantıların yeryüzü kaynaklarının azalmasıyla ne kadar ilgili var?

ABD toplumunun tüketim tutkusunun tipik örneği otomobil sanayiidir. Binek araba tutkusunun ana maliyet ögesi olan petrol, giderek pahalalanıyor. Amerikan yaşam tarzı o kadar çok bağımlıdır ki binek arabasına, büyük kentlerin dışında bir yerde yaşıyorsanız, arabanız olmadan

Türkiye gibi kısa dönemli genişleme, durgunlaşma temposu yabancı kökenli sermaye girişlerine bağımlı hale gelmiş bir ekonomide dış kaynak girişlerinin azalması ciddi bir şoktur, daha da ileri giderek bir de çıkışa dönmesi, sarsıcı etki yaratacaktır.

Korkut Boratav

hayatınızı sürdürmeniz imkânsız hale gelebiliyor. Dolayısıyla, araba sahibi olmak ücretli Amerikan işçi sınıfının temel öğelerinden biridir. Arabası olmayan işçi marjinaldir; varoşların yoksul, siyah nüfustur veya yeni göçmendir. Şuraya gelmek istiyorum, petrol fiyatlarının yükselmesinin önüne geçecek bir etken biyo-yakıtlardır. Hububatdaki fiyat artışının temelinde yatan esas meselelerden biri budur. İnsanlık tarihinin en temel bulgusu olan tarımsal üretimin otomobil yakıtları için kullanılması gibi bir rezaletle karşı karşıyayız. Mısırdan kaynaklanan ve tüm tahıl fiyatlarına taşınan fiyat artışlarının ardındaki temel etkenlerden biri budur. Çin ve Hindistan'ın petrol ve hammadde talebindeki yükselmenin de katkıları var. Ama dünya, ABD tüketicisini mi besleyecek, yoksa milyarlarca insanın asgarî yaşam koşulu olan temel gıdaya mı kaynak tahsis edecek? Burada kapitalizmin açgözlülüğü, bitmez iştahtı ortaya çıkıyor. Dünya ekonomisinin yaşanabilir, sürdürülebilir şekilde ayakta kalması için ABD, devletiyle, halkıyla, şirketleriyle hizaya gelmek zorundadır.

Hizaya gelmezse ne olur?

Biraz önce söylediğim finansal balonların iniş ve çıkışları ve bunun reel ekonomiye yansımaları, er veya geç, dünyayı yaşamaz bir hale sokacaktır. Amerikan emperyalizminin sınırsız saldırganlığını da buna eklersek tabii...

O halde kapitalizmin sınırsız iştahtı kesmek için karşı direnişler, toplumsal hareketler peyda olması beklenebilir, değil mi? Haiti'deki, Mısır'daki gösterilerin dalga dalga yayılması, Türkiye'ye sıçraması ihtimali var mı?

Er veya geç bizde de patlak verecektir. Köylülerin uluslararası örgütü Via Campesina yıllardan beridir bu vurguyu yapıyor, kapitalizmin köylü üretimine düşman olduğunu söylüyor. Köylülüğün de

insanlığın kendi kendini doyurması için zorunlu bir hayat tarzı olduğunu vurguluyor. Marx ve Engels'in 160 yıl önce yaptıkları çağırısı farklı bir ifadeyle yineliyorlar: "Topraklarınızı da yitirdikten sonra zincirlerinizi bir şeyka yitireceğiniz bir şeyka kalmayacaktır! Bütün ülkelerin köylüleri, birleşiniz!" Açıkça bu ifadeyi kullanmasalar

bile, mesaj budur. Dünya halklarının da er geç bunu anlaması lâzım, kafalardaki ideolojik bozulmaların temizlenmesi şartıyla.

İdeolojik bozulma sürdüğü halde, kapitalizme yönelik tepki artarsa, ne olur?

İdeolojik bozulmadan kastım, çok dramatik bir hedef sapırmasıdır. Kapitalizmin ezdiği halklar, emperyalizme karşı çıktıklarını sanarak Batı düşmanlığını yükseltebilirler: "Bu pezevenkler bizim canımıza okuyor, onun için oradan, Batı'dan ne geliyorsa felâket ve melânettir. Giyim-kuşamından diline, kültürüne, sinemasına, reklamına kadar, her şeyine

lanet olsun; kendi öz değerlerimize, özellikle de dinimize dönelim" şeklinde bir tepki gelişebilir. Bu da bizim coğrafyamızda, sınıf tabanlı, anti-kapitalist tepkilerin değil, İslâmî değerlerin yükselmesi anlamına gelir. Nefrettir, kusmadır, ancak hedef yerlisi, yabancı burjuvazi değil, Batılı hayat tarzının kendisidir, bunu temsil eden elitlerdir. Mısır'da olan budur. Müslüman Kardeşler'dir Mısır'daki toplumsal tepkinin nemasını yiyecek olan. Eğer bu ideolojik temizlemeyi yapabilirsek, kapitalizmin sonunun başlangıcı olabilir bu kriz. İki kriz üst üste geliyor: Dünya halklarını doğrudan doğruya ilgilendiren gıda krizi. İkincisi de, henüz bize yansımamış olan, ama her an yansması muhtemel olan finansal kriz.

Fırtınanın kısa vadede Türkiye'de de esmesi muhtemel mi?

Muhtemel, evet. Finansal kriz acaba metropol ülkelerle sınırlı kalabilir mi, hatta acaba dünya ekonomisini Batı'daki fırtınadan etkilenmeyen çevrenin ayrışması ayakta tutabilir mi? Bu türden iyimser bir beklenti ileri sürüldü. Ama, özellikle Türkiye gibi kısa dönemli genişleme, durgunlaşma temposu yabancı kökenli sermaye girişlerine bağımlı hale gelmiş bir ekonomide dış kaynak girişlerinin azalması ciddi bir şoktur, daha da ileri giderek bir de çıkışa dönmesi, sarsıcı etki yaratacaktır. Dolayısıyla, Türkiye'nin ne kadar sert bir rüzgâra sürükleneceğini öngöremiyoruz, ama etkilenmemesi mümkün değil.

Niçin mümkün değil?

Türkiye'nin 2001 sonrası dönemde dünya ekonomisiyle çok büyük dış açıklar vererek eklemelenmesi önemli bir kırılma noktasıdır. Türkiye ekonomisi, belli bir büyüme hızını sağlamak için giderek artan oranlı dış açık vermek gibi bir çarpılma yaşamıştır. İkincisi, TL'nin yapay olarak değerlendirilmesini çok yükseklerde tutması, herhangi bir belirsizlik ortamında TL'nin çok hızlı bir devalüasyondan geçeceği beklentisini canlı tutar. Üçüncüsü, Gümrük Birliği'nin döviz kuru hareketleriyle beslenen ve gecikmiş etkileri, ihracatı da aşırı bir boyutta ithalata bağımlı kılmıştır. Dördüncüsü, ekonominin ve öncelikle de özel sektörün dış borçlanması çok hızla artmaktadır ve kazançları TL, borçları dövizle olan şirketler, olumsuz kur hareketleri karşısında aşırı risklidir. TL faizlerinin çok yüksek olması nedeniyle, özel sektör dövizle ve dışarıdan borçlanmayı yeğlemiştir. Kısacası, Türkiye 2001 sonrasında dış ortamıyla adeta küçük bir Amerika gibi bütünleşmiştir. IMF ve Dünya Bankası Kalkınma Komitesi toplantılarına katılan yetkililer, artan gıda fiyatları konusunda acil önlem alınması gerektiğini, sorunun birkaç ay bile beklemeye tahammülü olmadığını açıkladılar. İngiltere Başbakanı Gordon Brown, konuyu G-8 toplantısında gündeme getireceğini belirtirken, Dünya Bankası Başkanı Robert Zoellick soruna daha acil bir çözüm bulunması gerektiğini vurguladı: "G-8 toplantısı hazırlanıyor ve içtenlikle söylemek isterim ki, o kadar bekleyemeyiz. Tas-

lak analizlere dayanarak, son üç yılda gıda fiyatlarının ikiye katlanmasının geliri düşük ülkelerde 100 milyon insanı açlığa itebileceğini tahmin ediyoruz." Böyle bir çıkmazdan, kapitalizmin yine kendi kuralları çerçevesinde, kısa vadeli kurtuluş nasıl olabilir?

Bu adamlar iflah olmaz. Dünya Bankası'nın başındaki Zoellick, Cumhuriyetçi Parti'nin sağ kanadından işe yaramaz bir herifdir. Dolayısıyla, onun kafasındaki insanlığın geleceği ve emekçilerin refahı gibi bir gündem olamaz. Fakat etrafında, kalbi temiz danışmanlar olabilir. Onların iyi niyetleriyle de gitmez bu işler. İdeolojik bakımdan bu insanların kafaları piyasacı kapitalizmin ana çözümlerine o kadar angaje olmuştur ki, başka türlü düşünceleri mümkün değil. O yüzden, getirecekleri çözüm, mesela, açlığın arkasında yatan emek etkenlerini biri olan suyun ticarileşmesini olacaktır. "Devlet kaynakları yetersizdir, böyle idare edemezsiniz. Gelin suyu piyasalara açın, büyük şirketler gelip yatırım yapsın, evlere temiz su ulaştırın" diye gelecekler. Su ticarileşecektir. Köylüler için, "toprak piyasalarını yabancı sermayeye açın, toprağı ıslah etsin" modelleri gelecektir. Ben birkaç yıl önce birkaç çalışmayla, Dünya Bankası'nın Afrika'da "piyasa-dostu" diye adlandırdığı neo-liberal reçetelerinin köylülüğün aleyhine sonuçlarını ampirik olarak inceledim. UNCTAD'da bu saptamalarımızı uluslararası kamuoyuna taşıdık. Bugün ikiyüzlülükle kendi günahlarını saklamaya çalışıyorlar. Örneğin, gıda üretiminin yakıt dönüşmesini önleyecek tedbir getirmeyecekler. Bu henüz bir slogan haline gelmedi. Olsa halk getirecek bunu gündeme. Coca Cola, Pepsi gibi şirketlerin temiz suyu nasıl israf ettiği, yok ettiği gündeme gelmeyecek. "Coca Cola kapansın, meşrubat değil, sadece temiz su içelim" sloganı gündeme gelmeyecek. İnsanlık, aslında yarı zehir olan pahalı bir meşrubat türünün dünyadaki su kaynaklarının bir bölümünü israf etmesinin önlenmesinin gündeme geldiğini görmeyecek. Onun için bu adamlardan hiçbir hayırlı fikir çıkmaz. Bu sorunların çözümü, bir ucu köylülerden, öbür ucu tüketicilerden oluşan büyük bir zincirin dalga dalga ve birlikte mücadelesiyle olacak bir şeydir. İşin özünü bakalım: Kapitalizmin hedeflenmesi dışında hiçbir orta vadeli çözüm yok. Başımıza bu belalar dalga dalga gelecek. Türkiye şu anda kendisini yükselen pirinç fiyatlarıyla etkilenmiş sanıyor. Ama bunu daha genel bir çerçeveye oturtmak için herkesin "dolarla millî gelir yüzde 30 arttı" gibi boş söylemlerle göz boyayan beyin yıkama saldırılarından kurtulması lâzım. Dünya düzleminde düşünülmesi gereken bir sorundur. Kapitalizmin topluma, insanlığa zararına bakın: Bir ucu Haiti'de bir ucu Mısır'da! Haiti pirinç üretmez hale geldi. Çünkü Amerika'dan ithal edilen sübvansiyonlu pirinç, Haiti'de pirinç üretimini yok etti. Böyle bir rezalet olmaz! Üretim çöktükten sonra ithal fiyatları yükseldiği için halk aç kalmaya başladı. Gıdada kendine yeterlilik o kadar

önemlidir ki, Haiti neo-liberal tarım politikalarına teslim olmayıp kendi pirincini üretmeye devam etseydi, dünya piyasalarında pirinç fiyatları yükselse bile kendi pirincini halkına ucuza yedirebilirdi. Gıdada kendine yeterliliği bir kere kaybettiniz mi, tekrar eski noktaya gelmeniz fevkalâde zor olur.

Keynesyen politikalarla söz edilirken, "insanlara para karşılığı çukur kazdırıp sonra yine para karşılığı çukur doldurarak" para dağıtımından söz edilir. ABD'nin son zamanlarda vergi iadesi altında yaptığı şey bu değil mi?

Evet, aşağı yukarı böyle bir şey yapılıyor. Ama Keynes'in her şeye çare olmayacağını kendisi de farkındadır. Bütün mesele şu: Bir ekonominin üretim kapasitesi belli bir alan –mesela şu A4 kâğıdı– olsun. Keynes'e göre, kapitalist bir ekonomi genel olarak bu kapasitenin altında dengelenir. Yani yüzde 70-80'de süregelebilir. Keynesgil reçetelerle bunu yüzde 100'e ulaştırırsınız. O, kısa vadeli genişleme sağlar size. Atıl kapasiteler tam kapasite sınırına gelene kadar, işsizlik, emek rezervleri de tükeninceye veya çok azalınca kadar, ekonomiye bir genişleme getirir. Ama sınıra ulaştıktan sonra nereye, nasıl, hangi hızla gideceğini belirleyemez Keynesgil politikalar. Bu noktadan sonra, açık bütçe enflasyonu yaratır veya Keynes'in hep önem verdiği, ama çok fazla vurgulamadığı finansal şişkinlik yaratır. Yani kâğıttan servete kayar. Belli bir noktadan sonra, faizleri düşük, bütçe harcamalarını yüksek tutarsanız, bu kaynak spekülâtif finansal sektöre kayar. Orası da şişer ve patlar. Ekonominin büyümesi bu noktadan sonra sermaye birikimine, teknolojik dönüşümlere, yeni buluşlara bağlıdır. O uzun vadeli sorunları Keynesgil politikalarla çözemeyiz. Onun için mesela, dünyanın gıda ihtiyacına dönük temel kararlar, reel düzlemde verilen önemli kararlardır. Eğer hububat üretiminin sınırlarında dolaşıyorsan, üretimin bir bölümünü otomobiller için biyo-yakıt ayırırsan, insanlığın aç kalması, tüketimin düşmesi kaçınılmazdır. Asıl reel ekonomi orasıdır.

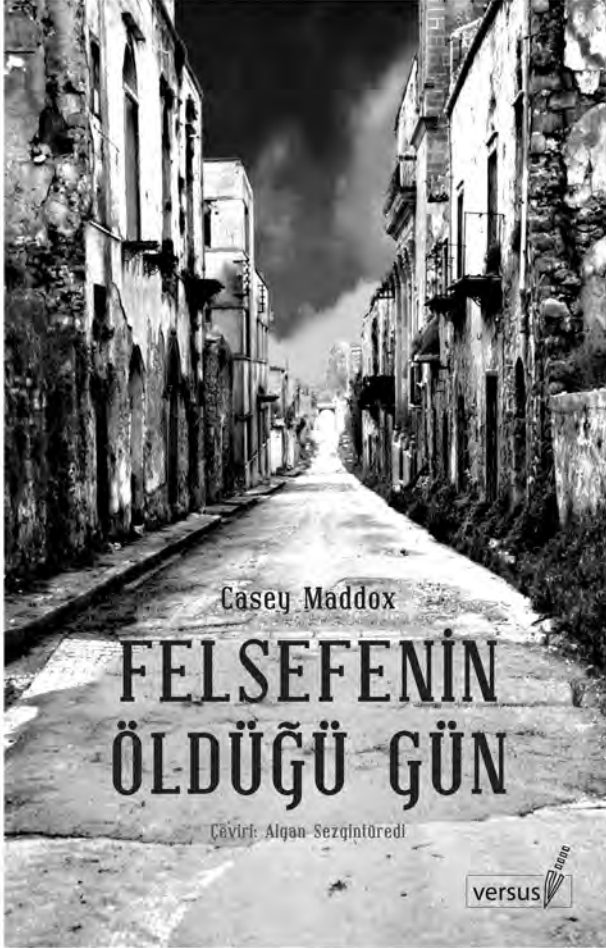
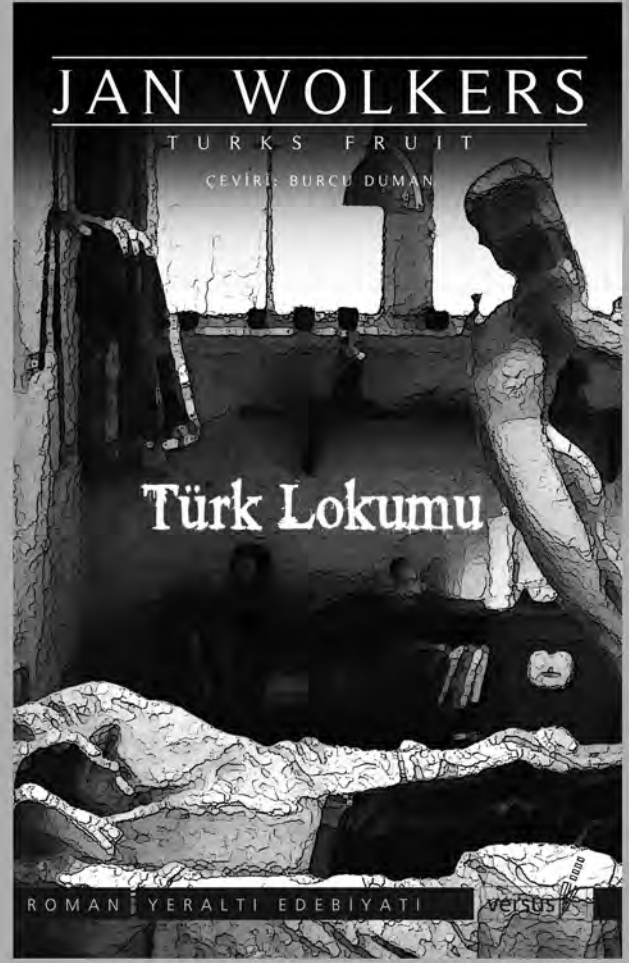
O halde Keynesyen politikaların, kapitalizmin sorunlarına ancak kısa vadeli çareler ürettiği söylenebilir mi?

Evet, kısa ve en iyi ihtimalle orta vadeli. Sol Keynesçiler, bölüşüm ve büyüme sorunlarına önem vermişlerdir. Sol Keynesçiler, kapitalizmin devlet, tüketici ve şirketlerden oluşan ayrımının ötesinde, kapitalistler ve işçiler diye temel sınıfsal ikiliğe dayandığını vurgulamışlardır. Bölüşümün kaynak tahsisi ve ekonominin büyüme patikasına da katkılarını vurgulamışlardır. Keynes'in kendisi tutucu bir burjuva düşünürdür, kendisi de bunu açıkça ifade etmiştir. Ama Keynesgil kuramın sol yorumu, daha açılmacı yaklaşımlar getirmiştir. Mesela sol Keynesçiler, Marx'la dirsek teması kurabilmişlerdir. Keynes, kapitalizmin hastalığını tespit etmiştir, ama dört-beş yıllık ufkun ötesine bizi götürmez. Fakat, Keynes'in analiz araçlarının sola açık yorumu, bu ufku genişletme imkânına sahiptir.

Türk Lokumu

Jan Wolkers

Hollanda edebiyatının önde gelen isimlerinden Jan Wolkers, yayınlanmasından önce yayıncıları tarafından cinsel içeriğindeki açıklık ve şiddet nedeniyle 'yumuşatılması' talep edilen ancak bu konuda kesinlikle taviz vermediği, on iki dile çevrilen, 1973 yılında Paul Verhoeven tarafından sinemaya uyarlanmış ve yüzyılın en iyi Hollanda filmi olarak değerlendirilmiş en ünlü eseri Türk Lokumu'nda, inişli çıkışlı ve hüzünlü bir aşk öyküsünü alabildiğine insani çıplaklığıyla ve gerçekliğiyle anlatıyor. Wolkers'in yapıtlarındaki en önemli temaları olan yaşam, ölüm, cehennem, çürüme, dini törenler, suç ve cinsellik yazarın dünyada çok satan listelerine girmiş olan bu romanında da karşımıza çıkıyor. Wolkers'in yapıtlarını müstehcen ve dilini argo buldukları için bazı kütüphaneler, onun yapıtlarını kütüphanelerinde bulundurmamayı kesin bir şekilde reddetmişlerdir. Echt kasabasından bir papaz, Türk Lokumu'nu, bekar okuyucular için sakıncalı bulduğunu açıklamış ve bu kitabın kilise kütüphanesinden uzaklaştırılmasını sağlamıştır. Wolkers'in romanı ülkede hala en çok okunanlar listesinin baş sıralarında yer alıyor.

Felsefenin Öldüğü gün

Casey Maddox

Dövüş Kulübü'nü Quentin Tarantino yazsaydı...

"Casey Maddox, eşine çok az rastladığım ısrarlı bir şiddetle, sanki her şey içinde bulunduğumuz durumu anlayıp harekete geçmemize bağlıymış gibi yazıyor. Bunun sonucunda sözcükleri, cümleleri ve paragrafları, kitabın tümü alev alıyor. 'Felsefenin Öldüğü Gün' çıldıran bir kültürün ateşle, haykırarak ithamı... Ve çok, çok iyi bir roman. Maddox daha ilk sayfa bitmeden boğazıma sarıldı, ilk bölüm bitmeden beni duvara savurdu ve şaşırtıcı sona ulaşana kadar sadece nefes almama izin verdi. Bu romanı okurken gülmekten ve ağlamaktan canınız yanacak; kimi yerde karakterlere, kimi yerde yazara ama daima kültüre öfkeleneceksiniz. Ve sonunda hepimizi eyleme teşvik edeceğini umuyorum."

Derrick Jensen, Kelimelerden Eski Dil (Dharma Yayınları, 2004)

"Casey Maddox, şaşırtıcı eşsizlikte yazımıyla okuru çılgın, şiddet yüklü bir keşif gezisine, her şeyin tehlikeye atıldığı yasak gerçeklikler arazisinde bir yolculuğa çıkarıyor. Felsefenin Öldüğü Gün, bugün adına toplum dediğimiz sürgit felaketin kalbine yürüyen bir roman..."

John Zerzan, Gelecekteki İkel (Kaos Yayınları, 2000)

Bunu İsrail Filistinlilere yapmaz!

Diyarbakır'da 200 bini aşkın kişinin katıldığı Newroz şenliğinde hiçbir olay çıkmadı. İstanbul'da da kutlamalar şölen havasında geçti. İki gün sonra, Van, Hakkâri ve Yüksekova'daki kutlamalar ise kana bulandı. Valiliğin engeline takılan Newroz'un kanlı geçeceği günler öncesinden belliydi. Yüksekova ve Hakkâri'ye çevre illerden getirilen yüzlerce özel harekât timi adeta savaş hazırlığı yapıyordu. 22 Mart'ta Van'da Zeki Erinç, 23 Mart'ta da Yüksekova'da İkbâl Yaşar, polis tarafından öldürüldü. Olaylarda yüzlerce kişi ateşli silahla yaralandı. Aralarında çocukların da bulunduğu pek çok kişi ağır işkencelere maruz kaldı ve tutuklandı. Ağır yaralılardan Ramazan Dal Van'da, Fahrettin Şedal da Yüksekova'da günler sonra hayatlarını kaybetti. Müdahale sırasında evlere girip önlerine gelen herkese çivili sopalarla girişen "güvenlik görevlileri", mahalleleri dolaşıp megafonla halka hakaretler yağdırdı. Bölgede gerginlik sürerken, ateşli silahla yaralanan yüzlerce kişi tutuklanma korkusuyla hâlen evlerinde tedavi görüyor. Yüksekova'daki olayların içyüzünü tanıklardan ve mağdurlardan dinliyoruz.

Yüksekova'da düğün sezonu, ovadaki karlar eriyip Nehil ırmağını taşıdıktan hemen sonra, mayıstan itibaren açılıyor. Silah ve davul-zurna seslerinin birbirine karıştığı bahar ayları, umutla korkuyu buluşturuyor. Aynı esnada, devlet-yurttaş ilişkisindeki yarıklık gözle görülür bir hızla açılıyor. Newroz sırasında 28 yaşındaki İkbâl Yaşar'ın öldürülmesiyle daha da alevlenen Yüksekova'daki olaylar üzerine telefonla aradığımız bir tanıdık, tepkisini şu cümleyle ifade ediyordu: "Cenazeye yapılan muameleyi İsrail, asla Filistinlilere yapmaz. İnsan cenaze üzerinde tepinir mi?" Telefonu kapatır kapatmaz soluğu önce Van'da, ardından da Yüksekova'da alıyoruz...

21 Ekim'den 21 Mart'a

Görüştüğümüz Yüksekovalı gençlerden S.M., Yüksekova'nın Newroz'u neden bu kadar ağır atlattığını anlayabilmek için PKK'nın Dağlıca baskınına kadar uzanmak gerektiğini söylüyor. 21 Ekim 2007'de Yüksekova'nın Dağlıca köyüne PKK tarafından yapılan baskında 12 asker yaşamını yitirmiş, sekiz asker de kaçırılmıştı. S.M.'ye göre, Dağlıca baskınından itibaren Yüksekovalılar kendilerini 1990'lardaki atmosfere hazırlarken, devletin çeşitli birimleri de halkı "terbiye" etmeye girişmişti: "Dağlıca olayının yaşandığı gecenin ertesinde, Dağlıca yolunda bir düğün konvoyuna saldırı düzenlendi, 14 kişi yaralandı. Yani devlet, hiç geciktirmeden intikamını aldı. O tarihten sonra da bu intikam hissi karşılıklı olarak yükseldi."

Düğün konvoyuna yapılan saldırının konuşan tek tanığı 17 yaşındaki M.B. ise 15 araçlık düğün konvoyunun başına gelenleri şöyle anlatmıştı: "Geline Yüksekova'dan Yeşiltaş köyüne götürüyorduk. Önce korucular yolumuzu kesip para istediler. Para verince, havaya ateş açıp damadı tebrik ettiler. On dakika sonra, üstümüze taş yağdı. Arkamızdaki dolmuş infilâk etti. Her-

kes kanlar içindeydi. Televizyonda 'dolmuş mayına basmıştır, yaralılar helikopterle taşınmıştır' dendi. Bu doğru değildi. Yaralıları biz taşıdık hastaneye. Devlet yardım etmedi. Bir köylünün boynundan sürekli kan fışkıyordu..." Abisini de 1997'de Dağlıca yolundaki aynı noktada faili meçhule kurban veren M.B.'nin yakınları o tarihte intikam yeminleri etmiş, hem faili meçhule kurban verdikleri akrabalarının hem de düğün konvoyuna yapılan saldırının öcünü almak istediklerini ifade etmişti...

Dağlıca saldırısının Yüksekovalılar için önemli bir dönemeci ifade ettiğini söyleyen gençlerden C.K. ise hadisenin başka bir boyutuna işaret ediyor: "Yüksekova'da sınır kaçakçılığı ve eroin ticareti, pek çok aile için geçim kaynağı teşkil ediyor. Fakat eroinden yakalanan insanların aynı zamanda örgüt mensubu veya örgüt destekçisi olarak yargılanmaları, halkın tepkisini daha da artırıyor."

Yüksekova'nın akil adamlarından, şair ve fabl yazarı Selim Oremar, bölgede kardeşlik algısının yarılmasını yorumlarken, Newroz olaylarında güvenlik güçle-

"Biz Kürtler keklilik avlamaya gittiğimizde, 'dêmcane' diye, üzerinde vahşi hayvanların resimlerinin işlendiği bezler götürürüz. Keklikler korkarak bir araya toplanır, tek kurşunda pek çok keklilik avlayabilirsin. Devlet de Kürtlere karşı 'dêmcane' kullanıyor. Ama insanın keklilikten bir farkı vardır: Korkudan bir araya geldiğinde, korktuğu şeyden daha güçlü olabilir!"

rinin tavrını anlamaya çalışıyor: "Türkiye, 'barış savaşıyla gelsin' diyor. Bu mümkün değil. Savaş çözümü getirebilir, ama barışı değil. Yarın benle bir Türk aynı uçağa bineriz, ama yan yana oturmamaya özen gösteririz. Savaşın getirdiği çözüm böyle olur. Biz Kürtler, keklilik avlamaya gittiğimizde, 'dêmcane' diye, üzerinde vahşi hayvanların resimlerinin işlendiği bezler götürürüz. Böylece keklilikler korkarak bir araya toplanır ve sen tek kurşunda pek çok keklilik avlayabilirsin. Devlet de Kürtlere karşı 'dêmcane' kullanıyor. Ama insanın keklilikten bir farkı vardır: Korkudan bir araya geldiğinde, korktuğu şeyden daha güçlü olabilir!" Dağlıcalı Selim Oremar, birasını yudumlayıp tespih çekerken, halkın devletten nasıl nefret ettiğini örneklerle aktarıyor. Pek çok ailenin, eylemlere katılmaması için çocuğunu eve hapsettiğini, fakat çocukların pencereden kaçarak polisin karşısına çıktığını yeminler ederek anlatıyor.

Bize bir hakem şart!

Yüksekova'nın tek içkili mekânında bulduğumuz Oremar, Hakkâri'nin her açıdan devletten koptuğunu, ama devletin bundan bihabermiş gibi davrandığını söylüyor ve Kürt sorununun çözümünden önce, güncel sorunun çözülmesi gerektiğini vurguluyor. Ona göre güncel sorun da devletin yurttaşlarına düşmanmış gibi yaklaşması... "Bize bir hakem şart" diyen Oremar, aşiret ilişkileri üzerinden yorumlamaya çalışıyor devlet-yurttaş ilişkisini: "Aşiretler arasında kavga çıktığında, araya bir hakem girer. Taraflar birebir oturup konuşmazlar. Hakem onların adaletini sağlar. Türkiye bu sorunu hallederse, Ortadoğu'daki en güçlü ülke olur. Aksi halde giderek güç kaybedecektir. Ormana balta girmiş ve ağaçları devirmeye başlamış. Zayıf kalan ağaçlar sitem etmiş büyüklerine: 'İçimize bir canavar girdi, kökümüzü kazıyor!' Büyükler 'gidin bakın, sapı bizdense işimiz zor, ama bizden değilse bir şey yap-

maz' demiş. Devletleri, vatandaşlarının kini yıkar. Ve doğrusu devlet burada günden güne daha fazla kin ve nefret tohumu ekliyor."

Yüzlerce C.E. evinde tedavi görüyor
Karlar hızla eriyip Cilo dağından Nehil ırmağına akarken, kararan dağlar, artık hoş bir manzara yaratmıyor Yüksekova-lılar için. Yeryüzünün beyazdan arınmasının gri günlerin habercisi olduğunu biliyorlar çünkü. Avukat Taha Ayhan'a göre, bölgedeki gerilim gün geçtikçe daha da artacak. Ayhan'a göre devlet, Yüksekova'daki durumun ciddiyetini kavrayamıyor. Newroz olayları sırasında güvenlik güçlerinin uyguladığı şiddetin, polislerin megafonlarla halka yaptığı hakaret ve küfürlerin, İkbâl Yaşar'ın cenazesinin başına getirilenlerin akıllara İsrail-Filistin ilişkisini getirdiğini söyleyen Ayhan, artık adaleti sağlayan kurumların hükümsüz kaldığını belirtiyor. Hakkâri Barosu Başkanı Nevzat Anuk ise kolu kırılan C.E.'nin görüntülerinin insanları hayrete düşürmesine içerlemiş gibi. Anuk, olaylar sırasında kameralara yansımayan yüzlerce benzer vakanın yaşandığını, pek çok yaralının tutuklanma korkusuyla evinde tedavi gördüğünü belirtiyor ve ekliyor: "Şu an evlerinde tedavi gören yüzlerce C.E. var. Uzun zaman sonra görüşmemize izin verilen gözaltındaki çocuklar ve yetişkinler, işkenceye maruz kaldıklarını anlattı. Kolu kırılan C.E. de bize, hakarete ve işkenceye maruz kaldığını söyledi. Zaten gözaltına alındıktan sonra hâkim bu çocuğu serbest bırakıyor. Çocuk evine gidiyor ve ertesi gün savcının itirazı üzerine tekrar gözaltına alınıyor. Kolu muhtemelen eklem yerinden çıkmış ve sonra tekrar yerine takılmış. İmzasını sol eliyle attı. Gözaltına alındıktan sonra da şiddet ve işkence devam etmiş."

"Kardeşliği pekiştirmek"

Adalet Bakanı Mehmet Ali Şahin 29 Mart'ta "olayları incelemek üzere" bir saatliğine ilçeye geldiği sırada görüştüğümüz bir öğretmen, bakan için alınan güvenlik önlemlerini işaret ederken şu gözlemi yapıyor: "Baksana şu polislere, halka bakışlarına dikkat etsene. Kendilerini Vietnam'da sanıyorlar..." Batılı meslektaşlarının kendi öğrencilerine yönelik tepkilerini artık aleni biçimde gösterdiğini söyleyen öğretmen, bazı meslektaşlarının kendi öğrencileri için "bunlara okuma yazma öğretmek bile vatan hainliği" dediğini aktarıyor ve Yüksekova'da ciddi bir Türk-Kürt ayrışması yaşandığına işaret ediyor: "Bir öğretmenin 'bunları kılıçtan geçirmeli' dediğini duyunca dehşete kapılmıştım..."

Abdullah Gül'ün Çankaya Köşkü'ne çıktıktan hemen sonra ziyaret ettiği Yüksekova'da "kardeşliğimizi pekiştirmek zorundayız" dediği Baro Başkanı Nevzat Anuk da benzer bir kutuplaşmaya işaret etmişti: "Yurttaşına 'Apo'nun piç'i diye bağırın polis mi pekiştirecek bizim kardeşliğimizi?"

İrfan Aktan

İŞKENCE MAĞDURU CEMAL ARAS ANLATIYOR

Ruh patlaması

23 Mart'ta, Yüksekova'da başlayan Newroz olayları sırasında gözaltına alınıp ağır işkenceler gören, daha sonra hastanedeki polis işkencesinden kaçabilen 28 yaşındaki Cemal Aras, maruz kaldığı işkenceyi, polis ve jandarma müdahalesinin boyutlarını, Newroz öncesi ve sonrasını Express'e anlatı...

Cemal Aras: Newroz sabahı evden çıkmaya hazırlanırken, etrafın polis ve jandarma tarafından kuşatıldığını gördüm. O sabah, gözaltına alınacağımı, öğleden sonra komalık olacağımı aklımdan bile geçirmiyordum. Gerçi gerginlik birkaç gün öncesinden başlamıştı ama, devletin Yüksekova'yı bu hale getirmeyi tasarladığını düşünemezdim. Bu sene Yüksekova'da yerel kıyafetlerimizle, festival havasında bir Newroz kutlaması yapmayı planlıyorduk. DTP'nin çalışmalarında da vurgulanıyordu; Newroz'un rengârenk giysilerle kutlanması, çocukların, kadınların katılması isteniyordu. Niyetimiz çatışmak değil, eğlenmekti. Zaten çok geniş bir katılım planlamıştık. Böylece barış mesajları verecektik.

1995-96'dan bu yana, Yüksekova'da kutlanan hemen hiçbir Newroz'da olay çıkmamıştı. Geçen sene elli bine yakın insanın katılımıyla, çamurların arasında halaylar çekip eğlenmiştik. Kutlamalar bazen Newroz'dan iki gün önce bazen de iki gün sonra yapılıyor. Çünkü ses sistemini ve sanatçıları Hakkâri ve Şemdinli'deki kutlamalara göre ayarlıyoruz ki, masraflar çok olmasın. Bazen de hava koşullarını dikkate alıyoruz. Yani, iki gün Hakkâri ve Şemdinli'de daha sonra da Yüksekova'da yapılıyor kutlama.

O yüzden bu yıl 23 Mart için izin istedik. 2911 no'lu yasaya göre futbol sahası dışında kutlama yapılamıyor. Biz de futbol sahasını istemiştik. Fakat kaymakamlık, 20 Mart akşamı "kutlamanızı ya yarın yapın ya da hiç yapmayın" diye haber verdi. Oysa 14 gün önceden başvuru yapmıştık. Kaymakamlık, coşkuyu ve katılımı azaltmak için böyle bir hamle yapınca, olacıklar hakkında fikir edinmeye başlamıştık aslında. Günler öncesinden mahallelerde, sokak aralarında kutlamalara başlanıyordu. Önceki yıllardan daha fazla bir heyecan vardı. Katılımın çok yüksek olacağı belliydi. Beş-altı saat içinde, 40-50 bin insan için organizasyon yapamayacağımızı, halka haber veremeyeceğimizi, ses sistemini kuramayacağımızı ve 23 Mart'ta kutlamamızı yapacağımızı bildirdik. Onlar da müdahale edeceklerini söylediler.

"Kameralar var, burada dövmeyin"

23 Mart sabahı halk, DTP ilçe binası önünde toplanmaya ve halay çekmeye başlamış. Sabahın erken saatlerinde evinden çıkıp çarşıya gidenler DTP'nin önüne varabilmişti, ama benim gibi biraz geç davrananların böyle bir şansı yoktu. Her taraf sarılmıştı ve polis çatışmaya hazırlanıyordu. Halk da eyleme hazırlanmış olsaydı, molotoflarını, taşlarını alıp gelirdi. Böyle bir hazırlığımız hiç olmadı. Ben saat 9 sularında dışarı çıktım. Evim çarşıya çok yakın. Elinde sapan olan bir grup polisle karşılaşınca eve döndüm. Üzerimde geleneksel kıyafetler yoktu, ama polis beni tanıyor. Tutuklanmam başına ne geleceğini bilemezdim. Dayanamadım, tekrar çıktım dışarı. Kışla Tepesi'nin arkasından dolanarak DTP binasına ulaşmak istedim, başaramadım. Telefonlar geliyordu sürekli, gerginliğin olduğunu söylüyordu arkadaşlar. Orada olmam gerekiyordu. Çünkü pek çok defa halkla polislerin birbirine girmesine mani olmuştuk. İnsan-

lar tanıyor bizi, güveniyor. Kitlenin güvenliğini sağlamak için mutlaka orada olmam gerekiyordu.

Newroz'u kutlamak isteyen gruplar hızla artıyordu. Bizim mahallede, evimize yakın bir yerde de bir grup oluşmuştu. Kışla Tepesi'nden görüyordum olup-bitenleri. Eşim telefon edip iki yaşındaki kızımızın hastaneye götürülmesi gerektiğini söyleyince, tepeden inip eve doğru gittim. Evden elli metre uzakta, jandarma etrafımı sardı. Ne elimde taş vardı, ne ağzımı kapattığım bir bez, ne de ayakkabılarım çamurluydu. Kolumdan tutup beni yere attılar. Dipçikle vurmaya başladılar. Evi mi gösterdim, herhangi bir olaya karışmaya niyetim olmadığını söyledim. Hiç değilse beni evimin önünden götürün de eşim görsün dedim. Ağza alınmayacak küfürler edip beni polise teslim ettiler. Zaten polis uzaktan sesleniyor, "o adam bize lâzım, gönderin" diyordu jandarmaya. Bıyıklı, olgun birini yakaladıkları için seviniyorlardı. Herhangi bir soru sormadılar. Yumruklamaya ve başımı panzere vurmaya başladılar. Bir ara on kişinin aynı anda beni dövdüğünü fark ettim. Bir komiser, "kameralar var, burada dövmeyin, içeriye alın onu" dedi. Bağırarak, "hayır, beni burada dövmün" dedim. Küfretti. Polis panzerine bindirip Emniyet'e götürdüler.

"Bir Ermeni için çalışıyorsunuz"

Emniyet, Hükümet Konağı'nın bitişiğinde olduğu için panzerden indirdiklerinde pencereden bakan kaymakamla gözgöze geldik. Yanında belediye başkanı da vardı. Polis, onların gözleri önünde dipçiklerle vura vura beni içeri götürdü. Emniyet girişinde bir polis, "oo, bizim adam gelmiş, toplanın" dedi. Ellerim arkadan, plastik Amerikan kelepçesiyle bağlanmıştı. 15 kadar polis, Emniyet'in koridorunda başıma üşüştü.

Saat daha sabahın 10'u filan. İkbâl Yaşar daha öldürülmemişti galiba. Beni duvardan duvara vuruyorlardı. Bir polis sürekli yüzüme tekme atıyordu. Bir tekmesi gözüme geldi. Ellerim hâlâ bağlı. İkinci tekmesiyle burnum yana yattı. Üçüncü tekmesinin geldiğini görünce, nasıl bir kuvvetse artık, kelepçeyi koparıp sol elimle yüzümü korumaya çalıştım. Fakat tekmesi koluma, kolumdaki saat de gözüme isabet etti. Hastanede anlamadım, camın kırılıp gözüme girdiğini. Doktor beş cam parçası çıkardı gözümde ve "bir darbe daha yeseymişsin, gözün yırtılacakmış" dedi. Bacak arasına ve yüze vuruyorlardı sürekli. Bir süre sonra, vücudun çok ısındığı için hissetmiyorsun acıyı. Bir polis de sürekli omurga kemiğime çalışıyordu. Hani derler ya, paspas gibi olmak. Tam öyle bir hale soktular beni. Sesim çıkmıyordu. Kulağıma uçtular geliyordu. Telsiz sesinden hissediyordum, henüz ölmediğimi, Emniyet'te olduğumu. Yarım saat kadar durmadan dövdüler. Kafamı kaldırıp "tanıdın mı beni" deyip yumruk atıyorlardı. İlginçtir, bana hiç çivili coplarla vurmazlardı. Biri arkadaşıyla copunu değiştirdi beni döverken. Onunki çiviliydi, özel hazırlanmıştı. Sonradan öğrendik ki, gözaltına almadıklarını çivili coplarla dövmüşler. Anneye, eşe, namusa, Kürtlüğe dair akla gelebilecek en iğrenç küfürleri ettiler. Birine "ben ne yap-

tım ki” diye sorduğumda, “Kürt olman yetmiyor mu?” deyip dövmeye başladı.

Birkaç polis arkalarından sürükleyerek beni yukarıya, Terörle Mücadele Bürosu’na götürdü. Sonradan on kadar kişi olduk orada. En büyükleri bendim. Yere, yüzüstü yatırdılar bizi. Kafamdan, burnumdan ve gözümden kanlar aktığı için perişan vaziyeteydim. Kafasını kaldıranı saçından tutup duvara vuruyorlardı. Apo’ya, Kürdistan’a küfretmeye çalışıyorlardı. Biri küfretmeyince kafasını kırdılar ve hemen oracıkta, Emniyet’e çağırıldıkları sağlık görevlisine dikiş attırdılar.

Sürekli “Ermeni Apo” dedirtmeye çalışıyorlardı. Sıra bana geldiğinde, beni geçip yanımdakine söyletmeye çalıştılar. Benim kendime küfretmeyeceğimi biliyorlardı. Artık işkenceyi önemsemiyordum, hiçbir şey hissetmiyordum. Çuval gibiydim. Coplardan kan damlıyordu; düşünün artık! “Siz bir Ermeni için çalışıyorsunuz, Apo Ermeni’dir, Ermeni!” diye bağırıyorlardı. Dayanamadım, “insanların dini ve ırkı beni ilgilendirmiyor” dedim.

Yaşar ailesinin 16. kurbanı

Tam o sırada bir koşturmaca oldu, “toplayın lan silahları” dedi biri. Bizim olduğumuz odaya bir sürü polis girdi ve ellerindeki kalaşnikofları bir sandığa koydular. Biri, “keleşlerden biri eksik” deyince yine telaş başladı. Onu da bulup söktüler ve aynı sandığa koyup mumla mühürlediler. Muhtemelen, İkbal Yaşar’ın öldürülmesinden sonra başladı bu telaş. Kalaşnikofları kimden sakladıklarını anlamadım. Belli ki ruhsatsız silahlardı ve o silahlarla bir şeyler yapmışlardı. O sırada bir taksiciyi getirdiler. Onu da fena dövmüşlerdi. Ona sürekli “nereden getirdin cenazeyi” diye soruyorlardı. Haşat ettiler adamı. “Ben getirdiğimde ölmemişti daha” dedi şoför. Polis çıkıştı, “sen getirdiğinde ölüydü” dedi. Sonradan öğrendik, İkbal Yaşar’ın ağır yaralı haldeyken bir grup polis tarafından araçtan çıkarıldığını ve tekmelerle, dipçiklerle öldürüldüğünü. Taksiciyi sesinden tanıdım. Ama kimden söz ettiklerini anlamıyordum. Halbuki İkbal’i yakından tanırđım. Ailelerinde eceliyle ölen kimse yok. İkbal, ailede öldürülen 16. kişi oldu.

Emniyet’te kalaşnikof telaşı bitince, beni arkalarından sürükleyip alt kata, nezarethaneye götürdüler bu sefer. Yarı baygın haldeydim. Merdivenlerden indirirken, elinde evraklarla yukarı çıkan bir polisin, geçerken sırf tekme atmış olmak için omzuma vurduğunu hatırlıyorum. Kollarımı kaldıramıyorum hâlâ...

Yukarıda, yanımdakilerin en büyüğü 21 yaşındaydı. Tanıyorum onu, sonradan tutuklandı. Kafasını kırıp dikiş atıkları çocuk oydu. Gözümde kan aktığı

için aşağıya sağlık memurunu getirdiler. Panzere vura vura kafamı da kırmışlardı. Başımı tam lağım çukuruna sokacaklarken, sağlık memuru geldi. Daha önce de gözaltına alınmıştım, ama bu yeni Emniyet’te ilk defa işkence görüyordum. O yüzden, nerede ne yaptıklarını bilemiyordum. Sağlık memuru hastaneye götürülmem gerektiğini söyledi. “Bu adamın gözü gitmiş, hastaneye götürmezseniz ne olacağını bilemeyiz” dedi. Polis, “gerek yok, basit bir darp” deyince, sağlık memuru diretti: “Başına bir şey gelirse sorumluluğu üstleneceğine dair kâğıt imzala.” Polis o zaman kabul etti hastaneye sevkimi. Şimdi bunları böyle anlatığıma bakmayın, anlatırken tekrar tekrar yaşıyorum.

Dışarıda ambulans vardı, ama beni ambulansa değil, polis aracına bindirdiler. Polislerin hepsinin yüzlerini hatırlıyorum. Çoğu sivil kıyafetliydi işkence yapanların. Ama hepsinde polis yeleşti vardı. Yüzlerini saklamıyorlardı. Beni hastaneye götüren polisler “ne olmuş ki sana” dedi. “Nasıl yani?” diye yanıt verdim. “Yüzün hep kan içinde, kim seni bu hale getirdi?” Kulaklarıma inanamıyordum. Dalga geçiyorlardı. “Kim yapacak, işkencecilerden biri sendin” dedim. “Abuk sabuk konuşma, polis kimseye böyle yapmaz” dedi. “Unutacaksın bunları”. Hastanenin önünde beni başka polisler verip ortalıktan kayboldular. Gözüm çok kötü durumda olduğundan beni hemen Van’a havale ettiler. Ayakta duramıyordum. Polisin itirazına rağmen, doktor beni Van’a göndermekte ısrar etti. Hastaneden çıkarken, İHD temsilcisi ve halktan insanlar bize yaklaşmaya çalıştılar, ama polis müdahale etti. Ambulansa binmeye çalışırken, Emniyet’te başıma gelenleri bağırarak aktardım insanlara. O atmosferde, sanıyorsun ki bütün Yüksekova yanıyor. Belki de en ucuz atlatan benim diye düşünüyorsun. Çünkü hastanedeyken, İkbal’in cenaze torbasında götürülüşünü gördüm. Ama

Hakkâri Barosu başkanı Nevzat Anuk’a göre, kameralara yansıyanlar dışında, Newroz olaylarının ardından evinde tedavi gören yüzlerce yaralı var...

“Ciwan Haco bir şarkısında söylüyor: ‘Anamın sırtı haritaya dönmüş, Jöntürk torunlarının kamçı darbelerinden.’ Yüzümü, kafamı görüyorsun işte. İşkencenin haritasını yüzümde taşıyorum.”

kim olduğumu bilmiyordum. Kardeşim de olabilirdi pekâlâ. Üzülüyorsun, öfke duyuyorsun, umutsuzluğa sürükleniyorsun. Eşin seni arıyor mu, kızına ne oldu diye geçiyor aklından. Gözaltına ilk aldıklarında telefonum sürekli çalışıyordu. Ama aldılar elimden. Sonradan kaçınca, birkaç defa aradım telefonumu. Kürtçe “Belê” (evet) diye yanıt veriyor biri. Benmişim gibi konuşuyor ki, birtakım bilgiler elde edebilsinler.

Ayağına kurşun isabet eden bir yaralı ve refakatçisiyle beni ambulansa bindirdiler. Önde de polis vardı. Yolda refakatçinin telefonundan ailemi aradım. Sonra da kendimden geçmişim zaten. Gözüm beynimin içine kaçmış gibi geliyordu. Van’da yirmiden fazla röntgen çektiler. Hayalarım, bacaklarım, sırtım, karnım, başım inanılmaz zonkluyordu. Fakat işkence gördüğüme dair rapor vermediler. “Bir şeyi yok” dediler. Ben de bir yolunu bulup hastaneden kaçtım.

Filistin askısı, elektrik, tazyikli su...

1999’da da gözaltına alınmış ve sekiz gün işkencede kalmıştım. 2000’den itibaren işkence yoktu. Gözaltına alıp savcılığa götürüyor ve serbest bırakıyorlardı. 1999’da, bazı gerillalar yakalanmış, “HADP’ten kimi tanıyorsunuz?” diye sorunca da benim ismimi vermişler. Beni işkenceye aldıklarında, gerillalar “kimi tanıdığımızı sordunuz, biz de onun ismini verdik. Fakat bizimle hiçbir ilişkisi yoktur” dediler. Ama sekiz gün işkencede kalmış oldum. Filistin askısını orada gördüm. Battaniye üzerinde elektrik, tazyikli su, çırılçıplak soyup ıslak şekilde karşılıklı iki pencerenin açık olduğu bir odada “doğal cereyan” a vermek gibi işkenceleri daha 19 yaşında gördüm yani. Gözlerini kapatıp tek kişilik hücreye koyuyorlar. Bir gün, tam bir yıl ediyor. Saati, zamanı, sesi unutuyorsun. Hâkim bile o zaman “hak etmiyorsunuz ama bu cezayı vermek zorundayım” demişti. Yedi ay yatıttım. Çıkar çıkmaz da askere götürdüler. Orada da “Kahpe Yunan dize geldi, Apo’ya bilmem ne oldu” gibi marşlar öğretiyorlardı. Ben hiçbirini okumadım. Sakıncalı personeldim. Askerden döndükten sonra tekrar gözaltına alındım.

Şimdi sorabilirsin, tüm bu meselelerin içinde niye sen varsın diye. Televizyonlara yansıyan, kolu polis tarafından kırılan çocuğun yaşadıklarına benzer şeyler yaşayan yüzlerce insan gördüm. Küçükken, hatırlıyorum, bir sınır köyündeydik. İki asker gelirdi karakoldan. Bütün köylülere sıra dayalıdan geçirip çekip giderlerdi. 1987 veya 88’di. Bu görüntüleri hiç unutamadım. Kadınlara inanılmaz hakaretler ederlerdi. Köylüler “bu devlettir, yapacağımız bir şey yoktur” derdi. Oysa topu topu iki piyade askeri, karakoldan yürüyerek geliyordu. Kimse karşı çıkamıyordu. Askerler herkesi dövdükten sonra, büyük bidonlara su doldurtur ve köylülere karakola kadar taşıttırdı. Sonra da onların gözleri önünde suyu boşaltır, gönderirdi köylülere. Bunlardan etkilendim, ama dağa çıkmadan da mücadele edilebileceğine inandım hep.

Fakat hemen herkes, dağa çıkmak dışında bir yol olmadığına inanıyordu.

Kardeşim ilkokulu bitirdikten sonra çalışmaya karar verdi. Biz karşı çıktysak da diretti. Bir lokantada çaycılık yapmaya başladı. 1992 yılıydı. 13 yaşındaydı. Yüksekova'da akşam saat sekizden sonra sokakta bulunmak yasaktı. Bir gün geç vakit eve dönerken, yoldaki polisler ona "niye selam vermedin lan" diye sataşmış. Bunu kardeşim anlatmadı, olanlara tanık olan bir tanıdığımız anlattı. Kardeşim, "dün size selam verdim diye küfrettiniz" deyince, "senin görevin selam vermek" diye çıkmışlar. Sonra da yüzünden burnundan kan fışkırana kadar dövüp yerde sürüklemişler. "Gözden kaybolana kadar sürüneceksin" demişler. Eve geldiğinde üstü-başı kanla kaplıydı. Çamur içindeydi. "Yere düştüm" dedi ve odaya gitti. "Siz uyuyun, ben yıkanırım" dedi. Ertesi sabah kalktığımızda gitmişti. Bir daha da hiç konuşmadık, görüşemedik. Örgüte katılmıştı. Hâlâ hayatta olduğunu biliyorum.

Her Kürt ferdi, benim, kardeşimin yaşadığını yaşamıştır. Arsızlar tepki vermemiştir, ama bir yerde herkes ruh patlaması yaşar, yaşıyor. Devlet bu tür işkencelerle, uygulamalarla bizi arsızlaştırmaya çalıştı. Bizi, kendimizden utandırmak istedi. Ama biz ne kendimizden utandık, ne de arsızlaştık. İşkence bizi kendimizden utandıramadı. Bence asıl o yüzden devlet yenildi.

Fethullah'çı vali

Yüksekova'nın yeni kaymakamı aşırı dinci. Yanına gittiğinde dua okuyor. Fetullah Gülen'den alıntılar yapıyor. Son yıllarda dikkat ediyorum, Yüksekova'daki polis de İslamî jargonla konuşuyor: Selamünaleyküm, elhamdülillah, hamdolsun... Masalarında da Milli Gazete, Zaman, Vakıf ve Yeni Şafak dışında gazete bulamazsın. Benim yolum çok sık düştüğü için biliyorum. Bu insanlar bize dinsiz muamelesi yapıyor. Kendilerini Allah'ın kılıcı gibi görüyorlar. Hani Allah'ın kılıcı, ona inananların kafasını uçurur ya, onlar da bizim kafamızı uçurmaya çalışıyorlar gibi. Polisin güvenliği, adaleti sağlamakla en ufak bir alakası olmadığı gibi, kaymakamın da ilçeyi tarafsız yönetme niyeti yok. Sonradan öğrendik, İktbal Yaşar için "iç hesaplaşmada öldürüldü. O da hesabını öbür dünyada alacaktır düşmanlarından" demiş. Madem müslümansın, Allahtan kork bari. Öbür dünyada hesap sorulacaksa, senden sorulacak, senin emrin altındaki polisler öldür-

müş. Allah'tan da mı korkmuyorsun! Korkmuyorsan, niye İslamcılık yapıyorsun? Sık sık gözaltına alındığım için polisin de aynı dili ikiyüzlülükle kullandığını biliyorum.

Ağzımı açsam dava açıyorlar. Şu an 30'a yakın dava var hakkımda. Hepsini de eften pütten gerekçelerle: Basın açıklamasına katılmak, yürüyüşe katılmak, savaşa karşı çıkmak... Üç çocuğum var ve ben artık savaş olmasını istiyorum. 28 yaşındayım, olağan tek bir gün görmedim. Her zaman olağanüstü bizim hayatımız. Hep karmaşa, hep ölüm, hep korku, hep adaletsizlik, saygısızlık. Yaşıttım herkes bunu yaşadı, yaşamaya devam ediyor. 1999'da ateşkes ilanı bizi rahatlatmıştı. Ama ben o sıralarda tutuklandım. O işkenceleri gördükten sonra umudum sarsılmıştı.

Çıktığımda gördüm ki, devlet bu süreci barışı tesis etmek için değil, insanları aldatmak için kullanıyor. Yüksekova'da dinci gruplar hızla artıyordu. Dinciler dershane açmaya kalkmıştı. Halk büyük direniş gösterdi, ama devletin eli de boş durmadı. Mesela, Şemdinli olayları öncesinde Zagros İş Merkezi'ne roketli saldırı yapılmıştı. Çünkü Zagros'un sahipleri dincilere dershane yeri kiralamaktan vazgeçmişti. Hâlâ tam başarılı değil, ama cemaatler yavaş yavaş yerleşmeye başladı. Son olarak şunu söyleyeyim, devlet bizim yaramızın derinliğini görmeye çalışmadığı müddetçe, bizim mağduriyetimizle bu sorun var olmaya devam edecek.

İşkencenin haritası

Demin sormuştun, bütün bu olayları unutsan, kendini nerede hayal edersin diye. Bunu düşünmeye hiç fırsatım olmamış. Mutlu bir tabloyu zihnimde dahi çizemiyorum. Yüksekova dağlarını, sınırlarını dolaşmak isterdim hep. İstanbul'a hiç gitmedim, orası da güzel olabilir. Ama orada yaşamak istemem. Şehirden uzak bir yer daha güzel olur. Turistik yerlerde de yaşamak istemem. Çünkü bir asker öldürülse, halk ilk önce bana saldırır. En azından böyle bir korkumuz var.

28 yaşındayım, ama 40 yaşında gibi görünüyorum. Yüz hatlarım, yaşadıklarımı haritalıyor. Ciwan Haco bir şarkısında söylüyor: "Anamın sırtı haritaya dönmüş/ Jöntürk torunlarının kamçı darbelerinden..." Yüzümü, kafamı görüyorsun. İşkencenin haritasını yüzümde taşıyorum...

Kardeşimin dağdan inmesini nasıl isteyeyim şimdi ben? Onun küçük bir çocukken yaşadığı muamele hiç bitmedi ki.

Söyleşi: İ. A.

Vahşiler, Barbarlar ve Uygarlık

Jack Weatherford

Çeviri: Şen Süer

Vahşiler, Barbarlar ve Uygarlık

Jack Weatherford

"İlk bakışta, Bering Denizi'ndeki ıssız adalarda ayıbalığı avlayan Aleutlar bugün dünya sahnesinde önemsiz aktörler gibi gelebilir, ama ataları bir zamanlar Buz Çağı'nda insanların hayatta kalmalarında yaşamsal bir rol oynadı. Cochabamba'nın tozlu pazarında oturan Quechua kadını gerikalı ve önemsiz görünebilir, ama ataları hâlâ yararlandığımız bir tarım devrimine yolu açtı. Önümüzde yatan sorunları bilmediğimiz için, hangi insan becerilerine ya da kültürel perspektife ihtiyaç duyacağımızı da bilmiyoruz.

İnsanlık tarihinin yaklaşan çağı, ülkelerin içinde ve birbirleri arasında şehirleri parça parça edecek kültürel çatışmalar doğurmaktadır. Şimdi yürüdüğümüz yolda ilerlemeye devam edersek, bugün Tibet ya da Meksika'da açıkça görünen sorunlar gelecek çatışmalara kıyasla deveye kulak kalabilir. Yolumuzu değiştirmesek, uygarlığımız Yaxchilán'daki taşlar kadar ölü hale gelebilir ve bir gün bir uzaylı uygarlığın torunları yıkılmış şehirlerimize bakıp neden yok olduğumuzu merak edebilir."

Jack Weatherford

"Antropolog Jack Weatherford'u okurken aynaya baktığımız hissine kapılmamız elde değil... Weatherford bizleri geçtiğimiz 10 000 yıl boyunca Han Hanedanlığı hâkimiyetindeki Çin'den aborijinlere, Mikronezyalılardan Tatarlara, Antik Yunan ve Mısır'dan Büyük İskender'e ve günümüzde Bosna'da yaşanan etnik temizliğe kadar uzanan kapsamlı bir yolculuğa çıkarıyor."

The Tampa Tribune & Times

versuskitap.com
0.216 418 27 02

Kalın kafalara dank etsin!

Ceza'dan Orhan Gencebay'a, geniş yelpazeli bir sanatçı desteğiyle, nükleer karşıtı grupların girişimiyle örgütlenen Nükleer Santral İstemiyoruz kampanyası, AKP'nin enerji politikalarına karşı sesini yükseltiyor. 26 Nisan'da Kadıköy'de düzenlenecek mitingin öncesinde, kampanyanın öncülerinden, Moğollar'daki bas gitarıyla ve solo albümleriyle olduğu kadar eylemciliğiyle de tanınan Taner Öngür'le görüştük...

Anti-nükleer hareketin mazisinde hep ön saflarda oldunuz. Nasıl bağlandınız meseleye?

Taner Öngür: Türkiye'deki anti-nükleer kampanyalar bayağı güçlü bir oluşumdur ve senelerdir sürüyor. Benim katılmam 1993'te oldu. 1980-91 arası Almanya'da yaşamıştım, çevrecilerle yakın arkadaşlığım oldu. Almanya'daki anti-nükleer hareket çok güçlüydü, dünyada çevreci hareketin başladığı yer orası, Yeşiller oradan çıktı. Türkiye'ye döndüğümde Akkuyu'da bir nükleer santral yapılacağını ve bir karşı kampanya yürütüleceğini duydum. Bir anda kendimi ayağa fırlamış, "ben de katkı olarak bir rock festivali yapayım" derken buldum. Elektrik Mühendisleri Odası'ndan Arif Güner'in "Don Kişotlar Akkuyu'ya Karşı -Anti-nükleer Hikâyeler" adlı bir kitabı var. Aşağı yukarı on yıllık hikâyeyi anlatan bir kitap. Orada bizim festivalle ilgili de bir bölüm var. "Türk rock müzik sanatçıları atom santraline karşı..." China Band, The Toys, Pozitif, Negatif Aktarım, Kesmeşeker, Zen, Karaada, Kramp, Objektif, Acil Servis, Keops, Kontrast, Mercury, Kargo, Midas, Muammer Ketençoğlu, Labirent, Moğollar... Şu anda bulunmayan bazı gruplar da var içlerinde. Tarkan'ın menajeri bir arkadaşımızın kız arkadaşıydı, onu da ayarladık ve 9 Ekim 1993'te Açıkhava Tiyatrosu'nda Tarkan nükleer santrallere karşı bir konser verdi. Gecenin geliriyle Ankara'da dört gün, İstanbul'da bir gün sürecek olan Türkçe Rock Nükleer Santrallere Karşı Festivali'ni finanse ettik. Yani Tarkan da başından beri var bu işin içinde.

26 Nisan'da Kadıköy'deki buluşma için de ismi geçiyor.

Katılmıyor da, kampanyanın altına imzasını attı. Mor ve Ötesi'nden Harun (Tekin) ve Kerem (Kabadayı), Zeynep Casalini ve Küresel Eylem Grubu'yla birlikte bir çalışma grubu yaptık. Sanatçılara bir çağrı ve imza kampanyası düzenledik. Türkiye'de bugüne kadar bu kadar farklı kesimden farklı insan hiç bir arada olmadı gerçekten.

Ceza'dan, Hande Yener'e, Orhan Gencebay'dan Müjde Ar'a kadar uzanıyor liste...

Özellikle bu sene bunun olması çok önemli, çünkü kanun çıktı, ihale açacaklar. 2000'de Esenyurt'ta, "Türk rock müziği, alternatif müziği ve halk müziği sanatçıları global mafyaya ve nükleer santrale karşı" diye beş gün süren bir etkinlik yapmıştık. Ecevit koalisyonunu döneminde, yine Harbiye Açıkhava'da çok geniş katılımlı bir konser yapılmıştı. Ertesi gün de Akkuyu'ya yola

çıkılacaktı. 48 kuruluş katılmıştı. Atatürkçü Düşünce Derneği, Yeşiller, Greenpeace, HADEP, her kesimden insan vardı. 750 bin imza toplanmıştı. Konserin ardından Ecevit ihalesinin iptal edildiğini açıklamıştı. Herkes "biz yaptık" hissine girdi. Biz bir şey yapmamıştık, ama varolmayan bir muhalefeti varmış gibi gösterebilmiştik.

26 Nisan'daki miting, Çernobil'in 22. yıldönümüne denk geliyor...

Geçenlerde bir belgesel izledim. Çernobil'de o patlayan kısım, tüm santralin onda biri kadar. Geri kalan kısmında hâlâ patlamalar, sızıntılar oluyor. Santralin 10 km çevresinde bile yoğun radyasyon var, sızıntılar, gaz kaçakları oluyor. Kilit vurmaları bir şey farketmiyor. Karadeniz'i bu bitirdi. Öyle bir defa patladı, söndü, kül oldu gibi bir durum yok. Dünyadaki nükleer santral yanlısı firmalar, teknolojiler bu sorunu çözemedi. Beyni dışarda doğan bebekler filan, çok korkunç görüntüler ama, göstermek de lazım. 26 Nisan'da Akkuyu'da da Mimarlar Odası'nın bir etkinliği olacak. İstanbul'da da Haydarpaşa'dan Kadıköy meydanına yürünecek, konuşmalar ve müzik olacak. Arif Güner'in kitabından bahsetmiştim, Arif Güner'le 1993'ten sonra ilk defa iki ay önce karşılaştık. Senelerdir hem bu kitabı hediye etmek hem de Can Yücel'in "Son Söz" şiirini bestelememi rica etmek için benimle karşılaşmayı bekliyormuş. Kitabı aldığım gün hemen şiiri besteledim: "Nükleer desantralizasyon! / Nükleer santrallere son! / diye höykürürken her iklimden / yarının Çernobil şehitleri / Three Miles Island gazileri / Siz bre nalçm ağızlılar / Kurtlanmış patates suratlılar / Nefesi kükiirt kokanlar / Şapkası boktan kaptanlar / Hallaç osuruğu hatunlar / Akkuyu'ya radyasyon işemeye kalkanlar / Kalın kafalarınıza dank etsin ki / Hormonlu domates gibi bebeler istemiyor

bu millet..." Çok hoşuma gitti. Büyük keyifle yaptık, çalacağız Kadıköy'de, ama keyifli bir konu değil.

Cumhurbaşkanı, nükleer santral yasasını bekletmeden onayladı. Kampanya süreci değiştirebilir mi?

Büyük isimler var kampanyaya destek veren, ama ilgi çekmedi nedense. Gündem AKP ve laiklik ozon tabakasıyla kaplı olduğu için onu delip geçemiyorsun. Bu, bir mitinglik olay da değil; ihale

ve sonraki süreçte de sürececek. Doğan Grubu ihaleye girmeye hazırlanıyor, Aydın Doğan'ın kızı, TÜSİAD başkanı Arzuhan Yalçındağ Doğan da, "nükleer santral konusunda çok geç kaldık" diyor. Nasıl bütün toplum adına konuşabiliyor?

Medya patronlarının enerji ihalelerine girmesine ne diyorsunuz?

Esas sorun zaten Türkiye'deki vahşi kapitalizm değil mi? Türkiye'deki medya sahipleri bütün alanları ele geçirme çabasında. AKP medyası da aynı şeyi yapıyor. Hangi politik görüş olursa olsun, bu işin yolu

medya kapatmak, banka kapatmak, enerji sektörüne girmek, her tarafa girmek, ele geçirmek. Siyaset böyle yapılıyor Türkiye'de. Alta da halk neye uğradığını şaşırmış durumda. Kapitalist ekonominin hızla çöktüğünü hep birlikte izliyoruz. IMF borç anıyor. Bu arada, Coca Cola Rock'n Coke'tan çekiliyor. Çok doğal, çünkü sermaye krizde. "Bırakın yapsınlar, sonra halka da damlar" gibi bir mantıkla bu hale getirdiler. Borç ödeme imkânı olmayan insanlara mortgage kredisi veriyorlar. Açgözlülükleriyle dünyada bu kadar aç insan yaratıldılar. "Apprentice" (Çırak) diye bir dizi vardı. En yakın arkadaşının kafasına bile basacaksın yüklemek için, her türlü ahlâksızlığı yapacaksın şeklinde. Böyle bir insan tipi yaratılmaya çalışıldı. Krize girince ilk başta kesecekleri şey de sponsorluklar oluyor. Bana da "oh olsun" dedirtiyorlar. Şirketlerden aldıkları bol parayla, ceplerine de büyük miktarda atıp "büyük konserler yapıyoruz, kültür hayatına bilmem ne" gibi şişinenlerin ne hale geldiğini göreceğiz. Müzik yapılmayacak mı? Festivaller olmayacak mı? Olacak, ama daha vicdan duygusu taşıyan bir biçimde, kâr amacı taşımadan. Barışrock da beş senenin ardından rüştünü ispat etmiş oldu böylece. (güliyor) Gençlik kültürünün her zaman muhalif özellikleri fazla olan bir enerjisi vardır. Onu manipüle etmeye kalktı Coca Cola yöneticileri. Rockcard filan yaptılar, Sinan Çetin de "para kazanmamak ahlâksızlıktır" gibi büyük felsefi düşünceler öne sürdü. Gençlik müşteri haline getirildi. Marka giyineceksin, hava atacaksın, modern gözükeceksin, rock da dinleyeceksin, sinema festivaline de gideceksin, kültürlü de gözükmek zorundasın... İçi boş bir olay, para bittiği anda yürümez. Sert şeyler yaşanacak, bu kaçınılmaz. Nük-

Dick Cheney geldiğinde gazetelerde "hiçbir şey alamadı, halı aldı" şeklinde başlıklar atıldı. Çok salakça, çünkü çok şey aldı. Ana amaç nükleer santraldir. Nükleer santral demek, aynı zamanda nükleer silah demek. 15 yıl geçmiş Avrupa'da nükleer santral yapılmayalı. Avrupa'da nükleer santraller sökülüyor, yenileri yapılıyor" deniyor, bu da yalan. Avrupa'da 15 yılın ardından kurulmaya çalışılan tek nükleer santral, Finlandiya'daki Olkiluoto santrali.

leer santralden nereye geldik. (güllüyor) Nükleer taraftarlarının yaygın tezlerinden biri de, küresel ısınmanın ve enerjide dışa bağımlılığın bu yolla engellenebileceği yönünde.

Nükleer santralde dışa bağımlı oluyor musun? Var mı Türkiye firması? Yok. Safsata. "Nükleer santral karbon-monoksit yaymadığı için küresel ısınmaya sebep olmuyor" deniyor. Bu, "veremden ölmeni engelleyebiliriz, ama kanserden ölmen konusunda hiçbir şey yapamayız" anlamına geliyor. Alternatif enerji kaynaklarından kimse bahsetmiyor. Almanya neredeyse enerjisinin yüzde 40'ını rüzgârdan sağlıyor. Türkiye'nin rüzgâr kapasitesi onlardan yüzde 40 daha fazla, bunu değerlendirmek lâzım. Hükümetlerin çözüm bulma amacını taşımadıkları ortada. Bu arada Enerji Bakanı çıkıp "güneşi de kullanacağız" diyor. "Ne demiş Nâzım" diyor, "güneşi zaptedeceğiz, güneşin zaptı yakın". Nâzım'dan iki dize söyleyince çevrecileri de kafaya alıyor. Oh ne güzel! (güllüyor)

En fazla yolsuzluk davası enerjiden çıkıyor. Enerji ve Tabii Kaynaklar bakanlarının isimleri peşpeşe Yüce Divanlık olmalarıyla gündeme geliyor... Siyasî alanda dönen oyunların arka planında enerji var esas olarak. Hele Türkiye'nin bir enerji köprüsü olmaya çalıştığını düşünürsek... Artık işin içine CIA de giriyor, büyük petrol lobileri, enerji şirketleri giriyor. Dick Cheney geldiğinde gazetelerde "hiçbir şey almadı, halı aldı" şeklinde başlıklar atıldı. Çok salakça, çünkü çok şey aldı. Ana amaç nükleer santralden. Nükleer

Coca Cola Rock'n Coke'tan çekiliyor. Çok doğal, çünkü sermaye krizde. İlk kesecekleri şey de sponsorluklar oluyor. Bana da "oh olsun" dedirtiyorlar. Şirketlerden alınan bol parayla, ceplerine de büyük miktarda atıp "büyük konserler yapıyoruz, kültür hayatına bilmem ne" gibi şişinenlerin ne hale geldiğini göreceğiz. Barışarock da beş senenin ardından rüştünü ispat etmiş oldu böylece.

santral demek, aynı zamanda nükleer silah demek. Bu, milliyetçilerin de desteklediği bir şey. "İran'da, Pakistan'da var, biz de yapalım." Oysa hepsinin engellenmesi lâzım. Bölgede nükleer güç arttıkça, tehlike daha da yoğunlaşır. "Avrupa'da nükleer santraller sökülüyor, yenileri yapılıyor" deniyor, bu da yalan. Avrupa'da 15 yılın ardından kurulmaya çalışılan tek nükleer santral, Finlandiya'daki Olkiluoto santrali. Dört milyar dolara mal olacaktı, yapımcı Fransız firma 18 aylık erteleme nedeniyle şimdiden bir milyar dolar daha istiyor. Fransızların ortağı olduğu Siemens de milyonlarca dolar zarara uğradığını açıkladı. İnşaat bitinceye kadar kim bilir daha ne kadar milyar dolar eklenecek. Süre uzuyor çünkü. Niye? Santrali pazarlayan Fransa, yıllar sonra ilk reaktörü her ne koşulda olursa olsun yapmak için bu projeye el altından para akıtıyor. Yapılabiliyor olduğunu göstermek istiyor. Halbuki yapılamıyor. 15 yıl geçmiş Avrupa'da nükleer santral yapılmayalı. Yıllar boyunca tek nükleer santral inşa edilmediği için sektörde "know how" da kaybolmuş, disiplin de. Mühendisinden sıradan işçisine, her düzeyde eleman eksikliği var. Çoğu emekli olmuş, kimi ölmüş, geri kalanlar iş bulamadıkları için başka sektörlere geçmişler. Dünyada nükleer santral bayraktarlığını yapan Fransız sektöründeki durum buyusa, diğerlerini sen düşün. Bizimkiler de, "Fransızlar, Japonlar yapacak, onlar bu işin uzmanı" diyor. Pek uzmanlıkları kalmamış işte. Türkiye'nin sermayesi de yabancı ortaklıklarla bu işe

girmek istiyor. Devletin malı deniz, yemeyen keriz durumu var. Zaten rantabl değil, gecikmelerle bütçeyi daha da zorlayacak.

Sinopluların nükleere tavrı nasıl?

Geçen sene iki defa Sinop'a gittik. Bir miting için, bir de konser için. Turizm kapasitesi çok yüksek, arkada Ilgaz Dağları, çok güzel bir doğası var, arıcılık var. Ama özellikle hiçbir yatırım yapılmıyor. Nükleer santrale esir etmek istiyorlar halkı. Herkese iş çıkacak diyorlar, halbuki orada ancak uzmanlar çalışacak. 30 bin nüfuslu yerde 27 bin nükleer karşıtı imza var... 1993'teki kampanyaya bakıyorum da, çok büyük katılımlı olmuş. Ankara'da Elektrik Enerjisi Kurultayı'na karşı yüzlerce sivil toplum kuruluşu katılmıştı. Şimdi biraz daha karışık bir durum var anti-nükleer kampanyada. Çok çeşitli gruplar var, ama yan yana gelemiyoruz. Siyasetteki dağılma oraya da yansımış durumda. Kimse öbürünü beğenmiyor, herkes kendini doğru buluyor. Toplumdaki genel tavır böyle. Bu dağılma süreci daha da yaygınlaşıyor... Ben müzisyenim sonuçta, ancak sahne de bir şeyler yapabilirim. Moğollar'ın yeni albümü için dört tane parça hazırladım. Bir tanesi Nâzım Hikmet'in "Bulutlar Adam Öldürmesin" ve "Japon Balıkçısı" şiirleri. İkisini birleştirip tek parça haline getirdim. Arada da megafon sesiyle alarm sesleri karışıyor, bugünkü nükleer santral kazalarını duyuran. Onu bir sahne gösterisine dönüştürme fikrim var ama, ne derece başarılı olurum, bilemiyorum. Kendimce senelerdir angaje olmuş durumdayım. Bir çeşit görev bilinci. Bu da binlerce sorundan sadece biri sonuçta. Dünyada en geniş kesimleri bir araya toplayan şey, çevreci, nükleer karşıtı hareket. O birliktelik başka alanlarda yürümüyor, dağılıyor. Ama 2008'de işler çok daha tehlikeli bir boyutta, çünkü topluma yaygınlaştırılmış bir teknoloji manyaklığı var. "Ne olacak, teknoloji halleder, santraller en son teknolojiyle yapılacak" gibi bir fikir hakim. Teknoloji deyince, akan sular duruyor. Toplumda manipülasyon yapma imkânı çok daha fazla, gerçekleri anlatmak biraz daha zor.

Söyleşi: Şahan Nuhoglu

NÜKLEER SANTRAL İS-TE-Mİ-YO-RUZ

Ali Ece
Aslı Erdoğan
Ayben
Aydan Çelik
Aylın Aslım
Aynur Doğan
Bayar Şahin
Behiç Ak
Beste Bereket
Burak Güven
Bülent Ortaçgil
Bülent Somay
Cahit Berkay
Cem Özkan

Cengiz Sarı
Ceza
Çağatay Kadı
Deniz Türkali
Derya Alabora
Derya Köroğlu
Emrah Karaca
Engin Yörükoğlu
Erbatur Çavuşoğlu
Erdal Erzincan
Erdal Güney
Erkan Oğur
Ezel Akay
Feridun Düzağaç

Fuat Saka
Genco Erkal
Gür Akad
Hakan Altun
Hale Soygazı
Hande Yener
Harun Tekin
Hasan Saltık
Hayko Cepkin
Hüseyin Yıldız
İlgin Su
Işık Yenersu
İlkay Akkaya
ipek Çalışlar

Jale Karabekir
Janset
Kardeş Türküler
Kerem Kabadayı
Kerem Özyeğen
Kıvrıkcı Ali
Koray Candemir
Korhan Özyıldız
Lale Mansur
Mahir Günşıray
Mehmet Güleriyüz
Memet Ali Alabora
Mustafa Alabora
Müjde Ar

Nejat Yavaşoğulları
Nezih Ünen
Olgun Şimşek
Orhan Gencebay
Ömer Madra
Önder Focan
Pelin Batu
Pınar Kür
Ragıp İnceşar
Rauf Kösemen
Roni Margulies
Şanar Yurdatan
Savaş Çekiç
Serap Yağız

Serhat Ersöz
Suavi
Sultan Tunç
Şebnem
Ferah
Taner Öngür
Tarkan
Gözübüyük
Tarkan Tevetoğlu
Tilbe Saran
Tuna Kiremitçi
Vedat Sakman
Yaşar Kurt
Yavuz Bingöl

NÜKLEER SANTRAL İSTEMİYORUZ
26 NİSAN'DA KADIKÖY'DEYİZ!

Yetkin Dikinciler
Yiğit Özgür
Zeynep Casalini
Zeynep Eylül Üçer
Zeynep Tanbay

KÜRESEL EYLEM GRUBU

26 Nisan | saat 11.00 | Kadıköy | Tepe Natilius önü

www.kureseylem.org

www.nukleersantralistemiyoruz.org

NÜKLEER SANTRAL HAYIR
Küresel Eylem Grubu

Ben nedir? Bir hayat hikâyesinin toplamı mı? Vazgeçilemez olduğunu düşündüğümüz uğraşlarımızı terk etmek zorunda kalırsak, ben yine ben olarak var olmaya devam eder mi? Peki ya bir gün Alzheimer'a yakalanır ve giderek tüm bilişsel yetilerimizi yitirirsek ya da bitkisel hayata girersek, yine bir "ben"den söz edebilecek miyiz? Beynimizin yarı kürelerinden biri bir başkasına nakledilirse "ben" de onunla birlikte gider mi? Kafka'nın Gregor Samsa'sı gibi dev bir böceğe dönüşürsek "ben"e ne olur?

yeni

Ben Neyim?
belki de kendimize
hiç sormadığımız
felsefi soruların
cevabını arıyor.

SİPARİŞLERİNİZ İÇİN

BOĞAZIÇI ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ
www.bupress.org Tel/Faks: 0212 257 87 27

PANDORA KİTABEVİ
www.pandora.com.tr Tel: 0212 219 42 91

felsefe tartışmaları

40

Bilim Topluluğunun Yapısı ve
Bilim Etiği ile İlişkisi
Ayhan Sol ve Ece Özge Özdemir

Öznenin Öncesi: Var (il y a)
Erdem Çiftçi

Epistemeden Politığe:
Hayek'te Kendiliğinden Adalet
Armağan Öztürk

Heraklitus, Fragman 21; Bir Yaklaşım
Oğuz Haşlakoğlu

Aydınlanmanın Diyalektiği'nde
Din Kavramının Yeri
Arslan Topakkaya

JACQUES GOURGUE, HAÏTI

RADYO EXPRESS

Transglobal Not Defteri

12 MART - 14 NİSAN 2008

Hazırlayan: **Erdir Zat**

“Olabilecek en sert”

FİLİSTİN İsrail, 11 Nisan’da hava kuvvetlerinin desteklediği tanklar ve buldozerlerle Gazze Şeridi’ne kara hareketi düzenledi. Gazze’deki 1.5 milyon kişiye yakıt sağlayan Nahal Oz deposunun yakınlarına yapılan füze saldırısına misilleme olarak yakıt ikmalini kesip Filistin toprağına giren İsrail kuvvetleri, yoğun bir direnişle karşılaştı. Çatışmalarda 14-17 yaşlarında dört Filistinli çocuk tank ateşiyle öldürüldü, yüzden fazla kişi yaralandı. Olaydan bir gün önce, İsrail başbakanı Ehud Olmert, Hamas’a “olabilecek en sert” saldırıları düzenleyeceklerini söyledi ve El Fetih ile müzakereleri sürdüreceklerini yineledi.

IMF altın bozduruyor

ABD Popüler iktisatçı Joseph Stiglitz’in dünyayı bekleyen “Yeni Büyük Bunalım”ı açıkça işaret eden sarı sarı makalesinin (Guardian) hemen ardından, IMF, ABD ekonomisinin bu yıl durgunluğa gireceğini ve bütün dünyada büyümenin yavaşlayacağını bildirdi. Ama resesyona “hafif” geçeceğini öngörüyor “ABD’nin 2009’da kendine gelmesiyle küresel ekonominin eski seyrine döneceği” tahmininde bulundu. IMF bundan bir gün önce açıklarını kapatmak için rezervlerinden 400 ton altın satacağını duyurmuştu. IMF’nin altın rezervinin yüzde 12’sine denk gelen bu satıştan 11 milyar dolar bekleniyor.

IRAK

Konuşuyor krallar

Sıra petrolün özelleştirilmesine geldi ve korkulan iç savaş başladı. Mehdi Ordusu’nun direnişi Basra’dan bütün ülkeye yayılmış durumda. Görünürde Şiiler Şiilerle çatışıyor, ama uğruna savaşılan küresel kapitalizmin geleceği. Belki de “esas savaş” yeni başlıyor...

BEŞ yılın sonunda Irak Savaşı’nda bir cephe daha açıldı. Basra’da ve Bağdat’ta hükümete bağlı Bedir Tugayları ile Mukteda El Sadr liderliğindeki Mehdi Ordusu karşı karşıya geldi. Diğer bir deyişle, Şiilere karşı Şiiler savaşıyor. Irak’ta iç savaş başladı. Sadece Basra’da, iki gün boyunca süren çatışmalarda en az 130 kişi öldü, yüzlercesi yaralandı. ABD tarafından Yeşil Hat olarak tayin edilmiş korunaklı bölgeye üç, Irak kabinesinin park alanına iki roket isabet etti. ABD ve Britanya operasyona havadan destek verdi. Sadr, başbakan Maliki’nin düşmanca tutumunu destekleyen ve operasyonlara fiilen katılan ABD’ye ateş püskürüyor. Sadr’ın destekçileri ise hükümetin seçim öncesi Mehdi Ordusu’nu tasfiye etmeye çalıştığını savunuyor. İşin aslında Sadr haklı gözüküyor. Ama bunu anlamak için toz duman arasında kaybolan bir takım detaylara yeniden bakmak lazım.

Camelot hayaleti

ABD, 2007 yılında Beşeri Saha Sistemleri (BSS) adı altında bir birim oluşturdu. Irak ve Afganistan’da görev yapacak olan bu birimin bünyesindeki antropologlar, askerleri bölgelerin kültürleri hakkında bilgilendirecek. Amaç, insanların dinî ve etnik hassasiyetlerini dikkate alarak olası zayıyatı en aza indirmek. Bu ilk başta geçerli bir fikir gibi gözüküyor. En azından, daha önce Sadr’a yönelik operasyonlarda yaptıkları gibi, tankla, topla, tüfikle Hz. Ali türbesine dalmaya kalkışmazlar belki, diye düşünüyor insan. Ancak Amerikalıların bunu daha önce Vietnam ve Şili’de de yaptığını unutmamak gerekiyor.

Pentagon, 1964’te, Camelot Projesi adı altında bir program oluşturdu. Şili için hazırlanan bu projede de ABD askeri istihbaratı antropologlarla beraber çalıştı. Amaç, başkanlık seçimlerinde ABD tarafından finanse edilen

Eduardo Frei’yi zorlayan marksist aday Salvatore Allende’nin kazanmasını engellemektir. Washington amacına kavuşunca –en azından Allende’yi 1970’e kadar iktidardan uzak tutmayı başarmışlardı– program iptal edildi. İlk neoliberal politikaların Şili’de, 1973’teki Pinochet darbesiyle başladığını düşünürsek, manâlı bir örnek. Irak’ta Saddam’dan sonra kurgulanan neoliberal düzende dinî ve etnik dengeler çok büyük rol oynuyor.

2006’ya geldiğinde Irak’ta şiddet bir ölçüde azalmıştı. Öldürülen sivil sayısı 3000’den 700’e düşmüş, hizip saldırıları 2200’den 200’e kadar inmişti. Konjonktürel olarak “işler yoluna giriyor” gibi bir hava oluşmuştu. Tabii bunun birkaç sebebi vardı: Birincisi Ebu Musab El Zarkavi öldürülmüş, El Kaide Irak’ta birliği sağlayamamıştı. Bu durum Usame Bin Ladin’in demeçlerinde de bizzat vurgulandı. İkinci olarak, ABD kuvvetlerinin bir kısmını geri çekmeye karar vermişti. Bu arada İngilizler Basra’daki kuvvetlerinin büyük bir bölümünü zaten geri çekmişti. Son olarak, Kongre seçimlerini Demokratların kazanması şiddetin azalmasını etkilemişti. Başkanlık seçimini de Demokratların kazanacağı düşünülüyor, geri çekilme seçeneği daha ciddi olarak konuşuluyor. Fakat önce petrol yataklarının “paylaşılması” gerekiyor.

“Zaferi seçmek”

Bütün bu zahmet petrol için. Irak, Ortadoğu’da petrol rezervleri açısından en büyük üçüncü ülke. İlk sırada Suudi Arabistan, ikinci sırada İran var. Dünyada 1.4 trilyon varil petrolün var olduğu söyleniyor. Bu yatakların 550 milyar varilli tüketilmiş durumda. Şu an çatışmaların sürdüğü Basra Körfezi’nin Irak kıyısında, 100 milyar varil kapasiteli petrol yatakları var. Daha doğrusu vardı. Bunun büyük bir bölümü geçen yıllarda dünya pazarında tüketildi, geriye kalan tahmini miktar 22 milyar varil.

Baba Bush’un eski Dışişleri bakanı James Baker tarafından oluşturulan Irak Çalışma Grubu bir rapor yayınlamıştı. Bu rapor Irak’tan ivedilikle geri çekilmeyi öngörüyor, İran ve Suriye ile doğrudan müzakere yapılmasını tavsiye ediyordu. Aynı zamanda Kerkük referandumunun mümkün olduğunca geç yapılmasını salık veriyordu. Ancak oğul Bush, dünyanın en büyük enerji karteli Exxon’un finanse ettiği American Enterprise Institute (AEI) tarafından hazırlanan “Zaferi Seçmek: Irak İçin Bir Başarı Planı” isimli raporu uygulamaya karar verdi.

Exxon bu yıl 40,6 milyar dolar gibi tarihi bir kâra imza attı. Bu yüksek kârın en büyük sebebi petrolün varil başı fiyatının 100 dolar sınırını aşması. Basra’da meydana gelen son ç-

Basra’da Mukteda El Sadr yanlısı gençler Irak ordusunun ABD ve Britanya desteğiyle yaptığı harekati protesto etti

Ekmek isyanları

DÜNYA gıda fiyatlarının artmasıyla birlikte küresel ekonomik krizin ilk görüntülerini vermeye başladı. Yerkürenin her yerinden açlık tehlikesiyle karşı karşıya kalan yığınların isyan haberleri geldi. Amerika kıtasının en yoksul ülkesi Haiti'de yüksek gıda fiyatlarını protesto için yapılan şiddetli gösterilerde bir haftada 5 kişi öldü. Çok sayıda mağaza halk tarafından yağmalandı. Başkan Preval'in desteklediği senato, krizi yönetmeyi başaramayan hükümeti görevden aldı ve acil önlem olarak fiyatlar yüzde 15 düşürüldü. Batı

Afrika ülkesi Burkina Faso'da gıda ve petrol fiyatlarına yapılan zamlar yüzünden genel grev ilan edildi. Mısır'da ekmek karborsaya düşünce, 31 yıl sonra ilk kez "ekmek isyanları" yaşandı. Polisle çatışan halkın dükkanları yağmaladığı ülkede iki günde 100 kişi yaralandı. Benzer isyanlar Asya'nın yoksul ülkelerinden Filipinler, Pakistan ve Bangladeş'te de başgösterdi. Büyük gıda ihracatçısı Arjantin'de hükümet içpazardaki fiyat artışını kontrol altında tutmak ve olası gıda sıkıntısını önlemek için vergileri artırınca çiftçiler hayata felç etti. Martın ikinci yarısından itibaren etkisini gösteren küresel fiyat artışı sonu-

cu buğday fiyatları geçen yıla göre yüzde 130, soya yüzde 87, pirinç yüzde 74, mısır yüzde 31 artış gösterdi. Yoksul ülkelerde 100 milyon kişinin daha yoksulluk sınırının altına itileceği uyarısını yapan Dünya Bankası başkanı Robert Zoellick, zengin ülkelerden BM Gıda Programı'na derhal 500 milyon dolar aktarmasını ve 1929'daki Büyük Bunalım'dan kurtulmak için uygulanan "Yeni Düzen" planına benzer bir küresel planının devreye sokulmasını istedi. Gıda fiyatlarındaki artışın sebebi olarak üç etmen gösteriliyor: Küresel ısınmanın yol açtığı kuraklığın tarımsal verimliliği düşürmesi, bu yıl ABD'nin mısır

üretiminin üçte birini biyoyakıt ayırması, Çin ve Hindistan gibi hızla kalkınan yoğun nüfuslu ülkelerdeki talep artışı. Buna bir de fırsatçı piyasa güçlerinin spekülasyon müdahalelerini eklemek gerekiyor. Pirinç yüklü gemilerin bilerek limanlara sokulmadığı bu süreçte yaşanan Arjantin deneyimi ibretlikli. Fırtınadan parsa kapmaya çalışan büyük gıda şirketleriyle ihracat vergisini artıran Madam Krichner hükümetinin çatışması, ülkede gerçekten gıda krizine yol açtı. Arada kalan küçük üreticilerin hükümetten müzakere sözü alması krizi şimdilik öteledi. Dünya gerçekten depresyona girmiş görünüyor.

► tışmalardan sonra petrolün varil başı fiyatı 108 doları gördü. Tabii başarı öyküsü tek başına Exxon'un niteliğini kavramamıza yetmeyebilir. 2006'da, Endonezya'nın Açeş bölgesinde yaşayan köylüler Exxon tesisleri işkencehane olarak kullanıldığı için şirkete karşı ABD'de dava açma hakkı kazandı. Exxon, Açeş'te devlete ait petrol ve doğalgaz yatakları ile boru hattını işletiyor. Aynı Açeş, 1870'te Hollandalı sömürgecilere karşı bağımsızlık mücadelesi verdi, ama hidrokarbon kaynaklarının bir kısmının Hollanda Kraliyeti tarafından kurulan Shell'in eline geçmesine engel olamadı. Bu ikili şimdi Irak'ta. Ne var ki, Exxon ve Shell, Irak petrolünden payını bekleyen büyük şirketlerin sadece ikisi.

"Petrol Iraklılarıdır"

Basra'daki çatışmalar hakkında en zihin açıcı makalelerden biri Joshua Holland ve Raed Jarrar tarafından AlterNet'te yayınlandı. İki yazar öncelikle bu meselenin hi-zipler, kamplararası bir çatışma olmadığını vurguluyor. Onlara göre Mukteda El Sadr aslında milliyetçi bir cephenin önderi. Bu cephe, Irak'ın toprak bütünlüğü korunsun istiyor. ABD ve İran başta olmak üzere Irak'ta yabancı müdahale istemiyor. Öte yandan başbakan Nuri Maliki'nin bir parçası olduğu Dava Partisi'nin ABD dışındaki en büyük destekçisi İran. Basra'da ve Bağdat'ta, Sadr'a karşı savaşan Bedir Tugayları'nı da İran destekliyor. Aynı şekilde Sadr'a yönelik operasyonları, en azından ses çıkarmayarak destekleyen Irak İslam Devrim Yüksek Konseyi de gücünü İran'dan alıyor.

Bu noktada Konsey liderlerinden Muhammed Bakır El Hakim'e 2003 yılında düzenlenen suikastı hatırlamakta yarar var. Bu olay ilk olarak El Kaide'ye atfedildiyse de daha sonra suikastın arkasında Mukteda El Sadr'ın olabileceği iddiaları ortaya atıldı. Sadr bu konuda sabıkalı bir isimdi. Gene 2003'te, Nəcəf'te, Ali Sistani'den önceki dinî lider Abdülmecit Hui'nin de Sadr'a bağlı milisler tarafından öldürüldüğünü hatırlayınca Konsey'i yadırgamak pek mümkün değil.

Her şey bir yana, 2007 ağustosunda yayınlanan bir kamuoyu ara-

tırması sorunun özünü ortaya koyuyor. Buna göre, Irak halkının yüzde 63'ü petrolün özelleştirilmesine karşı. Ankete katılanların sadece yüzde 4'ü yeni Petrol Yasası hakkında yeterince fikri olduğuna ikna olmuş durumda. Irak halkı petrolün, hiçbir dinî veya etnik ayırım yapmadan, Iraklılara ait olması gerektiğini savunuyor. Bu yüzden Mukteda El Sadr, arkasında en fazla halk desteği olan liderlerden biri. Sadr'ın seçimlerde büyük bir başarı kazanacağı konuşuluyor.

Sadr'ın en yakın yardımcılarından biri, kayınbiraderi Riyad El Nuri bu yazı kaleme alındığı sırada öldürüldü. Nuri Maliki her ne kadar cinayeti kınadıysa da kimsele-ri inandıramadı. Aynı zamanda Sadr'ın Nəcəf ofis sorumlusu olan Nuri'nin cenazesinde başbakan Nuri Maliki için "Allah'ın düşmanı" sloganı atıldı.

Irak'taki petrol paylaşımı, akla Erkin Koray'ın sözlerini getiriyor: "Oturmuş gökyüzünde konuşuyor krallar/Kopmuştu biraz evvel fırtınalar." Irak'ın başından fırtınalar uzun süre eksik olmayacak, o belli. Krallar daha pastadan payını almadı. Fırtınanın devamını Musul ve Kerkük'te seyretme ihtimali çok yüksek. Bu sefer de Kürtleri, Türkmenleri ve Arapları kapışırken izlemek zorunda kalabiliriz. —Balkan Talu

Mehdi savaşçıları İraçiya televizyonunu ele geçirdi

IRAK SAVAŞI'NIN YENİ CEPHESİ

Business in Basra

IRAK başbakanı Maliki, 24 Mart gecesi ani bir kararla Basra'da askeri bir harekât başlattı. Gece yarısı, insanlar yataklarında uyurken başlayan ve Irak ordu birlikleri ve güvenlik kuvvetlerinin yanı sıra ABD ve İngiliz güçlerinin havadan destek verdiği bu harekât, Irak'ın koalisyon güçleri tarafından işgal edildiği 2003 yılından bu yana yaşanan en büyük askeri harekâtı. Irak askeri birliklerini yönetmek ve denetlemek üzere Basra'ya gelen Maliki, "Biz buraya sivil halkın çağrısı üzerine, milli görevimizi yerine getirmek, halkımızı çetelerden kurtarmak için geldik" dedi. Ancak Maliki'yi çağırın sivil halkın, bu girişimden haberi bile yoktu. 25 Mart günü Basra'da ilan edilen sokağa çıkma yasağı halkı hazırlıksız yakaladı. En temel ihtiyaçlarını bile karşılayamayan Basra halkı, aç ve susuz evlerine hapsoldü. Haberdar olanlar ise yalnızca Maliki'nin başını çektiği Dava Partisi ve Abdülaziz El Hekim'in yönettiği Yüksek İslamî Konsey'di.

Bu beklenmedik saldırının asıl hedefinin Şii lider Mukteda El Sadr ve ona bağlı Mehdi Ordusu olduğu 25 Mart sabahı ortaya çıktı. Basra'nın 2003 yılında koalisyon güçlerinin eline geçmesinden sonra kendisine bağlı silahlı milislerden oluşan Mehdi Ordusu'nu kuran Sadr, 2005 yılında Maliki hükümetinin kurulmasını destekledi. Bu işbirliği, Maliki'nin ABD güçlerinin Irak'tan çekilmesi için kesin bir tarih vermekten kaçınması üzerine Ağustos 2007'de sona erdi. Aynı tarihte, Sadr, Irak'ta şiddetin sona ermesi için kendisine bağlı Mehdi Ordusu ile hükümet arasında bir ateşkes anlaşması imzaladı. Bu ateşkes, Irak ordu birliklerinin 24-25 Mart'ta, Basra'da Sadr yanlısı sivil halkı ve Mehdi Ordusu'nun bulunduğu bölgeleri hedef alan saldırısıyla fiilen bozuldu. Basra'da şiddetli sokak çatışmaları yaşanırken uzun bir süreden beri halka hitap etmeyen Sadr, Irak halkını sivil itaatsizlik eylemleriyle Maliki hükümetine karşı koymaya çağırdı. Çağrı hemen karşılığını buldu ve 26-27 Mart tarihlerinde Bağdat'ta Sadr taraftarlarının yoğun olarak yaşadıkları Sadr Şehri, Ameriyya ve Shuala'da halk Maliki karşıtı sloganlar atarak sokaklara döküldü. Bağdat'ta

İktidar paylaşıldı

KENYA Aralık ayındaki olaylı seçimlerden sonra başgösteren içsavaşın inatçı rakipleri, devlet başkanı Mwai Kibaki ve muhalefet lideri Raila Odinga ortak hükümet kurmak üzere anlaştı. Kabilelerarası etnik temizlik girişimlerinin ve katliamların yaşandığı ülke bu son kaosa 1500 can verdi. 600 bin kişi göçe zorlandı. Taraflar şubat'ta BM eski genel sekreteri Kofi Annan'ın arabuluculuğuyla iktidar paylaşımı için müzakerelere başladı. Bulunan formül, 40 bakanından oluşan kabinenin Kibaki ve Odinga'nın blokları arasında eşit olarak paylaşılmasını oldu. Ancak kilit bakanlıkların Kibaki'de kaldığı gözden kaçmadı.

Cunta anayasası oylanıyor

BURMA Geçen yıl Budist rahiplerin öncülük ettiği protestoları kanlı bastıran askeri rejimin "kontrollü demokrasi"ye geçiş anayasası yayınlandı. Cuntanın kimseye danışmadan hazırladığı 194 sayfalık yeni anayasa, 10 Mayıs'ta referanduma sunulacak. Eğer yüzde 50'nin üstünde oy alırsa yürürlüğe girecek ve ülkeyi 2010'da çok-partitli seçimlere götürecektir süreç başlayacak. 1990'daki seçimi açık farkla kazandığı halde hükümet kurmasına izin verilmeyen yasaklı lider Aung San Suu Kyi, partisi Ulusal Demokrasi Birliği ve ülkedeki öteki demokratik güçler referandumda "red" oyu vermek üzere kampanya başlattı.

Yavru vatan anavatanda

TAYVAN Çin yanlısı Kuomintang partisinin adayı Ma Ying-Jeou devlet başkanlığı seçimlerinde ülkeyi yıllardır yöneten Amerikancı iktidar bloğunun adayını bozguna uğrattı. Oyların yüzde 58'ini alan Ma, Tayvan'ın artık anavatan Çin ile iyi ilişkiler kuracağını ve bunun önce güçlü ekonomik ilişkilerle sağlanacağını söyledi. Ardından ilk yurtdışı ziyareti olarak Pekin'e gitti ve Hu Jintao ile görüştü. Tayvan'ı bir eyaleti olarak gören Çin, kendi koşullarını dayattığı "yeniden birleşme" politikası sürdürüyor. Birleşme konusunu görüşmenin henüz mümkün olmadığını belirten Ma ise ikili barış anlaşmasına öncelik veriyor.

Bir ulusalcı ikonun sonu

ZİMBABVE İngilizlerden bağımsızlığını kazandığı ve Rodezya olan adını Zimbabve olarak değiştirdiği 1980 yılından beri ülkeyi yöneten ulusalcı diktatör Robert Mugabe bu kez kazanamadı. En azından parlamentoda çoğunluğunun 28 yıldır ilk kez muhalefet partilerinin eline geçtiği kesinleşti. Ancak parlamento seçimleriyle beraber yapılan devlet başkanlığı seçimi gene drama döndü. Bu kez "mağdur" Mugabe. Muhafızlar kendi adayları Morgan Tsvangirai'nin yeterli sayılan yüzde 50.3 oyu aldığını söylerken, sonuçlara itiraz eden Mugabe başkanın belirlenmesinin ikinci tura kaldığını savunuyor.

Petrol yasası sürecinde alevlenen çatışmalarla birlikte sabotaj da korkusu arttı, Basra limanları artık daha sıkı korunuyor

ABD konsolosluğu ve elçiliklerin bulunduğu ve Amerikalıların yaşadığı Yeşil Hat (Green Zone) roket saldırılarına hedef oldu.

Bağdat'ta sokağa çıkma yasağı ilan edilirken aynı gün Ohio'da konuşan Bush, "Maliki'nin bu cesur girişimi onun liderliğini ve yasaları uygulamak konusunda kararlılığını göstermektedir. Irak'ta artık güvenliği Irak ordusu sağlayacaktır" diyordu.

28 Mart günü Basra'daki Liman İşçileri Sendikası'nın yayınladığı bildiri, Maliki hükümetinin ABD destekli bu saldırısının 1991'de Saddam'ın yaptıklarından hiç bir farkı olmadığını ve sadece işgal güçlerinin işine yaradığını söylüyordu.

Merkezi Londra'da bulunan Naftana (Irak Petrol Sendikaları Federasyonu Destekleme Komitesi), Basra harekâtına destek verdiği için kınadığı Britanya birliklerinin Irak'tan çekilmesini ve işgale son verilmesini talep ediyordu. Halen 4 bin Britanya askerinin görev yaptığı Basra, Irak ham petrol rezervlerinin yüzde 70'ine sahip ve Irak hükümet gelirlerinin yüzde 90'ı bu bölgeden karşılanıyor.

Naftana, haber programlarına ve medyaya yansımayan başka bir hikâye daha anlatıyordu. Aralık 2007'de Britanya Başbakanı

Gordon Brown ile Irak Başbakan yardımcısı Barham Salih arasında yapılan bir dizi görüşme sonucunda Basra'yı Geliştirme Komisyonu (BDC) kuruldu. Brown bu komisyonun başına uluslararası kartellere denetlenme ve vergilendirme konularında danışmanlık veren ve 143 ülkede şubesi olan KPMG International şirketlerinin yöneticisi Michael Wareing'i atadı.

Şubat ayında Basra'yı ziyaret eden Wareing, The Observer gazetesine verdiği bir röportajda kendi görev tanımını şöyle açıklıyordu: "Benim işim Basra'da 'business'i ateşlemek. Büyük petrol şirketlerinin çoğu Irak'a girmek için yeni petrol yasasını bekliyor. Yeni yasa, petrol şirketlerinin çalışma koşullarını ve kârların nasıl bölüşüleceğini belirleyecek. Ancak Irak'ta büyük petrol kartellerine kuşkuyla bakanlar bu yasayı engelliyor. Bugün dünyadaki petrol zengini ekonomilere baktığınızda bunların çoğunun 'business' yapmak için çok elverişli olduğunu görürsünüz. Açıkçası, Nijerya deltasında iş yapmak, Basra'yı Paris veya Londra gibi yapacağımızı hayal etmekten daha gerçekçi olabilir."

13 Mart'ta, Britanya Savunma Bakanı Des Browne, Barham Salih ile Basra Havaala-

nında buluştuğunda Basra'da güvenliğinin sağlanması konusunda destek vereceğini ve Um Kasr Limanı'nı uluslararası standartlara yükselteceğini söyledi. Bunun ne anlama geldiğini Basra valisine, halka ve liman işçilerine Barham Salih açık bir dille anlattı: "Basra'ya uluslararası sermayenin gelebilmesi için güvenli bir ortam gerekli. Basra'yı milislerden temizlemek için askeri güç şarttır." Salih'in asıl hedefi ABD askeri güçlerine ve özelleştirme programlarına karşı direnişleriyle bilinen liman işçileriydi.

18 Mart'ta Bağdat'a giden ABD Başkan yardımcısı Dick Cheney, Maliki ile yaptığı görüşmelerde ağırlıklı olarak Irak petrolünün bundan sonra karteller tarafından denetlenmesini sağlayacak olan petrol yasası üzerinde durdu.

24-30 Mart haftasında Basra ve Bağdat'ta Mehdi Ordusu'nun ve Şii halkın direnişiyi karşılayan Mali-

ki'yi yeni bir sürpriz bekliyordu. Irak'taki bütün milislerin 8 Nisan'a kadar ellerindeki silahları Irak ordusuna devretmelerini söyleyen Maliki, Irak ordusunda görevli askerlerin silahlarını Şii direnişçilere teslim ettiğini kabul etmek zorunda kalmıştı. 30 Mart'ta İranlı dini liderlerin de araya girmesiyle Sadr, Mehdi Ordusu'nu sokak çatışmalarından geri çekeceğini duyurdu. Basra ve Bağdat'ta sokağa çıkma yasağı kaldırıldı. Pek çok yorumcuya göre Basra harekâtı, Maliki ve Irak ordusunun Sadr karşısında bir yenilgisiydi. Bağdat'ta, Sadr Şehri'nde çatışmalar devam ederken ABD'lilerin sığınağı Yeşil Hat roket saldırılarının hedefi olmaya devam ediyordu.

Maliki ve Mukteda el Sadr arasındaki çatışma henüz sonuçlanmadı. Sadr, 9 Nisan'da Bağdat'ta ABD işgaline karşı büyük bir yürüyüş çağrısı yaparken, Maliki, Sadr ve taraftarlarının sonbaharda yapılacak yerel seçimlere katılmayacaklarını duyurdu. "Business" dünyası ise gelişmeleri izliyor. Basra'daki çatışmalar petrol fiyatlarını sıçrattığı sürece onlar açısından sorun yok. Son çatışmalarda ölen 500 Iraklı ve yaralanan bin 100 kişi ise bu tatlı kârların tuzu biberi.

Melek Ulagay Taylan

San Francisco: Çin yanlıları-Tibet yanlıları sıcak temasta

Olimpiyat meşgalesi

OLİMPİA'DA yakılan olimpiyat meşalesi, 8 Ağustos'ta Pekin'e varmadan beş kıtada 22 kenti katedecek. Meşale geçtiği her yere kadim bir meseleyi de beraberinde götürüyor: Tibet! İstanbul'da Taksim Meydanı'nda halk konseriyle taçlandırılan meşale geçit töreni, Londra, Paris ve San Francisco'da protestolar eşliğinde ve yoğun güvenlik önlemleri altında gerçekleştirilebildi. Protesto haberlerine en yenisi Arjantin'den eklendi: Meşaleyi taşımayı reddeden Maradona, Çin'e golünü atmış oldu. Tibet'in sürgündeki ruhani lideri Dalay Lama ise, "olimpiyatların protesto edilmesine karşı olduğunu" ifade ediyor. Ancak Tibet üzerindeki baskı politikası-

nın uluslararası camia tarafından "kültürel bir soykırım" olarak kabul edilmesini istiyor. Sürgündeki Tibetliler, küresel kamuoyu oluşturmak için 15-25 Mayıs'ta kendi olimpiyat oyunlarını düzenleyeceklerini duyurdular. Çin hükümetinin henüz uzlaşmacı bir siyaset arayışında olduğunu söylemek zor, dahası meşaleyi Tibet'ten geçirmekte kararlılar. Tüm bu gelişmeler, başarılı bir organizasyon için kenetlenmiş Çin'de "dış mihraklar"a karşı milliyetçiliği tırmandırıyor. Nitekim 1950'deki Çin işgalinden bu yana özgürlük mücadelesi veren Tibet'te bağımsızlık gösterileri, Çin ordusu tarafından kanlı bir şekilde bastırıldı. Gösterilerde yaşananların Youtube üzerinden dünyaya ulaşmasına engel olmak isteyen Çin hükümeti çok geçmeden siteye erişim yasağı getirdi. -Ş.N.

NIKARAGUA "KIZIL RAHİP" ERNESTO CARDENAL ANLATIYOR Yoksullar var oldukça...

2006'DA, Nikaragua'da Sandinistler yeniden iktidara geldi. Ama hareketin lideri Daniel Ortega geçen 16 yılda devrimci kadroların desteğini tamamen yitirmiş, FSLN (Sandinist Ulusal Kurtuluş Cephesi) "tek adam sultanı" hâline gelmişti. Ortega'nın bu zaferi, bulduğu yolsuzluklar yüzünden hüküm giyen eski devlet başkanı Arnoldo Alemán (zimmetine 250 milyon dolar geçirdiği tahmin ediliyor) ve onun neoliberal güçleriyle 1996'dan beri sürdürdüğü ittifakın (El Pacto) gölgesini taşıyordu. Öte yandan, Ortega'nın otoriter yönetimine başkaldıran muhalif devrimcilerin kurduğu Sandinist Yenilenme Hareketi (MRS; Movimiento de la Renovación Sandinista) yeterli halk desteğine sahip olmasa da ülkenin alternatifsiz siyasetinde bir "gökkuşağı koalisyonu" oluşturmayı başardı. Geçtiğimiz günlerde İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin düzenlediği "Boğaziçi Atölyesi"ne katılmak için ülkemize gelen "kızıl rahip" Ernesto Cardenal, 1995'te, Sandino'nun 100. doğumgünüünde MRS'yi kuran ekiptendi. Latin Amerika solunda ciddi bir ağırlığı olan Kurtuluş Teolojisi akımının Nikaragua'daki öncüsüyüdü. Marksizm ile Katolik Hıristiyanlığı buluşturan devrimci bir rahip olduğu kadar şair kimliğiyle de öne çıkan Cardenal, 1979'da kurulan ilk Sandinist hükümetin kültür bakanlığını yapmıştı. Teybimizi Ernesto Cardenal'a uzattık...

Kurtuluş teolojisinin ortaya atıldığı, Kolombiya'da gerçekleşen Medellin Konferansı'nın üstünden tam 40 yıl geçti. Hareketin bugünkü durumu nedir?

Papa II. Jean Paul Nikaragua'ya yaptığı ikinci ziyaretinde, uçaktayken, gazeteciler kurtuluş teolojisini sormuşlar. O da, artık tehlike teşkil etmediğini, çünkü komünizmin öldüğünü söylemiş. Fakat Brezilyalı bir piskoposun papaya verdiği yanıt her şeyi anlatıyor: "Yoksullar var oldukça kurtuluş teolojisi de var olacaktır." Vatikan, kurtuluş teolojisinin hep karşıındaydı. Papa II. Jean Paul bu hareketin üzerinde baskı kurmuştu, şimdiki XVI. Benedict de öyle. Kardinal ve piskoposların hepsi papa tarafından atanır, bu yüzden hepsi sağcıdır. Bu durum elbette kurtuluş teolojisine büyük zarar verdi. Ayrıca şimdi kapitalizm ve neoliberalizm bütün dünyaya hâkim. İspanyol bir ilâhiyatçı, kurtuluş teolojisinin yoksulların teolojisi olduğunu söyler. Çünkü Ortaçağ'dan beri teoloji yoksullardan yana olmadı, yirminci yüzyıla kadar böyle sürdü. Buna aynı zamanda, özgürlük teolojisi veya devrim teolojisi de diyebiliriz.

Bugünkü sol hareketle kurtuluş teolojisinin ilişkisini nasıl değerlendiriyorsunuz? Aynı şey, çünkü dünyada iki ekonomik sistem var, kapitalizm ve sosyalizm. Özel mülk ve kamu mülkü... Hıristiyan-

İlk hıristiyanlık komünist bir hıristiyanlıktı, her şey ortaklı. İlk hıristiyan topluluklarında herkes ihtiyacı kadar alıyordu. Karl Marx'ın komünizm tanımı şöyledir: Herkes kapasitesi kadar verecek ve herkes ihtiyacı kadar alacak...

lık kamusal mülkiyeti onaylar. Kilisenin ilk papazları kamu mülkünden yanaydılar, özel mülkiyet günahı. San Benito özel mülkün büyük bir günah olduğunu söyler. Bu nedenle sosyalizmin Evangelist hıristiyanlıkla uyumlu bir ekonomik sistem olduğunu söyleyebiliriz. Sonraki hıristiyanlıktan bahsetmiyorum. İlk hıristiyanlık komünist bir hıristiyanlıktı, her şey ortaklı. İlk hıristiyan topluluklarında herkes ihtiyacı kadar alıyordu. Karl Marx'ın komünizm tanımı şöyledir: Herkes kapasitesi kadar verecek ve herkes ihtiyacı kadar alacak...

Kurtuluş teolojisine ilk inananlar toplum dışı insanlardı. Hareket zamanla kendi içinde de bir "dışarıda kalanlar" grubu yarattı mı? Mesela eşcinsellerin, seks işçilerinin nasıl bir ilişkileri var kurtuluş teolojisiyle?

Bu teoriye inananların hepsi birbirinden farklı. Eşcinseller, siyahlar, fahişeler, kızıldeliler, beyaz yoksullar, kadınlar, marjinaler... İsa'nın

hareketi de böyleydi: Günahkârlarla, çocuklarla, kadınlarla yürüdü.

Latin Amerika hükümetleri değişiyor, devrim yakın duran iktidarlar hükümete geliyor. Siz bu değişimi nasıl değerlendiriyorsunuz?

Ben bütün bu devrimleri destekliyorum. Venezüella'daki devrim yeni bir devrim. Ona susturulmuş devrim diyorum, çünkü dünya basını manzarayı çarpıtıyor, karikatürize ediyor. Fakat bu özgün bir devrim, aynı Nikaragua devrimi gibi. Şu anda Nikaragua öyle değil, ama eskiden öyleydi... Bolivya devlet başkanının İspanyolca'yı on yaşında öğrenmiş bir yerli olması da bir devrimdir. Onca muhalefete rağmen hükümette yerli hakları için mücadele etmesi devrimci bir harekettir. Ayrıca Brezilya'da Lula da devrimci bir tavır sahibi, ama kazanımı daha az. Çünkü Brezilya'da bir başkan her şeyi değiştiremiyor. Karmaşık bir siyasal sistem var, yetkiler sadece başkanda toplanıyor.

Müzik grubu U2'dan Bono'yu tanıyor musunuz? Bono, Nikaragua Devrimi'ni çok sever. Hayır, müzikten pek anlamam. Ama Nikaragua'nın meşhur şarkıcısı Katia Cardenal yeğeniniz, öyle değil mi?

Evet, ama kulak problemim nedeniyle pek ilgilenemiyorum müzikle.

Betancourt başka bahara

KOLOMBİYA Hükümet kuvvetlerinin Ekvador'a yaptığı sınırötesi operasyonda FARC'ın siyasi kanadının lideri Raul Reyes ile birlikte 20 gerillayı öldürmesi, rehine takasının durmasına neden oldu. Fransa'nın FARC'ın elindeki en üst düzey rehine Ingrid Betancourt'un serbest bırakılması için bulunduğu girişim de sonuçsuz kaldı. Betancourt'un Hepatit B ve tropik deri hastalığına yakalandığı, acilen kan nakli yapılmadığı takdirde hayatının tehlikeye gireceği öne sürülüyor. Şu ana kadar altı rehineyi serbest bırakan FARC ise daha fazla "barış jesti" yapmaya çağını duyurdu.

Rötarlı cinsel devrim

KÜBA Eşcinsellik konusunda berbat bir sicili bulunan Küba, şu sıralar Castro'nun öncülüğünde bir "cinsel devrim" rüzgarı yaşıyor. Ama bu Castro ne emekli Fidel, ne de "yapısal değişim" vaad eden Raul. Ulusal Cinsel Eğitim Merkezi'nin başında bulunan Raul'un kızı Mariella Castro, Amerika kıtasının en özgürlükçü "gay, lezbiyen ve transseksüel hakları" yasasını çıkarmak üzere kolları sıvamış durumda. Yasa eşcinsel evlilikleri legalleştirmekle kalmıyor, transseksüellere ücretsiz cinsiyet değiştirme operasyonu hakkı sağlıyor ve dileyen herkese ameliyat şartı olmaksızın kimliğindeki cinsiyeti belirleme hakkı tanıyor.

Fitneye fesat karıştı

HOLLANDA Müslümanlara ve yabancılara karşı çıkan duruşuyla tanınan aşırı sağcı Özgürlük Partisi (PVV) lideri Geert Wilders'in kendi elleriyle hazırladığı "Fitne" adlı İslâm karşıtı kısa film, internet üzerinden yayınlandığı gün izlenme rekorları kırsa da uzun süre yayında kalamadı. Hollanda televizyonlarının yayınlamayı reddettiği filme erişim sağlayan site "ifade özgürlüğü için kara bir gün ama mecburuz" diyerek çekildi. Bunun üstüne Wilders, filmi ABD çıkışlı bir internet sitesine taşıdı. Müslümanlardan Kuran'daki "nefret dolu sözleri çıkarmasını" isteyen film Batı kamuoyunda ciddiye alınmadı.

MP3 insan hakkı

BRÜKSEL Avrupa Parlamentosu, internete dosya paylaşımı üstüne öyle bir karar verdi ki, müzik endüstrisinin savunageldiği argümanı çürüttü. Aslında karardan çok altına eklenen şerh önemliydi. AP, "korsanlıkta ısrar eden kullanıcıların internetten men edilmesi" fikrini telif haklarıyla ilgili raporuna aldı. Bu müzik endüstrisinin istediği bir şeydi. Ama parlamenterler oy çokluğuyla ifadenin altına şu şerhi ekledi: "böylesi bir yasak medeni özgürlükler ve insan haklarıyla çelişir." Böylece Uluslararası Af Örgütü'nün başlattığı sanal özgürlükler kampanyasına (Irrepressible.info) AP de destek vermiş oldu.

2006 seçimlerinde Daniel Ortega ve FSLN tekrar iktidara geldi. Nikaragua'da Sandinist hareketin bugünkü durumu nasıl?

Ortega sahte bir Sandinist, sahte solcu ve sahte devrimci. Hükümette ciddi yolsuzluklar var, ayrıca otoriter bir hükümet. Belki ordu ve polis yönetime el koymuş değil, ama bu rejim için bir diktatörlük diyebiliriz. Kendine has bir diktatörlük: Kendisinin ve karısının mutlak hâkimiyeti söz konusu. Bütün bunlar Nikaragua'nın talihsizliği. Devrim bitti. Ama Ortega hükmetmeye devam ediyor. Çünkü oyların neredeyse yüzde 38'sini aldı. Hiçbir parti o kadar oy toplayamadı, zira bölünmüşlerdi.

Bu değişim nasıl gerçekleşti? Ortega'dan ümitli olanlar da vardı herhalde...

Bazıları ona inanıyordu. Bence tamamen yanlış bilgilendirilmeden kaynaklanan bir sorun. Ne olacaktı ki? Kampanya sırasında karısıyla beraber vaat ettiklerinden belliydi ne olacağı, hepsi yalandı. Ortega devrim sırasında gayet iyi bir insandı, ama sonradan yolsuzluğun içine battı.

Bugün Sandinist hareket kendini nasıl konumluyor?

Sandinistler, Ortega yüzünden çok mutsuzlar ve muhalifler. Buna rağmen birçok Sandinist Ortega'ya destek verdi, çünkü disiplin gereği

öyle yapmaları gerektiğine inandılar. Diğerleriyle sadece oportünist davrandı. Bir de kordandan destek verenler var, çünkü hukuk sistemi de Ortega'nın elinde.

Solentiname Adası'nda 1960'lı yıllarda kurduğunuz cemaatten bahsedebilir misiniz?

Güzel yıllardı, ama çok da önemli olduğunu düşünmüyorum. Mütevazı bir topluluktuk biz. Dünya basınında biraz abartıldı, bir mit yarattılar oradan. Kültürel, sanatsal ve teolojik bakımdan geliştirdik kendimizi. Şiir, resim, zanaat, özgürlük teolojisi konularında eserler verdik. 1975'te yayınlanan "Evangelio en Solentiname"yi (Solentiname İncili) çiftçilerle birlikte yazdık. Bayağı bilinen bir kitap. Ama otuz yıl geçti üzerinden, artık o cemaat yok. Oradaki cemaatin Nikaragua Devrimi'nin gerçekleşmesinde büyük payı vardı. Kızlı erkekli gençler gerilla olarak savaştılar, bazıları öldü, kahraman oldu.

1979'daki Sandinist devrimden sonra, sürgünden Nikaragua'ya dönerek hükümette yer aldınız, kültür bakanı oldunuz.

Sandinist devrim cömert bir devrimdi: Ölüm cezasını kaldırdı, dayanışmacı bir toplum yarattı. Bir devrim düşünün ki Amerika'ya karşı, ekonomik ambargoya karşı ayakta durabildi. Reagan yönetimi 1980'de başlayan ve sekiz yıl süren Kontra savaşında Sandinist Devrimi hedef alan karşıdevrimcilere destek verdi, savaşın sonunda en binlerce insan öldü. Bu yüzden toplum çatışmayı ortadan kaldıracak bir hükümeti tercih etti ve Sandinist hükümet 1987'deki seçimleri kaybetti. Yöneticilerin büyük kısmı da ahlaken batağa saplandı, çalmaya başladılar. Devrimin bitmesine seçimleri değil, ahlakı kaybetmek sebep oldu. Bugünkü Ortega hükümeti bunun uzantısı. Oysa bence dünyanın en güzel devrimiydi. Dünyanın geri kalanından çok büyük dayanışma ve destek aldı. Nikaragua çok ziyaret ediliyordu: Turizm için değil, devrim için.

Gelenler arasında kimler vardır?

Fidel Castro geldi mesela. Arafat, Olof Palme, bazı meşhur yazarlar ve sanatçılar Nikaragua'yı ziyaret etti. Bütün bunların hepsini anılamamda anlattım. Ben de 1970'li yıllarda Arap ülkelerine gelmişim. Arafat'la, Kaddafi'yle, İran'da Ayetullah Humeyni ile görüşmüştüm. Irak'tan Nikaragua devrimi için yardım istemedim, bana yardım ettiler. Bu ziyaretlerin teolojisiyle ilgisi yoktu, tamamen devrimci gerekçeleri vardı. Sandinizm onlar için önemliydi. Belki Humeyni için bu devrimin dinle ilgili kısmı da önemliydi. Devrimde huristyanlığın etkin bir rol oynadığını biliyordum.

Kurtuluş teolojisine inanan bir papa olabilir mi bir gün Vatikan'da?

Olabilmesi gerekir. Vatikan'ın çok değişmesi gerekiyor. Papa demokratik bir biçimde seçilmeli, ölene kadar iktidarda kalmamalı. Ayrıca bir kadın da papa olabilemeli.

Küba Devrimi'yle nasıl bir ilişkiniz oldu o yıllarda?

Dinle ilgili olandan sonra, ikinci büyük değişimim Küba'yı ziyaret etmemle gerçekleşti. Beni devrimci yapan 1970'te Küba'yı ziyaret edip Küba Devrimi'ni görmem oldu. Hâlâ bu devrime olan hayranlığım sürüyor. Bazı insanî hataları var, ama çok büyük kazanımlar elde etti. Dünya tarihinin en büyük ekonomik ambargosuna maruz kalmış olmasına rağmen

FOTOĞRAFLAR: ŞAHAN NUHOĞLU

Latin Amerika'daki bütün devrimleri destekliyorum. Venezüella'daki devrime susturulmuş devrim diyorum, çünkü dünya basını manzarayı çarpıtıyor. Fakat bu özgün bir devrim, aynı Nikaragua devrimi gibi. Bolivya devlet başkanının İspanyolcayı on yaşında öğrenmiş bir yerli olması da bir devrimdir. Brezilya'da Lula da devrimci bir tavır sahibi, ama kazanımı daha az.

tıpta, eğitimde ve kültürde öyle büyük işler başardı ki. Kapitalist ülkelerde vitrinler ayakta dolmuş, ama Küba'da ayakta kalan insanların ayağında.

Nikaragua, çok zengin doğal kaynakları olan bir ülke, ama nüfusunun büyük bir kısmı yoksul. Bu çember nasıl kırılacak?

Kapitalizm Nikaragua'yı yoksullaştırdı, şimdi de neoliberalizm bunu yapıyor. Nikaragua devrimi ekonomik alanda da büyük kazanımlar elde etti. Zaten devrim yoksullar için gerçekleştirildi. Devrimi kaybettiğimiz an ekonomi ABD'nin ellerine geçti. Nikaragua da Latin Amerika'nın en yoksul ülkesi haline geldi.

Söyleşi: Çiğdem Öztürk

Gene bir nisan...

NEPAL 2006 nisanında dünyanın son Hindu krallığına karşı ayaklanarak monarşiye alaşağı eden Nepal halkı, demokratik anayasayı hazırlayacak Kurucu Meclis üyelerini belirlemek için sandık başına gitti. Seçimde kraliyete karşı on yıl boyunca silahlı mücadele veren ve hâlâ ABD'nin terörist listesinde bulunan Nepal Komünist Partisi -Maocu (NKP-M) beklenenin çok üstünde oy toplayarak kurucu mecliste çoğunluğu garantiledi. Yayına girdiğimiz sırada sonuçları kesinleşen 180 sandalyenin

102'si NKP-M'nindi, ikinci konumdaki parti, sosyaldemokrat Nepal Kongresi sadece 30 sandalye kazanabilmişti. Evlediyelik NKP-Birleşik Marksist-Leninist ise 26 sandalyeyle üçüncüydü. 601 üyeli meclise girecek vekillerin 240'ı bölgesinde en çok oyu alan adaylardan oluşacak. 335 sandalye ise nispi temsil sistemiyle, partilerin kazandığı oy oranına göre bölüştürülecek. Kalan 26 vekili kabine atayacak. İlk seçim deneyimini başarıyla tamamlayan Maocuların bu manzarada 301'in üstünde vekil çıkarmasının zor olmayacağı kaydediliyor. İktidarın zalim kral Gyanendra'nın elin-

den alınmasından sonra silah bırakıp barış anlaşması imzalayarak geçici hükümete katılan Maocuların lideri Başkan Praçanda, ilk yaptığı açıklamada "barış sürecine ve çokpartili demokrasiye bağlı olduklarını" duyurdu. Birkaç hafta içinde cumhuriyeti ilân edip hukuken monarşiye son vereceklerini ve kraliyet sarayını kamulaştıracaklarını açıklayan NKP-M başkan yardımcısı Battaray ise Batıya güvence vermeyi ihmal etmedi: "Ekonomide kapitalizm devam edecek. Ancak tam bir kapitalist temel kurduktan sonra sosyal anlamda bir şeyler yapabiliriz."

TÜRKİYE Tayyip'in çakısı

Cheney'in zoraki ziyareti, NATO zirvesi, IMF'nin "sosyal güvenlik" baskısı, Barroso'nun AB yüklemesi, küresel gıda krizi, PKK operasyonları ve Türkiye'nin Rusya ve İran misyonları... Batı'nın "çokamaçlı Türkiye" vizyonunun rantını yemeye alışan AKP iktidarı dünyadaki hızlı değişim karşısında zorlanmaya başladı.

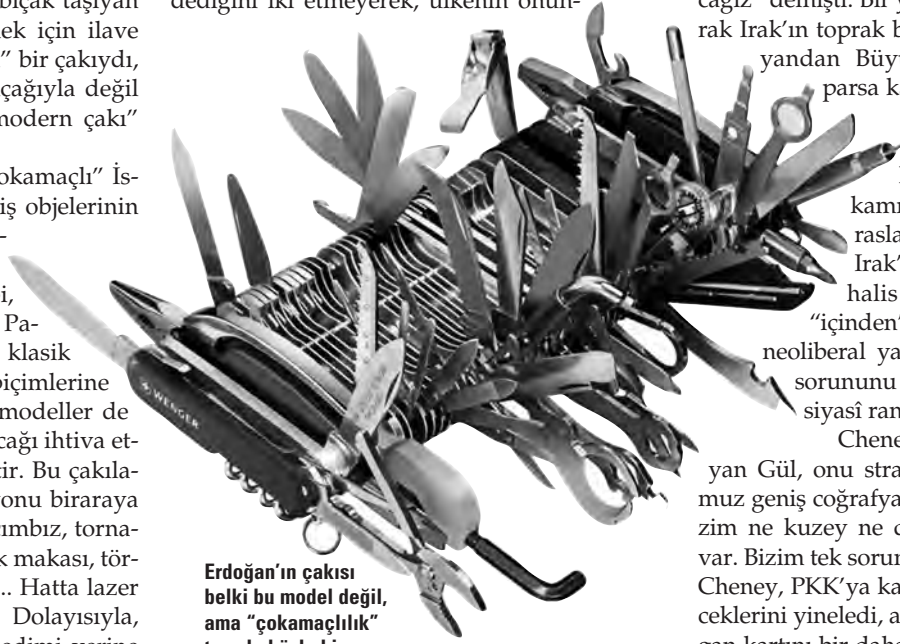
BAŞBAKAN Erdoğan meğer yanında çakı taşımış. Malatya gezisi sırasında kendisine hediye edilen halının bağını kesmek için belinden çıkarmasına bilmeyecektik. İslâmî basın bunun bir sünnet olduğunu, Hz. Muhammed'in de hançerini yanından eksik etmediğini yazdı. Eski diyanet işleri başkanı teyid etmekle kalmadı, "zehirlenme korkusuyla meyvasını kendi soymak istemiş olabilir" dedi ve ekledi: "İsmet İnönü de taşırdı." Gene de "bıçak taşıyan başbakan" imajının önüne geçmek için ilave açıklama yapıldı; çakı "çokamaçlı" bir çakıydı, zaten başbakan da ipi çakının bıçağıyla değil makasıyla kesmişti. Buradaki "modern çakı" vurgusu dikkat çekiciydi.

Davos ruhunu simgeleyen "çokamaçlı" İsviçre ordu çakıları, neoliberal fetiş objelerinin başında geliyor. Küresel kapitalizmin avantajlarından yararlanan yeni dünya burjuvası için jip gibi, Armani gibi bir şey İsviçre çakısı. Pazar iyice genişlediği için, artık klasik modelin yanı sıra belli yaşam biçimlerine yönelik olarak hazırlanmış yeni modeller de üretiliyor. Muhtemelen şarap açacağı ihtiva etmeyen İslâmî modeller üretilmiştir. Bu çakıların başlıca özelliği birçok fonksiyonu biraraya getirmesi: Bıçak, makas, testere, cımbız, tornavida, keçiç, kerpeten, pense, tırnak makası, törpü, büyüteç, çatal, kaşık, kürdan... Hatta lazer lambası ve bilgisayar gereçleri... Dolayısıyla, Erdoğan sadece sünnet olan bir edimi yerine getirmiyor, aynı zamanda onu kendince yorumlayarak modernize ediyor: Kullanacaksın, çokamaçlı çakı kullanacaksın!

Ancak, bu izahı yeterli bulmak mümkün değil. "Bir başbakan neden çakı taşır" sorusu hâlâ geçerli. Eğer sorulmuyorsa, o zaman şu sorulabilir: Acaba Erdoğan, Beyaz Saray'a çıktığında çakısı yanında mıydı? Bir an yanında olduğunu düşünelim, hatta kendisine ikram edilen bir bütün elmayı belinden çıkardığı çakısıyla soyduğunu, bıçağın ucuna sapladığı bir dilimi Bush'a uzattığını... İçinden geçtiğimiz küresel cinnetin, simgeler dünyasında birebir karşılık bulunduğu dopdolmuş bir an. Hayır, Amerikan paranoyası böyle bir "riski" atlamaz. Çakının güvenliğe ta-

kılması daha kuvvetli bir ihtimal. Belki "neme lazım" dendi, o gün hiç kuşanılmadı, belki de Amerika'ya hiç götürülmedi. Her halükârda karizma çizildi.

İsviçre çakısı Batı'da sökmüyor; zira Davos onların eğlencesi, bizim ev ödevimiz. AKP iktidarı, Washington Konsensüsü'nün neoliberal yasalarını sadakatle uygulayarak, dünyanın gözünde zerre kadar prestiji kalmayan IMF'nin bir dediğini iki etmeyerek, ülkenin önün-

Erdoğan'ın çakısı belki bu model değil, ama "çokamaçlılık" tam da böyle bir şey

deki kalkınma imkânlarını konargöçer yabancı sermayeye hebâ ederek Reagan'ın şok tedavisini haklı çıkarmaya çalışıyor. Önce çakıyı satın alacağım, sonra üstündeki fonksiyonları kullanma alışkanlığı edinerek hayatımı ona benzetmeye çalışacağım, böylece ayrılmaz bir parçam hâline gelecek. "Batı'nın çokamaçlı çakısı" olarak Türkiye, bu mantıkla işliyor.

Bir makas olarak Türkiye

Geride bıraktığımız dört haftada olanlar, Batı çıkarlarının Ortadoğu, Balkanlar ve Kafkaslar'daki temsilcisi Türkiye'nin yakın gelecekte üstlenebileceği fonksiyonlar konusunda epeyi

ipucu bıraktı. İlk olarak, Ortadoğu turuna çıkan ABD başkan yardımcısı Dick Cheney'in zoraki Türkiye ziyareti geldi. Görüşmeler, Cheney'nin daha önce uğradığı İsrail'de verdiği demeçte Kuzey Irak'tan "Kürdistan" diye söz etmesi yüzünden gergin başladı. Cheney de sitemkâr Ankara'nın dikine gitti, İran ile yapılan enerji anlaşmalarını eleştirdi, kinayeli demeçler verdi. Örneğin şunu söyledi: "Kuzey Irak'ta büyük bir ekonomik hamle gördüm. Her tarafa yatırımlar yapılıyordu. Kim yapıyor, diye sordum. Türkiye, dediler."

Nankörlük ediyorsunuz, der gibiydi Cheney. Tesadüf, gene o günlerde, Bugün gazetesinin AKP yanlısı yazarı Mehmet Metiner, Siyaset Meydanı'nda ulusalcılara çıkışırken, Kerkük ve Musul'u imâ ederek, "toprak vermeyeceğiz alacağız" demişti. Bir yandan devlet politikası olarak Irak'ın toprak bütünlüğünü savunup diğer yandan Büyük Ortadoğu Projesi'nden parsa kapmaya çalışsan, düşman gibi görüldüğü Barzani'yle sinsi çıkar ortaklıkları geliştiren ikiyüzlü Irak politikamız artık yeni-sömürgeci ihtiraslarını gizlemez oldu. Kuzey Irak'ı askeriyle değil işadamlarıyla, halis Anadolu sermayesiyle "içinden" ele geçirmeyi arzulayan bu neoliberal yayılmacılık perspektifi, Kürt sorununu kangren hâlinde tutmanın siyasî rantıyla var oluyor.

Cheney'in imâsını gayet iyi anlayan Gül, onu stratejik ortaklık içinde olduğumuz geniş coğrafyayı hatırlatarak işneledi: "Bizim ne kuzey ne de güneyde bir sorunumuz var. Bizim tek sorunumuz PKK." Bunun üstüne Cheney, PKK'ya karşı destek vermeyi sürdüreceklerini yineledi, ama Ankara'yı sinir eden Afgan kartını bir daha çıkarttı. Türkiye'den Afganistan'a asker göndermesini istedi. NATO zirvesinde de tekrarlanan bu talep Türkiye'nin kronik başağrısı hâline geldi. Bu yüzden, Afganistan'da NATO'nun sivil temsilcisi olarak bir dönem görev yapan Hikmet Çetin'in "göndereyim, rahatlayalım" demeci, Ankara'da bu fikri savunuların artabileceğini düşündürdü.

ABD'deki başkanlık seçimlerinin arifesinde gerçekleşen Cheney ziyareti, Ankara'nın yavaş yavaş Bush'un yörüngesinden çıkıp en azından daha yumuşak bir Ortadoğu politikası vaat eden Demokrat adaylara (Obama veya Clinton) yakınlaştığını gösterdi. Ayrıca Cumhuriyetçi aday McCain de "yumuşama" taraftarı. Türkiye, yeni Beyaz Saray yönetiminin

Sıra çimentoda

VENEZÜELLA Chavez petrol, elektrik, telekomünikasyon ve doğal gaz sektörlerinden sonra çimentoyu da kamulaştırıyor. Alo Presidente programında konuşan Chavez, konut sıkıntısı yaşanırken özel şirketlerin çimento ihraç etmesine göz yumulmayacağını söyledi. Stratejik bir sanayi olarak nitelendirdiği çimento sanayiinin kamulaştırılması sürecinde özel şirketlere adil tazminatlar ödeneceğini belirtti. Ülkenin en büyük çimento şirketlerinin ilk üçü yabancılara ait. Meksikalı Cemex pazarın neredeyse yarısını elinde tutarken, geride kalanın büyük kısmı da Fransız Lafarge ve İsviçreli Holcim firmalarının elinde.

Çin usulü antlaşma

YENİ ZELANDA Başbakan Helen Clark, dengi Wen Jiabao ile Pekin'de tokalaştı. Çin ile serbest ticaret anlaşması yapan ilk gelişmiş ülke Yeni Zelanda oldu. Buna göre iki ülke birbirine uyguladığı gümrük tarifelerini 2019'a aşamalı olarak kaldıracak. Üç yıl süren müzakereler sonunda varılan anlaşmanın iki ülke arasındaki 6.1 milyar dolarlık ticaret hacmini roketleyeceği sanılıyor. Bu ekonomik yakınlaşmanın siyasi boyutu ise, —müzakerelerin ön koşulu olduğu için biraz da mecbur kalan— Yeni Zelanda'nın Çin'i bir "piyasa ekonomisi" olarak tanıdığını ilân etmesiydi. ABD ve AB bunun aksini iddia ediyor.

İdam birincisi Çin

BRİTANYA Uluslararası Af Örgütü'nün yıllık ölüm cezası raporu gene Çin'i işaret etti. 2007'de Çin'de en az 470 kişinin idam edildiği bildirildi. Ancak gerçek rakamın 8 bini bulabileceğinden endişe ediliyor. Raporla geçen yıl 24 ülkede toplam olarak 1252 kişinin idam edildiğinin bilindiğini belirtildi. Dünya genelindeki infazların yüzde 88'i beş ülkede gerçekleşti: Çin'i izleyen İran'da 317, Suudi Arabistan'da 143, Pakistan'da 135 ve ABD'de 42 kişi idam edildi. Dikkat çeken bir başka nokta ise, dünyada ölüm cezasının kaldırılması yönünde bir eğilim görülmesine karşın, özellikle Çin ve İran'da durumun kötüleşmesi.

Mumia kurtulacak mı?

ABD Temyiz mahkemesi, Mumia Abu Jamal'in ölüm cezası kararını bozdu. 1982'de bir polis memurunu öldürdüğü gerekçesiyle ırkçı bir mahkeme tarafından ölüm cezasına çarptırılan, ama masumiyetini aralarında filozof Jacques Derrida'nın da bulunduğu geniş bir kesime kabul ettiren, hücrasından ABD'deki ölüm cezasına karşı mücadelenin öncülüğünü yapan eski Kara Panter'in mahkemesi yeniden görülecek.

İran ve Suriye ile diyalog kurmasını hızlandıracak yağâne bölgesel güç. Aynı imkân AB'ye de açık. Ama NATO bambaşka sularda geziniyor, Bush yönetiminin İran ikazlarının üstüne askeri politikalar inşa ediyor.

Bir tornavida olarak Türkiye

Bükreş'te toplanan NATO zirvesinin en önemli üç gündem maddesinin ikisi doğrudan Rusya'yla ilgiliydi: Ukrayna ve Gürcistan'ın NATO'ya katılması ve ABD'nin Doğu Avrupa'ya kuracağı füze savunma sistemi. Rusya bunların ikisini de "güvenlik tehdidi" sayıyordu. ABD, Ukrayna ve Gürcistan'ın NATO'ya katılmasını desteklese de Almanya ve Fransa'nın çekinmeleri baskın geldi, üyelikleri gelecekte bir zamana ötelendi. Buna karşın NATO'ya katılmak isteyen üç Balkan ülkesinden Arnavutluk ve Hırvatistan pakta alındı, Makedonya'ya bekle dendi. Böylece ABD, NATO ve Avrupa'nın büyüklerinin geçen ay bağımsızlığını ilân eden Kosova'ya verdiği destek pekiştirildi. ABD'nin yabancı topraklarda kurduğu en büyük askeri üs Kosova'daki Camp Bondstell. Cheney'in her taşın atından çıkan savaş şirketi Halliburton tarafından inşa edilen üs, Bulgaristan, Makedonya, Kosova ve Arnavutluk'u katedecek Amerikan yapımı Trans-Balkan petrol boru hattının güzergâhında bulunuyor.

Balkanlar'daki NATO genişlemesini izlemekle yetinen Rusya, füze kalkını projelerinin geçmesine de engel olamadı. ABD, Avrupa'ya yönelik füze saldırılarını havada engellemek üzere Polonya'da 10 füze bataryası, Çek Cumhuriyeti'nde de bir radar sistemi konuşlandıracak. NATO her ne kadar "sizden değil İran ve Kuzey Kore'den çekiniyoruz" dese de, Rusya, sınırlarını denetim altına alan bu girişime benzer bir sistemi kendi topraklarına kurarak cevap vereceğini bildirmişti. Bu süreçte Rusya, İran ve Kuzey Kore'den gelebilecek füze saldırılarına karşı en etkili savunma konumunun Türkiye'nin Doğu Karadeniz bölgesi olduğunu savundu, burada ortak bir füze kalkanı kurmayı teklif etti. Ama NATO ülkeleri Bush'un açtığı yoldan ilerlemeyi tercih etti.

NATO toplantısının üçüncü önemli konusu Afganistan'dı. ABD'nin kontrolü tamamen NATO'ya devrettiği Afgan cephesinde durum hiç parlak değil. Taliban direniyor, dolayısıyla kazanıyor. NATO, "yeni stratejik vizyon" adını verdiği, temelde Afgan ordusunun güçlendirilmesini ve iki yıl içinde sayıca 80 bin askeri bulmasını sağlayacak bir plan üstünde anlaşta. Buna rağmen ülkedeki 47 bin kişilik NATO gücü-

nün artırılması için üye ülkelerden daha fazla asker istedi. Fırsatçı Sarkozy hemen atladı ve şovunu yaptı; Afganistan'da halen 1500 askeri bulunan Fransa'nun ilaveten 700 asker daha gönderecek. 1966'da paktın ABD güdümüne girdiğini öne süren Fransa, NATO'nun askeri kanadından ayrılmıştı. Ama Sarkozy bunun demode bir tavır olduğu görüşünde, NATO'nun askeri kanadına geri dönmeye hazırlanıyor.

Bir cımbız olarak Türkiye

Geçen yıl yapılan NATO zirvesinde Putin'in yaptığı konuşma genelkurmayın web sitesinde yayınlanmıştı. Ama bu yılki zirvenin sonuçları TSK'nın içindeki Putin yanlılarını memnun edecek cinsten değil. NATO'nun tercihleri, bölgenin en büyük üç gücünden biri olan Türkiye'yi, öteki ikisi Rusya ve İran'la karşı karşıya getiriyor. Ama NATO aynı zamanda Türkiye'nin Kafkasya, Orta Asya ve İran'a nüfuz etme yeteneğinden, Rusya'nın içlerine kadar uzanan stratejik derinliğinden yararlanmak arzusunda. Küreselleşmenin giderek bölgesel bloklara yaslandığı bu dönemde kendini yalnız hisseden İran'ın Şangay İşbirliği Örgütü'ne tam üyelik başvurusunda bulunması işleri iyice karmaşıktı. PetroChina'nın büyük yatırımlarla İran'a girmesinin ardından gelen bu adımı Rusya da destekliyor. NATO'nun gözdesi Türkiye, böyle bir ortamda bile, PKK'ya karşı Kandil'de ortak operasyon düzenlemek üzere İran ile işbirliği yapabilecek konumda.

ABD ve AB'ye karşı Avrasyacı tezleri giderek daha yüksek sesle savunmaya başlayan ulusalcılar, artık Rusya'dan daha sıcak destek alabiliyor. AKP'yi kapatma davası ile Ergenekon soruşturması arasındaki gerilimi "doğru okuyan" Rusya, geçen ay Fethullah Gülen'in Nur cemaatinin ülkede açtığı okulları kapat-

mak üzere harekete geçti. 1992'den beri eski Sovyet cumhuriyetlerinde 236 okul ve 500 dolayında öğrenci yurdu açan Gülen, artık Kremlin'in kara listesinde.

Geçen aya damgasını vuran Barroso ziyareti tam da bu noktada devreye girdi. AB komisyonu başkanı Barroso, Avrupa'yla ilişkilerden rahatsız olan CHP ve MHP'ye tarihi soruyu bir kez daha yöneltti: AB'ye girmek istiyor musunuz? Muhalefet partilerinin ikisi de problemin Avrupa'dan kaynaklandığını savundu, son yıllarda artan Türkiye karşıtlığının, Merkel'in "imtiyazlı ortaklık" ve Sarkozy'nin Akdeniz Birliği projelerinin kabul edilmezliğini vurguladı, ama bu soruya bal gibi "evet" cevabı verdi. Dolayısıyla ulusalcı-milliyetçi kanadın Avrasyacı eğilimlerinin şimdilik Avrupa'ya siyasi baskı uygulamaya yönelik taktik hamlelerle sınırlı olduğu belirginleşti. Nitekim CHP ve MHP'nin pasını alan Erdoğan, AB'ye yüklendi. Barroso henüz gezisini bitirmemişken, AB'nin Türkiye nüfusunu ciddi bir sorun olarak görmesine aldırmadan, AKP kitlesine dönüp "üç çocuk yapın" sözünü yineledi. Putin'in de eşzamanlı olarak Rus kadınlarından daha fazla çocuk yapmasını istemesi tesadüf olmamalı.

Türkiye, ABD, AB ve NATO'nun "çokamaçlı çakısı" olmayı kararlılıkla sürdürüyor. Yalnız yeni İsviçre çakısı tasarımların ciddi bir sorunu var; çokamaçlılık arttıkça kullanımı zorlaşıyor, insan ölçekli olmaktan uzaklaşıyor. İktidardaki ilk döneminde AB'nin istediği reformları çıkararak siyasi, IMF reçetelerini uygulayarak ekonomik istikrar sağlayan AKP iktidarının, ikinci dönemde bu "sanki dengeli" durumu koruyamayacağı çok açık. Dünyanın sosyal devleti yeneden tartıştığı bir ortamda, IMF'nin dayattığı sosyal güvenlik yasasını çıkarmaya çalışan AKP, Özal döneminden beri süregelen neoliberal emek kolonizasyonunu derinleştirme niyetini sergiledi. Ne var ki, küresel gıda krizi, AKP'yi fena yakaladı. Tarım Bakanı'nın pirinç spekülasyonu yapan piyasaya karşı çaresiz kalıp halka "bulgur yiye" çağrısını yapması, direktif veren birileri olmayınca panikleyen AKP'nin vizyonsuzluğunun kanıtıydı. Oysa sosyalistler bütün dünyada adil bir gelecek vizyonuna dayanan projelerle ortaya çıkıyor. Başsavcı ile Ergenekon arasında sıkışan gündemin üstünü örttüğü neoliberal talana karşı harekete geçen çiftçilere, ekolojik sürdürülebilirliği esas alan tarımsal kalkınma modellerinin uygulanması için bastran Via Campesina'nın Türkiye'deki temsilcilerine, sosyal güvenlik yasasına karşı direnen emekçilere omuz vermenin zamandır. —E.Z.

Maltepe'nin Başbüyük mahallesi, bu satırların kaleme alındığı an itibarıyla 49 gündür polis ablukası altındaydı. Polis bir yandan mahallenin göbeğindeki park alanına yerleşen TOKİ şantiyesini yakından koruyor, bir yandan da halka danışılmadan, tepeden inme bir şekilde yürütülen kentsel dönüşüm hamlesine hayır diyen mahalleliye helikopterlerden gaz bombası atmaya varan tacizlerini sürdürüyordu. Çağdaş Hukukçular Derneği'nin suç duyurusuna da konu olan aşırı şiddet kullanımını içeren, halkı kandırmaya, 940 dönüme yayılan mahallenin tümünü rant bölgesine dönüştürmeye çalışan uygulamalar bir yana, Başbüyük'te yaşananların çok önemli bir başka açılımı daha mevcut. Başbüyük yerel seçimlerde Maltepe'nin AKP'li Belediye Başkanı Fikri Köse'nin seçilmesinde kilit bir rol oynuyor, Köse'ye ve dolayısıyla AKP'ye yüzde 72 oy vermekle kalmayıp aktif şekilde çalışan kadın kollarıyla da rüzgârın AKP'ye dönmesinde büyük bir görev üstleniyordu. İki hafta önce yaklaşık 800 Başbüyüküklü ve onlara desteğe gelen başka mahalleler, Minibüs Caddesi üzerindeki belediye binası önünde, 3 bin çevik kuvvet nezaretindeki basın açıklamasından sonra, cadde boyunca "AKP Fikri'ni başına çal" nidalarıyla yürüyordu. Halk, Maltepe Belediyesi, İstanbul Büyükşehir ve TOKİ arasında imzalanmış protokole engel olacağını bir defa daha dile getiriyordu. Başbüyük'te vuku bulanlar, giderek emlak rantına bağımlı hale gelen ekonominin siyasetüstü "girişimleri"ne önemli bir örnek teşkil ediyor. Dönüşüme maruz kalacak diğer mahallelerin pür dikkat izlediği Başbüyük savaşları, 11 Nisan akşamı TOKİ kamyonlarının tarruzu sonucu direnen mahallelinin ve çocukların ciddi şekilde tartaklanmalarıyla devam ediyor, mahalleli evlerine sahip çıkmaya azimli gözüküyor. Siyasî görüş ya da parti ayrışmalarının ötesinde, evrensel, hak temelli bir barınma mücadelesinin eşiğinde bulunduğumuz şu günlerde, Express mahalleden bildiriyor.

Fotoğraf: Cem Tan

BELEDİYE SATTI, TOKİ YIKMAK İSTİYOR...

Başbüyük direniyor!

Başbüyük'te devam eden mücadelenin sözcüleri, Başbüyük Mahallesi Doğayı ve Çevreyi Koruma ve Yaşatma Derneği Başkanı Adem Kaya ve Başkan Yardımcısı Lütfi Sel ile polis ablukası altındaki mahalleyi ve geliştirdikleri savunma stratejilerini konuştuk. İstanbul Mahalle Dernekleri Platformu'nun (İMDP) da üyesi olan derneğin deneyimlerini, Adem Kaya'nın gözaltı sürecinin ardından, birinci ağızdan dinliyoruz...

Mahalleyi böyle etkin bir direnişe sürükleyen süreç nasıl başladı?

Adem Kaya: Mahallemiz 1978'de kuruldu. 12 Eylül'de henüz köy statüsündeydi, ihtilâl esnasında muhtarımız asker kökenli olduğu için mahalle yaptılar. 1984-85'te Özal hükümeti buraya gelerek tapu tahsis belgelerini dağıttı. Şimdi burası işgal altında deniyor. Benim bildiğim işgal, bir vatandaşın tapulu yerini bir başka vatandaşın işgal etmesiyle olur. Hazine'ye ait olan yere vatandaş gelmiş, devlete sığınmış. Devlet bu vatandaşa tapusunu vermemiş, suyunu vermemiş, elektriğini vermemiş, üvey evlat gibi davranmış. Ne zamanki inşaatlar yapılmış, gecekondular mesken olmuş, oturu-

lur vaziyete gelmiş, gecekondulardan beslenen siyasetçiler oy peşinde koşarak buraya hizmet sunmuşlar. Altyapıları yapılmış, elektrik, su gelmiş. En son 2005'te doğalgaz gelmiş. Okullar, camiler, sağlık ocağı, İETT otobüs seferleri, yani Maltepe'nin merkezinde altyapı anlamında ne varsa, pazar yeri de dahil olmak üzere, hepsi yapılmış. 1997'de, o zamanın ANAP'lı Belediye Başkanı Bahtiyar Uyanık, "Hazine arazisi üzerindeki işgalciler belediyeyi zarara uğrattıyor, sen buranın tapusunu bana ver, ben hem zarar etmeyeyim, hem de bu kişileri hak sahibi yapayım" diyerek Hazine'ye dava açtı. 2000'de mahkeme kararı alındı, 2002'de de devir süreci tamamlandı. Ama zamanın yerel yönetimi Başbüyük halkıyla iyi geçinmediğinden ve ormanla ilgili bir sorundan dolayı burası için imar çalışması yapmadı. Küçükyalı, Aydınevler, Yunusevler, Fındıklı gibi mahalleler, zamanında burada yaşayan halkın koyun güttüğü mezarlar mahalle oldu, Bahtiyar Uyanık tapularını dağıttı. Şu andaki belediye başkanı Fikri Köse de seçimlerden önce Başbüyük'e çıkıp, "seçilirim imarlı tapunuzu vereceğim" diye şeref sözü verdi. Halk muhafazakâr olduğu için, onu demese de oylarını alırdı, ama yüzde 72 değil, yüzde 70 alırdı. Gidişatın değiştiğini, verilen sözlerin tutulmayacağını ne zaman anladınız? Seçimlerden dört ay sonra, 16 Temmuz 2004'te bir protokol imzalandı. Fikri Köse, belediyeye geçen 400 dönümün tapusunu eline aldı, Büyükşehir Belediyesi'ne ve TOKİ Başkanı Erdoğan Bayraktar'a

Başbüyük belediye başkanı Büyükşehir Belediyesi'ne ve TOKİ başkanına "böyle bir yerim var, değerlendirebilir miyiz?" dedi. Önce Unakitan, peşinden Abdülatif Şener gelip "ne güzel bir yer burası" dediler. İlk protokol Şubat 2006'da imzalandı. Protokolde bir tek biz yokuz.

Adem Kaya (solda) ve Lütfi Sel, Dayanışma çadırında, basın açıklamasında

"Böyle bir yerim var, bunu değerlendirebilir miyiz?" dedi. Onlar da geldiler, burayı incelediler. Önce Unakıtan, peşinden Abdüllatif Şener gelip "ne güzel bir yer burası" dediler. Sonra Uludağ'da bir görüşme yapıldı. İlk protokol de 9 Şubat 2006'da imzalandı. Protokolde bir tek biz yokuz. Gülsuyu Gülen'su'nun muhtarları bu konuda biraz daha duyarlı olduğu için, 1/5000'lik planlara itiraz ettiler. 430'a yakın itirazları var. Burada, muhtar ve encümen de halka haber vermedi. Bu olay 1 Nisan 2006'da şaka gibi çıktı. Belediyede çalışan bir arkadaşımız, 31 Mart'ta belgeyi görüp muhtara "Başbüyük satılmış, kentsel dönüşüm alanı ilan edilmiş, ne diyorsun?" demiş. Muhtar da "Nereden çıkarıyorsun bunu?" diye cevap vermiş. Arkadaş ertesi gün belgeyi muhtarın önüne koydu. Muhtar acilen bir toplantı yaptı. Bu işin örgütlü bir biçimde yürütülmesi gerektiğini söyledi. 55 kişilik bir komisyon oluşturduk, bu grup içinden bir yürütme seçtik. "12 kişi olsun" dedik, "bu komisyonda AKP'nin encümeni olacak, AKP'nin mahalle temsilcisi olacak. Muhtar olmasın, o bizimle belediye arasında köprü olsun" dedik. Muhtar bunu yanlış anladı, kendisini istemiyormuşuz gibi düşündü. MHP'li bir arkadaşımızın önderliğinde komisyon kuruldu. Muhalefetten de birileri olsun dedik. Üç toplantı yaptık. AKP'nin mahalle temsilcileri geldi, ama encümen üyesi üç toplantıya da gelmedi. Muhtar ikisine geldi, birine gelmedi. Heyet oluşturup belediyeye gittik, başkan "Beni siz seçtiniz, vefa borcum var, hiçbirinizi mağdur etmeyeceğim, dernek kurmanıza gerek yok" dedi. Biz karşı çıktık, dedik ki: "Dernek kurmamıza karşısın, ama üç kişi bir araya geldiğinde Terörle Mücadele Yasası'ndan içeri alıyorlar. Seçim sonuçlarını değerlendirmek için toplandığımızda bile polis gelip bizi götürdü ve gözaltında tuttu. Dolayısıyla bu dernek kurulsun." Biz dernek kurarken belediye yine görüşmek istedi. Şu andaki park alanımıza İBB 1 trilyon 900 milyar lira bütçe ayırmıştı. 2006 protokolüne göre, Kuyular Düzü mevkiinde 1800 konut yapılacak, 400 dönüm içindeki 1700 ko-

TOKİ NEYE DERMAN OLUYOR?

İki ay ödemeyince

Kentsel dönüşüm adına kamulaştırma yetkisine de sahip olan Toplu Konut İdaresi (TOKİ), yoksullar için yaptığı konutları uzun vadede borçlandırarak hak sahiplerine dağıtıyor; satışın ardından, banka ve 15 yıl vade altına girmiş ailelerin arasından çekiliyor. Küçükçekmece-Ayazma'dan Bezirganbahçe'ye taşınan 160 aile, iki ay ödemeleri yapamadıkları için banka tebligatlarıyla yüzleşmek zorunda kaldı. Bu sorun, yakın gelecekte evlerinden çıkarılacak 1 milyon ailenin başına ge-

nut sahibi oraya taşınacaktı. Ama bir yandan da "rızası dışında kimseyi taşımayacağız" deniyordu. Bunun kandırmaca olduğu açıktı. "Ya seve seve gideceksin ya da ben seni oradan göndermeyi bilirim" diyorlardı. Dedik ki: "Sen bizi buradan sürüyorsun madem, burayı kim vereceksen onların çocukları burada top oynayacak. Dolayısıyla, park yapmayız." İBB'deki CHP encümenleri de "yerinde yerleşim" diye şerh koyunca, şehir planları, harita mühendisleri, mimarlar dava açınca, 1/100 bin ölçekli planda Kuyular Düzü ulusal park ilan edildi, belediyenin orada bu konutları yapma şansı kalmadı. Belediye sıkıştı, elinde TOKİ ve İBB ile üçlü protokol var. Hazır parkı bulmuşken 1/5000 planını bir gecede değiştirerek 18 dönümlük mahallenin parkına bir toplu konut projesi kondurdu. Peşinden de 940 dönümlük Başbüyük'ün 400 dönümü projelendirildi. 210 konut şu andaki park yerine yapılacak. Sonra bu sayı 300 konuta çıktı. Altı dev blokta balık istifi... 2500 konut da halihazırdaki 990 konutun yerine gelecek. Belediye başkanı diyor ki: "Bu konutları yapacağım, rızası dışında kimseyi taşımayacağım." Biz de şunu diyoruz: "Tamam başkanım, teşekkür ederiz, sosyal proje diyorsun, ama sonra 'benim yaptığım evler' diye para istiyorsun." **TOKİ'nin birkaç tür konut projesi var. Size yapacakları, "yoksul evleri" kapsamında yer alacak muhtemelen...** Sosyal proje işte: Yoksul evleri! 85 metrekare ev veriyorlar. 52 bin lira değer biç-

Zaman'da bir manşet: "Kentsel dönüşüm gecekondulu lobisine takıldı." TOKİ Başkanı Bayraktar'ın sözleri Başbüyük'le ilgili bir habermiş gibi veriliyor. Bayraktar "gecekonduda yaşayan halk kentsel dönüşüme karşı, çünkü orada esrar, silah ve kadın ticareti yapıyorlar" diyor. Bu ağrımıza gitti. Haber bekliyoruz ilgililerden, suç duyurusunda bulunsunlar diye.

lebilir. Aileler, ödeme boyunca evlerini kiralama ya da başka evlerde yaşama hakkına da sahip değil. Erdoğan'ın global ekonomiyi derinden sarsan emlak krizine karşı güvence olarak öne sürdüğü TOKİ'nin mali yapısı, kamu yararını ne kadar gözettiği derinlemesine incelenmesi gereken konuların başında geliyor.

yorlar. Rantı olmayan, ilerde getirisi olmayan konutlar. Dışı sağlam, ama içine girmek için 10-15 milyar masraf edeceksin. İkinci konut ise 112 metrekare, birim fiyatı 69 bin lira. Bizim binaların enkaz fiyatı -binalar "kaçak" addedildiği, verdiğimiz vergileri yok saydıkları için- 20 bin lira. 20 binin üstüne 49 bin lira koyacaksınız, bu parayı 15 yılda ödeyeceksiniz diyorlar. Bu şekilde kimsenin ev sahibi olma şansı yok. Sen evini yaptın, ama gariban vatandaşın buraya gitme şansı yok. Başkan "bana böyle uç sorular sorma" dedi. Proje iptal mi olacak? Bu 300 konuttan sonra burayı imara açıp tapu mu dağıtacaksınız? Cevaplarını alamadık. Üç defa gittik. Başkan "Tapu mu istiyorsunuz? Gidin araştırın, örnekleri varsa getirin, tapunuzu verelim" dedi. Gittik, Kartal Belediyesi, Hürriyet Mahallesi'nde, Yakacak'ta uygulama yapıyor. Kadıköy, Üsküdar, Sultanbeyli, Samandıra, Gebze belediyeleri tapu dağıtıyor. Sorduk neye göre yaptıklarını, 4916 numaralı yasaya göre bu arazilere kim ev yaptıysa ona tapu veriyorlar. "Peki bizde böyle bir olay var, buna ne diyorsunuz?" dedik. Dediler ki, "belediye başkanının inisiyatifine kalmış, ister TOKİ'ye verir, ister size".

Bu, 210 konut dışında mahallenin 400 dönümü için de geçerli, değil mi?

Aynen. 2006'da Başbüyük'te gençler dernek kurunca biz kenara çekildik. Ama onlar dava açmak yerine yalnızca eylem yaptılar. 9 Ekim 2006'da toplu konut alanı 900 dönüme çıkarıldı. 500 dönüm toprağımızı daha kaybettik. Maltepe Belediye Meclisi'nden oy çokluğuyla geçti karar. CHP hayır dedi, 13 encümenin şerhi var. İBB'ye gitti iş. 11 Aralık 2007'de İBB'den oybirliğiyle geçti. Muhalefetten bir üye bile karşı oy vermedi. İyi polis - kötü polisi oynuyor bütün partiler. Millet yavaş yavaş uyanmaya başladı. Sorular sormaya başladık, ama cevaplayamıyorduk. Bunun üzerine araştırmaya başladık, bir takım bilgilere ulaştık. İlk eylemimizi Meltem TV'de canlı yayına çıkarak yaptık. Sonra Ankara'ya gittik. İki amacımız vardı, hem kamuoyu oluşturmak, hem de CHP'ye hesap sormak. 29 Ocak'ta 350 kişi Ankara'ya gittik. Sağolsun, Kastamonu milletvekili Mehmet Yıldırım'ın davetlisi olarak TBMM'ye girdik. Sabah saatlerinde bizi parlamentoda karşıladı. Aynı esnada, 1500 çevik kuvvet ekibiyle buraya etüd çalışması yapmaya gelmişler.

Başbüyük halkı her tür polis şiddetiyle karşılaştı. Aşağıda, yaşını başını almış bir kitleye ilaç su sıkılıyor... İlacın özelliği, kaçınma yaratması.

Erkekler Ankara'da, çocuklar ve kadınlar var. O gün muhtarlık binası, encümenin dükkânı taşlandı, sorumlu olarak da Ankara'da olan bizler görüldük. Bir belediye başkanı olarak buraya 1500 çevik kuvvet getirmenin âlemi ne? Millet direniyor. Diyemez miydin "bunlar benim seçmenim, çekilin yoldan, halkımla arama girmeyin". Kendi sorumluluğunu bizim üzerimize yıktı, bizi dava etti. Bizi teröre, gaspa soktu. 11 davadan yargılanıyoruz. Oysa o esnada Ankara'daydık. CHP'nin grubuna katıldık, dedik ki: "Sayın genel başkan, burada kentsel dönüşüm çelişkisi var, partide birlik yok, beraberlik yok. Maltepe'deki encümen hayır diyor, Büyükşehir'dekiler evet diyor." O gün genel başkan Başibüyük'ü gündeme getirdi. İçişleri'ni arayarak konuyu sordu. İçişleri bakanı konudan haberdar olmadığını söyledi, çevik kuvvet çekildi. Bir yandan da seçimler yaklaşıyordu. Belediye başkanının son sözü "ne pahasına olursa olsun bu projeyi yapacağım, siz devletle milleti karşı karşıya getirmeyin, bundan vazgeçin" oldu. Bağlar koptu. Üç defa ihale oldu seçimlerden evvel. Belediye başkanına dedik ki, "şimdi seçim var, bundan büyük seçim yatırımı olur mu?". Bir yandan da TOKİ nereye giderse, başbakan gidip açılış yapıyor, puan topluyor. Başibüyük halkı gene belediye başkanına güvenerek oyunu AKP'ye verdi. Belediye başkanı da bize dedi ki: "Siz birkaç tane çapulcusunuz, o kadar bağırдыңız, bu halk gene bize oy verdi." AKP'nin kalesi

olan bir yerde biz bu mücadeleyi verirken, verilen yüzde 72'lik oyu yüzde 30'lara çekebilirsek, anlamlı bir şey yapmış oluruz diye düşündük. Ama halkımız oy verince, seçimden beş gün sonra ihale yapıldı. Evyap adlı bir şirket aldı. Girmeye çalıştı, halk direndi, giremedi. 6 Kasım'da yine denedi. Sonunda arabulucu olması için belediye başkanını getirdi. Burada olacakları Bahçelievler'den, Ayazağa'dan biliyoruz. Millet bize inanmıyor, seçtiği muhtara, encümene, belediye başkanına inanıyordu. Öte yandan, 32 ya da 49 bin lira borçlanacağız. Ama buna zam gelecek mi, borçlar aynı mı kalacak bunlar bile açık-

Bizim binaların enkaz fiyatı 20 bin lira. Üstüne 49 bin lira koyacaksınız, bu parayı 15 yılda ödeyeceksiniz diyorlar. Bu şekilde kimsenin ev sahibi olma şansı yok, gariban vatandaşın buraya gitme şansı yok.

lanmadı. Millet belediye başkanının ağzından durumu görünce, derneğe hak verdi, ama iş işten geçti. Baştan tepkimizi gösterebilseydik, bu noktaya gelinmeyecekti. Tavır üzerine, bir toplantı daha istediler. Belediye başkanına "bu projede biz yokuz, karşı çıkacağız, böyle bir şey yapılacaksa halk mağdur edilmeden yapılacak" dedik. O da "gidin, bir hafta içinde şehir plancınızı, hukukçunuzu, mimar-mühendisinizi, kim varsa getirin, burayı kurtaralım" dedi. Ertesi gün, iki bin polisle geldiler, milleti kırdılar. Bir hafta mühlet istemiştik. Polisin geldiği akşam müteahhit buraya geldi. "İhaleyi aldığım günden bu yana inşaatla başlamadığım her gün 7.5 milyar ceza ödüyorum TOKİ'ye" diye ağlıyor. Biz kendi derdimizi unuttuk, bir komisyon kurduk, gidip TOKİ'ye "biz engel oluyoruz, bu adamı cezalandırma" diyeceğiz. Ama sabahki baskınla her şey koptu. 28 Kasım 2007'de Zaman gazetesinde manşet: "Kentsel dönüşüm gecikondulobisine takıldı." Haber Başibüyük, fotoğraflar Başibüyük. TOKİ Başkanı Bayraktar'ın sözleri Başibüyük'le ilgili bir habermiş gibi veriliyor. Bayraktar "gecekonduya yaşayan halk kentsel dönüşümüne karşı, çünkü orada esrar, silah ve kadın ticareti yapıyorlar" diyor. Bu ağırmıza gitti. İlgililerden, suç duyurusunda bulunmalarını bekliyoruz. Burada böyle bir olay varsa, bunun sorumlusu muhtardır. Eğer bunlar yapılıyorsa, en büyük pezevenk odur, en büyük silah tüccarı odur. Böyle bir şey gelmeyince, biz gittik, Bayraktar hakkında suç duyurusunda bu-

PEKİ YA ANAYASA'DAKİ BARINMA HAKKI?

Sadece hukuk yetmez

Meslek odaları ve barınma haklarıyla yakından ilgilenen avukatlar, hukukun imkânlarını, sınırlarını zorlayarak mücadeleye destek vermeye çalışıyor. Çağdaş Hukukçular Derneği'nden Oya Aslan ve Hülya Dereci ile dönüşümün ve yıkımın gölgesindeki mahallelere hukukî süreçlerin ışığında baktık.

Kentsel dönüşüm sürecinde hukuksal yapı nasıl bir rol oynuyor?

Hülya Dereci: "Kentsel dönüşüm" adı altında emekçi insanların yaşama, barınma ve çalışma hakları ihlâl ediliyor. Özellikle küçük alanlara –mesela 500 metrekarelik bir alana– dair Bakanlar Kurulu'ndan kanun hükmünde kararname, genelge, yönetmelik çıkarmaları o kadar basit ki. İmar Yasası'na, kamulaştırmalara, özel yerlerin el değiştirmesine ilişkin birbirini dışlayan, birbiriyle çatışan o kadar çok genelge ve yönetmelik çıkarıldı ki, içinden çıkmak imkânsız. Klasik bir mantık işliyor: Belediyeler ya da daha büyük kamu kuruluşları aracılığıyla devlet buraları almak istiyorsa, dilediği yasayı çıkarır.

Varolan yasalarla, bu tip konut alanlarında yaşayan insanların hakları korunabilir mi? Belediyeler ve TOKİ gibi güçlü kurumların karşısına ne tür bir donanımla çıkılmalı?

Oya Aslan: Bugün halkı örgütlemek ve meşruiyet zeminini genişletebilmek için –bizim için hukuk bu demek– hukukun temelini oluşturan hakları hatırlatıyoruz. Diyoruz ki, "evet, direnmeniz meşrudur ve

haklarınızı savunmalısınız", çünkü Anayasa'da barınma hakkı korunmuş. Ama çok genel bir ölçekte korunmuş. Ayrıntılarda, imar kanunlarında ya da Gecekondu Kanunu'nda, Boğaziçi'ne ilişkin kanunlarda bu hak insanların ellerinden alınabiliyor. Yasal yollara başvurduklarında, rahatlıkla reddedilebiliyorlar. Mahallelerde bize ilk sorulan şu: "Şimdi ne yapacağız? Dava açsak yürütmeyi durdurma alır mıyız?" Halkın umudu burada. Ancak, incelediğim 300'e yakın Danıştay kararının hiçbirinde bir gecekondu sakininin tapusunun verildiğine ya da kendisine ait bir yerde yerleştirildiğine rastlamadım. Bütün başvurular genelde şu gerekçeyle reddedilmiş: "O mülk artık gecekondu vasfını yitirmiş ve betonarme olmuştur, dolayısıyla kamu alanına el koyulmuştur." Hukuk yolunu kullanmamızın sembolik ve manevî etkisi var. Mahalleliye gidip "biz İdarî Mahkeme'ye dava açtık, sonuç alınana kadar direnişinize devam edin" diyoruz. Ama maddî bir sonuç almak açısından hiçbir etkisi yok bunun. Argümanlarımız şunlar: Barınma hakkı Anayasa'da, uluslararası sözleşmelerde tanınmış. Bir de AIHM kararı var, Öner Yıldız davasında. Kişinin konutunu

–araziyi değil, ama oturduğu yeri– mülkiyet olarak değerlendiriyor ve devlete "o mülkiyeti istediğin gibi tasarruf hakkına sahip değilsin" diyor. Dolayısıyla, devleti 8. maddeden, özel yaşamı ihlâl ve konut dokunulmazlığından mahkûm etmiş. Türkiye'de düşünülebilir mi bu karar? Belki düşünülebilir. Mesela köy boşaltmalara ilişkin AIHM kararları konut hakkının ihlâli üzerinden verilmiş. Bu noktadan hareketle gidilebilir mi? Zor, ama olabilir. Bulunduğu sosyal çevreden koparıp bambaşka bir alana gönderiyorsunuz insanları. Yaşam hakkı içerisinde değerlendirilebilir bu. Ama, bir sürü dava açsak da iç hukukta kesinlikle kazanamayız. Gecekonduyu yıkıldığı halde, çadır içinde de olsa yaşam alanını terk etmeyecek şekilde bir direnişi ve kararlılığı oluşturmamız lazım.

Dereci: Türkiye'de hukuksal süreç taraflı yürütüldüğü için, yürütmeyi durdurma davalarında üç-beş günde, bir ayda durdurma kararı alamıyorsunuz. Belediye bunun farkında olduğundan gelip yıkıyor.

Mahkeme kararını beklemeden yıkım yapmak kanunsuzluk değil mi?

Dereci: Hayır. Yürürlükteki yasa yıkıma izin veriyorsa, kanunsuzluk olmaz. Mahkeme karar verene, hatta karar belediyenin eline ulaşana kadar yıkım yapılabilir.

Yürütmeyi durdurma davaları sembolik olmanın ötesine geçemiyor o halde...

Dereci: Evet. Ama, bu durumdan tamamen karamsar bir sonuç da çıkarmamalıyız. Tabii ki bir hukuksal mücadele imkânı var, ama tek başına yasa ya bel bağlamak anlamsız. Başibüyük'te ya da diğer semtlerde, "avukatım" diye kendini tanıtmak

lunduk. Ama savcı ne hikmetse dava açmamızı engelledi. Aslında bunun amacı mahkemeyi yanıltmaktı. Çünkü ayın 16'sında keşif günümüz vardı. Başbüyük halkı o konuda çok duyarlı davranmış. Çünkü heyete tepki gösterirsek onları haklı çıkartmış oluruz, "evet, hakikaten burada terör var, burada karmaşa var" dedirtiriz. Sağolsunlar, halkımız o gün mahkeme heyetini alkışladı, uğurladı. O gün idarenin mahkemeyi ne şekilde yanılttığını da gördük. Projeye konu olan yer üç parsel, 400 dönümü kapsıyor. Ama idare dosyayı hazırlarken o üç parseli 14, 15, 16 ve 20 parsel şeklinde parsellemiş, ayırmış. 13 parseli 26 dönümlü sınırlamış. Şu anda okulun ve mevcut parkın olduğu yer 8 dönüm; 18 dönüm de parkın olduğu yer. 400 dönümlük plandan bahsetmiyor. Heyet bize "siz neye itiraz ediyorsunuz?" diye sordu, "burada bina yok ki, yıkım söz konusu değil, dolayısıyla haksızsınız". Dedik ki, "bu üç parsel 400 dönümü kapsıyor". Göttürdük gösterdik, 400 dönüm yer tam mahallenin ortasında. Hakim şaşırıldı. Daha sonra dönüp belediyeye "Niçin bu proje alanını da dosyaya koymadınız? Bunu biz göz önünde bulunduracağız" dedi. Yıldız Teknik Üniversitesi'nden bilirkişiler de aynı şeyi söylediler. Bir rahatlama oldu burada, "işin sonuçlanması 2008'in baharını bulur, o sırada yerel seçim süreci gelir, kimse bir şey yapmaz" dedik, bir rehavete kapıldık. Öyle olmadı. 30 Kasım'da yeniden, bu defa teklif usulüyle iki kişiye ihale yapılmadan proje teslim

Her gün polislerle atışıyoruz. Ne kadar engellemeye çalışsan da, insanların sınırları bozuluyor. Çocuklar endişeli, bu polisler burada ne arıyor? Türkiye'de olağanüstü hal mi oldu? Sıkıyönetim mi var? Polis çok kurnaz. Nerede 14-15 yaşında çocuk varsa onu alıyor; amaç babaları, anneleri kapmak.

edildi. Bir de gizli protokol var. İstanbul'un emniyetten sorumlu Vali Yardımcısı, İstanbul Emniyet Müdürü ve Erdoğan Bayraktar arasında. Yapılan 300 konuttan 60 tanesi polislere tahsis ediliyor. Mütteahhitlere de "her türlü sorumluluk bize ait" diye güvence veriliyor. 27 Şubat 2008 günü, saat 10:30. Herkes işte. 3000 çevik kuvvetle buraya geldiler. Beş karavan ve bir iş makinesini mahalleliyi kırarak, millete her türlü işkenceyi yaparak, gaz bombalarıyla, tazyikli sularla park alanına getirip orayı işgal ettiler. O esnada belediye başkanı uzlaşma aradı, çünkü halk direniyor, oranın yapılması Başbüyük'ün yıkılması anlamına geliyor. "Protokolü yapın, hangi şartlarla olsun, ben imzalayacağım" deniyor. Protokolü yaptık, hazırız, çağırın yok. Polis 24 saat alanı işgal ediyor.

Protokolde ne istediniz?

Sorduğumuz sorulara cevap istedik. Proje sosyal projeyse, halkın mağduriyetinin ortadan kalkması gerekir. "Bir evin olduğu yere 14 katlı bina çıkıyor. 65 metrekare ev veriyorsan, onun toprak bedelini al. Ama kalkıp 35 milyar istiyorsan, bu olmaz." Cevap gelmedi. Her gün polislerle atışıyoruz, onlar bize sataşılıyor, biz onlara. İnsanların sınırları bozuluyor. Çocuklar endişeli, bu polisler burada ne arıyor? Türkiye'de olağanüstü hal mi oldu? Sıkıyönetim mi var? Çevik kuvvet geldi, şantiyeyi koruyor, o zaman iki kilometre içeri girip dördüncü katta niye adam dövüyor? Polis çok kurnaz. Nerede 14-

15 yaşında çocuk varsa onu alıyor; amaç babaları, anneleri kapmak. Kadınlar gidiyor, baba dayanamıyor, bir şey söylüyor polise. 27 Şubat'ta 12 kişiyi göttürdüler, gittik onları aldık içerden. Görüşmelerden bir sonuç alamadık. Belediyeye iyi polis - kötü polisi oynuyorlar. Ardından 19 Mart. Halk biraz sakinleşmişken, nabız yoklamak amacıyla bir tır dolusu demirle bir tane kıyırık kepeçyi buraya getirdiler. Gene kolumuz kırıldı, gaz yendi, dokuz yaralımız, sekiz tutuklumuz oldu. Polisin verdiği cevap şu: "Emir büyük yerden, ama siz de görevinizi yerine getirdiniz." Bizzat emniyet müdürü bunu diyor. "Aynı direnişi cuma günü de görmek istiyoruz. TOKİ'nin yetkilisi gelecek, şayet direnişi görürse projeden vazgeçecek." Belediye başkanı Samanyolu TV'ye, NTV'ye, Haber 24'e çıkarak "Başbüyük halkıyla uzlaştık, davul zurnayla temel atacağız" dedi.

TOKİ aslında Ayazma gibi örneklerden başınıza geleceklere biliyor. Hiç de masum bir konumda değil...

TOKİ gelecek denince, "ne yapalım, gelsinler" dedik. Geldiler, inceleme yaptılar, fotoğraf çekip gittiler. Aynı gün "dernekle bir araya geleceğiz" dendi. Ama sonra, "TOKİ'nin muhatabı siz değilsiniz, belediyeye görüşün" dendi. O günden bugüne bir şey çıkmadı. 19 Mart'ta, Mimarlar Odası'ndan, Harita Mühendislerinden, ŞPO'dan temsilciler dernek temsilcileriyle bir araya gelecektik. Bunlar olunca, buraya gelmeyip belediyeye

Oya Aslan

Hülya Dereci

bile bazen sıkıntılı olabiliyor, çünkü insanlar bizi sanki tanı gibi karşılıyor, "evet, dava açın" diyorlar. Ama çözüm biz değiliz. Sonuçta, ben Başbüyük'te oturmuyorum. Yürütmeyi asıl durduracak olan, idarenin, karşısında güçlü bir direniş bulmasıdır. TM-MOB'un yapımcısı olduğu "Tarlabaşı, Tarlabaşı" belgeseli var. Dalan 1986'da Tarlabaşı Caddesi'ni genişletme kararı alıp yıkımlara başladığında TM-MOB dava açıyor, mahkeme geç de olsa karar veriyor. Ama Dalan yıkımlara devam ediyor. Belgeselde gazete başlıklar gösteriliyor. "Yıkımı da yaparım, cezamı da yatarım" diyor Dalan. Bu kadar pervasız, çünkü karşısında güçlü bir direniş yok.

Aslan: Halkın lehine birçok yasa var aslında. Mesela 775 sayılı Gecekondu Kanunu diyor ki, bir böl-

ge vakıflara aitse, belediye bunu kendi adına tahsis edebilir ve orayı konut alanı ilan edip hak sahibine ücret karşılığında ve ucuz kredi yaratarak tahsis edebilir. İmar Kanunu, belediyelere düzenleme yetkisi veriyor. Asıl sorun, belediyelerin uygulama niyeti taşıyıp taşıyamaması. Yeni yasaların çıkmasına ihtiyacımız yok, zaten yeteri kadar yasa var elimizde.

Dereci: Bir maddeye dayanarak "kentsel dönüşüm" adıyla gecekondu yıkılırken, idare aynı maddeye dayanarak dönüşümü insanlar lehine yapabilir.

"Kamu yararı" nasıl belirleniyor hukukî olarak? TOKİ kendini kamu yararı gözetken bir kurum olarak tanımlıyor, ama yaptığı evlerin

çok büyük kısmı orta-üst sınıflara hitap ediyor. Ya da Belediye Kanunu "belediye kentsel dönüşüm uygulama yetkisine sahip" diyor, ama "kamu yararının gözetilmesi gerekir" de deniyor. TOKİ kanununda da buna benzer maddeler var.

Dereci: "Kamu yararı", toplumun ve toplumu oluşturan bileşenler olarak insanların ve grupların yönelimini gözetmelidir. Mesela, Başbüyük'te yapılacak olan projede kamu yararından bahsedeceksek, burada Başbüyük halkının çıkarları ve talepleri gözetilmeli. Oranın genel sağlığı, eğitimi, yaşam standardı geliştirilmeli ve diğer altyapı hizmetleri oranın halkına kâr amacı gözetmeden sağlanmalı. Ama TOKİ, kamu yararı gözetmesi gereken yerde maliyeti düşük tutuyor, çünkü yüksek kârı hedefliyor. Herhangi bir kamu yararı kaygısı ya da amacı yok.

TOKİ beş tip anlaşma yapıyor. Bu kategorilerden sadece biri "yoksullar"la ilgili. Örneğin, şirketlerle hasılat paylaşımı üzerine inşa ettiği bir kategori de var. Hatta TOKİ bu konulardan elde ettiği kârı Hazine'ye aktardığı için övünüyor bile.

Aslan: Bu bir anlayış sorunu. Önemli olan, yapılan işlerin genel çıkarı uygunluğudur. Kamu çıkarından bizim anladığımız bu. Ama devletin bakış açısından durum farklı. Önemli olan, devletin yapılan işten nasıl bir çıkar ve gelir sağlayacağı. Halkın ne kadar etkileneceği gözardı ediliyor.

TOKİ'nin elde ettiği kâr sistemin içerisinde tutularak barınma sorununu giderici çözümler oluşturmak mümkün; bu büyük meblağlar bütçeye aktarmak yerine, bunun bir kısmıyla

Fotoğraf: Cem Tan

görüşüldü. Neticesi nedir, bilmiyoruz. Tapunuz olsa da TOKİ'nin orayı kamulaştırma hakkı var, ama siz tapuyu aldığınızda pazarlık gücünüz artmış olacak. Onun için mi ısrar ediyorsunuz?

Lütfi Sel: '80'li yıllarda verilmiş tapu tahsis belgeleri var. Bir kısım hak sahipleri bu belgeleri aldıktan sonra '90'lı yıllarda, Milli Emlak'a müracaat edip "arazinin bedelini ödemek istiyoruz" diyorlar. Milli Emlak yetkilileri bölgeye gelerek tespitleri yapıp bedelleri alıyor. İmar-iskân plan çalışması yapıldıktan sonra, tapuya eşdeğer teşkil edilecek diye tashih belgelerini yeniden düzenlemişler. Daha önemlisi, burada yaşayan insanların çok büyük bir emeği var. Buraya harcanan emekler yok

sayılıyor.

900 dönüm arazi içinde yapılacak konutlar TOKİ için büyük bir kâr yaratıyor. Boşaltılan yerde yapılacak konutlardan da kazanacakları çok büyük bir meblağ var...

Kaya: TOKİ'nin yapacağı konutların maliyeti 40 bin YTL civarında. Bu rakamları 55 bin gibi gösteriyorlar, bize de 15 bin enkaz bedeli veriyorlar. Dolayısıyla, koydukları kârı enkaz bedelinden düşerek bizim toprağımızı, emeğimizi bedelsiz almış oluyorlar. Proje tamamen kapalı kutu. Kaç konut yapılabileceğiyle, projenin geleceğinin, esasının ne olduğuyla ilgili bilgi verilmiyor. Bu da şüphe uyandırıyor. Yapacakları yer şimdilik belli, ikinci protokolden sonra sayı 300'e çıktı. Ama ondan artı kalan

Belediye planını bir gecede değiştirerek mahallenin 18 dönümlük parkına bir toplu konut projesi kondurdu. 210 konut şu andaki park yerindeki alana yapılacak. Sonra bu sayı 300 konuta çıktı. Altı dev blokta balık istifi..

yerlere ne yapılacağı belli değil. Diğer alana yapacakları konut sayısı 2500'dü. Bugün yayınlanan bir demece göre 4000 konuta çıktı. O bile arttı. Yarın 6000-7000 olacak.

Burada kaç konut var şu anda?

Sel: Şu anda 990 yerleşik alan, ama daire bazında 1700 konut var. Buraya yapacağı konut 2500'dü, nüfusla birlikte sınırlandırılıyordu. 300 konutu bin kişiyle, 2500 konutu 7000 kişiyle sınırlandırılıyordu. Ama birdenbire 1500 arttı. Diyelim 400 dönüme yaptın 4 bin konut, geriye kalan 500 dönümün projesi nedir, oraya ne yapacaksın? Mesela, karşıdaki Tekke mahallesini ne yapacaksın? Diyelim orası proje dışında, orman diye bir olay çıkardılar, normalde orman yok burada. Orman Müdürlüğü "bizim böyle bir yerimiz yok" diyor. 33 konut oraya giriyor, ama projenin dışında orada 700 konut var. O 700 konutun projesi ne olacak? En iyi yerler oralar. Bu bir sosyal projeyse, evleri ailelerin gelir durumuna göre değil, aile yapısına, nüfusuna göre belirlemesi lazım. Ama metrekareler, rakamlar, borçlar belirlenmiş. Biz projenin içerisinde hiçbir zaman olmadık. İstiyorsa bunu gene TOKİ yapсын, ama bana evimin gerçek bedelini versin. Onu da bırak, toprağımı veriyorum, 65 metrekare ev veriyorsan beni onun üzerinden borçlandır. Ama toprağa da göz koyuyorlar.

Yerel seçimlerde birkaç mahalleden rahatlıkla temsilci çıkarıp aday gösterebilecek durumdasınız. Muhalefet partileri de bunu görmüş durumda. Derneğinizin bu konudaki fikri ne?

çok daha sağlıklı evler yapılabilir.

Dereci: TOKİ, şu haliyle, insanların talepleri doğrultusunda hareket edebilir. Diyelim ki, birinin 300 metrekarelik arsası var ve bu kişi tek katlı, yansı ev ve yansı bahçelik bir alana sahip. Devlet "tamam, sen şu anda böyle bir yere sahipsin, ama bir zamanlar sahip değildin, burayı sana ben vermedim ve benim de buraya ihtiyacım var" diyor. "Ben burada senin yaşama ve barınma hakkını elinden almadan, istediğin koşullarda anlaşma sağlayarak daire vereceğim" diyor. O 300 metrekarelik alan üzerine rahatlıkla 10-15 daire sığdırıyorlar. O kişiye vereceği bir daire parasıyla -ki onu da bedava vermiyor- geri kalan 14 daireyi de doğrudan kâra çevirmiş oluyor. İnsanların hem arsasını alıyor, hem hiçbir şey vermiyor, bir de onları borçlandırıyor. Burada "kamu yararı"ndan bahsedilemez.

Kamu yararı gerekçesiyle açılacak davalar olumlu sonuç alınmaz mı?

Aslan: Buradan bir dava kazanma şansımız çok düşük, ama dava açarken temel dayanağımız da bu. Burada kamu yararı mevcut değil, bize göre şöyle şöyle olmalıydı diyerek işlemin iptalini talep ediyoruz. Bundan başka da giriş yapabileceğimiz bir alan yok. İşlem özünde hukuka aykırı değil çünkü. Karan belediye başkanı, encümen veriyor, sonra da bakanlığın onayı alınıyor. Dolayısıyla, usulî işlemlerden iptal konusuna başvuramıyoruz. Tek başvuru alanımız, kamu çıkarının gözetilmemesi.

Tapu tahsis belgesi olan ya da hiç belgesi olmayanların durumunu konuşuyoruz. Tapu sahipleri de tehlike altında değil mi?

Aslan: Evet, herkes için geçerli. Tapulu alanı da kamulaştırma yetkisi var. Tapu tahsis belgesi olana şunu diyor devlet: "Ben sana bir gün tapu vereceğimi garanti etmişim, ama tapunu nereden vereceğimi söylememiştim."

Tapu sahibi olmak pazarlık gücünü artırıyor herhalde...

Aslan: Evet, ama Tuzla'da yaşayan 10 bin insanın tümü tapuluydu. Ancak, Belediye Kanunu'na göre, 10 bin nüfusun üzerindeki her mekânda imar düzenlemesi olmak zorunda. Oradaki halk imar düzenlemesi yapılmasını sürekli istiyordu. Buna yıllar-

ca izin verilmemiş. Seçimlerden kısa bir süre önce kat çıkılmalarına da ses çıkarmamışlar. Seçimlerden sonra, gelip yılmaya başladılar. O alan için imar düzenlemesi yapılmazken, yan tarafında TOKİ ve KİPTAŞ'ın evleri yapılıyordu. Bir bölgenin tapulu olmasının, kentsel kararlar üzerinde etkisi olmuyor. Oranın mülk değeri hesap edilip bankaya yatırılıyor.

Dereci: Kiracıların halleri çok daha vahim. Bu yüzden de örgütlenmeleri gerekiyor. Sonuçta, Başbüyük'e o şantiyenin girebilmesinin sebebi, mutlaka birkaç kişinin belediyeyle anlaşmış, imza atmış olmasıdır. Bu muhtar da olabilir, encümenenden birkaç kişi de. Bir ya da iki kişilik çatlak başladıktan sonra, gerisi geliyor zaten.

Aslan: Mahallelerde elli kişilik grupların düzenli ve organize direnişleriyle belirli kazanımlar elde edilebilir. Başbüyük direnmeye devam ederse, kamuoyunun da destek vereceğini düşünüyorum. Başka mahallelerde de, düzenli bir şekilde eylem yapıp "mahallelerimizden gitmeyeceğiz" diyen bir kitle ortaya çıkarsa, kamuoyu desteği daha da büyüyecektir.

Bir de Meclis'te bekleyen Dönüşüm Alanları Hakkında Yasa Tasarısı var. Yasa henüz çıkmadı ama, dönüşüm başladı. Belediyeler "yasa çıkmadan önerimizi kabul edin, yoksa elimiz çok daha kuvvetli olarak karşınıza çıkacağız" diyor. Bu da hukuk üzerinden yaratılan bir spekülasyon değil mi?

Aslan: Bugün dönüşüm Belediye Kanunu'na göre uygulanıyor. Dönüşüm Alanlarına İlişkin Kanun Tasarısı, Anayasa değişikliğini bekliyor. Yeni Anayasa taslağına dair ilk izlenimlerimiz, "kamu yararı" ve

Kaya: Her siyasî partiye aynı mesafede yiz, ama bütün siyasî partiler bizimle temas kurmanın yollarını arıyor. Geldiklerinde de sadece “yanınızdayız” demekle yetinmiyorlar. AKP ne pahasına olursa olsun bu projeyi yapmak istiyor. Kentsel dönüşüm yasası henüz Meclis’ten geçmedi, ama geçecek. “Bu projeden faydalanın, eğer yarın ben seçilmezsem TOKİ’yle başbaşa kalırsınız. O zaman dönüşüm burada olmayacak, Başbüyük’ü başka yere nakledecekler” diyor belediye. Böyle bir tehlike de var. Bizim tepkimiz seçtiğimiz muhtara aslında. Bu işe maruz kalan 21 mahalle var. Sulukule’nin muhtarı da bizim muhtar gibi ihanetçi. Şayet Gülen, Hürriyet, Yakacık, Karanfilköy gibi bir muhtarımız olsaydı, bu aşamaya gelmeyecektik. Bu dernek önce muhtarını seçecek. Ben sol gelenekten gelen biriyim, arkadaşımız sağ gelenekten, başka bir arkadaşımız Hizbullah fikrini savunuyor, ama biz siyasî kimliklerimizi bıraktık, gömdük. Seçim zamanında da çıkartmayacağız. CHP, AKP’den farklı mı davranacak? Söylem farklı, ama uygulama farklı mı olacak?

Sel: Bu musibetle başımıza güzel bir şey geldi. Ben bu süreci yaşadığım için mutluyum. Bir illetle geldiler, zorla, şerle geldiler ama, hangi gruptan olursa olsun, ister sağ, ister sol görüşlü olsun, biz bir araya gelip haklı davamızı savunma noktasında müştereklerde buluştuk. Herkesin bir siyasî düşüncesi var, ama biz önce şu ya da bu partili, o ya da bu memleketli değil, Başbüyüklüyüz.

Söyleşi: Tuna Kuyucu - Ulus Atayurt

HALKIN SEÇTİĞİ BELEDİYE BAŞKANI HALKA KARŞI

Vatandaşın evini Disneyland yapmak

Maltepe Belediye Başkanı Fikri Köse, Sabah gazetesinde yer alan söyleşisinde gururla ifade ediyor: “Eğlencenin merkezi olacak burası.” “Burası” diye imlenen yer, hemen Maltepe Başbüyük mahallesinin kuzeyinden başlayan, Ümraniye ve Sultanbeyli’ye kadar uzanan 550 hektarlık devasa bir orman alanı. Yatırımcı tabiriyle “Anadolu Yakası’nın incisi”. Alan hakkında belediyenin bize bahsettiği sebil miktarda muğlak bilgi ve tevatür mevcut. “Disneyland”, “Tatilya”, “hayvanat bahçeleri”, “eğlence merkezleri” havada uçuşan laflardan bazıları. 2003 yılında yapılan bir plan değişikliğiyle bu park alanının bir kısmı Maltepe Üniversitesi’ne devredilirken, yine park alanına ait, Başbüyük’e yakın, 116 dönümlük bir alan Tepe Holding’e ait Nar City lüks konut projesine tahsis edildi. Projedeki konutların fiyatları 550 bin liraya kadar çıkıyor. 2005 yılında alınan başka bir kararla, Maltepe Üniversitesi’nin alanı parka doğru yüzde 40 oranında genişletildi. Bu projeler, Pendik-Kartal’da gerçekleştirilmesi umulan fantastik Zaha Hadid projesi ve Dragos sit alanı için öngörülen bir milyon metrekaresel lüks konut ve ofis alanıyla beraber düşünüldüğünde, Anadolu Yakası’nın emlak rantına dayalı, deneysel bir üst sınıf modeline evrildiğine işaret ediyor.

BİR AKP’Lİ MAĞDURUN GÖZÜYLE

Onlar İsrail, biz Filistin

Felek Ekren, tek katlı bir gecekonduya yaşıyor. Ne tapusu, ne tahsis belgesi var. Gecekonduyunun tapusunu almak umuduyla sırasıyla DYP, RP ve AKP için siyaset yapmış. Son yerel seçimlerde AKP’ye oy toplayıp Fikri Köse’yi belediye başkanı yapabilmek için bütün tanıdıklarının, akrabalarının kapılarını çalmış. Şimdi çok pişman. “Bunların dinleri, imanları olsa kandil gecesi mahalleyi savaş alanına çevirmezlerdi” diyor ve ekliyor: “Onlar (TOKİ ve belediye) İsrail, biz Filistin’iz.” Yalnızca AKP’ye değil, tüm siyasî partilere aynı derecede öfkeli. Gerekçeleri ise saymakla bitmez. Hamile gelininin oturduğu evin camından içeri atılan gaz bombasını mı anlatsın, gaz yüzünden teklemeye başlayan kalbini mi, çocukları, kocası polisle çatışır da başları derde girer korkusuyla kaçan uykularını mı?

“kamu çıkar” ilkelerinin Anayasa’dan tamamen çıktığı yönünde. Bugün dönüşüme temelde, kanunların Anayasa’ya aykırılığına dayanarak dava açabiliyoruz. Bekletilen yasaya göre, askerî alanlar dışındaki tüm alanları derhal dönüşüm alanı ilân edip kendi başına yürürlüğe koyabilecekler. Eskiden belediye karar alır, bakanlığın onayına sunar. Yeni kanun, bakanlık onayını ortadan kaldırıyor. Kendi başına belediye, mesela Eyüp bölgesini ticarî alan ilân edip binalara bu ekseninde yeni işlevler kazandırabiliyor. Mesela bu bölgede varolan üniversite ya da dinî binalar –ki bunlar mevcut yasalar çerçevesinde dokunulamaz binalardır– başka bir alana dönüştürülüp oradaki binalar ticarî amaçlar için dönüştürülebilir. Dönüşüm Yasası bürokrasiyi ortadan kaldırarak süreci hızlandırıyor, mülkiyet hakkı da tasfiye edilebiliyor. Çok büyük alanlar dönüşüm alanı olarak belirleniyor. Ticarî bölge olarak belirlenen bir alanda evin varsa, idare “senin için şurayı uygun gördüm, ya oraya gidersen ya da parayı alabilirsin” diyebiliyor. Hatta belirli bir bölgede yerleşme hakkını engelliyor. Deniz kenarında bir yer aldın diyelim, yerel yönetim orayı yat limanı yapacak, sana “hadi başka yere git” diyebiliyor.

Bu süreç mülkiyet hakkı çerçevesinde karşı çıkmak sakıncalı değil mi? Mülkiyet üzerinden karşı çıkış mülkiyet algısını perçinliyor ve mülkiyet sahibi olmayan kiracı ve “işgalcilerin” hukuken yok sayılmasına neden oluyor...

Aslan: En can alıcı nokta mülkiyet olduğu için bunu kullanıyoruz. İnsanlara diyoruz ki, “bakın, siz bu-

raya yatırım yapıyorsunuz, ama bunu da elinizden alacaklar. Buranın sizin mülkiyetiniz altında olması bir hak ya da ayrıcalık doğurmayacak”. Ama, savlanmayı geliştirirken kesinlikle mülkiyet üzerinden hareket etmeyi düşünmüyoruz. Mülkiyet hakkı yerine, sağlıklı bir çevrede yaşama hakkı, sosyal güvenlik hakkı, geleceğini belirleme hakkı, kültürel alanı koruma hakkı gibi sosyal haklar üzerinden kurguluyoruz. Belki de Dönüşüm Alanlarına Dair Yasayı “Mortgage”la birlikte değerlendirmek lâzım. Yabancı sermayenin Türkiye’ye yönelimi gayrimenkul üzerinden olacak. Bu bağlamda çok geniş kapsamlı bir yasaya ihtiyaçları vardı. Her yöne çekilebilecek, istedikleri yerde ihtiyaçlarını karşılayabilecek bir yasa bu. Belki çok kaba ve herkesin gözü önünde uygulanmayacak. Belki Sulukule’de ya da başka mahallelerde olduğu gibi tek tek ikna ederek uygulayacaklar dönüşümü. Mesela Armutlu’da şöyle yapıyorlar: Yol yapımı için 31 ev yıkıldı yakın zamanda, beş eve de yıkım tebligatı geldi. Ancak, yapılacak yol için bir plannın olmadığı ortaya çıktı. Şimdi teker teker bu alanı çözüyorlar, sonra sıra direnişin oluşabileceği Küçükarmutlu’ya gelecek, ama o zamana kadar yukarıyı boşaltmış olacaklar. Dolayısıyla, kamuoyu oluşturabileceğimiz zemin yaratılmadan, bir ev ve bir ev daha yıkarak gecekondu mahallelerini çözmeye çalışacaklar. Asıl tehlike bu.

Bu durumda kiracılar için bir strateji geliştirmemiz imkânsız gibi görünüyor...

Aslan: O kadar umutsuz değilim. Mesela, bugün Alibeyköy’de bir sıkıntı var. Elli yıldır yerleşmiş olan insanların çoğuna tapu tahsis belgesi verilmemiş.

Ve 1/5000 planlarında burası konut alanı olarak çizilmiş. Kanuna göre, orada oturanlara tapu verilmesi zorunlu, krediyle ya da başka şekilde, ama vermek zorunda. Derhal tapuların verilmesine yönelik bir dava açma girişimleri var. Oradan emsal yaratabiliriz. Küçükarmutlu’da, Başbüyük’de, Gülsuyu’nda, Bağcılar’da bir direniş yaratılabileceğine inanıyorum. Tek sorun, bunları organik olarak birleştirebilmek.

Gecekondu bölgelerinin hemen hepsinin ciddi yatırım ve düzenlemelere ihtiyacı var. İdeal bir senaryo yazacak olsanız, nasıl bir çözüm ortaya koyardınız?

Aslan: Öncelikle, halkın ihtiyaçlarına, taleplerine ve mevcut alanın konumuna göre hareket edilmeli. Sosyal donatıları olan, kentin makro yapısına uygunluk gösteren ve bölge halkının onayını alan bir projeye biz her açıdan katkı sunarız. Böyle bir projenin uygulanması için elimizden geleni yaparız.

Dereci: Evler ya da arsalar üzerinde bireylerin mülkiyet ilişkisi kalkmadığı sürece, bu tür sorunlar hep gündemde olacak. Yine “kamu yararı”na dönüyoruz. Devlet tarafından kamu yararını gözetilecek şekilde proje ve organizasyonlar yapılmadığı sürece bu tür sorunlar hep yaşanacak. Ancak, belediye bir arsaya üzerine alabilir –zaten birçok arazi halihazırda belediyeye ait– ve buralarda kamu yararı gözetilen projeler uygulayabilir. Bu, mevcut yasalarla mümkün. Devlet, buralarda gerçekten yaşanabilir konutlar ve alanlar yaratıp herkesin gelirine göre ücret ya da kira alarak insanlara barınma hakkını yaratabilir. Bunu yapmak o kadar da zor değil.

kıraat

İstanbul'un ulusal ve uluslararası sermayeye peşkeş çekildiği zamanlarda yaşıyoruz. Tarihi merkez rezidans, merkeze yakın halkalar villa alanları olacak. Bu arada, çeşmesinden garına, seyyar yoğunluktan edebiyatçısına, akıp giden hayatın oluşturduğu bütün bir kültür, bir "hoşluk" olarak bu müreffeh hayata eşlik edecek. İstanbul'un sokakları bu dönüşümü kaldırır mı, yoksa bu dönüşümün doğası yine İstanbul'un sokaklarında mı gizli? Ahmet Oktay'dan Memet Fuat'a, Haydar Ergülen'den Tarık Günersele'e, Ünal Oskay'dan Demir Özlü'ye, 101 yazarın kaleme aldığı 100 sokağı mercek altına alan "İstanbul Sokakları", şehrin tarihini kadar, geleceği üzerine düşünmek için de yardımcı bir derleme. Hazır havalar ısınmışken, şehir fazla değişmeden, kitabın sayfalarını çevire çevire İstanbul turları yapmak da hiç fena fikir değil hani...
("İstanbul Sokakları"
-101 Yazardan 100 Sokak",
hazırlayan: Murat Yalçın, YKY)

X - KÜTÜPHANE

- A. Saad-Filho - D. Johnston** (der.) Neoliberalizm –Muhafız Bir Seçki (Yordam)
Ahmet Güntan Toplu Şiirler –1976-2005 (YKY)
● **Angela Davis** Eğer Şafakta Gelirlerse (Agora)
Ayşe Buğra Kapitalizm Yoksulluk ve Türkiye'de Sosyal Politika (İletişim)
Casey Maddox Felsefenin Öldüğü Gün (Versus)
David Harvey Umut Mekanları (Metis)
Germaine Tillion Harem ve Kuzenler (Metis)
İlhami Algör Karabakal Ötüyor (Everest)
Jack Kerouac Yolda (Ayrıntı)
Karl Marx Gazete Yazıları (Sel)
Küçük İskender Medusa'nın Makası (Sel)
Margit Schreiner Hayal Kırıklıkları Kitabı (Metis)
Miguel de Unamuno Günlükler (Sel)
Murat Yalçın (der.) İstanbul Sokakları: 101 Yazardan 100 Sokak (YKY)
■ **Mustafa Alp Dağıstanlı** (ed.) Sizin Kahramanımız Kim? (NTV)
Pelin Özer Cam Kulübelere (Roll)
Rıfat N. Bali 1934 Trakya Olayları (Kitabevi)
Thomas de Quincey Bir İngiliz Afyon Tiryakisinin İtirafı (İş Bankası Kültür)
▲ **Timothy Bewes** Şeyleşme –Geç Kapitalizmde Endişe (Metis)
✱ **Vahe Berberian** Baba ve Oğul Adına (Aras)

* Babamın ailesi Eğin yakınlarındaki Dzak köyündendi. 1915 Tehciri sırasında tüm sülalesini kaybeden babaannem, bir yaşındaki oğlu Raffi'yle tek başına kalmıştı. Çocuğunun sürgün koşullarında yaşadığı acıya son vermek için küçük Raffi'yi üç defa Fırat Nehri'ne atmaya yeltendiğini ama buna cesaret edemeyip her defasında vazgeçtiğini anlatırdı. Tehcirden hemen sonra babaannem ve babam Raffi, harabe halini almış, hayaletlerin yaşadığı köylerine geri dönmüşler ve altı yıl boyunca orada kalmışlar. Ta ki bir yolunu bulup Halep'e gidene kadar. Babam buradaki Ermeni yetimhanelerinden birinde büyümüş. O kadar acımasız bir çocukluk geçirmiş biri için, babamın dünyaya bakışında ne bir damla umutsuzluk ne de öfke vardı. Şüphesiz romanımdaki karakterin babamla hiçbir bağı yok, ikisinin de kitap sevdalısı olmaları dışında. Fakat unutmamak gerekir ki, onlar diasporada canını dişine takarak kimliğini korumak veya yeniden inşa etmek için çabalayan bir nesle aittiler. Bundan bir ay önce babamı kaybettiğimde, bir yerlerde bir şeylerin yarım kaldığı hissine kapıldım. İlginçtir, bitiş veya yeni bir başlangıç hakkındaki bu kitap, bireysel düzlemde bir tür son olarak da görülebilir, çünkü babam böyle bir kitabın gün gelip de Türkçe yayımlanacağını aklının ucundan bile geçirmezdi.

"Baba ve Oğul Adına"nın
Türkçe baskısına önsözden

● İnsanın direniş hakkı üzerine yapılan tartışmalar uzun yıllardır sürüp gidiyor, ama direniş hakkıyla, adalete ve ahlâka aykırı kanunların ve bu kanunları ortaya çıkaran baskı ortamının ne şekilde bağdaşabileceği konusunda uzlaşmaya varılamadı hâlâ. Tarihe geçmiş ve tarihte kalmış olan devrimleri yadsımayan tutucu çevreler, önlere boyun eğilmesini sağlayabilmek için günümüzde ortaya çıkan bütün devrimci atılımları anarşi olarak tanımlıyorlar. Kanun ve düzen –özellikle düzen– ağızlarından düşürmedikle sözcüklerdir. Liberaller, düzenin yadsınması imkânsız bazı bozukluklarını kabul ederler, fakat onları, yasaların çizdiği sınırların dışına çıkan hiçbir direniş hareketinde göremezsiniz. Bütün aksaklıkların oy kullanarak düzeltilebileceğine inanmaktadırlar çünkü.
(...) Yasalara uygun olarak yapılan muhalefetin her zaman kabul edildiği fikri baskıyı örtbas etmek amacıyla uydurulmuş kuru laflardan ibarettir. Anayasa tarafından kabul edilmiş kölelik müessesesi insan haklarına aykırı olabilirdi, ama kölelerin içinde yaşadıkları koşullar hiç de o kadar dayanılmaz değildi. Bu durumda kölelerin kaçmaya ve yasaların karşı çıktığı diğer direniş yollarına başvurmaya kalkışmaları doğru değildi. Kölelik hakkında yasaların getirdiği öneri buydu işte.

■ Türkiye'nin çöleşmesi, kuraklaşmasının ötesinde, küresel ısınma diye bir felaketin adım ilerlediğinin de bilincinde, emekli öğretmen Rahim Demirbaş. "Dünyayı bitirdiğimizin" farkında. Ama umut kesmemek gerektiğine inanıyor: "Karanlığa ağlayacak adam değilim. bir mum yakar, ışığına bakarım. Önemli olan kuru söğütten dilli düdük çikarmak hemşerim." Beklenti? Beklentisi bu dünyadan değil onun, ahretten: "Öbür dünyadan kuşların, kurtların, bin bir çeşit hayvanın, insanın bu ağaçlardan faydalanması, benim amel defterime yazılacak inşallah." Değil mi ki yaptığı iş, kendisinin veya geride bırakacağı yakınlarının değil insanlığın, dahası bütün canlıların faydasına: "Ben şu ağacın verdiği oksijeni bir çuvala doldurup evime götürülebilir miyim? Ağaçlarımı toplayıp kefenime de sokamayacağıma göre, bu iş bütün insanlığa faydalıdır." Bu röportajı okuduğumda, hiç tanımadığım Rahim Demirbaş'a hürmetle doldu içim. İnsanlığın, her şeyden önce de insanlık fikrinin, onun gibi kahramanlar sayesinde yaşar kaldığını düşündüm. Gerçekten heroik geldi bana onun davranışı. Yaptıklarından öte hali tavrı. Yaşamının, hayatı kurtarmaya çalışmanın büyük bir kahramanlık olduğunu düşünerek söylüyorum bunu.

(Tanıl Bora, kahramanı
Rahim Demirbaş'ı anlatıyor)

▲ Godard'ın 1962 tarihli filmi Vivre sa vie'de (Hayatını Yaşamak), Fransız dil felsefeci Brice Parain, filmin başkarakterleri Nana tarafından konuşmak ile konuşmamak arasındaki ilişki hakkında –konuşmadan yaşama arzusu ve bunu yapmanın olanaksızlığı hakkında– bir tartışma içine çekilir. İyi konuşmak için, der Parain, dilin şiddetinin farkına varmanın aslında onu kullanmamızı yasakladığı bir aşamadan geçmemiz gerekir: "İnsan ancak yaşamdan bir süreliğine vazgeçtikten sonra, iyi konuşmayı öğrenir bana kalırsa... Yaşamla ilişki açısından, konuşmak neredeyse bir diriliştir. Konuşma, insanın konuşmadığı zamankinden başka bir yaşamdır. Bu nedenle, konuşma içinde yaşayabilmek için yaşamın ölümünü konuşmadan görüp geçirmek gerekir...Yaşamı belli bir mesafeden görmeyi başarana kadar insanın iyi konuşmasını engelleyen bir nevi çileci kural vardır." Film Nana'nın fahişeliğe düşüşü ile başlar ve pezevengi tarafından pazarlanışı ve en sonunda da pazarlık sırasında vuruluşuyla biter. Parain ile karşılaşma sahnesi, diğer yönleriyle gayet karamsar olan bu film kurtuluş uğraşı ve tek gerçek insan etkileşim sahnesidir. Diyalog, yalnızca korkunun ortasında yaşamının olanaklılığını değil, sonunda bu korkuyu aşmak için bir reddetme ruhu içinde onu es geçmenin gerekliliğini de ifade eder.

Dumanı üstünde

Soyluluğa karşı küstahlık tohumları

Saki - İnsanlar, Hayvanlar, Yırtıcı Hayvanlar - çev: Fatih Özgüven (Notos Kitap)

Victoria dönemi anlatan kitapları okuduğumuzda sıklıkla bu dönemde katı bir ahlâkçılığın hüküm sürdüğünü anlatan ifadelerle karşılaşırız. Fakat

yine aynı dönemin –özellikle bu dönemde İngiltere'nin sömürgecilik gücünün en yüksek noktasına ulaşmış olmasının da etkisiyle olsa gerek– para ve maddî şeylerle mutluluğa erişerek saygınlığı bu koşullarla tanımlayıp adaletsiz ekonomik düzene rağmen, toplumsal koşullardan memnun bir şekilde yaşamını sürdüren üst sınıfların türlü hoşluklarına ev sahipliği yaptığı da anlatılır. Bu koşullarda ahlâkçılık, baskıcı uygulamaları içermekle birlikte, bireyleri korumaktan çok, sınıfsal ayrımları korumak amacıyla farklı sınıflardan insan ilişkilerini ayıp sayan, sevgisiz evlilikleri yücelten, duyguların bastırılmasını öngörüp insanları ikiyüzlü, yapmacık bir yaşama mecbur eden, can sıkıcı, zararlı bir öge haline gelmiştir.

Dönemin muhalif yazarları da eserleriyle bu mesajı iletiyor bizlere. Özel yaşantısıyla dönemin ahlâkına pek uygun düşmeyen Oscar Wilde, keskin zekâsıyla, sivri kalemiyle yazdığı

eserlerinde, alaycı, eleştirel bir yaklaşımla aktarır dönemin çelişkilerini. Aynı alaycı eleştirel yaklaşımı Saki'nin eserlerinde de yakalarız. İğneli öykülerinde ince ince alay eder Saki, İngiliz üst sınıfının yaşantısıyla.

Saki, asıl adıyla Hector Hugh Munro, Oscar Wilde kadar tanınmış bir yazar değil. Fakat kendisinden bir kuşak sonra gelenler, onu, mizahı kusursuz bir şekilde kullanabilen bir öykü ustası olarak tanımlıyorlar. Hector Munro'nun hayatı da başlı başına bir kara mizah örneği zaten. 1870 yılında Burma'da doğan Hector, henüz iki yaşındayken, annesini tuhaf, trajik bir olay sonucunda kaybetmiş. Dördüncü çocuğuna hamile olan anne Munro, kırık alanda yürüyüş yaparken bir inek tarafından boynuzlanmış; aldığı darbe sonucunda çocuğunu düşürmüştü. Bu acı olay onun ölümüne neden olmuş. Böylece üç küçük Munro, Charles, Ethel ve Hector, halalarının yanına, Devonshire'a gönderilmiş.

Hector'un kardeşleriyle birlikte halalarının yanında, taşra evinde geçirdiği bu çocukluk döneminin etkileri, onun orta ve üst sınıfın gösterişli adetlerine ve baskıcı yaşantısına karşı, doğaya ait ölüm-yaşam mücadelelerini zıtlık içinde sunduğu öykülerinde görülüyor. İşte bu öykülerin en güzellerini okurlarla buluşturuyor "İnsanlar, Hayvanlar ve Yırtıcı Hayvanlar". Kara mizah örneği 22 kısa öyküden oluşan bir der-

leme bu. Keyifle okunabilecek hiciv öykülerindeki kahramanlarımız, kimi zaman doğal yaşama ait bir hayvan, mesela bir kedi oluyor; aristokrasinin yatak odalarında, bahçelerinde dolaşan türlü dedikodulara sebep olacak yakışsız davranışlara tanıklık ediyor. Kimi zaman da büyüklere bir güzel derslerini veren yaramaz çocukları iş başındayken yakalıyoruz ya da acımasızca gelişen olayların gidişatını değiştirmeye pek meraklı olan genç bir bayanın rutin yaşantılarıyla alay etmesi eğlendiriyor bizi.

Birkaç hikâyede yer alan Clovis ise tam usta işi bir karakter; alternatif bir yaşamın sözcüsü. Çok sonraları, Amerika'da, 1920'lerde, hala Victoryen ahlâkçılığın etkisi altında olan, değişime izin vermeyen yaşantılara karşı gelmek ve başka bir yaşamı keşfetmek üzere caz kuluplerine kaçan orta sınıf beyaz çocukların küstahlığının, uyumsuzluğunun habercisi sanki onun umursamaz, ironik tavırları, sözünü esirgemez halleri.

Hector Munro'nun öykülerinde fantastik öğeler de bulunuyor. Bu yönüyle de, döneminin özelliklerini çok iyi yansıttığını söyleyebiliriz. Çünkü yasakları, bastırılmışlığı işaret eden bu fantastik öğelerin varlığıyla bize başka bakış açıları sağlıyor; bizi salt sosyal rolden ibaret ilişkilerin anlamsızlığına vurgu yapan anlatımlarla keyiflendirirken, kimi zaman da başka sınırlarda gezinmeye davet ediyor. – Pınar Uygun

Hayır'da hayır var

Eduardo Galeano - Biz Hayır Diyoruz

çeviren: Bülent Kale (Metis)

Galeano'yu anlatmaya ne hacet? Uruguaylı gazeteci-yazar, bu meslekî tanımı hakkıyla taşıyan az sayıda isimden biri. Metis Seçkileri dizisinden yayımlanan "Biz Hayır Diyoruz" da 1960'lardan 2000'lere çeşitli yazıları, katledilen Latin Amerika yerlilerinden işçilere, eşcinsellerden işkence mağdurlarına, Che'den Zidane'a, ezilen ve ses yükselten kitlelerin ve tarihsel figürlerin hikâyeleri var. "Latin Amerika'nın kesik damarları" nı anlatırken evrensel bir dil ve perspektif kurabilen büyük ustanın mutlaka okunması gereken yazıları var bu seçkide. – M.E.

Aşk ve mülkiyet

Alberto Moravia - Küçümseme - çeviren: Eren Yücesan Cendey (Merkez)

Godard'ın sevdiğimiz bir filmiydi 1963 tarihli "Le Mépris". Başrollerinde Michel Piccoli ve Brigitte Bardot'nun oynadığı film, sanatsal kaygılarla malî ihtiyaçlar arasında debelenen bir senaristin şahsında Godard'ın sinema üzerine dertlerini de tartışabileceği bir zemin sağlıyor, aynı zamanda taze evliliğinin geçirdiği dönüşümleri müthiş –ama gayet de sade– bir gerilimle iletiyordu. Biz daha ziyade bir çiftin ilişkisindeki girift virajlara, aşkın mülkiyet ilişkileriyle kavrulduğu hallere takılmıştık. Meğer kaynak, İtalyan sosyalist romancı Alberto Moravia'nın kült addedilen 1954 tarihli romanıymış. Godard'ın romandaki yapımcıyı sonradan görme bir Amerikalı (Jack Palance) haline getirdiği film de, roman da birer başyapıt... – M.E.

© 1968: bitmeyen şarkı

olaylar ve insanlar, filmler ve şarkılar

© joni mitchell

partideki tek siyah

© marianne faithfull

doğumgünü pazar günü

© chambao

ilerici tutucu

© zi punt

elektro istanbul

© neil young

akustik, elektrik, sinematik konser izlenimleri

© moğollar

muddy waters ile hatayî

silver mt. zion • elf power • lou rhodes
rodolphe burger • steve wygn

Tek pasaport yürektir

20 Mart'ta İran, Kuzey Irak, Suriye ve Türkiye'den beş Kürt kadın şair Diyarbakır'da buluştu ve Kürt kadınının geçmişten bugüne taşınmış sesinin nasıl canlı olduğunu, incelikle işlenerek nasıl geliştiğini duyurdu. 22-23 Mart'taki İstanbul ziyaretlerinde kendileriyle tanıştık...

Dört Ülkeden Kadın Şairler Buluşması'nın çıkış noktası, Avesta Yayınları'nın Kürtçe yazar kadın yazarları buluşturan on kitaplık "Şahmaran" dizisi olmuş. Anadolu Kültür, BEKSAV ve Avesta Yayınları'nın ortaklaşa düzenlediği bu etkinlik, yıllarca baskıya uğramış, yasaklı kalmış bir dilin kadın nefesiyle nasıl işlendiğini göstermekle kalmadı, farklı coğrafyalardan sanatçıların kaynaşmasına zemin hazırladı.

Söyleşiye elinde bir demet nergisle gelen Fatma Savcı, Nusaybin doğumlu, 34 yaşında. 18-29 yaşları arasında siyasi nedenlerle hapis yatmış. Kürtçe yazmayı dağlarda kar üzerinde öğrendiğini anlattı: "Bizi bölmüş olan sınırlar, yaratılan edebiyattan da uzak kıldı, Şahmaran projesi sınırları şiirden bir yurt yarattı bizim için. Dişi bir yurt yaratması benim için önemli." Savcı'nın iki şiir kitabı Avesta'dan çıkmış, şiirleri dergi ve gazetelerde yayınlanıyor. Etkinlikte seslendirdiği "Gönül Verme Ölümüne" adlı şiirinde "mercan kayası Soran" a şöyle sesleniyor: "Soran'ı ilaç yerine annesi dağdan ödünç almıştım kederim için. / Soran bir mercan kayasıydı... ömür parmağımın yüzüğüne uyuyordu... (...) Söylüyorum sana işte: / Ay sorduğunda ömrünü, bir mevsim / demeyeceğim... / Söylemek istemeyeceğim; / Sadece bir sonbahar diye. // Söz ver bana Soran, / Yorulmazsın değil mi? / Sen meyllettiğinde ölümlere... / Bu sürgünlük çiçeğini ve sonbahar gecelerini gönlüne al // Uyardım gelincikleri, üşüdüğünde gelip / yaslanacaklar yüreğine. // Ama Serçeler ve Nergisler üzerine yemin ederim / artık yapmam dediğinde: Ben yine gelir sırtımı sırtına veririm."

Etkinliğin en genç şairi Gulfizer (1979 doğumlu) İzmir'de yaşıyor. "Şahmaran rüyasında bir nakış" olduğunu söyleyen şair, Diyarbakır'ın dert-

Nahid Huseyni

li bir şehir olduğunu, hep onun sessiz yanlarıyla, hasretiyle karşılaştığını ve belki de şiirine bu sessizliğin ses verdiğini anlatıyordu: "Çocukluğum yara bereyle dolu, hâlâ da barışamadım. Asabiyet bende mürekkebe döndüştü. Kalem çok derin kuyulardan su içer ve insan hangi dilde ağlayabiliyorsa o dille yazar. Tek bir pasaport var, o da yürektir, yürek bütün sınırları kaldırır. İnsanın kalbini kıran şeyler şiire dönüşür. Biz kelimelere inanıyoruz, kelimeler kutsaldır. Bu yüzden tüm kadınlara diyorum ki, kelimelerden korkmayın. Kelimelerin heybeti kadınlara yaraşır. Kadınların yazın hayatında akıp gitmesini diliyorum, böylece Kürt edebiyatına kadın sesi katılsın." İlk şiir kitabı Avesta'dan çıkan Gulfizer "Godot'un içinde gizlenen 'do'ya" adadığı "Do" adlı şiirinde şöyle sesleniyor: "Bu kış bir eldiven ördüm onun için / Sadece sağ eline / Ellerim olmadan / Sol eli hep üşüsün istedim // Keşke bazen nergisler gönderseydi bana / Önce yüzüne süriüp öyle gönderseydi / Kokusundan sarhoş olsaydı nergisler / İki göğsümün arasındaki boşluğu vazo yapardım onlara // Öpücük izleri kalsaydı dizelerimde / Parmak izi gibidiri öpücük izleri / Hiç kimsenin benzemez birbirine // Do bir mağaraydı bu vahşi ormanda / Her yaralandığımda ona sığındım / Yaralarımın etrafındaki kanı emirdi / Gözleriyle / Dudaklarıyla / Parmaklarıyla // Ne kadar söylesem de kalbimden akan dereler / Onu görmek için Acheron ırmağında dilsizleşirler / Gençlik koynumda uslanmıyor onsuz / Her zaman sol tarafımı bekleyeceğim onun / Ama solculuğu bana âşık kalacak hep".

Arapçadan Kürtçeye çeviriler yapan Suriyeli Jana Seyda İstanbul'da yaşıyor, üç şiir kitabı ve Kürtçeye çevirdiği Ehlam Misteganmi'nin "Bîreweriya Laş" romanı Avesta'dan çıkmış. 33 yaşındaki Seyda, konuşmasına, "kadın evrende her şeye en uzak sırdır" diye-

Jana Seyda

Fatma Savcı

rek başladı ve şöyle devam etti: "Hayatın güzelliği, kadının saklı sırlarıdır. Bir kadının düşüncelerini değiştirmek için onunla barışın. Kadın, duygularıyla düşünüp ruhuyla hisseder. Yumurtayı da, spermi de yaratabiliriz, ihtiyacımız olan rahimdir. Kürt erkekleri 'Şahmaran' dizisine tepki gösterdi. Bu kadar kadının toplanması edebiyatın kızlığını bozuyor diyerek kadınlara saldırdılar."

Çevirmen arkadaşımız Kawwa Nemir'den öğrendiğimize göre, edebiyat üretiminin yoğun olduğu Diyarbakır'daki erkek yazarların çoğu etkinliğe katılmamış. Seyda'nın tepkisi ne yazık ki doğrulanmış oldu o akşam ve onun güzellere alışı İstanbul'a savurduğu "İstanbul Denizin Yok Senin" çığlığı uzun süre kulaklarımızda çınladı: "Delirsin rüzgâr... / Yüzüne bir bayrak dikemediğimizde sessizdir rüzgâr / Delirsin ve bağırsın gemilerin yüzüne: / İstanbul'un denizi yok!! // İşte böyle İstanbul denizin yok senin / Yalnızca bir denizin gölgesi var gözlerinde, / bahtın gibi kara ve hatıralardan birkaç dalga, / gelinlerinin gözyaşı gibi kara... / Sahilin soğuk çehren gibi... / Haberin var mı yaseminlerden, yanmış kumlarının içinde / cansız gövdeleriyle duran? / Acaba haberin var mı kumun içinde canlıymış gibi duran yüreklerden... / bir dokun onlara / hâlâ gülm gülm atıyorlar // Bağışla İstanbul denizin yok senin!! // Sahi yok mu denizin?"

Toplantıya Süleymaniye'den katılan Kejal Ahmed ve Nahid Huseyni üç gün süren, bol engelli bir yolculuktan sonra toplantıya yetiştiler. Pullu payetli yerel giysileri ve her daim gülen gözlerinde yorgunluk izi okunmuyordu. Önce Kejal Ahmed söz aldı. Kadın araştırmaları alanında da söz sahibi, olan 1967 Kerkük doğumlu şair 1992'den beri gazetecilik yapıyor. Kurd-Sat TV'de "Ji Her Baxekî Jinek" adlı programı hazırlayıp sunan Ahmed'in şiirleri Almanca, Arapça, Farsça, İngilizce, Türkçe ve Norveççeye çevrilmiş. Çeviri de yapan Ahmed, Amin Maalouf'un Türkçede de yayınlanan "Ölümcül Kimlikler" kitabını Arapçadan Kürtçeye çevirmiş. Kejal Ahmed, Güney Kürdistan'ın 17 yıldır özgür olduğunu, parlamentosu, bakanları olduğu halde Avesta'nın yaptığını yapamadığını vurgulayarak başladı konuşmasına: "Ne yazık ki Avesta'nın yöneticisi Abdullah Keskin'deki ruh bizim yöneticilerimizde yok. Kürt kadın yazarların sesini bütün dünyaya, Avrupa'ya duyurması gerekir. Biz onların edebiyatını çok iyi biliyoruz, ama onlar bizim ne kadar iyi bir edebiyatımız ol-

Kejal Ahmed

duğunu bilmiyorlar. Yirmi yıldan uzun süredir şiir yazıyorum, 1991'deki ayaklanmadan sonra kitap bastırmaya başladım. Dünyanın eril bir sistem tarafından yönetildiğini görüyoruz, ama erkeğe düşman değiliz. Kadınlar dünyanın her yerinde eziliyor, ama ülkeden ülkeye durum değişiyor. Niçin şiir yazıyorum? Çünkü kadın tarihten atılmıştır ve tarihe geri dönmek zorundadır. Kadın yazarlar ve şairler kadını tekrar tarihe katabilirler. Ama erkek gibi yazan kadınlar yapamaz bunu, ancak kadın gibi yazan kadınlar yapabilir." Ahmed, "Kırdım Aynayı" şiirinde şöyle sesleniyor: "Hayatın bu karanlık zindanında / Kafesteki bir kuş / Yolunmuşsa kanaadı / İhtiyacı kalmamıştır seyretmeye kendini. / Ne çok öfkeliyim o aynalara / Kızları saatlerce oyalayıp onlara eziyet eden / Ve tüm o güzel kitapları onların bekleyişinde / Muradına eremeyen caddelerde gezdirten. / Enfal'in boynu bükük kafilesinden bir kızın / Yok aynası / Gencecik bir kızın yoksa yâri, yurdu ve sevdası / Neylesin aynayı?"

Süleymaniye'de yaşayan ve Çavdâr gazetesinin Farsça bölümü sorumlusu ve başyazarı olan Nahid Huseynî, aynı zamanda PUK TV dublaj bölümü sorumlusu. Sine'deki Ortadoğu Kültür Akademisi'nin kurucu üyelerinden olan Huseynî, konuşmasına Doğu Kürdistan'daki kadın edebiyatının önemine değinerek başladı: "Mestûre'den sonra 150 yıl sessizlik oldu, o arada Kürt olup da Farsça yazan bazı kadın şairler çıktı, ama hiçbirinin sesi Furuğ'un sesine yaklaşacak kadar güçlü değildi. Yirmi yıl önce Jıla adındaki bir Kürt kadının sesi bu boşluğu doldurdu." Huseynî'nin sözünü ettiği Jıla Huseynî, onun kendisinden üç yaş büyük ablasıymış ve cesaretiyle dönemin şiir yazan

kadın şairlerini çok etkilemiş. 1996'da, 32 yaşında geçirdiği trafik kazasında, (Furuğ ile aynı yaşta ve aynı şekilde) bebeğiyle birlikte ölmüş. Ölümünden önce yazdığı "Öğüt" şiirinde geleceğini görmüş gibi seslenmiş son kez: "Nazlı şen bir kızı / Evine gelin aldığında / Sakın ne olur / Duymayasın parmaklarımın kokusunu / Sak-sıda, duvar ve pencerelerinde / Sana, / 'Solgun bir gül kokusu duyuyorum' denirse / De ki: / 'Ruhum, inan ki, senden / Başka bir gül yok dünyada.' / Sakın adımı anıp da / Küstürme evinin mutluluğunu. / Yoksa gamlı yüreğim / Aşkının aynası gibi / İnce ince... incecik kırılmıştır / Senden başka hiçbir şey kalmamıştır içinde. / Olur da bir kadın görürsen, / Bedeni kederle örtülü, / Gözleri ölgün ve hüznü, / Kupkuruyrsa dudakları / Baharı görmemiş gibi / Olur da bir gece beni hatırlatırsa sana / Ürperip de / Demeyesin, mazimin albümünde / Bu düşküniün de bir resmi vardı diye." Bayrağı ablasından devralan Huseynî, "Ehrimanla Bir Kadeh" şiirini bir şarkı mırıldanır gibi yorumladı o akşam: "Bu başka bir mevsim / başkaldırıyor bana / bir mevsim / soğuk ve ateşli / içimden bir ses / başlıyor feryat figan etmeye / bu seferlik sudan başlayayım / belki yağmur / bu serabın tilsimini kırar / bu mevsim / boğulmuş kendi kuruluğu içinde / Ruhumdan ölümün nefesi damlıyor / ben sema yapıyorum / bir... iki... üç / bir... iki... üç..."

Ertesi gün kadın şairlerle otelin lobisinde buluşup Newroz meydanına gittik. Ahmed ve Huseynî yine rengârenk ışıltılı giysileri ve gülen yüzleriyle göz alıyordu. "Kurduğum düşlerden biri buydu" dedi Huseynî yolda: "Diyarbakır'da kendi Doğulu sesimi dinletebilmek ve hakkında büyüdü hikâyeler dinlediğim bu kentteki Newroz kutlamalarına katılmak... Kerkük için de aynı duyguları besliyordum. Bir gün arabayla Erbil'e doğru giderken bir tabelayla karşılaştım, üstünde Kerkük yazıyordu. 2003'ten önce oldu bu. Ağladım orada, acaba bir gün Kerkük'ü görebilecek miyim diye. Özgürlük yılları, Kerkük'te bir şiir dinletisi yapmama yardımcı oldu. Şimdi Diyarbakır'dayım, az sonra Newroz'a katılacağım ve burada şiir okudum. Bu benim hayallerimin gerçekleşmesidir, inşallah bir gün Kamışlı'ya da gidebiliriz."

Pelin Özer

GILLES DELEUZE

Sacher-Masoch'un Takdimi

Bize mazohizmde asıl dövülen kişinin baba olduğu söylendiğinde, şunu da sormalıyız: Öncelikle dövülen kimdir? Baba nerede gizlenmiştir? Öncelikle dövülende gizli değil midir? Mazohist suçluluk duyar, kendini dövürür ve cezasını çeker; ama hangi suçtan dolayı ve ne için? Onda minyatür hale getirilen, dövülen, alay edilen ve aşağılanan tam olarak baba imgesi değil midir? Cezasını çektiği şey, babayla olan benzerliği, babaya benzemesi değil midir? Mazohizmin formülü aşağılanan baba değil midir? Bu yüzden baba dövenden çok dövülen olacaktır...

G.D.

Norgunk Yayıncılık

Şehit Erdoğan İban Sokak Akal C/8 Akatlar / İstanbul
T. 0212 351 48 38 / F. 0212 227 71 94
www.norgunk.com / info@norgunk.com

n

VAHE BERBERIAN'IN "BABA VE OĞUL ADINA" ROMANI TÜRKÇEDE

"Bizim memleket"

Kökleri Anadolu'da bulunan Ermeni yazar Vahe Berberian'ın "Baba ve Oğul Adına" romanı, Aras Yayıncılık tarafından yayınlandı. Romanında, kitaplara sığmayan, geçmişle gelecek arasında sıkışan bir aileyi anlatan Berberian'ı dinliyoruz...

Lübnan doğumlusunuz, ancak ailenizin kökleri Anadolu'ya uzanıyor. Nasıl bir kültürel mirastı bu?

Vahe Berberian: Babamın ailesi Eğin yöresinden, annemin tarafı ise Arapkirliydi. Çocukken babaannem koruyucu meleğimdi. Beni çok sever, şımartır ve her gün "bizim memleket"i anlatırdı. Benim için "bizim memleket", suların şırıldadığı, bahçelerindeki ağaçların tatlı meyvelerle dolup taşıdığı, peynir-ekmeğini yerken parmaklarını da yediğin, masalsı bir yerdi. Benim neslimin ana-babaları yeni koşullara asla alışamadılar ve her ne kadar fiziksel olarak diasporada yaşasalar da, ruhları köylerindeydi. Dolayısıyla, ne babam, ne de annem doğru düzgün Arapça öğrenmişti. Çocukken, büyükannem gizli bir şeyler söyleyeceği zaman Türkçe konuşurdu. Öyle ki, bir süre sonra Türkçe anlamaya başlamıştım.

Lübnan'da Ermeni olmak ve daha sonra Lübnan'dan Amerika'ya göç etmiş bir Ermeni olmak nasıl bir duygu? Sizin de, kitabınızın kahramanı Hrayr gibi, "büyük bir getto içinde, kendi kişisel, küçük alt gettonuzda" yaşamının zorluğunu hissettiğiniz oldu mu?

Lübnan'da yaşarken kendimi hiç Lübnanlı saymamıştım. Lübnanlı olduğumu Lübnan'dan göç ettikten sonra fark ettim. Bizim için Lübnan o kadar rahat bir yerdi ve Ermeniler sayıca o kadar çoktu ki, tüm hayatını Beyrut'ta geçirip tek kelime Arapça öğrenmeden yaşayabilirdin. Benim için Lübnan'dan ayrılmak çok zor oldu. Eğer savaş olmasaydı, benim neslimden kimsenin Lübnan'dan göç etmeyi düşünmediğini sanmıyorum. Tam da bu yüzden, Los Angeles'a alışmak tam bir ısraptı. Ben ve arkadaşlarım Los Angeles'a yerleştikten on sene sonra dahi bir gün Lübnan'a döneceğimize emindik. Lübnan'daki iç savaşın 18 yıl sürebileceği aklımızın ucundan bile geçmemişti. 1970'li yılların ortalarında, Los Angeles'ta bu kadar Ermeni olmadığını düşünecek olursak, yetimler gibi birbirimize sokularak, eski, samimi çevremizi korumak istedik.

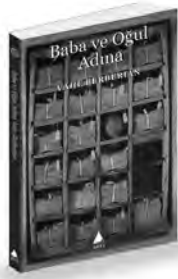
Amerika'da "Lübnanlı Ermeni olma" deneyimini nasıl yaşadınız?

Her azımlık gibi, biz de kimliğimizi kaybetmemek adına elimizden geleni yaptık. Bunun için de başlarda sınırlarımızı, açılırsak kayboluruz korkusuyla, olabildiğince dar tuttuk. Fakat Los Angeles bayağı farklı bir yer. Dünyanın en kozmopolit şehirlerinden biri. Burada ilk kez, dünyanın her yerinden gelmiş Ermenilerle de tanıştık ve yavaş yavaş birbirimize alıştık. Şüphesiz bu epey zaman aldı, ama bir

noktadan sonra nereden geldiğinin değil, Ermeni olmanın önem kazandığı bir yere vardık. Bir sonraki adım, Ermeni olmayanlara karşı yaşadığımız değişimdi. Kendimize güvenimiz o kadar yerine geldi ki, sonunda "yabancı"lara açılmaktan korkmamaya başladık.

Diasporanın içinde bulunduğu siyasî, kültürel ve sosyal durum hakkında ne düşünüyorsunuz?

Genellikle kötümserimdir, dolayısıyla geleceği parlak görme yeteneğine pek sahip değilim. Bazen, bilhassa stand-up'larım için Ermenilerin yaşadığı şehirlerle yolculuk ettiğimde, iyileşme umudu olmayan bir hastanın yatağının kenarına oturmuş, elini tutup moralini yükseltme-

Ermenilerin yaşadığı şehirlere yolculuk ettiğimde, iyileşme umudu olmayan bir hastanın yatağının kenarına oturmuş, elini tutup moralini yükseltmeye çalıştığım hissine kapılıyorum.

Vahe Berberian, Arapkirli bir anne ve Eğinli bir babanın çocuğu olarak 1955'te Beyrut'ta doğdu. Tiyatro, edebiyat ve sanat camiasından insanların uğrak yeri olan ailesinin evinde, entelektüel bir ortamda yetişti. 1977'de Los Angeles'a yerleşti. 1980'de Woodbury Üniversitesi'nde gazetecilik eğitimini tamamladıktan sonra edebiyat, tiyatro, oyunculuk ve resimle uğraştı. ABD, Kanada ve Avrupa'nın çeşitli kentlerinde sergiler açtı. Sanat çevrelerinde ressam ve yazar olarak tanınsa da, Ermeni diasporasında, daha ziyade, pek çok şehirde sergilediği Yevayılın (Vesaire), Nayeve (Bir de) ve Dagavin (Henüz) adlarını taşıyan tek kişilik performanslarıyla tanındı. Köklerinin tiyatrodaki olduğunu düşünen Berberian çeşitli oyunlar kaleme aldı, yönetmenlik ve oyunculuk yaptı, Hollywood filmlerinde rol aldı.

ye çalıştığım hissine kapılıyorum. Çalışmalarımı takip eden çok sayıda gencin olduğunu biliyorum, bu çok cesaretlendirici, ama diasporada özellikle dilin gerilemesi kaçınılmaz bir gerçek ve bu bana çok acı geliyor.

Galiba, diasporadaki yaşam hakkındaki kötümserliğiniz salt dildeki gerilemeyle sınırlı değil...

Kültür ve sanat her yerde bir gerileme içinde galiba. Diasporadaki Ermeni gerçekliliği de bu resmin ufak bir parçası gibi. Bana öyle geliyor ki, tüm varoluşumuz Ermeni soykırımının tanınması etrafında örülüyor ve bu takıntı, başka sorunların gündeme gelmesine engel oluyor. Öyle ki, bence bugün Türkiye hükümeti soykırımı tanısa, birdenbire bir vakum etkisi doğacak ve diaspora iradesinin önemli bir kısmını kaybedecek. Bir topluluğun varlığının devamının gelecek tasavvurlarıyla değil, doğrudan geçmişle bağlantılı olması hazin bir durum. Bunları dile getirmeme rağmen, kötümserlikle ümitsizliğin aynı olmadığını hatırlatmak isterim. Ben kötümserim, ama asla ümitsiz değilim.

Dünyanın çeşitli yerlerindeki Ermeniler arasında daha çok stand-up performanslarınızla tanınıyorsunuz. Ermeni kimliğinin çeşitli hallerinden mizah damıtmak sizin için genel olarak ne ifade ediyor?

Stand-up gösterilerim bana epey düşünme fırsatı tanıyor. Genellikle, bir gösteri hazırlığına giriştiğimde elimde üç saatlik konu oluyor. Daha sonra, yavaş yavaş toparlayıp kısaltmaya başlıyorum. Mizahî olarak geliştiremediğim bölümleri çıkartıyorum. Üzerinde mutlaka durmak istediğim konular oluyor, fakat bunlarda gerekli incelikleri göremediğimde kullanılmaktan vazgeçiyorum, zira stand-up'ın konferansa dönüşmesini istemem. Bu gösterilerin benim için ne ifade ettiğine gelince: Halklar, topluluklar arasındaki farklılıklar üzerinde durmaktan ziyade, benzerliklere odaklanmanın daha çok ilgimi çektiğini söyleyebilirim.

Yazarlığın yanısıra resim ve tiyatro gibi sanatlarla da ilgilendiğinizi biliyoruz. Kendinizi hangisine daha yakın hissediyorsunuz?

Benim hayatımda edebiyat, resim ve oyunculuk daima birlikte yürüdüğü için hiçbir zaman kesin bir tercih yapamadım. Zamanında müzikle de uğraşmışlığım var, ama asla iyi bir müzisyen olmayacağımı fark edip genç yaşta bu uğraşı bıraktım. Sanırım tiyatro uğraştığım alanlar içinde benim için en eğlenceli olanı, resim en çok iç tatmin sağlayanı, edebiyat ise en samimi olanı.

Edebiyatla samimiyet arasında nasıl bir bağ kuruyorsunuz?

Tiyatroda eserin varacağı son nokta tüm oyuncu kadrosuna bağlı. Resimse çok dolaysız ve yapanın o anki ruh haline bağlı. Edebiyatla, bu ikisinden farklı olarak, iç dünyanın tüm katmanlarını açmak ve kendini ifade etmek için tüm vaktini harcayabilirsin. Bir eser ne kadar hayalî olursa olsun, yazarın iç dünyasını görünür kılabilmeli.

Beyrut'taki Anadolu

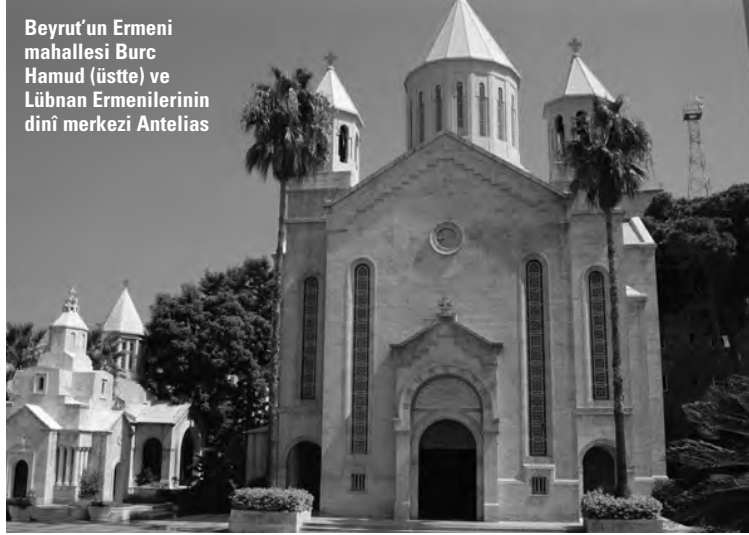
24 Nisan 1915'in, Ermeni halkının "Büyük Felâket"inin yıldönümünde Lübnan'a uzanıyoruz ve mucizevî bir şekilde sağ kalan, ama yurtlarından koparılıp atılan yurttaşlarımızın Beyrut'taki hayatlarını dinliyoruz...

Akdeniz'in mavi sularını geçip denizin bittiği yerde ulaştığımız Beyrut'ta, havaalanından şehre giderken göze çarpan ilk şey, yol kenarındaki Şii sembollerin bolluğu. Hz. Ali'nin kılıcı Zülfikâr ve Kaleşnikof figürünün yan yana yer aldığı beton anıtın ardından Hizbullah'ın önde gelen isimlerinden Abbas Musavi'nin portresi, kozmopolit şehrin konuklarına Beyrut'un güneyine hakim gücü bir kez daha hatırlatıyor. Sonraki günlerde şehrin diğer bölgelerini dolaştıkça, Şii Emel örgütünden Hıristiyan Marunilere, Ermenilerden Dürzilere, Lübnan'ı oluşturan cemaatlerin alâmetleriyle de tek tek tanışacağız.

Akdeniz'e paralel dağlarla kaplı Lübnan, tarih boyunca önemli ticaret kolonilerine evsahipliği yapmış. Kaderi ve kadersizliği, iç kesimlere ulaşmak için bir başlangıç noktası olan zengin liman şehirlerinin, antik çağlardan bu yana Mısır, Pers, Roma, Bizans ya da Osmanlı gibi önemli güç merkezlerinin iştahını kabartmış olmasında saklı. 13. yüzyılda başlayan haclı seferlerinin asıl gayesi, Tavrati geleneğin kadim izleyicileri kadar Hıristiyan ve Müslümanların da kutsal topraklar olarak tanımladığı Kudüs çevresine hakim olma arzusu. Lübnan dağları, Müslümanlarla Hıristiyanların yüzlerce yıl süren savaşlarına sahne oldu. Bugün de değişen pek bir şey yok.

Haçlıların "Cebeli Lübnan"dan çekilirken geride bıraktığı Maruniler varlıklarının güvencesini Batı'yla daimî bir ittifağa ararken, Şii ve Sünni Müslümanlar, İran, Suriye ve Suudi Arabistan'ın ülke üzerinde estirdiği rüzgârların etkisiyle savrulup duruyor. Lübnan, bu açıdan bakıldığında, Batıyla Doğunun sonu gelmez güç gösterilerine giriştiği bir arena olarak bütün zenginliğiyle tarihten günümüze uzanıyor. Beyrut, bunun küçük bir ölçüğü. Hemen her milletten insanı ve her türden eşitsizliği şehirde gözlemek mümkün. Bir yanda şimdiki dek belli bir yaşam standardını muhafaza etmiş Hıristiyan Araplar, diğer yanda İsrail işgalinin ardından Beyrut'un güneyindeki yoksul mahalleleri dolduran Şiiler, Filistinli göçmenler... Ve nihayet, "sapkın" inançları nedeniyle tarih boyunca "ne İsa'ya ne Musa'ya" yâr olamayıp ulaşmaz dağlarda mevzilenmiş Dürzilerle, 1915'te Anadolu'da kopartılıp atıldıkları şehrin kuyusunda kendilerine yeni bir hayat kuran Ermeniler.

Beyrut'ta bize "en yakın" ve "en uzak" topluluk şüphesiz onlar. İlk günlerde Ermenilerle görüşmek istediğimi öğrenen Beyrutlu dostlar Fransızca bilip bilmediğimi sormuşlardı. Bunun soykırımı inkâr eden Türklere duyulan tepkinin

Beyrut'un Ermeni mahallesi Burc Hamud (üstte) ve Lübnan Ermenilerinin dini merkezi Antelias

sonucu olduğunda hemfikirdiler. Ama hiç de öyle olmadı. Daha ikinci gün tanıştığımız Maraşlı fırıncıyla çözüldü her şey. Türkiye televizyonlarını izleyip bizimle aynı Kemal Sunal filmlerine güldüklerini sonradan öğrendik.

Beyrut'ta taksi şoföründen fırıncıya, terziden berbere, karşınıza çıkan hemen her Ermeni esnafla Antep'in ya da Adana'nın yerel şivesiyle rahatlıkla anlaşabilirsiniz. Maraşlı Jasmin hanım, akşam üzeri dörtte, bizi iki sokak ötede terzi Vartan'la tanıştırdı. Ailesi Antepli olan Vartan Arabanlıyan, evde hanımı olmadığından, Karin'i kahve yapmak üzere teklifsiz mutfağa sürerken sohbetimiz başlamıştı bile.

Ah Ayntab'ın üzümü, fıstığı

Beyrut'ta 150 bin nüfusa sahip Ermeniler daha çok Burc Hamud'da yaşıyor. Oysa, şehrin en eski Ermeni kilisesi Surp Nişan, 18. yüzyılda Beyrut - Şam yolu üzerindeki Zokak Al Blad semtinde inşa edilmiş. Bir zamanlar Antep'ten, Harput'tan, Sivas'tan katır sırtında yollara düşüp Kudüs'e giden Ermeni hacılar Beyrut'a vardıklarında bu kilisede gecelemiş. 1936'dan beri Zokak Al Blad'da

yaşayan Vartan Arabanlıyan, mahallenin bir zamanlar konsolosların gözdesi olduğunu, Müslüman ve Hıristiyanların birlikte yaşadığını anlatıyor. İç savaş, "yeşil hat"ın yanbaşındaki mahalle için tam bir felâket olmuş. Çevrede yaşayan Ermeni ailelerin önemli kısmı Amerika'ya göç ederken, kalanlar daha güvenli olduğu için Burc Hamud'a taşınmışlar.

Arabanlıyan, 1931 Halep doğumlu. Babası Avedis, Antep'in tanınmış esnaflarından Vartan Taciryân'ın oğlu. "Araban Yazısı"nda 12 dönüm arazide Antep fıstığı yetiştirirlermiş. Sonraları bir de kumaş atölyesi açmışlar. Dedesi, babası ve küçük amcasının yaya olarak Halep'e kaçtığı "o gece"den sonra bir daha Antep'i hiç görmemişler.

"Babamla beş kardeşmiş" diyor. "Türkler bir gecede hücum etmiş. Üç amcam öldürülmüş. Büyükbabam Vartan, babam Avedis, amcam Minas o gece Antep'ten Deyrezor'a kaçmışlar. Oradan da Halep'e. Amcam Minas, genç yaşta aileden ayrılarak Buenos Aires'e gitmiş. Orada İstanbullu Ermeni bir hanımla tanışıp evlenmiş. Bir oğlu, bir kızı olmuş. Amcaoğlu Vartan Ricardo'yu yıllar sonra 1971'de Beyrut'a geldiğinde görebildim."

Antep fıstığının rayihası, Güllüoğlu'nun baklavası, bir de Osman'ın tel helvası dedesinin dilinden düşmemiş yıllar boyu. "Yeni kuşaklar bilmez Ayntab'ı. Biliriz ki oralarda topraklarımız, bağlarımız, bahçelerimiz vardı, ama çare yok! Babam 15 yaşında çıkmış Ayntab'tan. 'Nerde Ayntab'ın üzümü, fıstığı, buraların ne suyu, ne havası bizim oraları tutmaz' derdi. Böyle diye diye memleket hasretiyle öldü."

Babası, Lazkiyeli Armini hanımla Halep'te evlenmiş, Vartan ve iki ablası burada dünyaya gelmiş. 1936'da Halep çarşısında çıkan yangın dedesinin Antep'ten kaçarken yanına aldığı üç-beş altınla açtığı bakkal dükkânını küll edince, Beyrut'a göç etmişler. "Beş yaşındaydım. Dedemse yetmişindeydi. Çok yaşlanmıştı. Sürekli ağlardı, 'biz bu hala mı düşeceğidik oğlum' der dururdu. Çok yoksulluk çektik. Beyrut'a geldikten iki yıl sonra da vefat etti."

Babası Avedis, bulduğu her işte çalışarak çocuklarını büyütür. Vartan, altıncı sınıfa kadar okur. Sonra Antepli bir kumaş tüccarının, Levon Nazaryan'ın manifatura dükkânına çırak girer. 1957'de Anait Basmacıyan'la evlenir. Bir oğlu, iki kızı olur. Çalışır çabalar, bir manifatura dükkânı açar. Suck Soursok çarşısındaki dükkân, pek çok işyeriyle birlikte, 1975'te Lübnan'da içsavaşın başladığı ilk gün roket mermileriyle yok olur. O günden sonra evine çekilir Vartan

"Yeni kuşaklar bilmez Ayntab'ı. Biliriz ki oralarda topraklarımız, bağlarımız, bahçelerimiz vardı, ama çare yok! Babam 15 yaşında çıkmış Ayntab'tan. 'Nerde Ayntab'ın üzümü, fıstığı, buraların ne suyu, ne havası bizim oraları tutmaz' derdi. Böyle diye diye memleket hasretiyle öldü."

Arabanlıyan, "köynek biçip" tarzlık yaparak ayakta durmaya çalışır.

Çocuklar, "bu memlekette yaşanmaz artık" deyip Amerika'ya giderler. Oğlu Avedis elektrikçi, kızları Armini hemşire, Seza muhasebeci. Giderken babalarına çok yalvarırlar "sen de gel" diye, ama nafile! Yedi torunun hasreti bile Vartan'ı Amerika'da yaşamaya ikna edemez.

Yeniden dirilen bir cemaat

Burc Hamud semtinde Antepli, Maraşlı, Adanalı, Urfalı, Diyarbakırlı, Nevşehirli Ermenilerin onlarca derneği var. Aynı yöreden insanların bir araya geldiği hemşehri dernekleri, yoksullara yardım, okuyan öğrencilere burs verme gibi hayır işleriyle uğraşiyor. Şehirde Aztak, Ararad ve Zartonk adlı günlük üç Ermenice gazete yayımlanıyor. Nayiri, Pakin gibi haftalık siyasî, kültürel dergilerin yanı sıra, Armenian Television Network, Radyo Van ve Radyo Hay, Beyrut'taki Ermeni medyasını oluşturuyor. Ayrıca Lübnan Devlet Radyosu'nun da her gün Ermenice haber yayınları var.

Zartonk gazetesinin editörü "Pupuk", tirajlarının beş bin dolayında seyrettiğini belirtiyor. Zartonk, Ermeni Demokratik Liberal Parti'nin (APL) yayın organı. İdarî müdür Sarkis Sarkisyan, Lübnan Ermeni toplumunun iç savaş yılları boyunca, başta ABD olmak üzere Fransa, Kanada gibi ülkelere göç ettiğini, bu nedenle nüfusun sürekli azaldığını anlatıyor. 1975'ten önce 250 bini aşkın olduğu belirtilen cemaatin nüfusu, iç savaşın ardından 150 bine düşmüş.

Siyasî hayatın etnik-dinsel cemaat örgütlenmelerine göre şekillendiği Lübnan'da, her topluluk gibi Ermeniler de kendi siyasî partilerine sahip. Seçimlere Taşnak, Ramgavar, Hınçak ve Ermeni Komünist Partisi olarak blok halinde giriyorlar. Milletvekili adaylarında cemaat içi dengeler gözetiliyor. Beş Gregoryen vekile karşılık, bir Katolik ve bir Protestan milletvekilinin seçilmesine özen gösteriyorlar. Partilere göre dağılım, bir Taşnak, bir Hınçak, bir de Ramgavar olarak şekilleniyor. Hınçak ve Taşnak sosyal demokrat, Ramgavar ise liberal olarak tanımlanıyor. Parlamentoda yedi milletvekillerinin bulunduğunu belirten Sarkisyan, iç savaşta ilk günden beri taraf olmadıklarını, hem Hıristiyan hem de Müslüman cepheye, savaşın sona erdirilmesi için defalarca çağrıda bulduklarını anlatıyor.

Beyrut Ermeni toplumunun yüzde 65'i Gregoryen, yüzde 35'i Protestan ve Katolik mezhebine mensup. Şehirdeki en önemli eğitim kurumlarından Haigazyan Üniversitesi, Protestan Ermeniler tarafından yönetiliyor, ama giriş sınavını kazanan ve aidatları ödeyebilen herkese açık. Mühendislik ve İşletme bölümlerinin tercih edildiği Haigazyan'a daha çok zengin ailelerin çocukları gidebiliyor. Öğrencilerin yüzde 80'i Ermeni. Geriye kalan yüzde 20 Lübnanlı Maruni, Şii, Sünni ve Dürzi öğrencilerden oluşuyor. Bir de College Armenian var.

Beyrut Ermeni toplumu Ortado-

Burc Hamud semtinde bir fırın (solda); Vartan Arbanlıyan 1936'dan beri yaşadığı Zokak Al Lad'daki evinin balkonunda ablası Hermin'le (sağda); Arabanlıyan'ların 1933'te Halep'te çekilmiş fotoğrafları: Baba Avedis, anne Armini ve çocukları Rozin, Hermin ve Vartan (altta)

ğu'nun diğer şehirlerindeki Ermenilerle sosyal, kültürel ilişkilerini sürdürüyor. Suriye'de 150 bin, Irak'ta 40 bin, İran'da 100 bin, Mısır'da 40 bin ve İsrail'de 15 bin Ermeni yaşıyor. Özellikle Suriye'nin Şam ve Halep şehirlerindeki spor kulüpleriyle Beyrut'un spor kulüpleri Antranik, Homenetmen ve Sipan, futbolun yanı sıra, basketbol, masa tenisi, kayak, atletizm, bisiklet takımlarıyla kendi aralarında sık sık turnuvalar düzenliyorlar.

Kutsal kabın yağı

Şehrin kuzeyinde küçük bir sayfiye bölgesi olan Antelias, Beyrut Ermenilerinin dinî merkezi. Katolikosluk binasında Haçik Dedeyan adında genç bir görevliyle sohbet ediyoruz. Dedeyan, Haigazyan Üniversitesi'nde Ortadoğu Tarihi okumuş. Lübnan ve tüm diaspora Ermenilerinin ruhanî liderliğinin Antelias'ta bulunduğunu belirtiyor. Katolikosluk, 1930'larda inşa edilmiş. Kudüs, Şam, Halep ve dünyanın başka şehirlerindeki topluluklar dinsel açıdan Beyrut'a, Beyrut ise Erivan'a bağlı.

Bahçede yer alan Kilikya Müzesi'nin kapısında açılış saatini beklerken sohbet ettiğimiz görevliler, Türkiye'den geldiğimizi öğrenince bizimle Türkçe konuşmaya başlıyorlar. Yüzyılın başında Adana'da ya da Antep'te olduğu gibi bugün Beyrut'ta da Ermeni evlerinde ağırlıklı olarak Türkçe konuşuluyor. Türkiye'ye gelip bir zamanlar dedelerinin yaşadığı yerleri görmek istediklerini, ancak Türkiye Büyükelçiliği'nin Beyrutlu Ermenilere vize vermediğini anlatıyorlar. Beyrut-İstanbul seferi yapan uçaklar Şii, Sünni, Maruni ve İstiklâl caddesinde zaman za-

Beyrut-İstanbul seferi yapan uçaklar Şii, Sünni, Maruni ve İstiklâl caddesinde zaman zaman rastladığımız geleneksel kıyafetleriyle Dürzi Lübnanlıları tatil ve alışveriş için İstanbul'a taşırken, Ermenileri zinhar memlekete sokmuyor.

man rastladığımız geleneksel kıyafetleriyle Dürzi Lübnanlıları tatil ve alışveriş için İstanbul'a taşırken, Ermenileri zinhar memlekete sokmuyorlar!

Kilikya Müzesi'ni bize Rafi Çerçiyen gezdiriyor. Mimarlık eğitimi gören Çerçiyen'in ailesi Adanalı. Müzenin salonlarında Sis'ten, Kozan'dan, Zeytun'dan ve başka Ermeni yerleşim bölgelerinden getirilmiş etnografik eşyalar sergileniyor. Kutsal yağın saklandığı kap, 1817'de İstanbul'da yapılmış. Çerçiyen, yağın her yedi yılda bir kırk çeşit bitkinin karışımıyla tam kırk günde hazırlandığını belirtiyor. Kutsal yağ 301 yıldan bu yana hazırlanıyor ve önceki yağdan kalan bir miktar mutlaka yeni yağa katılıyor. Müzede 12. yüzyıl Ermeni gümüş ustalığının seçkin

örnekleri, 13. yüzyıla ait altın işlemeli İncil mahfazaları, Ortaçağ'dan elyazması İncil'ler, 1198 ve 1375 tarihleri arasında Kilikya'da hüküm süren Ermeni Krallığı'na ait gümüş sikkeler, Van çevresinden antik buluntular ve 1513 tarihli ilk matbaa baskısı İncil'lerin yanı sıra modern Ermeni resminden örnekler, Edgar Şahin, Carzov, Zorian gibi Ermeni ressamların tabloları sergileniyor.

Beyrut'ta 1760'lardan beri bir Ermeni cemaati hep vardı. Halep ve Anadolu'dan gelip şehirde yerleşen tüccarlar, kuşkusuz şehrin tarihinde her zaman önemli bir yere sahip oldular. 1915 soykırımını her şeyi değiştirdi. Beyrut'a ulaşabilenler, Burc Hamud yakınlarındaki düzlüklerde kurulu derme çatma barakalarda yaşadı uzun süre. Sonra ilk evler inşa edildi ve şehrin bu bölgesi yüzde 95'ini Ermenilerin oluşturduğu büyük bir semt haline gelirken, geçmiş travmalarla dolu bir kuşak şehrin sokaklarında büyümeye başladı.

Murat Küçük

Sevgili bir şeyler hatırladı mı?

Gerçek karakterlere, olaylara yer veren "Hatırla Sevgili" dizisi çok izlendi, çok tartışıldı. Peki bu izlenme oranlarının, bu konuların işlenmesinin sola faydası ne?

"Hatırla Sevgili"yi izlerken, Pakistan asıllı İngiliz edebiyatçı Hanif Kureishi'nin sözü yeniden düştü aklımıza: "Esas mücadele alanı, popüler kültürdür." Özellikle, bunca yıldır yayıncılıkla uğraşan ve dizinin konu edindiği olayların bizzat içinden gelen iki isim, Fahri Aral ve Feza Kürkçüoğlu, şu ortak saptamayı yapmışken: "Ortaya iyi bir film, iyi bir belgesel, birkaç kitabın dışında sağlam bir külliyat koyamadık. 'Hatırla Sevgili' belki iyi bir dizi değil, belki yanlışları, eksikleri var, ama bir açığı kapatıyor, bir ilk niteliği taşıyor. Bu yüzden önemli..."

Kureishi'nin sözünün ışığında, "Hatırla Sevgili" iki açıdan kritik bir yerde duruyor. Popüler kültürü bir mücadele alanı olarak mı kullanıyor (bir aşk hikâyesini öne sürerek siyasi bir müdahalede bulunabiliyor mu ya da anlamlı bir tarih aktarımı yapabiliyor mu?), yoksa mücadele etmemiz gereken bir popüler kültür ürünü haline mi geliyor (insanların kanıyla, canıyla yaşadığı bir tarihi bir ticarî gayeye fon, hatta yem mi yapıyor?). Bizce, biraz da eşyanın tabiatı gereği, ikisi de geçerli. Önce birinci şıkka bakalım...

Yassıada duruşmaları başlayınca, dizi birden acayip reyting almış. DP'nin yerine AKP'yi koysak, dönüp dolaşp DP/27 Mayıs tipi bir çatışmaya geldiğimizi hesaba katsak, bugün için normal bir eğilim. '68'lere gelindiğinde başka tip bir izleyicinin de kervana katıldığını varsayabiliriz. Diziye çeşitli düzeylerde katkıda bulunan birçok insanın da şu ya da bu düzeyde parçası olduğu 1968-80 arasının devrimci mücadelesine dahil olan ya da bu mücadeleye sempatiyle bakan bu izleyici tipiyle bir şeyler paylaşmak, unutulduğu değilse de, hak ettikleri önemin verilmediği düşünülen kişileri, olayları, fikirleri gündeme taşımak, bunun için televizyon gibi etkili bir mecrayı değerlendirmek, herhalde kimsenin burun kıvrımayacağı bir imkân. İster tarafsız bir tarihsel merakla, ister taraflı bir propaganda bilinciyle, gününün büyük bölümünü televizyon karşısında geçiren bir kitleye bu büyük tarihi ve geleneği hatırlatmak ya da anlatmak az iş sayılmaz.

Peki, "Hatırla Sevgili"nin izleyici üzerinde nasıl bir etkisi, nasıl bir toplumsal işlevi olabilir? Fahri Aral'ın dediği gibi, büyük şehirlerin kalabalığında eski ilişkilerini, ilgilerini bir biçimde sürdürülebilen insanlar için değil de, asıl Anadolu'nun küçük şehirlerinde, kasabalarında tutunacak bir söz, bir eylem arayan, tarihini unutmamaya ya da onurlu bulunduğu bir tarihe eklenmeye çalışan, yalnızlaşmış yaşlılar, gençler için anlam kazandı bu dizi. Giderek söndüğü düşünülen devrimci alev için bir mum ışığı-

nın, bir kıvılcımın hâlâ canlı kaldığını gösteren, umut verici bir durum...

Dizi üzerine konuştuğumuz bir arkadaşımızın söyledikleri de ilginç bir profil çıkarıyor: " 'Hatırla Sevgili', hayatları boyunca politik olmamış, 'solcu' olmayı Ecevit'e, CHP'ye oy vermek zanneden bir kitleyi televizyonun başına diyor. Bugün 45'ine merdiven dayamış, 1980'de henüz 18 yaşındayken evlenen ve ailesinin kimi üyelerinin de devrimci olduğu, köydeki evlerinin arandığını hayal meyal hatırlayan, Deniz Gezmiş ve arkadaşlarını hep 'temiz' olarak bilen, 'devrimci' denen kişiye saygı duyarken kuşkuyla yaklaşmayı da ihmal etmeyen bir izleyici bu. Dizideki devrimci kahramanların hepsi de 'bok yoluna' gitmişler, ama 'iyi çocuklar'mış vesselâm. Bütün o işkence sahnelerine tanık olurken 'hadi canım' demekten öte gidemeyen, çoluğuna çocuğuna da 'görüyorsunuz işte' diyerek devlete de güvenmemek gerektiğinin bilgisini nakleden bir izleyici... Hiçbir zaman ses çıkartmamış, kemerleri sıkı olmayı bilmiş, kooperatif taksidi ödeyip bir ev sahibi olabilmek için yılarca yeşil mercimeğe de talim etmişler. Şimdi SSGSS yasası çıkmışken de, kendilerini güvence altına almayı akıl ettiklerinden 'gururlu'lar, biraz da kurnazca..."

Sanki, bir miktar, cumhuriyet mitingi tipolojisi de var burada. "Özünde iyi" bir "küçük adam". Daha iyi bir dünyayı özleyen, ama kılını da kıpırdatmayan, yeni bir Atatürk beklemeyle yetinen, günü kurtarmaya, biraz da kenara koymaya bakan bir "küçük burjuva", "eski dille" söylersek... Bir yerde, sosyal demokrasinin, demokratik solun da tabanı...

O taban, yine demokrasi adına ve solculuk namına, cumhuriyet mitinglerinde faşizan çığıklar attı epey, Ergenekon öncesinde. 12 Eylül siyasetle ekonomiyi toplumsal algıda ayırmayı başarabildiği için, mesela SSGSS eylemleriyle

buluşamadı bu tepki dalgası. Buluşabilseydi, zaten ufkumuzdaki sorunların da adı başka türlü konacak, o mitinglerde başka türlü sloganlar atılacaktı.

Bu farklı tepkilerin buluşabildiği bir toplumsal ortam olsaydı, "Hatırla Sevgili"de Deniz Gezmiş'in son sözleri belki de eksik verilmeyecekti...

O yüz ifadesi

Geçenlerde, üniversitelerdeki olayları, daha doğrusu üniversitelerde olay olup olmadığını konu alan bir Siyaset Meydanı'nda, bir öğrencinin komünist topluluklardan söz açması üzerine Ali Kırca'nın yüz ifadesi görülmeye değerdi. Suratına birdenbire yerleşen yılışık bir sırtımayla, kendinden son derece hoşnut, gol atmış gibi bir ifadeyle, dalga geçer gibi şöyle dedi: "Canım, bu devirde komünizm mi kalmış!" Sanki "Hatırla Sevgili"nin gösterildiği kanalın yöneticilerinde de o yüz ifadesi var. Eğer böyleyse, uğruna canlar verilen, hapisler yatılan fikirler ve mücadeleler, bu sayıda konuştuğumuz bir izleyicinin dediği gibi, "altından kısa mesaj hattı duyuruları geçen, ticarî amaçları olan bir dizi"ye adeta yem oluyor demektir. "Adeta" yem oluyor, çünkü bir yandan da dizinin bunca izlenmesi bir özlemin varlığını gösteriyor. Ama belli ki tehlikesiz add edilen bir özlem bu, bugünün tartışmalarında bir yere oturmadığı düşünülen, kuvvetsiz bulunan eski bir kavranın hatırası ya da sadece hayal dünyasında kalan bir öykünme hali. Sonuçta, "bu devirde komünizm mi kalmış"?

Bu ifadede sinir bozucu bir kendine güven, bir zafer duygusu var. Büyük bir televizyon kanalının yöneticisinin, haber müdürünün işi gereği tercüman olduğu bir duygu bu. Darbecilerin, büyük sermayenin muzafferane duygusu...

Büyük bir televizyon kanalının reytingi yüksek bir dizisinde yakından bildiğimiz insanlara, olaylara rastlamak, o zafer sahnesinde kendimizi bir "nesne" olarak görmek de düşündürücü. Dizide, hakkında fikir yürütmek, bir bilanço çıkarabilmek, nesnel bakabilmek için üzerinden yeterli vaktin geçtiği bir yakın tarihin dürüstçe, titizlikle okunması, hissettirilmesi gibi bir durumu pek göremiyoruz çünkü. Bu, ister istemez böyle: "Hatırla Sevgili"nin üretim süreci, bir sürü başka dizininkinden pek de farklı değil. Senaryo yazımı, çekim hazırlıkları, kurgu vs. için çok da vakit yok, mevcut dizi biçiminin, diyalogların, oyunculuğun, fotoğrafının vs. zorlanması gibi bir amacın güdüldüğünü söylemek zor. Ama biçim, ne de olsa, içeriği de belirliyor. İşin kurgusu, estetiği üzerine kafa yoramamak, aynı zamanda, yeterli araştırma yapamamak, mevcut bilgiyi yeterince etkili nakledelememek anlamına da geliyor. Bu arada, irili ufaklı bir sürü "hata" gırla gidiyor, hatta öldürülen bir devrimci, ülkücü olarak sunulabiliyor.

Dizinin senaristi Nilgün Öneş'in söylediğine göre, "Hatırla Sevgili" üçer idam üzerine yoğunlaşacak şekilde tasarlanmış. Menderes'lere karşı Deniz'ler

Uğruna canlar verilen, hapisler yatılan fikirler ve mücadeleler, bir izleyicinin dediği gibi, "altından kısa mesaj hattı duyuruları geçen, ticarî amaçları olan bir dizi"ye adeta yem oluyor. "Adeta", çünkü bir yandan da dizinin bunca izlenmesi bir özlemin varlığını gösteriyor. Ama belli ki tehlikesiz addedilen bir özlem bu, bugün artık kimsenin tavuğuna kışt deme kuvvetini gösteremeyen eski bir kavranın hatırası. Sonuçta, "bu devirde komünizm mi kalmış"?

yani. Fakat yapımcılar devam deyince, Erdal Eren'e kadar gelme kararı alınmış. Demek ki, dizi ekibinin aktarmakta en azından zihnen hazır olduğu bir dönemin üzerine hızla başka bir dönemi yetiştirmek gerekmiş. Yani, bugünün tartışmaları açısından da anlamlı bir dönemeçi göstermeye hazır olan bir ekip, '50'lerden, '60'lardan çok daha karışık, çok daha olaylı, detaylı '70'lere bir miktar hazırlıksız yakalanmış.

Peki Deniz'lerin idamından sonra diziyi devam ettirmek şart mıydı? Bu noktada nasıl bir saikle hareket edildiğini pek bilemiyoruz. Hazır el değmişken hızını alamamakla ilgili bir merak hali, bir araştırmacı canlılığı mı, yoksa yapımcıların başka türlü kaygıları mı? İmkân bulmuşken, üzerinde konuşulması gerektiği düşünülen bir toplumsal vakayı tartışmaya açma çabası mı, izleneceği, yani "iş" yapacağı belli olan bir durumdan faydalanma kurnazlığı mı?

Bilemiyoruz, herhalde danışmanlarından yapımcılarına, herkesin zihninde bambaşka gerekçeler vardır. Biz bu arada bir televizyon programı sahnesi daha aktaralım. Cengiz Semercioğlu'nun çeşitli ünlüleri konuk ettiği söyleşi programına katılan "Hatırla Sevgili" yapımcısı Tomris Giritlioğlu, laf arasında, televizyon dizileriyle yıllardır çekmek istediği bir uzun metraj filme kaynak aktarmak için uğraştığını söyledi. Daha doğrusu, herhalde, ağzından kaçırıldı, belki de öyle düşünmüyordu. Yoksa insan koca bir ülkenin tarihini, hele gencecik yaşta öldürülen insanların anısını sadece "sermaye" olarak düşünebilir mi? Gerçi, "Hatırla Sevgili" için, dizinin "fon"u için harca-

nan emeğin yetersizliğini ve aceceliği görünce de bu tarihin işleniş pek içimize sinmiyor, ama Giritlioğlu'nun söylediğine de inanmak istemiyoruz. Bir tarihe, büyük harfle tarihe, hâlâ yaşayan insanların hayatlarına, anularına, dürya tasavvurlarına pervasızca el atmak, evet, ancak bir kapitalistin davranışı olabilir. (Gerçi, bırakalım devrimcileri bir yana, bir aşk hikâyesine bu gözle, bu niyetle bakmak da az sorunlu değil.) Eğer öyleyse, bu tarih, artık, pazarda karşılığı olan, hem pazarı da tehlikeye atmayacak bir tarih, bir "eşya" haline mi geldi yoksa?

Deniz Gezmiş'in son sözleri

Dizi ekibinden illâ da devrimci bir refleksle davranmalarını beklemiyoruz, ama nesnel bir tarihsel merakın getireceği ağırlığın ve emeğin asgarisini de talep ediyoruz. İlim Yayma Cemiyeti'nden özür dilenmesine dudak bükebiliriz, senarist Nilgün Öneş'in gençliğinde faşistlere yaklaşımını sektörük olarak düşünmesini, "birbirimizi biraz daha anlamaya çalışsaydık, belki böyle olmazdı, normal hayat akıp giderdi" naifliğini talep ettiğimiz bu tarihsel algıyla bağdaştıramayabiliriz, çok önemli değil. Ama Deniz Gezmiş'in son sözlerinin budanması kabul edilebilir mi? Devrimcilerin tarihinin kapitalizmin ve devletin tahayyülünde hâlâ tehlikeli bir yerlere dokunduğunu gösteren bu sansürü, "yaşasın Türk ve Kürt halklarının bağımsızlık mücadelesi" diye, "yaşasın Marksizm-Leninizm" diye bağırarak asılan Deniz Gezmiş'in susturulmasını "karşı devrim sürecindeyiz" diyerek normal karşılayan Mustafa Yalçın'ın tepkisini tuhaf bulsak da, Gez-

Deniz Gezmiş'in son sözlerinin budanması kabul edilebilir mi? Devrimcilerin tarihinin kapitalizmin ve devletin tahayyülünde hâlâ tehlikeli bir yerlere dokunduğunu gösteren bu sansür, "yaşasın Türk ve Kürt halklarının bağımsızlık mücadelesi" diye, "yaşasın Marksizm-Leninizm" diye bağırarak asılan Deniz Gezmiş'i bugünün Türk Solu dergisinin arzu edebileceği bir yere oturtmak en hafif tabirle fecaat gibi geliyor bize.

miş'i bugünün Türk Solu dergisinin arzu edebileceği bir yere oturtmak en hafif tabirle fecaat gibi geliyor bize. Yalçın'ın Deniz Gezmiş için söylediği "üçüncü pencere"nin aslında böylece kapanıyor olması, "yaşasın tam bağımsız Türkiye"den ibaret bir cumhuriyet mitingi davranışından başka nedir ki? Bu mitingler için meydanları dolduran kitlede "kazanmamız" gereken insanlar, evet, var, ama herhalde bu şekilde değil...

Hepimiz pek çok film seyrettik, pek çok kitap okuduk. Hatırı sayılır miktarda iyi dizinin Türkiye ekranlarında da gösterildiğini biliyoruz. Ele alınan dönemden hiçbir "gerçek kesit" kullanmadan, dönemin hiçbir olayına, karakterine gönderme yapmadan bir dönem atmosferinin, duygusunun verilebileceğini de biliyoruz. Bir aşk hikâyesinin dinamikleri bir tarihsel dönemin çalkantılarını bize pekâlâ hissettirebilir. Ama bunun için de çok çalışmak, çok düşünmek, hikâyeyi ve gerçekliği sindirmek gerekiyor. 1960'tan 1980'e yirmi yıllık, ama aslında çok daha uzun bir tarihin öne çıkan ayrıntılarını birbiri ardına yığmak, hatta belirleyici birkaç seneyi gazete kupürleriyle geçiştirmek böyle yoğun bir kurguyla baş etmekten daha kolay herhalde. Yine de, konuştuğumuz isimlerin iyimserliğini -üstünkörü bir tarihsel yığımdan neler kalabileceğini de hesabını yaparak-paylaşmaya çalışalım: Madem daha iyisini yapamamışız, türlü çeşit hatasına, eksikliğine rağmen, dizinin varlığı, en azından karşılaştığı ilgi olumlu bir durum. Şimdi, madem sevgili bir şeyler hatırladı, ilişkiye devam etme zamanı...

Merve Erol

DİZİYLE YOLLARINI AYIRAN DANIŞMAN FAHRİ ARAL

Gerçeğin kendisi devrimci

Dizinin danışmanlarından yayıncı Fahri Aral, İlim Yayma Cemiyeti üzerine bir tartışma üzerine ayrıldı...

"Hatırla Sevgili"ye nasıl dahil oldunuz?

Fahri Aral: Bir gün Tomris (Giritlioğlu) aradı, "68'lere geliyoruz, danışmanlık yapar mısın" dedi. Bayağı ders çalıştım, ama dizinin dilini pek kavrayamadım. Başta Deniz Gezmiş, bir takım arkadaşlarımız öne çıkarılıyor, onun etrafında dönen bir hareket olduğu izlenimi oluşuyordu. Ben mümkün olduğu kadar işçi hareketini sokalım istedim.

Bu durum bütün bu tarihi bir kahramanlık şablonuna sokmuyor mu?

Tabii, "martyr"lik Türkiye gibi toplumlarda önemli. Resmî tarih bunları abartır. Her ideolojinin, Türkiye'de sosyalist hareketin de kendine göre bir resmî tarihi var. Kimi zaman bu tarih cumhuriyetin tarihiyle iç içe geçiyor. Dizide çalıştığım dönemde bunlara dikkat etmeye çalıştım. İtiraz ettiğim çok sahne var.

Mesela?

"Hadi kaleme gidelim" gibi laflar mesela. Böyle bir şey söylemez Deniz, "üniversite kalemidir" lafı çok sonra slogan oldu çünkü. Konuşmalarda çok yapaylıklar var, "empyalizme karşı bayrağı yüksek tutalım" gibi. Bildiri yazarken elbette böyle yazıyorsun, ama gündelik hayatta konuşmazsın böyle. Çok yakınında olmadım ama, Deniz en fazla "vaay, bu da Amerikan işbirlikçisi" diye espri yapardı, halk deyimleri kullanırdı. Aklıma bir olay geldi, Alibeyköy'de bir fabrikada direniş var. O zaman daha FKF

Dev-Genç'e dönüşmemiş. Vural diye bir arkadaşımız var, Seydişehirli, tipik halk adamı, tam Konya şivesiyle konuşuyor. Seyyar satıcıları örgütlemişti mesela, çuval giydirip yürüyüş yaptırmıştı onlara. Direnişte, Deniz "Amerikan emperyalizmi" diye anlatıyor, işçiler de öyle bakıyor, idareten alkışlıyor. Sonra Vural kalktı, "argadaş, işçi demek evin direği demek, köylü demek evin temeli demek" diye, işçiler başladı alkış tutmaya... Ama işçi sınıfı çabuk keşfediyor bazı şeyleri. Bir sene sonraki bir işçi eyleminde Deniz'in yaptığı gibi konuşmalar artık çok yadrganmazdı. Bir öğrenciyi bunları anlattığında, "haklısın" der, kitabına bakar, yarın öbür gün hayatı başka şekilde geliştiğinde unuttur bunları. Fabrikada çalışan bir işçi bunu algıladığında hayatının parçası haline getiriyor, çünkü bizzat işin içinde. 15-16 Haziran da böyle olabildi.

Bu toplumsal gelişme diziyi yansıyor mu?

Hayır, ama olamaz zaten. Bir aşk hikâyesinin etrafında veriyorsun öyküyü, o öykü de bir yandan gidecek. Dizideki

aşklar, ilişkiler bile bana yapay geliyor. Mesela, hiç bir masanın üstünde bir kitap görmedim, kimse kitap okumaz mı? Dizide, yanlış yapılması, yaşanan verilsin istedim. Gerçeğin kendisi devrimci olduğu için, o gerçeği yansıttığın anda tarihi de yansıtmış oluyorsun. Herkese göre bir başka gerçeklik olabilir, ama büyük gerçek bütün o olanların ortasında bir bileşke gibi ortaya çıkar, onu yakalamak önemli. Deniz'in son sözlerini mesela, ya tam verirsin ya da o sahneyi koymazsın, cimbrizla bir şey çıkarmazsın.

Sizin diziden ayrılmanıza sebep olan, İlim Yayma Cemiyeti meselesi, değil mi?

Evet. Kanlı Pazar sonrası, Deniz hapiste galiba, radyo dinliyorlar, İstanbul valisi açıklama yapıyor. Nilgün Öneş "burada ne söyleyebilir" diye sordu, "ne söyleyecek" dedim, "küfreder herhalde". Bir replik yazdım, "dinlemeyin bu satılmışı, bu zaten İlim Yayma Cemiyeti'nin üyesi" gibi. Çok iyi hatırlıyorum, Vefa Poyraz'a tam o dönem İlim Yayma Cemiyeti'nin şeref üyeliğini vermişler. Bunların Vefa'da yurtları vardı, bir olay olduğunda oradan toplanıp geldikleri hep söylenirdi. Cemiyet halen var, burslar veriyorlar. Dizide isimleri geçtikten sonra "diziyi yayından kaldırtırız" diye aramışlar. Beni aradılar diziden, "repliği siz yazmışsınız" dediler, zımnın "sizinle işimiz bitti" dediler. Fakat şöyle bir şey yaptılar: Yaşar diye bir kahraman var, sağ görüşlü, biraz ılımlı biri, İlim Yayma Cemiyeti'nden biri ona burs verirken "bak çok olay oluyor, sen derslerine çalış, bunlara karışma, bak bizi de karıştırıyorlar" dedi ve böylece eski dille bir tavzih yaptılar, ama bu daha da kötü. Neyse, sonuçta, belki çok doğru değil ama, biraz pragmatik olmak gerekirse, dizinin yararlı sonuçları da olmuştur. En azından, ölen bir çok arkadaşımızın anısı fazla olumsuz bir şekilde çıkmıyor ortaya.

“HATIRLA SEVGİLİ”NİN DENİZ GEZMİŞ’İ NASIL VERİLDİ?

Bir kahramanlar dönemiydi

İlk THKO ekibinden, Nurhak’tan da yaralı olarak kurtulan, halen EMEP çatısı altında politika yapan Mustafa Yalçın, “Hatırla Sevgili”nin tartışılan danışmanlarından...

Siz diziyi 1967-68’lere gelindiğinde mi dahil oldunuz?

Mustafa Yalçın: Aşağı yukarı o dönemde katıldım, öğrenci hareketleri başlamıştı dahil olduğumda. Diziyi daha önce izlememiştim, ama iyi bir dizi olduğunu, gerçekleri yansıttığını düşünüyorum. Ben olayların içinde yaşadım. Herhalde yüz kişinin ölümüne tanık olmuşumdur, belki de fazladır. Sonuçta, dizi olduğundan, etkilediğimi söyleyemem. Ama eşimin çoğu bölümde iki gözü iki çeşme ağladığını görüyorum. Bunun sadece eşimle sınırlı olmadığını da biliyorum.

Diziyi politik bir imkân olarak da görüyor musunuz?

Kuşkusuz. Özellikle Deniz ve genel olarak “Deniz’ler” Türkiye’nin gerçeğidir. Bu hep hafızalardan silinmeye çalışılan bir gerçek. Gerçi Deniz buna direnmiştir, kimse Deniz unutuldu diye ileri sürmez herhalde.

Dönemin “kahramanlar” üzerinden anlatılmasının sakıncaları yok mu?

Dönem zaten kahramanlar dönemi, hatta Türkiye’nin “kahramanlar çağı” diyebiliriz. Bu hareketin özellikle başlangıcındaki yığınsallığı görmezden gelmek değil. Başlangıçta gençlik çok kitlesel olarak mücadelenin içindedir.

Aynı zamanda bunu besleyen bir işçi hareketi de vardı...

Evet. Gençler ciddi biçimde o hareketin yardımına gitmişti. Fabrikalardan çıkmış, özellikle İstanbul’da eğitim çalışmaları yapmışlardı. Ayrıca, üretici köylülük ve hatta topraksız köylülükle çok yaygın ilişkiler geliştirilmiş ve gençlik hareketi olmaktan çıkma, halk hareketi olma yönünde epey bir adım atılmıştı. Dizi kahramanlar üstünden anlatılıyor, ama dönem de ona aykırı değil. 15-16 Haziran’lar yaşanırken, ideolojik bakımdan kitle hareketi üze-

rinden düşünülmemeyen, dar örgütlerin öne çıktığı ve Deniz’lerin idamıyla birlikte kapanan bir dönemdi bir yandan da. 15-16 Haziran, Aliğa’daki işçi hareketi de yansıdı diziyeye, ama dönemi damgalayan onlar değil.

Genç bir izleyici diziden o dönemin gerçekliğini kavrayabilir mi?

Eksiklikler yok değil. Gençlerin gündelik yaşamının çok iyi yansımadığı söylenebilir. Gündelik yaşam daha çok Yasemin, Necdet, Ahmet’in üzerinden yansıyor. Devrimci karakterlerse hareketlilikleri içinde görülüyor. Özellikle son bölümlerde, mesela cezaevi yaşamında salt politik olmayan yanlarıyla da yansılar. Ama belgesel olmadığı için bu tür bir beklenti içinde olmamak gerek herhalde. Deniz Gezmiş’in son sözlerinin aktarılması tahrifat anlamına gelmiyor mu? Dizinin nerede yapıldığını bilmemiz gerekiyor. Almanya’da bile yapılsa bu tür problemler çıkacaktır. Deniz’in son sözlerinde “yaşasın Marksizm-Leninizm” var. Tukaka edilen, horlanan, aşağılanan bir karşılığı var bunun. Türkiye’de egemenlerimiz son derece gerici. Ciddi bir karşı devrim sürecinin içindeyiz.

Dizinin nerede yapıldığını bilmemiz gerekiyor. Almanya’da bile yapılsa problemler çıkacaktır. Deniz’in son sözlerinde “yaşasın Marksizm-Leninizm” var. Tukaka edilen, horlanan, aşağılanan bir karşılığı var bunun.

Ayrıca, Türk ve Kürt halklarının bağımsızlık mücadelesine de vurgu yapıyor... Türkiye’nin bunu bu şekilde yansıtmayı kabul edecek bir yönetim biçimi olduğunu düşünmüyorum.

Sadece “yaşasın tam bağımsız Türkiye” deyince, Deniz bugünün diliyle bir ulusalcı, cumhuriyet mitingleri figürü gibi görünmüş olmuyor mu?

O dönemin devrimcilerinin şekillenmesi biraz öyleydi. Kemalist bir yan vardı, ama bundan bir kopuş da vardı. Devrimciler THKO’yu kurdular, yani Türkiye’de bir ordu var, onun karşısına bir ordu kuruluyor. Dizi bunu yansıttı, ama kaldıracabilecekleri bir sınır olduğu da bir gerçektir. Son sözlerin sansürlenmesi üzerine açılan tartışmalar da az yaygın olmadı. Bu da olumlu bir durum. Cumhuriyet mitinglerini herkes bir tarafa çekmek istiyor. Özlemine duydukları modern bir hayat tarzını savunarak, örneğin başı kapalılığı ya da şeriat dayatmasını kendi yaşamlarında dışlayan insanlar baktılar ki bir çağrı var, ona yanıt verdiler. Çağrıyla yapanların ve katılanların hedefleri farklıydı. Bir kullanılma durumu oldu ama, hep böyle olur. AKP bilmem kaç kişinin oyunu aldı, CHP ve diğer Kızılelmacılar, Ayışıkçılar filan da bir yerden bir yedekleme uğraşı içindeler. Asıl gerçek, üçüncü penceredir, o da Deniz’dir. Bize Deniz’in anti-emperyalizmini yaymak, etkili kılmak düşer.

Anti-emperyalizmin anti-kapitalizme yaslanması gerekiyor mu?

Biz Marksizmi benimsememize, kılavuz edinmemize rağmen, maalesef uygulamadık; pratik olarak Marksist değildik. Mesela bir işçi örgütü kurmaya girişmedik. Sosyalizm işsiz olmaz. THKO’nun özeleştirisi süreci de başlıca bu konular üzerinden gerçekleşti. Deniz’in son sözü manifesto gibidir, işçilere de vurgu yapar. Artık fraksiyon dönemi bitti. Marksizm ve işçi hareketi ya da hiç! Bizi buraya Deniz getirdi.

Dizide 1 Mayıs 1977’yi izlerken bir takım silahlı adamları, derin devlet unsurlarını da gördük, ama sonuçta Halkın Kurtuluşu ve DİSK’in çatışması baskın hale geldi. Biraz Hürriyet gazetesi mantığı gibi değil mi?

Tam öyle olmuyor. Mitinge katılmayı yasaklama ya da yasağı tanımama tartışması üzerinden kontrgerilla eyleme geçti. Diziyeye direkt olarak kontrgerilla da yansıdı. CIA’e “yabancılar” dendi, ama onlar geldi, otellerde ağırlandı, otelden ateş de açıldı. Bence oldukça cesur bir şekilde verildi. İzleyicinin bunu anlamadığı düşüncesinde değilim. Ayrıca, şöyle bir sosyalizm olabilir mi? 1977 1 Mayıs’ında DİSK, ama tabii TKP “şunlar şunlar giremez” diyor. Böyle yasakçı bir sosyalizm var mı? Bütün işçilerin, işçi yandaşlarının katılabileceği, katılması öngörülen bir bayramda yasakçılık olur mu? O dönemin belli başlı tartışmalarından birisi buydu. Oradan revizyonizmle yüzyüze geldi devrimci hareket. ‘68’de de vardı ama, çok ayırt edilemeyen bir şeydi, “revizyonist” deyip geçiyorduk. Sevmezdik Sovyetler Birliği’ni, hatta Le-

nin'den soğuttular bizi, Che'ye döndük yüzümüzü.

Dizide özellikle Yaşar karakteri üzerinden faşist camiayı da görüyoruz. Onların verilışı nasıl geliyor size?

Onların gerçekte olduğu gibi yansımaları için elimden geleni yapıyorum. Yaşar tipinin çok olumlulaştırılmaya, çok yumuşak bir tip olarak verilmeye çalışıldığını düşünüyorum. Bu, danışmanlar arasındaki büyük tartışma konularından biridir. Yaşar tipi gerçekçi bir tip değil diye düşünüyorum. Böyle bir faşistin bunca olumlu davranması imkânsızdır. Hiç öyle faşist görmedim. Diğerlerinin verilışı problemli değil, Metin diye bir karakter var, o kan içici birisi olarak yansıtılıyor mesela.

Sizi canlandıran bir karakter var mı?

Evet, Deniz Ankara'ya geldikten sonra diziyeye girdim. Şimdi cezaevinde yatıyor benzi oynayan, '79'da çıkacak...

Dizinin estetiği sizi tatmin ediyor mu?

Bazı çekimlere gidiyorum. Mesela dağ sahneleri dümdüz ovada çekilmişti, "eyvah, çatışmayı da dümdüz ovada yaparlarsa kötü olur!" dedim. (gülüyor) Biz o zaman sürekli dolaşma halindeyiz, bugün bir mağaradayız, yarın bir kovukta. Dizi belli sahneleri veriyor, kurbağa bacağı toplayıp yiyoruz, bir ağaç altında toplanmışız, bunları veriyor. Oldukça gerçekçi yansıdı diziyeye o olaylar. Tabii bazı sahneleri saymazsak, ben "bir ağaç altı olabilir" demiştim senaryoda mesela, ama o ağacın bir ovada bulunacağını hiç düşünmemiştim.

Siz Nurhak'tan milletvekili adayı da oldunuz galiba, değil mi?

Evet, 2002'de, Malatya'dan. Orada çarpıştık, dolaştık ya, o nedenle. Zaten çoğu insan beni Malatyalı diye bilir. Orada bir önceki seçimde alınan oyu aşağı yukarı ikiye katladım.

Çatıştığınız yerlere gittiniz mi?

1992 ya da 1993'te bir belgesel yapmak üzere gitmiştik, çatışma alanında çekimler yaptık, bizi ihbar eden köylülerin yaşadığı köye de gittik.

Ne kadar kalmıştınız dağda?

Kasımdan mayıs sonuna kadar. Deniz'ler yakalandıktan sonra, onları kurtarmak için nasıl eylemler yapabiliriz diye örgütle buluşmak için bir defa Ankara'ya gittim, iki-üç gün içinde de döndüm. Onun dışında dağdaydım. En son Deniz, Yusuf (Aslan), Hüseyin (İnan), Sinan (Cemgil) ve Cihan (Alptekin) gelecekti, ancak Sinan gelebildi. Biz o zaman beklemekten vazgeçtik artık, dolaşmaya başladık, köylülerle ilişki kurduk. Hayvanlarını alıp yaylaya çıkmıştır mesela, biz de karnımızı doyurmak için onlardan hayvan alıyorduk; gerçi "avcıyız" diyorduk, ama herkes kimin ne olduğunu biliyordu. Biraz çocukça bir durumdu bir yandan da.

O zaman "terörist" diye bakılmıyordu herhalde...

Dağa çıkmadan bir yıl önce Malatya-Adıyaman arasında haşhaş mitingi örgütlemek için beş-altı ay çalıştım, aşağı yukarı bütün köyleri gezdim. Mitingin ötesinde, silahlı mücadeleye başlayacağız, keşif yapmaya da çıkmışız. Başka arkadaşlar da Dersim bölgesinde dolaşıyor, beriki Maraş civarında. Benim dolaştığım bölgelerde köylüler bize "başka

Yaşar tipi çok gerçekçi bir tip değil diye düşünüyorum. Böyle bir faşistin bunca olumlu davranması imkânsızdır. Hiç öyle faşist görmedim. Diğerlerinin verilışı problemli değil, Metin diye bir karakter var, o kan içici birisi olarak yansıtılıyor mesela.

türlü olmaz, silaha sarılmak gerek" diyor. Hatta bir yanıyla, bizi dolduruşa da getirdiler. Fakat bizim çatışmaya girdiğimiz yer, bu tür köylerin olmadığı, tersine, muhtarının MHP'li olduğu bir köydü. En kötü yer ve zamanda köyden bir çoban bizi gördü. Üstelik, bölgedeki tek manyetolu telefon da o köyde. O kadar hızlı ihbar etmişler ki, yapacak bir şey kalmadı. Çok ciddi bir sanssızlıktı. Öyle olmasaydı ne olurdu, başarı sağlar mıydık, ayrı bir tartışma konusu. O konuda çok da olumlu düşünmüyorum. **Dizide Mahir Çayan sanki biraz es geçiliyor, sadece silahlı mücadeleden ibaret bir militan gibi görünüyor. "Deniz kimseyi öldürmedi" söyleminin de etkisi belki, ama haksızlık olmuyor mu?** Halbuki, Türkiye'de silahlı mücadelenin başlatıcısı Deniz'dir, THKO'dur. "Mahir adam öldürdü, Deniz öldürmedi" den bakılabileceği düşüncesinde değilim. Diziden gençler şöyle bir fikir edindi: "Yahu bunlar da kimseyi öldürmemiş, haksız yere idam edilmişler." Bu gerçek. Ama onların hangi saikle öldürmedikleri ayrı bir tartışma konusu. Sonuçta, Deniz'in tek zarar verdiği, Şarkışla'daki başçavuşun karısıdır. O da, kapıyı kapatmış, açmıyor. Deniz evin kilidini kırmak için ateş ediyor, kadın arkadaşımı, eline mermi ediyor. Zarar denecekse, verdiği zarar bu. THKO'nun ilk eylemi, Ankara Kavaklıdere'de bir polis kulübesinin kurşunlanmasıdır. Ayaklarından isabet alıyor polisler, zaten öldürme kastıyla ateş açılmıyor. Karşılan Amerikalılara ise son derece insanca davranılıyor.

FEZA KÜRKCÜOĞLU'NDAN ELEŞTİREL İZLENİMLER Deniz'den geriye ne kaldı?

Çeşitli dergilerdeki yazılarının yanı sıra titiz arşivciliğiyle de tanıdığımız Feza Kürkcüoğlu'nun "Hatırla Sevgili"ye itirazları çok...

Feza Kürkcüoğlu: '50'li yılları anlatırken dizinin tarihe uygun bir anlatımı vardı, çevre düzeni, giysileri gayet iyiydi. '70'lere doğru gelirken, olay aşk hikâyesinden hafifçe çıkıp Türkiye'nin siyasî tarihine doğru girmeye başladı. İlk sıkıntı bence şöyle başladı: '69'daki Kanlı Pazar saldırısını Deniz Gezmiş içeride öğreniyor ve radyoda konuşan vali Vefa Poyraz'ı kastederek "zaten o İlim Yayma Cemiyeti'nin onur üyesi değil mi, bizimkilere de İlim Yayımcılar saldırmadı mı" diyor. Tesadüf ki, Abdullah Gül cumhurbaşkanı olurken biyografisinde İlim Yayma Cemiyeti'nin üyesi olduğu yazıyordu, cemiyet diziyi o gün protesto ediyor. Ondan sonraki bölümde, İlim Yayma Cemiyeti'nden biri "nedir bu, önüne gelen olayları İlim Yayma Cemiyeti'ne yıkıyor, bizim hiç ilgimiz yok" diyor. İnsanın canı sıkılıyor doğrusu. Deniz Gezmiş ve arkadaşlarını anlatan herkes, bu ülkedeki diğer örgütlerden ve insanlardan da söz etmek durumunda. Yani THKP-C ve TİKKO'dan, Mahir Çayan ve İbrahim Kaypakaya'dan, Harun Karadeniz'den... Mahir Çayan'ın gerçek kimliğini yansıtmayan bir karakter olarak çizildiğini görüyoruz. Elinde silahla adam kaçıran, adam vuran bir insan gibi sadece. Elinde silahla adam kaçırdı, adam da vurdu, ama onun dışında da bir Mahir Çayan vardı. En azından, yazdığı yazılar var tarihe kalan. Bir kutu var ve o kutuya adamı yerleştirmeye çalışıyorsa-

nuz, büyük gelirse, kolunu bacağına kırıp, kafasını da bastırıp kutuya sokuyorsunuz ve o sizin karakteriniz oluyor. Dizide temiz, steril, Kemalist bir Deniz Gezmiş görüyoruz. Evet, temizdi, ötekiler de temizdi, ama onları bu olaylara neyin getirdiğini görmemiz gerekir. Robin Hood falan değillerdi, çete reisi de değillerdi. Onlar fikirleriyle vardılar. Bence Deniz Gezmiş'in idam sahnelerini çekmemeleri, çekiyorlarsa da son sözlerini olduğu gibi vermeleri lâzımdı. Belki ulusal bir televizyon kanalında bunu göstermen mümkün olmayabilir, o zaman Deniz idama doğru gider, biz de ertesi gün gazeteden okuruz. Ama tarihle oynamazsın. "Yaşasın Marksizm-Leninizm", "yaşasın Türk ve Kürt halklarının bağımsızlık mücadelesi" sözlerini çıkarınca, geriye ne kaldı Deniz Gezmiş'ten?

Dizi, mesela, hapishanede kanser olmuş, sonra da ölmüş bir devrimci öğrenci lideri olan Harun Karadeniz'i gösteriyor. Deniz Gezmiş için imza toplanırken şöyle bir cümle sarfediyor: "Onların fikirlerine katılmıyorum ama, imza

atayım." Asılmayı bekleyen üç devrimci için onların arkadaşı olan birinin böyle bir şey söyleyeceğini sanmıyorum, bunun kaynağını da çok merak ediyorum. Dememişse, niye dedirtiyorsunuz? Olanları anlatmamışsın, bir şey diyememem. Ama olmamış şeyler de olmuş gibi anlatılamaz. Reis duvardaki Türkiye'nin resmini gösteriyor, "Başbuğün emri var, kesinlikle olaylara karışmayacaksınız" diyor ve hiçbirini karışmıyor, ama dinlemeyen bazıları emirlere uymuyor! Yalan! Kemal Türker'i orakla biçer gibi işaret yapıp öldürttüğü söylenen kim?

Hakan Yurdakuler'i faşistler Siyasal Bilgiler fakültesinin önünde öldürüyorlar, adamı ülkücü diye veriyorsun. Bu kadar yanlış olur mu?!

Dizi hızlanınca, araştırma ve titizlik yok oluyor galiba. Fotoğraflara bakarsanız, 6. Filo denize dökülürken herkesin kısa kollu, gömleklili olduğunu görürsünüz. Dizide, polisleri ve herkesi parkalarla seyrettik. Biraz üşüşün oyuncuları ne olacak? Daha çok para verip denize atlayacak adamları bulsunlar ya da o sahneleri çekmesinler. '77'yi anlatırken, gözüne çarpıyor insanın: DİSK'in amblemi mavi değil, kırmızıydı. Böyle binlerce ayrıntı sayabilirsiniz...

1 Mayıs '77'ye hızla geçilirken "o arada bir şey yoktu" deniyor. Böyle bir açıklama olabilir mi? "Bitirmek zorundayız, hızlı geçtik" deseler, anlarım. 1974'ten başlayarak, gelindi '77'ye. Bunları görmezsen, sonrasını da anlatamazsın. Tamam, 1 Mayıs '77'nin bir karanlık elin tezgâhı olduğunun üstünde duruluyor. Ama 15 dakikalık bir 1 Mayıs anlatmam gerekse, bu kadar çok sol içi çatışmaya, bu kadar çok DİSK'e, bağımsız gruplara yer verir miyim, bilemeyeceğim. Sol içi çatışma o denli yüksek olmasaydı, '77 katliamı olmayacak mıydı? Tartışmalar mı katliama neden olmuştu yani?

soldan sağa: Gonca Çetin,
Ferda Karagöz ve Yaşar Kanbur

İZLEYİCİLERİN GÖZÜYLE "HATIRLA SEVGİLİ"

Bellek yitimine karşı

Ara ara aşk hikâyesini takip edenler dışında, "Hatırla Sevgili"nin politik fonunu soluksuz izleyen büyük bir kitle de var. Üç müdavimle diziyi tartıştık...

Diziyi neden takıldınız?

Yaşar Kanbur: (48, sendika çalışanı) Politik bir dizi olmasından dolayı takıldım. Önce ne kadar kurgu, ne kadar gerçeğe uygun, anlamadım. Efsane üzerinden öğrendiğimiz, kitaplara geçmemiş bir takım şeyler de vardı. En başta çok karışık duygularla izledim.

Nasıl karışık duygular?

Yaşar: Bizimki çok şizofrenik. Bir yandan diziyi, diğer yandan kendi geçmişini seyrediyorsun. "Ya bu da olur mu, bu ne biçim tip, bu ne biçim ilişki" diye tepki duyduğum anlar da oldu. Mesela dizideki Mahir Çayan kafamdakine hiç uymuyor. Hatta Mahir Çayan'ı oynayanın bir arkadaşını bulup "Çayan'la ilgili bir kitap mitap okusun, olur mu böyle" diye mesaj gönderdim. Bizim bildiğimiz Mahir cezaevi koşullarında bile, gençliğimizin başucu kitabı "Kesintisiz Devrim"i tamamlamaya çalışan, 25 yaşında kendine ait tezi olan bir adam. Boş vakitlerinde kimi vursam, hangi evi bassam diye düşünen bir silahşor değil.

Dizide sadece şiddete kafa yoran biri

gibi mi gösteriliyordu?

Yaşar: Evet, kahramanlar hep THKO'lu, süper adamlar. Bir de "ne yapsak" diye ev basan tipler var. İsrail başkonsolosu Elrom'u magazin gazetelerinden seçiyor THKP-C'liler, "abi kimi kaçırsak, sosyete dünyasında kim var" diye. Halbuki bunlar olurken, Mahir Çayan dünya ve Türkiye tahlili yapmış, kitaplar yazmış biri. Orada çok bozulmuştum.

Ferda Karagöz: (26, araştırma görevlisi) Bence de hikâye THKO üzerinden gidiyor ve THKP-C geri planda kalıyor. FKF'deki okuma çalışmaları, tartışmalar, dizide bunlar hiç yok. Hep bir "iyi çocuklar" muhabbeti dönüyor. Bunlar sadece beş-altı kişi mi çıktı dağa? Devrimci özellikler dizide zayıf kalıyor.

Yaşar: Sizin THKP-C, THKO merakınız aileden mi geliyor?

Ferda: Aileden sayılmaz. Üniversiteden, kitaplardan gelen bir merak... Geçenlerde, İstanbul Üniversitesi'ne "Hatırla Sevgili" danışmanlarından Mustafa Yalçınmer ve oyuncularından birkaçı geldi. Bu buluşmaya gelen, diziyi izleyen o kitle pek de

Eskiden ortada bir zulüm var ve ondan doğan bir tepki vardı. "Biz devrimciyiz, devrim yapalım" diye bir şey yok. Temelden gelen bir direniş, bir öfke var. Bu dinamiklerin diziyi yansıtılması gerekiyor. Orada kitleler var, onların gösterilmesi önemli. Fabrikaları, otomasyon sistemlerini görüyor muyuz?

o dönemleri bilmiyor.

O buluşmaya gelen izleyici profilini nasıl tarif edersin?

Ferda: Bir kere, çok kalabalıktı, en büyük anfi tika basa doluydu. Büyük çoğunluğu kadın öğrenciler oluşturuyordu. Mustafa Yalçınmer'i oynayan arkadaş geldiğinde kitle coştı, kızlar alkışlamaya başladı. Deniz çıkıyor, alkışlıyorlar! Ama sıkı sorular da vardı, Deniz Gezmiş'in asılma sahnesiyle ilgili çok tartışma oldu. Ben o sahnenin gösterilmesini istemezdim. O sahne gelirken "lütfen asılışını göstermesinler" diye geçiriyordum içimden. Ama sahnenin sonu çok hoşuma gitti. Siyah fon üzerine "Geçmiş gelecektir" yazdılar.

Solcu olmayan gençler de diziyi ilgi gösteriyor mu?

Ferda: Dizideki aşk hikâyesi farklı kitleleri çekiyor. Fakat sol cemaat diziyi bayağı eleştiri geldiğini biliyoruz. Tam asılma sahnesinde reklamların girmesi öfke yarattı mesela. Sonuçta bu bir dizi, altından kısa mesaj hattı duyuruları geçen, ticarî amaçları olan bir diziden beklentilerimiz bu kadar yüksek olmamalı.

Gonca Çetin: (28, banka çalışanı) Ben tesadüfen ilk bölümünden itibaren seyrettim. Aşk hikâyesi güzeldi tabii. Belgesel gibi görmedim hiç. Siyasete yarım kalmış bir ilgim var. 2002'de ODTÜ Siyaset Bilimi'nden mezun oldum. Sonra bankacılık yapmaya başladım. İş temposu derken, hiç yoğun okuma yapamadım. Akademisyen olma hayallerim varken, gitim bankacı oldum.

Ailenin politikayla ilgisi nasıl?

Gonca: Memur bir ailenin kızıyım, annem ilkökul öğretmen, babam da memur. Babam asla vazgeçmeyen bir DYP'li. Bütün DYP'liler Tansu Çiller'den nefret ederken bile, babam sonuna kadar desteklemiştir. Benim siyasî fikirlerim, lisedeki arkadaş grubumla başlayan bir eğilim.

Senin öğrenciliğinde ODTÜ'deki siyasal ortam nasıldı?

Gonca: Eskiye oranla politik ortamın zayıfladığı su götürmez. Bütün mezunların

İHTİYARLARA YER YOK

4 DALDA OSCAR ÖDÜLÜ
EN İYİ FİLM
EN İYİ YÖNETMEN
EN İYİ YARIMCI
ERKEK OYUNCU
JAVIER BARDÉM
EN İYİ UYARLAMA
SENARYO

"Yazı turada en çok ne kaybedildiğini gördün?"

Pulitzer Ödüllü Cormac McCarthy'den şiddet yüklü epik bir roman.

"O gözlerin önünden bir kere geçtim. Bir daha geçmem."

"Oturduğu yerde uzun uzun baktı paralara, sonra çantayı kapatıp başı eğik oturmaya devam etti. Hayatının tamamı gözlerinin önünde duruyordu. Ölene kadar güneşin doğumundan batımına her gün. Hepsi bir çantanın içinde yirmi kilo kâğıda dönüşmüş halde."

"Bütün bir dünyayı ve sakinlerini anlatmak için McCarthy'ye iki kısa satır yeter."

Daily Telegraph

Cormac McCarthy

İHTİYARLARA YER YOK

CORMAC MCCARTHY
ROZA HAKMEN çevirisiyle
232 s.

www.kanatkıtap.com

KANAT KİTAP

ağzındaydı "okul çok bozuldu" lafı. Mezun olduktan sonra, ben de "ODTÜ çok bozuldu" diyorum. (güllüyor)

Ferda: İstanbul Üniversitesi'nde de 1990'ların ortalarında okumuş ablaların, abilerin yaşadığı hareketlilik yok. 1999 girişliyim, biz de bir şeyler yapmaya çalışıyorduk, tiyatro kulübüyle yaptığımız etkinlikler, şenlikler falan... Ama şimdi bu da yok. Öğrenci Kültür Merkezi kapatılıyor, okulun içinde gazete masası açıldın, o kaldırılıyor, ortaklık özel güvenlik görevlisi kayıyor.

Politik tercihlerinde üniversite ortamının etkisi var mıydı?

Ferda: Kısmen. Aile ortamının solu, Karaoğlanlı, sen de o Kemalist bilinçle yoğrulmuşsun... Daha sonra, okulda kulüp faaliyetleri falan derken evriliyorsun. Okulu bitirdiğinde karşılaştığın piyasa koşullarının sana göre olmadığını, bir bankaya girmenin ne kadar sıkıcı olduğunu fark ediyorsun. Ama bu da, hem kendi içinde, hem de etrafınla yaşadığın bir mücadeleye dönüşüyor. Yaşamak zorundasın. Araştırma görevlisi olmak istersen, kadro hemen gelmiyor. Takım elbiseleri, döpiyesleri giyip iş görüşmelerine gidiyorsun...

Gonca: Ben de üniversiteyi bitirdiğimde öylesine giriyordum banka sınav ve mülakatlarına, sonra telif geldi ve ah vah etsem de reddedemedim. Evlilik de girince, bankacılıkta beş sene geçti. Artık ben bir bankacıyım!

Bankacılığı kolay benimsedin mi?

Gonca: Başlarda çok da beceremiyordum. Pazarlamacılık dediğimiz şey, bir kere samimiyetsiz. Bunu bir yaşam tarzı olarak benimsememiz gerekiyor. Ben pazarlamacı olarak başladım, iki buçuk sene boyunca da nefret ettim. Şimdi genel müdürlükteyim. Yabancı bankalara karşı çalıştığımız bankayı temsil etmek, onlarla

12 Eylül zamanında, işkencenin, idamın içindeyken o kadar ağır gelmiyor, şimdi çok ağır geliyor insana: Darbenin toplumsal bellekte yarattığı tahribat inanılmaz başarılı olmuş. Arkadaşlarımızın, akrabalarımızın çocukları Che Guevara tişörtüyle geziyor, ama Mahir Çayan'ın adını bilmiyorlar. Sen anlatmazsan, başka bir yerden öğrenemeyecek

ilişkileri geliştirmek için çalışıyorsunuz. Öncekine göre, nezakete dayalı, daha sevimli bir iş.

Diziyi izlerken "68'in ODTÜ'sünde öğrenci olmak isterdim" dediğin oldu mu hiç?

Gonca: Tabii, hatta eşimle birlikte dedik bunu. Öğrenciyken rahatsız, saatlerce sohbet edebiliyorsunuz, ufkunuz genişleyebiliyor, ama çalışma hayatında böyle bir şey yok. Sabah dokuzdan akşam sekize kadar işe odaklanıyorsunuz, eve gince bir şey düşünmüyorsunuz, bir şey okuyamıyorsunuz, yorgun oluyorsunuz. Okunmamış kitaplarım var, bakıp iç geçirdiğim. Ama her zaman birileri bir şeyler için çabalıyor. Geçmişte, koşullar daha zorken daha çok çabalamışlar. Ama siz bugün hiçbir şey yapmıyorsunuz, düzenin çarklarını döndürmekle meşgulsünüz. Bir mazeret değil tabii, ama bunun bilincinde oluyorsunuz.

Ferda: Çok daha farklı koşullardayız, çok daha küresel ağlarla sıkıştırılmış durumdayız, ama bir şey yapılamaması ya da yapılamayacağı hissi beni rahatsız ediyor. Ben diziyi izlerken, bir şeyler yapmaya çabaladığımı düşünüyorum. Dizi genel olarak seyircide ne uyandırıyor diye düşündüğümde, romantik kahramanların ötesine geçemiyor diyorum. **Yaşar:** Ben diziyi bilmediğim, atladığım şeyler varsa, öğrenme açısından bakıyorum. Benim için o dönemler hiçbir zaman geçmiş zaman olmadı.

Hangi yıllarda üniversitedeydin?

Yaşar: '78'de ODTÜ Sosyoloji'ye girdim, sonra bıraktım. O zaman mahallelerde çalışıyordum.

Hangi örgüttendin?

Yaşar: Dev-Yol. O zaman, üniversite imtihanına girerken, abilerimiz ODTÜ'yu tavsiye etmezdi, "Gazi'ye gir, Fen Fakültesi'ne gir" denirdi, oralarda mücadele

edilmesi gerekiyordu, çünkü ODTÜ zaten kurtarılmış bölgeydi. Bizi solculandıran, mahallelerimize gelen abiler de üniversitelilerdi. Dizide o ortamı tam veremediler. Mesela biz lisedeyken, yani '73-'74'te Ankara'daki okullarda ciddi bir yükseliş başlamıştı. İnsanlar önce sosyal demokrat oldu, sonra da devrimciliğe geçti, '70'lerin sonunda Ecevit ya da Karaoğlan hareketi cevap veremez hale geldi. Benim ailem bilinçli solcu insanlar değildi, ama kır kökenli, Alevi, demokrat bir aileydi. Deniz'lerin asılması ortaokul zamanıma denk gelir, o olay bizim evde her zaman konuşulmuştur. Bütün toplumda onlara bir yakınlık vardı, sonraki hareket de bunun üzerine oturdu. Bir aydınlanma, birey olma iradesi vardı, herkes mücadele ediyordu. Örgüt, bu mücadeleyi ne kadar yönlendirdiğiyle ilgili bir şeydi.

1977 ve sonrası dizide gerçekçi bir şekilde veriliyor mu sence?

Yaşar: THKO üzerinden kurulmuş ve oradan gidiyor. Ama '78'den sonra, Halkın Kurtuluşu'nu mumla ararsın Türkiye'de. Merak ediyorum, nasıl devam edecekler. Fatsa'yı nasıl verecekler, Yeni Çeltik'i nasıl gösterecekler?

Faşistlerin sunuluşu sizce nasıl?

Yaşar: Faşistlerin internet sitelerine girdim. Çok bozulmuşlar. "Bizi sadece ispiyoncu gibi göstermişler" diyorlar. Biri "komünizm propagandası yapıyor" diye suç duyurusunda bulunuyor.

Ferda: Faşistlerin hepsini kafatasçı olarak gösterecekler, dizinin inandırıcılığı kalmaz. Onların içinde de ayrışan insanlar olabilir.

Yaşar: Yok! Çok uzun süre bu adamlarla Mamak Cezaevi'nde kaldım. Faşistleri yüz yüze gördüğüm zaman, edindiğim duygu "ulan bunlarla mı uğraştık" olmuştu. Çünkü gerçekten çok döküntü

"HATIRLA SEVGİLİ" NİN SENARİSTİ NİLGÜN ÖNEŞ

Başa dönsem daha ciddi araştırırdım

İlk bölümünden bugüne, dizide nasıl değişiklikler oldu?

Nilgün Öneş: İlk başta "seyircimiz siyasî zeminde bir hikâye seyretmeyi sevecek mi" gibi bir endişemiz vardı. Ama ne zaman ki 27 Mayıs oldu ve Yassıada başladı, inanılmaz bir seyirci toplamaya başladık. Daha önce yaptığım işlerden bu dizinin önemli bir farkı şu: Hiç kötü adam yok dizide, fırsatçılar, fikirleri yüzünden çatışanlar var, ama kötü ruhlu biri yok. Halbuki bu, bir dramının temeli. Burada çatışmayı kuran, kötülüğü de yapan tarihin kendisi oldu. Şunu vermeye çalıştık: Birbirimizi biraz daha anlamaya çalışsaydık, belki böyle olmazdı, normal hayat akıp gidebilirdi. Bir faşist karakter konuşturuyorum her hafta. Ben de '78 döneminde politize olmuş biriyim. O zamanlar evime bir faşistin girebilmesi bile söz konusu değildi. Babamı kaybetmiştik, taziye için annemin bir arkadaşı gelmişti ve oğlu faşistti. İçeri girdi, ben derhal salonu terkettim. Bu kadar sekter bir görüşten bu noktaya geldim. Bu iş bana araştırma yapmak, her şeyin köküne inmek, "bu çocuklar neden böyle oldu" diye sormak gibi bir imkân tanıdı. İki öğrenci diyelim Fatsa'dan kalkıp İstanbul'a geliyor, biri sağcı oluyor, biri solcu, hiçbir nedeni yok ama. Solculardan dayak yemiş ve saçıcıların arasına karışmış mesele. Bu kadar basit bir yerden başlayan, ama 12 Eylül'de

inanılmaz bir noktaya gelen bir düşmanlık duygusu bu. Bu dizi '68'lileri tanımak açısından benim için heyecanlı bir süreçti, onları çok iyi tanıyıyordum. Bizim kuşağa oranla daha okumuş yazmış, entelektüel düzeyi yüksek, büyük kısmı parlak zekâda insanlar. Sanki biri dünyaya yukarıdan ışık atmış ve parlamış onlar. Ama bizim dönemde öyle değildi. Hızlı biçimde sekterleşmiş görüşler vardı hemen hemen her kesimde. Biz Parti Bayrağı'nı, Halkın Kurtuluşu gazetesini, bir ara Arnavutluk yanlısı olup İsmail Kadere kitaplarını okurduk. Bunların dışında bir şey okuduğumuzda eleştiriliyorduk. Bir de, üniforma gibi giyinirdi herkes, ama ben renkli giyinmeyi severdim, benim için "ne yapalım, o da sanatçı" derlerdi. 1 Mayıs mahallesinde gecekondular yapıyorduk yıkımdan sonra, biri anlatıyor "burada dört fraksiyon var, komite kurdular" diye, bir de beni gösterip "hippiler de var" diyor. Şimdi 1 Mayıs mahallesini yazıyorum dizi için. Benim için terapik bir süreç oldu, kendi hayatımı tekrar önüme serdim. Fakat başa dönsem, çok daha ciddi araştırırdım, başka türlü yapardım bu işi.

Deniz Gezmiş'in son sözleri neden tam olarak verilmedi?

Senaryoda yazdık tamamını. Avukatı Halit Çelenk'e sorduk, bunun yasal bir sakıncası olmadığını, Nihat Beh-

ram'ın kitabının 18 kere mahkemeye verilip beraat ettiğini söyledi. Ama sonra, kanal ya dizinin kaldırılacağı ya da kanalın kapatılacağı gibi bir gerekçe sundu. Daha önce, yazdığım hiçbir satır değişmemişti. Ben de eksiksiz kullanılmasını tercih ederdim, ya da hiç kullanmazdım.

Fahri Aral'ın ayrılması nasıl oldu?

Orada bence bir yanlış anlaşma var. Bir arkadaşımız "böyle gidersen kovulursun" deyince, o da çok kızmış haklı olarak, bu şakayı kaldırmak zorunda değil. İlim Yayma Cemiyeti'ni kimin önerdiği önemli değil, çünkü ben yazdım ve herkes, bütün danışmanlar da, kanal da okudu.

Ertesi bölümde neden İlim Yayma Cemiyeti hakkında bir tashih kondu?

Yaşar karakterinin İlim Yayma Cemiyeti tarafından okutulduğunu öğrendik. Cemiyetin bunları yaptığı gerçek, ama haklarını yememek adına, bir yandan da öğrenci okutuklarını vermiş olduk.

herifler, toplumun en alt, en cahil, en karkersiz, en pespaye adamları. Belki de dizi şu açıdan önemli, 12 Eylül zamanında, işkencenin, idamın içindeyken, o kadar ağır gelmiyor, şimdi çok ağır geliyor insana: Darbenin toplumsal bellekte yarattığı tahribat inanılmaz başarılı olmuş. Arkadaşlarımın, akrabalarımın çocukları Che Guevara tişörtüyle geziyor, ama Mahir Çayan'ın adını bilmiyorlar. Sen anlatmazsan, başka bir yerden öğrenemeyecek. Dikkatimi çeken diğer bir şey de, bir gazetede gördüm, dizinin süper reklam payı var. Bu diziyeye bu kadar reklamı kim veriyor? Burada nostalji meselesi devreye girebilir. O dönemi bilen, bizzat politik mücadele içinde olup sonra şirket sahibi olan eski '68'lilerin, '78'lilerin de payı var diye düşünüyorum. O dönemi yaşamış olanlar, "gençlik macerası" deyip geçemezler. Denemez de, 16-17 yaşındasın, âlem kralısın, öyle hissediyorsun. Öğrenciyi falan bir kenara bırak, köylü Ahmet efendi, işçi Mehmet de böyle hissediyordu. Yeni Çeltek'te çıkıyor adam, patrona kafa tutuyor, geçiyor fabrikayı işletiyor. Bunlar, bir insanın tarihinde üzerinden atlanabilecek deneyimler değil.

Diziyi seyrederken bugünle paralellikler kuruyor musunuz? Mesela, AKP'nin kapatılmak istenmesi 27 Mayıs'ı hatırlatıyor mu?

Ferda: Ben AKP'nin demokratik değerler taşıyan bir parti olduğunu düşünmüyorum. Demokrat olmadığını, hatta demokrasi karşıtı olabileceğini düşündüğünüz bir partiyi engellemek demokrasi karşıtı bir durum olur. Ama, partiyi kapatmak da başlı başına anti-demokratik bir tutum. Net olamıyorum, kapatılmalı mı, kapatılmamalı mı?

Yaşar: Mesele AKP'nin niteliğinden çok, ona karşı verilen mücadelenin niteliğinde. AKP'nin anti-demokratikliği, tam bir kapitalist program uygulaması bence tartışılmaz, ama buna karşı demokratik yöntemlerle mücadele etmek lâzım. Solun bugün böyle bir mücadele gücü olmadığı için içten içe "kapatılsın" hayali görüyorlar.

Gonca: Önüne geçemiyorsunuz, yüzde 47! Bilinçli bir toplum olsaydı, toplumu bilinçlendirebilseydik, o zaman bu kadar oy vermeyeceklerdi AKP'ye. Ama, partiyi kapatmak da çözüm değil.

Bankadaki çalışma arkadaşların dizi hakkında nasıl yorumlarda bulunuyor?

Gonca: Bankada siyaset konuşmuyorum aslında.

"Hatırla Sevgili" hakkında muhabbet

etmek kaçınılan bir siyasî konu mu?

Gonca: Bu dizi üzerinden konuşmak, siyasî muhabbet anlamı taşıyor. Bildiğim kadarıyla, diziyi takip eden yok bankada.

Siyaset konuşmak genel olarak çekinilen bir durum mu?

Gonca: Öyle. '80'lerden sonra yetişen gençliğin daha apolitik olduğu su götürmez. Bunda devlet politikalarının etkisi çok büyük. Daha önce yaşananların etkisiyle, ailelerin çocukları üzerindeki baskısı, apolitik olmaları için ellerinden geleni yapmaları da bir gerçek. Bir yandan da, ofis hayatı içindeki insanların haberleri izleyip arkadaşlarıyla tartışmaktan başka yapabileceği pek bir şey yok, hayatları bu kadarına izin veriyor.

Sen ne zaman hapishaneden çıktın?

Yaşar: 1989. Önce 1980'de girdim, Ocak '80'de zamlara karşı bir yazılamadan aldılar. 12 Eylül geldi ve 30 Eylül'de çıktım. Hapisten çıkınca, dağılmanın içine düştüm. Ve hemen de aranmaya başladım. Yurtdışına gitmeyi düşünmedim, İstanbul'a geldim, burada Mart '82'de yakalandım.

Aradaki kaçak zamanları nasıl geçti?

Yaşar: Örgütle dolaylı ilişkiler üzerinden yürüdüm. Örgüt ben daha Ankara'dayken dağıldı zaten. İstanbul'da pazarcılık yaptım. O zamana kadar farkında olmadan bir fanusun içinde yaşamışız, çocukluktan devrimciliğe geçmişiz. Dolapdere'deki pazarın içine girince, altı ay şok vaziyetteydim. Adamlar tanıdığım adamlar değil, eski ilişkiler yok.

Nasıl yakalandın?

Yaşar: Aileme sürekli baskı yapıyorlar tabii, ama ben ilişki kurmuyordum. Fakat aile ahababı biriyle karşılaştık, o telefon etmiş buralarda diye. Polis o adam üzerinden bir pazarcı, bir pazarcı daha derken, son pazarcının evinde beni buldu. O çemberi hesap etmişim, ama bir gecede çözemeler diye düşünüyordum. Kaçaklık psikolojisi çok fenadır, cezaevi o kadar kötü değildir açıkçası.

Çıkınca nasıl bir ülkeyle karşılaştın?

Yaşar: İstanbul'a döndüm, o kadar fena değildi. İşçi Gazetesi vardı, 1993'e kadar orada çalıştım. Büyük Zonguldak yürüyüşü, Paşabahçe, o dönemki bütün mücadele dinamikleriyle ilişkiliydik... '89'la '95 arasında o umudun tekrar canlanması için her şeyi yaptı devlet.

Ferda: Şimdi okulda sendikayı örgütlemek isteyince, "ne iş yapar ki sendika" sorusuyla karşılaşıyoruz. Her şey o kadar kısıtlanmış durumda ki.

Sen neden bir sendika içinde yer alma

"Hatırla Sevgili" üzerinden konuşmak, siyasî muhabbet anlamı taşıyor. '80'lerden sonra yetişen gençliğin daha apolitik olduğu su götürmez. Bir yandan da, ofis hayatı içindeki insanların haberleri izleyip arkadaşlarıyla tartışmaktan başka yapabileceği pek bir şey yok, hayatları bu kadarına izin veriyor.

ihtiyacı duyuyorsun?

Ferda: İşveren rektör de olabilir, fabrikanın patronu da. Buna karşı örgütlenmek bir hak. Tabii ki sendikaların kendi içinde problemleri var, ama bu sorunlar da aşmak için. İsteklerimizi sendika içerisinde de ifade edebilmeliyiz.

Yaşar: Mesela dizide DİSK'in gösterilme biçimi çok tatsız. Sadece Sovyetik çizgiyi savunan, bundan dolayı da Maocuları 1 Mayıs alanına sokmak istemeyen dar bir militan grup gibi gösterildi. Tamam, o dönem "sosyal faşist" denen bir yer; ama, DİSK'i DİSK yapan acayip bir işçi hareketi de var.

Yine kitlesel bir sol dalganın yükselebileceğini düşünüyor musunuz?

Gonca: Bir şeyler değişmeli, ama o atmosferin yakın zamanda yakalanabileceğine inanmıyorum. O kuşakla bu kuşak çok farklı. Öyle bir bilinç düzeyi yok. İnsanlar çok bireysel.

Ferda: Sosyal güvenlik eylemlerinde kitleler toplandı. Ama esas önemli olan süreklilik. Etrafım duyarlı insanlarla dolu, ama üniversitedeki arkadaşlarımdan da giderek kopuyorum, onlarla empati kurmaktan uzaklaşıyorum. Üniversiteden arkadaşlarımla ne zaman bir araya gelsem, sonu kavgayla bitiriyor. Bu anlamda, toplanmak, toparlanmak çok zor, özellikle de beyaz yakalı dediğimiz kesimle. Artık tartışmıyoruz, en son bardağı taşınan Hrant Dink cinayeti oldu.

O konuda nasıl tepkilerle karşılaştın?

Ferda: Bir kere bilinçsizlik var. Hrant Dink'in kim olduğunu, ne demek istediğini istediğini bilmiyorlar. Devlet ideolojisi üzerinden kesin yargılarla konuşuyorlar. Sonunda, "yeter!" diyorsun.

Yaşar: Özellikle '90 sonrası Kürt sorununun yarattığı olaylar nedeniyle, ciddi bir geri dönüşün, tıkanmanın olduğunu düşünüyorum. Sol, özellikle sosyal demokratlar, hegemonyayı kırabilecek bir cevap üretmedi. "Sosyal faşist" tabirinden nefret ederim ama, 1924 Komintern'de Nazilere yardım eden sosyal demokratlar için söylenmiştir. Bugünkü sosyal demokratlar buna çok uyuyor bence.

Ferda: Eskiden ortada bir zulüm var ve ondan doğan bir tepki vardı. "Biz devrimciyiz, devrim yapalım" diye bir şey yok. Temelden gelen bir direniş, bir öfke var. Bu dinamiklerin diziyeye yansıtılması gerekiyor. Orada kitleler var, onların gösterilmesi önemli. Fabrikaları, otomasyon sistemlerini görüyor muyuz?

Yaşar: Dizide '77'ye hızla geldiler, ama '74-'77 arasında inanılmaz bir emek mücadelesi var, gecekonducularda, işyerlerinde, okullarda... 1 Mayıs '77'de 500 bin kişi nasıl toplanıyor? Sonuç olarak, 12 Eylül'ün yarattığı toplumsal bellek yitimi yıkması açısından faydalı bir dizi. Gerisi teferruat.

Ferda: Bence de. Soldan gelen kimi eleştirileri lüks olarak değerlendiriyorum. Çok bilinçsiz ve apolitik bir kitle var, ama eksik ama doğru, yakın geçmiş öğretilerini açısından çok önemli.

Gonca: Katılıyorum. Önemli bir fonksiyonu yerine getiriyor. Özellikle televizyonda yayınlıyor olması önemli.

GRETNA FC: ENDÜSTRİYEL FUTBOLUN YENİ ARTIĞI

İbret-i alemlik bir öykü

İskoçya'nın güneyindeki 2700 nüfuslu Gretna kasabasının sakinleri, takımları Gretna FC'nin İngiliz milyoner Mileson'un kulübü satın almasıyla yükselişe geçmesine çok sevinmişlerdi. Ama takım hızlı yükselişin ardından aynı hızla tepetaklak oldu.

Gretna FC, 1946 yılında tipik bir kasaba takımı olarak kuruldu. İskoç takımı olmasına rağmen, sınır kasabası olduğundan ve Birleşik Krallık içerisindeki esneklik sayesinde uzun yıllar boyunca İngiliz bölge liglerinde mücadele etti, bu liglerde birkaç kez şampiyonluk kazanarak daha üst bölgesel liglerde oynama hakkı da kazandı. Ama takımın on yıllar boyunca en kayda değer başarısı, 1992 ve 1993'te tüm liglere ait takımların katılabildiği İngiltere FA Cup'ta birinci turda oynama başarısı göstermesiydi, ki bu bir İskoç takımı için Glasgow Rangers'ın 1887'deki mücadelesinden beri bir ilkti. Bu başarıdan sonra artık kendi kümelerinde ötmeleri vaktinin geldiğini düşünerek 1993 ve 1998'de İskoç ligine geçmek için başvuruda bulundular, ama her iki başvuru da ekonomik nedenlerden reddedildi. Gretna FC, 2002'de, üçüncü başvurusunda lige alındı. 2003 yılında, kendisi de uzun yıllardır futbol içinde ve 70'e yakın amatör takımın destekçisi olan, İngiltere'nin en zenginlerinden medyatik isim Brooks Mileson tarafından satın alındıktan sonra ise takımın hızlı yükselişi başladı. 2004-2005 sezonunda 3. Lig için rekor olan 98 puan ve 130 golle şampiyon oldular. 2005-2006 sezonunda, bu sefer 2. Lig'de, en yakın rakiplerinin 18 puan önünde, şampiyonluğa ulaşıyorlardı. Ama Gretna'yı o sezon tüm İskoçya'ya tanıtan başarı, İskoçya Kupası'nda final oynamaları oldu. İskoç Premier Ligi takımlarından Hearts'la oynadıkları yürek burkan finali 1-1'in uzatmasında penaltılarla 4-2 kaybettiler, ama bu arada tüm İskoçya ve İngiltere bu sıradışı takımın adını öğrenmişti. Finali kaybetmelerine rağmen Hearts'ın o sezon şampiyonlar ligine katılacak olması nedeniyle UEFA kupasına katılmaya hak kazandılar. İskoç tarihinde ilk defa bir 2. lig

takımı Avrupa kupalarına katılma hakkını kazanıyordu. Gerçi UEFA'da aynı başarıyı gösteremediler. İkinci ön eleme maçlarında İrlandalı Derry City'ye 5-1 ve 2-2'lik sonuçlarla boyun eğerek elendiler. Diğer yandan 2006-2007 sezonunda ligde yükselişleri devam etti ve sezonun son maçında Ross County'yi uzatmalarda attıkları golle 3-2 yenerek şampiyon olurken üç sezonda üç lig aşarak Premier Lig'e yükselme başarısı göstermiş oluyorlardı.

Bu küçük kasabanın takımı artık İskoç Premier Lig'i'ndeydi. Üstelik sadece beş yılda, en alttan başlayarak. Sırada Premier Lig'de elde edilecek başarılar vardı, herkes Gretna'nun ne-

ler yapabileceğini merak ediyordu. Brooks Mileson'un bu projesi nereye kadar gidecekti, Rangers ve Celtic'e endeksli İskoç liginde yeni bir halka olabilecekler miydi? Cevap olumsuzdu. Gretna, Premier Lig'deki ilk yılında ligde tutunmaya çalıştı. Federasyonun Premier Lig'deki tüm takımlar için zorunlu tuttuğu stat restorasyon çalışmaları işleri daha da zorlaştırıyordu. Zira, eski küçük Raydale Park restore edilirken, Gretna maçlarını 100 kilometre uzaklıktaki Motherwell takımına ait Fir Park'ta oynamak zorunda kalıyordu. Yeterli maddi altyapısı bulunmayan takım maçlarını ortalama olarak 1200 kişiye oynarken sadece Brooks Mileson'ın desteğiyle ayakta durmaya çalışıyordu. Zaten az olan seyirci sayısı gittikçe düşmeye başlamıştı.

Premier ligdeki ikinci yıllarında ise her şey tepetaklak gitti. Takım bir türlü toparlanamaz durumda ve son sıraya iyice yerleşmişken şubat ayında Mileson'un ciddi hastalığı tüm dertlere tuz biber ekliyordu. Çekleri imzalamaya yetkisi sadece Mileson'da olduğundan masraflar ve futbolcular için ödenecek nakit para bulunamaz hale geliyordu. Son aşıkardı: Menajer ve yardımcılarında sonra futbolcular da birer birer kulüpten ayrılmaya başladı. Mileson'un hastaneden çıktıktan sonra başkanlıktan çekilmesi, tüm maddi kaynak umutlarını yok etmişti. Bunun sonucunda ise beklenen oldu ve İskoç futbol federasyonu takıma el koydu. Federasyonun ilk işi ceza olarak Gretna'nın bu sezon ligde elde ettiği 16 puanın 10 puanını silmek ve takıma transfer ambargosu koymak olmuştur. Açıklanan toplam borç 1.5 milyon pound civarındaydı ve kulübün iflası her an açıklanabilirdi. Federasyonun yönetime el koymasındaki esas amaç oluşan bu kaosu yatıştırılması ve Gretna'nın en azından sezon sonuna kadar olan maçlarını oynamasını sağlayacak finansal kaynakların bulunmasıydı. Takım oynadığı son beş maçı da kaybetmiş, 5 Nisan'da Inverness Caledonian Thistle'a yenilirken yeni bir seyirci rekoru kırarak sadece 431 biletli seyircinin önüne çıkmıştı. Son sıradaki Gretna'nın zaten Premier Lig'de tutunma ihtimali yoktu, önümüzdeki sezon ise neler olacağı kestirilemez haldeydi.

Gretna'nın başına gelenler, ne İskoçya'da bir ilk, ne de dünyanın herhangi bir ülkesinde. Ne de son olacak. Zira, bu hızlı yükseliş ve hızlı iflas döngüsü endüstriyel futbolun sonuçlarından biri. Şirketlerin ve işadamlarının futbol takımlarına olan ilgisi bu şekilde devam ettikçe de Gretna gibi örnekler şüphesiz daha sık rastlanacak. Türkiye'de Göztepe, İstanbulspor ve biraz da Vestel Manisaspor ve Etimesgut Şekerspor örneğinde olduğu gibi, başarının medyatik isimlerle kısa dönemde gelecek şampiyonluklarda, yıldız futbolcu transferlerinde ve sponsorluklarla elde edilecek reklam gelirlerinin azamiye çekilmesinde aranması, buna karşılık hedeflenen başarının gelmemesini müteakip finansal desteklerin geri çekilmesi sürecinin karşımıza çıkarttığı bir sonuç bu. Sadece ticari kaygılarla desteklenen takımların tepetaklak yuvarlanmasına yol açtıkça, futbolun çirkinleşen yüzünü görmeye devam edeceğiz. Futbolun daha çok şehir/semt-amatör ruh-tesisleşme ekseninden uzaklaşıp sırf başarıya ve ticarete odaklı bir zihniyete dönüşmesi ise Gretna gibi endüstriyel futbolun yeni artıklarını getirecek. Kaybedenler ise hep seyirciler olacak.

Serhan Mersin

Kolay kolay ekol olunmuyor

Hollanda Futbol Federasyonu, eski yıldızlarının deneyiminden yararlanmak için açtığı özel antrenörlük kurslarını tüm hızıyla sürdürüyor. Cruyff'un da mezunu olduğu kursun son öğrencisi Dennis Bergkamp.

Hollanda futbolu, oyuncu yetiştirmek konusunda oldukça verimli bir ekol. Bu ekolde yetişen Dennis Bergkamp, 2005-06 sezonunda muhteşem kariyerine nokta koymuş ve antrenör olarak futbola devam etmeyeceğini açıklamıştı. Ancak şimdi stajyer antrenör olarak Ajax'la anlaştı, sahalara dönüyor. Bir ülkenin futbolu kolayca ekol haline gelmiyor. Şimdi, bir ülkede kulüpler ve federasyon nasıl eşgüdümlü çalışabiliyor, Bergkamp'ın kararının ardında nasıl bir anlayış var, ona bakalım.

Hollanda Futbol Federasyonu, "dünya yıldızı" olmuş Hollandalı futbolculardan antrenör olarak yararlanmak için, bu yıldızlara özel antrenörlük kursları açıyor. Johann Cruyff da bu kursun mezunlarından biri. Amaç, Hollanda futbolunu tam anlamıyla özümsemiş büyük oyunculara, bilgilerini gençlere aktarabilecek eğitmenlik kimliği kazandırmak. Bergkamp meselesinde de aracı olan kişi, Ajax'ın yeni sezonda teknik direktörlüğünü üstlenecek olan Marco Van Basten. Hollanda Futbol Federasyonu, Bergkamp'ın deneyimlerinden yararlanmak için bu kurslara katılmasını istiyor, stajını da Ajax'ta yapması için Marco Van Basten'den yardım istiyor. Marco da, yeni takımındaki hedeflerine ulaşmak için Bergkamp'la çalışmanın iyi bir fikir olduğu düşüncesiyle teklifi götürüyor. İşte futbola dönmeyen diyen Bergkamp, bu nedenle antrenör olma kararını uygulamaya başlıyor.

Bergkamp'ın antrenörlük kariyerinden Hollanda Futbol Federasyonu'nun beklentisi, yeni Bergkampların bulunup bu yeteneklerin birer takım ve ekol oyuncusu haline gelmesi. Tercih de, uygulama da doğru görünüyor. Biz de son yirmi yıldır yaptığımız gibi kısır yabancı oyuncu tartışmalarının içinde, polemikte boğuluyoruz. Sistemli bir şekilde oyuncu yetiştiren bir ülke yabancından korkar mı? Ya da kulüpler kendi sisteminden geçmemiş oyuncuları kolayca bünyelerine dahil ederler mi? Ülke futbolunun geleceğiyle ilgili birçok sorunun yanıtı, Bergkamp'ın antrenörlüğe dönüş öyküsünde var. Biraz daha dikkatli bakmak gerekiyor sadece.

—Onur Yazıcıoğlu

Yorkshire Terriers'in ligde iki şampiyonluğu var

Eşçinsellerin ligi var

1989'da örgütlenmeye başlayan ve futbol aşığı İngiliz eşçinsellerin çabasıyla kurulan lig önümüzdeki yıl 20. yaşını kutlayacak. Ligdeki futbolcuların tamamı eşçinsel.

Muhafazakârlığı dillere destan futbol âleminde eşçinsellerin ligi olduğunu biliyor muydunuz? Gay Futbolseverler Ağı, 1989'da bir avuç futbol aşığı eşçinsel tarafından, futbol sahalarında eşçinsellere yönelik ayrımcılığın ortadan kaldırılması için kurulmuştu. Ligin bir güzel tarafı da kâr amacı gütmemesi. Eşçinsellerin de futbola ilgi duyabileceklerini söyleyen grup İngiltere'de faaliyetlerini zamanla artırdı ve 1998'de Ada genelinde ulusal bir turnuva düzenlemeye başladı. İlk altı yıl boyunca Leicester Wildecats tarafından tahakküm altına alınan kupaya daha sonra başka takımlar da uzandı. Bunlar arasında da iki kere şampiyon olan Yorkshire Terriers sıvırdı. 2002'de ise Gay Futbolseverler Ağı bu sefer de kurdukları ligle İngiltere'de ses getirdi. Ulusal turnuvanın yıldızı Leicester Wildecats ligde ikinci olurken rakibi Bristol Panthers'in şampiyon olabilmek için son hafta 16 tane gol atması gerekmişti. Şike söylentileri tavana vursa da, eşçinsel futbolcular "bizde şike olmaz" diye iddiaları yalanlamıştı. Ulusal turnuvanın aksine çok çekişmeli geçen ligde bu sezon on takım mücadele ediyordu ve yedinci hafta sonunda London Falcons lider durumda.

—Ali Murat Hamarat

Urfalı tarım işçilerinin takımı pes etti

Urfa amatör takımlarından Akçakalespor, tarım işçisi olarak başka kentlere giden futbolcularının çokluğu nedeniyle ligden çekildi.

Şanlıurfa 2. Amatör Küme'de mücadele eden Akçakalespor, oyuncularının çoğunun tarım işçisi olarak başka illere gittiği gerekçesiyle ligden çekildi. Kulüp başkanı Halil Gamsız, Amatör Spor Kulüpleri Federasyonu (ASKF) Şanlıurfa İl Temsilciliği'ne başvururken yaptığı açıklamada "Oyuncuların çoğunluğu tarım işçisi olarak başka illere gittiği için kadro kuramıyoruz. Ne kadar özveri gösterirsek gösterelim, bu durumda başarılı olmak bir tarafa, maça çıkabilmek bile hayaldir. Tüm bu nedenlerden dolayı ligden çekilmek istiyoruz" dedi.

ASKF Şanlıurfa İl Temsilcisi Mehmet Aktaşoğlu, takımın dilekçesi üzerine, İl Tertip Komisyonunun toplanarak, başvuruyu değerlendirdiğini ve takımın ligden çekilme talebini kabul ettiğini belirtti. Aktaşoğlu, bir soru üzerine tarım işçisi futbolcuları nedeniyle sorun yaşayan başka takımlar da olduğunu, ama hiçbir takımın Akçakalespor gibi zor durumda kalmadığını söyledi.

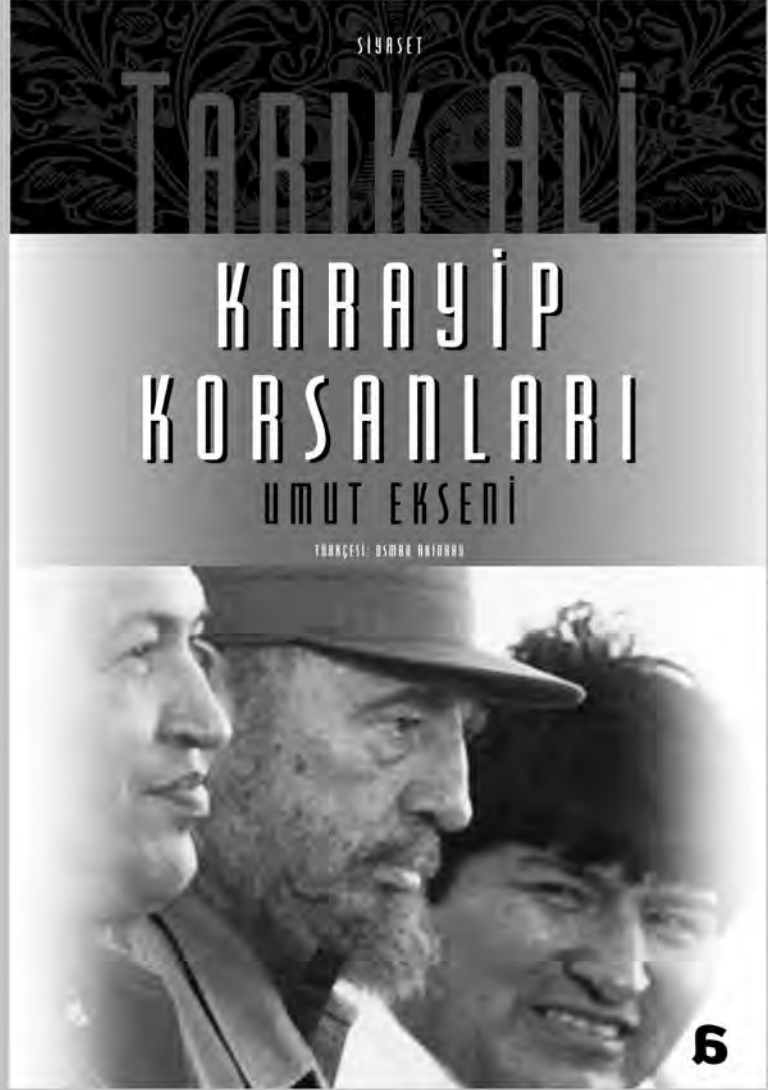
Akçakalespor, dilekçe vermeden önce sahaya toplama kadroyla çıkmış, maç başına ortalama altı gol yemişti. Bir başka ilginç nokta da, kulüp başkanı 52 yaşındaki Halil Gamsız'ın, futbolcu eksikliği dolayısıyla takım kaptanı olarak sahaya çıkması. Gamsız'ın oğlu da takımın kalecisi.

—Onat Yücel

CASTRO, CHAVEZ VE MORALES: NEO-LİBERAL KAPİTALİZME KAFA TUTAN LATİN KORSANLAR

SIYASET >

Latin Amerika'nın çıkardığı Castro, Chavez ve Morales gibi liderler, Sovyetler Birliği'nin çöküşüne rağmen dünyada hâlâ eski seçeneklerin geçerli olduğuna ve bu eksenle yürütülecek mücadelelerle sosyalizmin yeniden canlandırılması gerektiğine inanan kitlesel güçlerin temsilcileridir...

< SIYASET

KÜRESELLEŞİM, DEMOKRASİ VE TERÖRİZM
Eric Hobsbawm
Türkçesi: Osman Akinhay

Yaşayan en büyük Marksist tarihçi Eric J. Hobsbawm'ın küreselleşmenin yayılması ve ulus-devletin buna ayak uyduramamasının maddi, ekonomik ve siyasi temellerini serimlediği, ABD'nin imparatorluğunun emperyal siyasetiyle 21. yüzyılın bir önceki kadar savaşlara ve kıyımlara gebe olduğunu anlattığı son kitabı...

< EDEBİYAT KURAMI

TÜRK ROMANININ DOĞUŞU
Güzin Dino

Güzin Dino bu klasikleşmiş kitabında, Namık Kemal'in "İntibah: Sergüzeşt-i Ali Bey" romanı üzerinden yaptığı incelemelerle, Batı romanı karşısında geç doğmuş ve aceleyle gelmiş bir yazınsal akım olan Türk romanının gelişim ortamını ve bu sürecin kendine özgü niteliklerini araştırıyor.

< SİNEMA

CADDE-İ KEBİR'DE SİNEMA
Giovanni Scognamillo

Sinema tarihçisi Giovanni Scognamillo, doğuşundan itibaren sinemanın önce Osmanlı devleti, sonra da Türkiye cumhuriyetindeki serüvenini takip ediyor ve bakışını sinemanın en parlak yerine çeviriyor: Beyoğlu'nun Grand Rue de Pera'sı, nam-ı diğer Cadde-i Kebir, nam-ı diğer İstiklal Caddesi...

meselesi olan kitaplar...

10 albüm

Air Moon Safari

Barbaros Erköse İstanbul Geceleri

Bauhaus Go Away White

Hercules & Love Affair Hercules & Love Affair

Joni Mitchell Shine

The Kills Midnight Boom

Mikail Aslan Zernkut

Rodolphe Burger No Sport

Serap Yağız Sulann Uğultusu

Sultan Tunç Oriental Rap'n Roll

5 şarkı

Amadou & Mariam Coulibaly

Mark Ronson & Amy Winehouse Valerie

Mirkelam Elma Değil Ayva

Portishead Machine Gun

Rodolfo Chikilicuatre Baila El Chiki Chiki

Garip bir çift

Gnarls Barkley / *The Odd Couple* (Atlantis)

Bir prodüktör ve bir rapper'ın '90'ların sonunda başlayıp zamanla iyice ciddileşen işbirlikleri, son zamanların en hit şarkılarından birini, "Crazy"yi yaratmıştı. Danger Mouse ve Cee-Lo'nun Gnarls Barkley adı altındaki ilk albümleri "St. Elsewhere", hem bu şarkı hem de Violent Femmes cover'ı "Gone Daddy Gone"la büyük sükse yaptı birkaç sene evvel. İkilinin adını 1968 yapımı Jack Lemmon ve Walter Matthau filmi "Garip Bir Çift" den alan yeni albümü "The Odd Couple"sa, selefiyle karşılaştırıldığında oldukça sessiz sedasız çıktı. Stüdyodan gelen haberler zaten "hit" çıkarmanın ekibin son niyeti olduğu olduğu yönündeydi, ki doğru çıktılar. Listelere bir numaradan vurmasalar da, çok çok güzel şarkılar var "The Odd Couple"da.

Son yıllarda Danger Mouse bitmek bilmez bir

tempoyla albüm prodüksiyonu yapıyordu. Gorilaz'dan blues rock ikilisi Black Keys'e saymakla bitmeyecek grubun müzisyeninin albüme elini değirdi. Doğrusu, onlardan Gnarls Barkley'e ne artırıp da koyacak diye merak etmiyor değildik. Meğer Danger Mouse hep verdiğinden fazlasını alıyormuş! Acayip pop melodileri eşliğinde, Cee-Lo'nun "çılğın" lirikleri ve "karizmatik" sesiyle yükselen, soul, funk, blues, trip hop ve rock şarkıları bunlar, mesela "Blind Mary": "Arkadaşım o benim / Asla yargılamaz beni / Ne kadar çirkin olduğumu bilmez / Böylece saklayacak bir şeyim de kalmaz / İçim çok daha güzeldir zira / Evet, seni seviyorum Mary / Kör Mary, evlen benimle" ... Ya da ilk single da olan "Run": "Bunlar bir palyaçonun gözyaşları / Sirk geliyor kasabaya / Bazen tüm söylemeye çalıştığım / Asıl kendimden korktuğum / Kaçın, kaçın çocuklar, canınızı kurtarın." Her şarkı ayrı bir inci, "The Odd Couple" da Gnarls Barkley'nin ipe dizip dizip yaptığı en güzel kolye.

- İlker Aksoy

Sahici bir yorumcu

Kibariye / *Koleksiyon* (Anadolu Müzik)

Kibariye'yi bir yılbaşı gecesi tanıdık. Arabeskin "yasak" olduğu, yılbaşlarında halka bir armağan olarak sunulduğu dönemde... Orhan Gencebay'ın çıkışını gözlediğimiz, dansöz çıkıp çıkmayacağını tartıştığımız yıllardı. Bir başka deyişle, darbenin kararttığı yıllar. Böyle bir zamanda, ürkek gözleriyle kameraya bakmaktan kaçınan ve "Kimbilir"i söyleyen Roman kıızı bir anda gündeme yerleşti. Yılbaşı akabinde çıkan ilk albüm çok sattı. Hatta hemen ardından Efkariye gibi imitasyonları türedi. İlerleyen zamanda Kibariye, memleketin en iyi yorumcularından biri haline geldi ve her türden şarkıyı albümlerinde seslendirdi. Uzun zaman Osman Bayşu'yla çalıştı, albümlerini onun şirketi için yaptı. Şimdi, bu albümlerden yapılmış bir derleme elimizin altında: "Koleksiyon" adıyla ve sade beyaz bir kapakla piyasaya verilmiş. Şarkı listesine baktığımızda kaçırılmayacak bir albüm olduğunu anlıyorsunuz. 21 şarkılı bir albüm bu, ancak şarkıların bir kısmı (sanki bir potporiden kopartılmışçasına) yarım. Listede ilk anda gözümüze çarpan "Kimbilir" de "tadımlık" lardan... Ama ne gam: Kibariye her daim baştaçımız! Orhan Gencebay, Sezen Aksu, Kayahan, Zülfü Livaneli, Özer Şenay, Vedat Yıldırım, Fatih Kısaparmak gibi bes tecilerin şarkılarını "farklı" bir yorumla dinlemek isterseniz, bu albüm tam size göre. "Arabesk mi, aman uzak dursun" diyenlerdenseniz söyleyecek bir lafımız yok, ama yine de bu albüme kulak vermenizi tavsiye ederiz. Bilhassa, daha önce Edip Akbayram'ın seslendirdiği (ve başkasının bu kadar güzel söyleyemeyeceğini düşündüğümüz) "Gönlüm Senindir"i dinleyin ve bir şarkı sahibi yorumcu elinde nasıl değişir ve güzelleşir, tadına varın.

- Murat Meriç

Distorte muhalefet

R.E.M. / *Accelerate* (WEA)

Nездimizde kredisi tam üç-beş gruptan biri R.E.M. Sonuncu "Accelerate"le beraber 14'ü bulan, neredeyse otuz yıla yayılan albümleriyle, kâh sertleşen, kâh poplaşan, uzayan, kısalan şarkılarıyla, doğrudan tavır koyan, net tasvirler çizen ya da bulanık bir soyutlamaya giden sözleriyle, 1980'lerden bugüne kalan iki dev gruptan biri. Diğeri, U2, iri gitar riff'leriyle, gümbürdeyen bir beat'le örülen stadyum rock'unda ne kadar iyiyse, R.E.M. de sanki kendi içine kapalı, "indie" işi rock'ta o kadar iyi. Parıltılı Bono dünya üzerine kararlar alan kilit elite arasını ne kadar iyi tutsa, Michael Stipe da durduğu yerde durarak, Beyaz Saray politikalarına sokaktan ve şarkıdan muhalefette o kadar iyi. "Accelerate"te de satır aralarına sokuşturulan bir sivri dil elbette mevcut, bir stand-up şovundaki ırkçı sözleriyle topa tutulan "Seinfeld"ın Kramer'ı için yazılan "Mr. Richards" gibi şarkıların yanında. Ama hepi topu 35 dakikalık "Accelerate"nin en belirleyici tarafı, kendilerinin de belirttiği gibi, ilkgençliklerindeki gibi vur-kaç indie punk usulü şarkılardan müteşekkil olması. En az on yıldır böylesine gürlütülü, distorsiyonu hakkıyla, adabıyla kullanan şarkılar yapmamışlardı. Özellikle eski hayranlarını sevindirecek albüm, yıllardır üç kişi takılan grubun üzerindeki dağılımıhtimaline de panzehir niyetine bir gençlik aşısı olabilir...

- Merve Erol

İSTANBUL BİLGİ ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI

Türkiye daha iyi yönetilebilir mi?

**Kimlik, demokratikleşme,
Kürt sorunu ve sol alternatifler...**

Koç Üniversitesi öğretim üyesi Fuat Keyman bu kitabında “Türkiye’nin iyi, demokratik ve adaletli yönetimi” için tüm vatandaşlara sorumluluk düştüğüne dikkat çekerken, ülkenin ana gerilim eksenini tespit ettiği “ılımlı İslam-Tepkici Milliyetçilik” ekseninden kurtarılmasını zorunlu görüp, tüm vatandaşların “düşünüyorum, eleştiriyorum, öyleyse varım” şiarıyla, öfke ve kızgınlık yerine, özgürlükçü ve eleştirel bir yaklaşımla iyi ve adaletli yönetilen bir Türkiye’yi yaratabileceklerini dile getiriyor.

Belki de toplum olarak hiçbir dönem benimsemediğimiz Descartes’in ünlü “düşünüyorum, öyleyse varım” deyişi yerine son hızla “bağırıyorum, öyleyse varım” diyerek kendini tanımlayan toplumumuzda Keyman’ın *Değişen Dünya, Dönüşen Türkiye* kitabından sonra bu eseri de güncel tartışmaların odağı olacaktır.

E. FUAT KEYMAN
TÜRKİYE’NİN İYİ YÖNETİMİ
DEMOKRATİKLEŞME VE ÖZGÜRLÜKÇÜ SOL ALTERNATİF
440 Sayfa, ISBN: 978-605-399-027-7

Hep Kavga mı Edeceğiz?

Türkiye gibi çatışmacı olduğuna inanılan bir toplumda, özel veya iş hayatımızdaki uyuşmazlıkları sinirlenmeden, karşı tarafla boğaz boğaza gelmeden çözebilmenin yollarını aramak ne güzel olurdu?

Harvard Müzakere Projesi grubunun müzakere, iş sorunları ve uluslararası alandaki uyuşmazlık çözüm yollarına ilişkin çalışmalarını temel alan bu kitapta; bu çözüm yollarının sadece siyaset ve iş dünyasında değil giderek farklı çıkarlara dayalı bir hale gelen şehir yaşamındaki ilişkilerle birlikte aile ve komşu ilişkilerini de içine aldığı öne sürerek, “boyun eğmeksizin” müzakere yöntemleri ele alınıyor.

“Evet” *Boyun Eğmeden Anlaşmaya Varmak* insanları problemden ayrı tutmayı, pozisyonlara değil menfaatlere odaklanmayı, her iki tarafı da memnun edecek seçenekleri beraber çalışarak bulmayı ve sizden daha güçlü olan veya “çirkin taktiklerden” yararlanmak isteyenlere karşı nasıl başarı ile müzakere edeceğinizi anlatıyor.

ROGER FISHER - WILLIAM URY - BRUCE PATTON
‘EVET’
BOYUN EĞMEDEN ANLAŞMAYA VARMAK
225 Sayfa, ISBN: 978-605-399-025-3

Senede bir gün gönül abdesti

Maraş'ın Nurhak kasabasındaki görgü ve ikrar cemine konuk olduk, senede bir kez "gönül abdesti" alanların dergâhında bağdaşa durduk, cemlerden kalemimizin ve gözümüzün ucuna gelenlerden bir masal devşirmeye çalıştık...

Senede bir kez yapılan Nurhak Görgü Cemî'ne katılmak üzere kasaba yolundayız. Geçmişte kasabasından çıkıp Hacı Bektaş'taki görgü cemine yürüyerek on yedi günde varan saz şairlerinden söz edildiğini duymuştuk. Alevi-Bektaşî kültüründe aşkla söylemek, yürümek ritüelin vazgeçilmez parçası. Yürüyüşle bağlanan dizeler, unutmayın garantisi olmuş. Her adım boşluğa bir kitap bırakmış bu topraklarda. Onlara dönüyoruz yüzümüzü, oturup çalar, söylerken de telle ve sözle sürüyor yürüyüşleri.

Yaklaşıyoruz iyice, birkaç saat sonra senede bir gün "gönül abdesti" alanların coşkusuna ortak olacağız. Geleneği sürdüren bu kasabada tanıyacağımız saz şairleri bize üç günde üç asır yaşatacak. Uykuya yüz vermeden, karla doğrulup dolunayla dinleşeceğiz, birbirine eklenerek yürüyen, soluktan soluğa geçerek uzayan deyişlerin, nefeslerin, türkülerin ritminde bir ocak kuracağız. Dilekler ateşe dönüşüp kazanları kaynatacak, selamlar iliklerimizi ısıtacak, aşkla dönen bedenlerin yağmurunda arınanlar, son nefesin boyun eğmiş bilgeliğinden birer lokma söz devşirecek.

Kar altında uyuyup uyananlar

Karın damlara eriştiği kasabayı tanımakta zorlandık, caddeyi sokaktan ayıramadık. Ama bu sefer adresimiz belli, kar altında da olsa tanıyoruz Hüseyin Dede'nin kırmızı evini. İçerisi kalabalık, hikâyesini ucundan bildiğimiz, müziğini aylardır neredeyse içimize sindirdiğimiz Dertli Divanı ile Garip Kâmil karşımızda. Garip Kâmil'in görmediğine inanmadığımız gözleri coşkuyla parlıyor, her sözyle gur enerjisini cömertçe saçıyor meclise, Divanı Baba'nın sükûneti öylesine uzun ki, bir bulut gibi serilmiş kasabanın üzerine, ondan yayılan sessizlik herkese iyi geliyor. Hüseyin Dede köşesini ona bırakmış, her gün baktığı dağlara bugün konuğu bakıyor. İstanbul'da ekmeğini, cevzini, peynirini yemeyi sürdürdüğümüz Fatma teyzeyi, Hacı'yı, Seher'i ne çok özlemişiz. Hemen çaylar konuyor, kömbeler getiriliyor ve ispanaklı, tereyağlı, biberli cacığa daldırıyoruz kaşıklarımızı. Topluluktaki sohbet adabına hayran, bir kez daha sesimizin fazla çıkışından rahatsız, bir köşeye yerleşiyoruz. Hüseyin Dede'nin en küçük torunundan en yaşlı dedeye herkesin yaşı eşit bu toplulukta, kimse görünmez değil, ama aynı anda herkes silinmiş sanki. Bir anda ayaklanıp hızla evden çıkarken, yemek yerken, çay içer ya da iç geçirirken hep bir

uyum, göze batmayan, gösterilmeyen ama çok iyi sezilen bir birlik... Ancak böyle birlik cemî yapılır diye düşünüyoruz, uyum kendini buyurmaz, dışavurur. Bizler bu arada ancak heceleri yakalayıp ritme uyum sağlayarak kendi vurgumuzu silecek kıvama gelmeye çalışabiliriz.

Evdeki konukların bir kısmı önceki akşam Dertli Divanı'nın yürüttüğü Hacı Bektaş Veli Anadolu Kültür Vakfı Elbistan Şubesi'ndeki birlik cemindeymiş. Akşam 6'dan gece 11'e dek süren ceme bin kişi katılmış. Bizden az evvel dönmüşler kasabaya. Gece boyu sohbetleri sürmüş ama hiç de uykusuz görünmüyorlar. Almanya'dan, Hollanda'dan, çevre köylerden, Urfa'dan, İstanbul'dan gelen konuklar, zakirler, komşular, dedeler... Biraz soluklandıktan sonra, cemaatle cem evine yürüyeceğiz. Buzda tek sıra halinde, kiminin omuzunda bağlama, kiminin elinde fotoğraf makinesi, kimi tepeden tırnağa saf hayrete bulanmış, iki koca gözbebeği olmuş kartoplarını savuruyor gökyüzüne. Perişan Ali mahlasıyla yazdığı şiirlerinden tanıdığımız Çirkin Ali (Ali Sakallı) çok memnun kardan, "işte" diyor, "yirmi yıldır yağmayan kar buydu". Bir gün öncesine kadar elektrikler de yokmuş Nurhak'ta. Kar altında nefes alan evlerden söz ediyor sonra. Karnıyark derlemiş, gaz lambasının bile olmadığı çıra zamanlarında köy evlerinin tepesinde bir yarık olmuş ve oradan ocağa uzanan kütük günlerce, haftalarca sönme-

Ritmin, ahengin, kendinden geçişin bile bir tekrarı var. Ve bu tekrar, bir ölmezliğin duyurusunu yapıyor sanki. Her fırsatta, "henüz daha hiçbir şey görmedin ve daha bin kez katılsan da bu ceme, sırta vakıf olamayacaksınız. Sahip olduğun her şey eksiktir senin" dedirtiyor.

den yanarmış. Işık, ısı, hava hep aynı yarıktan damlatıyor özünü. Aynı yoldan sabaha karşı döneceğimizi bize kimse söylemedi, uzun yol sonrasında direncimizin ne denli yerinde ve sağlam kalacağını farkında değiliz. Tören sonunda lokmalar gelmeden evvel, açlığımızın sesini duyup düşer gibi olacağız, ama ilk lokmayla açılacak yine gözlerimiz. Sonrasında, kırmızı evde sabaha doğru viski ve sohbetle parlayacağız.

Şefkat eli kurbanı ceme katarken

Cemevi bıraktığımız gibi, ama bu sefer daha da heyecanla gürlüyor soba, gönüllüler daha bir telaşlı. Hep birlikte çember olacağız, kurban ortaya gelecek, tüyleri dökülüp uçacak aramızda, bakışları bakımımıza dönüşecek, o da birliğe katılacak. Gelişyle çalınıyor sazlar, ileri geri koşuyor bedenler ve ruhlar, okunan dualarla mühürleniyor çember. Coşkunun kanatları olmalı mutlaka, zamanı uçururken bedeni ihmal etmiyor. Sonunda hep aynı yumuşak özenle duvar dibine konduruyor ama. Çirkin Ali kurbanı gözcülük ediyor. İnsanların hayvanlarla böylesine dolaysız biçimde iletişim kurabildiğine ilk defa tanıklık edeceğiz az sonra. Başta hırçınlaşan kurban, Çirkin Ali'nin dokunuşlarıyla sakinleşecek, onun burnuna konan öpücüklerle, şefkat elinin titreşimiyle boyun eğecek, tellerin eşliğinde rızasını bildirir gibi kıpırtısız kıvrılacak ortaya. Dalgın olduğu kadar uyanık, şefkati oranında kollayıcı, hayvanı ikna eder gibi bir hali var. Ali amca kurbanı dokunuşuyla bizi de hipnotize etti. Bir kez daha anlatılmaz olana tanıklık etmenin tuhaf tedirginliği. Kaçıp gidemeyecek, çğlık atamayacak, kimseye tek söz edemeyecek

Fotoğraflar: Şahan Nuhoglu

Garip Kamil

halde çivilendik olduğumuz yere. O kurbanla o adamın diyalogunda, kısacık bir zamanda zamanötesi bir ışığın yolcusuyduk, nereden geldiğimiz, nereye gideceğimiz bilgisinin bellekten silindiği, saf berraklık anlarından biri. Henüz ilki. İkincisini ertesi gün yaşayacağız, kasabanın öteki cem evindeki törende. Henüz bunun tekrarlanabilir bir durum olduğunun farkında değiliz. Tekrar hayreti de düzenliyor diyeceğiz sonra, bir hizaya getiriyor. O kurbandan, o kazanı kaynatan ateşten, lokmanın tuzundan, yağından bir farkımız yok. Bu kadar yakından tanıklık etmeseydik, bir kurban üzerine böyle sözler edebileceğimizi hayal edemezdik. Kaydeden ve aktaran sözlerimiz ile gözümüz Çirkin Ali'nin elleri kadar ikna edici olsa keşke.

Kurban götürüldükten sonra ağır ağır ısınıp toplanmaya başlıyor cemaat, fısıltıyla konuşuluyor, herkes her an uyum içinde. Dertli Divani, kasabada yolu en çok gözlenen kişi. Herkes ona duyduğu saygıda birleşiyor. 1962 doğumlu Divani Baba, dergâhın vekili sıfatıyla yirmi yıldır babalık görevini sürdürüyor. Başta halk yadırgamış bu durumu. Hacı Bektaş dergâhı önce babasını görevlendirmiş, ancak onun rahatsızlığı ve hemen ardından Hakka yürümesi nedeniyle görev oğluna verilmiş. Divani Baba, gencecik, bıyiksız-sakalsız bir dede olarak gelmiş Nurhak'a. Aileden geleneğin içinde yetişmiş, bu kültürü özümsemiş olduğundan, yıllar boyunca halkın sözüne kulak verdiği, sevip güvendiği yoldaşı olmuş. Divani Baba'nın babası Büryani ve dedesi Ahmet Baba da zamanında bu hizmeti yapmışlar. Babadan oğula geçmesi gibi katı bir kural yokmuş gelenekte, ancak toplumun iradesinin o kişide tecelli etmesi ve pîr postundan ruhsat alınması şartı varmış. Halk ozanı sıfatıyla pek çok ozanın deyişlerinin yanısıra kendi şiirlerini de seslendiren Divani Baba, "Divane Gönül" (1989), "Diktiğimiz Fidanlar" (1993), "Duaz-ı İmam" (1995), "Serçeşme" (2000) ve "Hasbihal" (2005) albümleriyle ve arkadaşımız Ulaş Özdemir'in de daimi üyesi olduğu grubu Hasbihal'le verdiği konserlerle otantik

Alevi-Bektaşî geleneğini müzikte de sürdürüyor. Veli Aykut, Dertli Divani mahlasını 1978'de almış. Mahlasın "Dertli" bölümünü Emrullah Efendi vermiş, birkaç ay sonra evlerini ziyaret eden Bektaş Efendi ise Divani'yi eklemiş buna. 16 yaşındayken söylediği doğaçlama deyişlerin de bu mahlası almasında önemli bir etkisi olmuş. Bektaş Efendi, hikâyeleri dilden dile dolaşan, Hakka yürümesinin ardından efsanesiyle canlı kalan karakter-

lerden. Cem töreni sonunda Garip Kamil'in ilk albümü "Bektaş Dost" a klip çekilecek. Seslendirilecek türkü, Garip Kamil'in albümüne de adını veren "Bektaş Dost". Bizler de hep birlikte klibin gönüllü figüranları oluyoruz ve türküyü eşlik ediyoruz: "Bir gün burdan geçecekmiş / Yoluna kurban olduğum / Bahçelere diyecekmiş / Gülüne kurban olduğum / Bektaş dost" (...) // Aşkına düşenler yanar / Dolusundan içen kanar / Doldurur doldurur sunar / Eline kurban olduğum / Bektaş dost".

Perişan Ali: "Ben '68 kuşağıyım" diyerek söze başlayan Perişan Ali, Kayseri'de dağda çobanlık yapıyor. Cem sırasında ve sonrasında demde bize kurtlarla nasıl konuştuğunu, yakın dostu Aşık Mahzuni'yle maceralarını, kentte nasıl yaşayamadığını anlattı. "Şehirde bilim olmaz" diyor, "ben başıboş dağları seviyorum; apartman demek, gönüllü hapisane"...

- Hiç kimse kendinin değildir, sen bile benim değilsin. Beden bir kafes, ruh bir kuştur. Ne zaman uçarsa kaybolur gider, kafesi kim ne ediyor ki... Biz evreni paylaşan üç ortağız; bitkiler, hayvanlar ve insanlar. İki sınıf var; ot yiyenler, et yiyenler... İnsanoğlu dediğimiz garip yaratık bunun dışına çıkıyor, o hem ot yer, hem et yiyer, hem de birbirini yer. Gülme gülme, ağla. Ağlanacak halimizdir bu.

- Aşık Mahzuni bir gün geldi bana, "Sen bize komünizmi, sosyalizmi öğrettin, şimdi kendin burada dağbaşında ağasın, çobansın. Sen dilediğini söylüyorsun, ben söyleyince işkence yapıyorlar" dedi. Sordum ben de ona, "peki seni dinleyen mi çok, anlayan mı?" diye, "dinleyen çok, anlayan yok" dedi. İşte o zaman ben de ona şöyle dedim: "O halde dört bin kişiye hü diyeceğime, dört koyuna höşt derim daha iyi!"

- Ben hırsızlık yapmayı da seviyorum. Çok güzel karpuz çalarım, bir de güzel kelâm çalarım.

Güvercin (Hüseyin Göğçerçin): Hüseyin Dede'nin en çok istek alan şiiri "Bozuk Düzen". Şiiri okumadan önce şunları söylemişti: "Bu 'Bozuk Düzen' nasıl oluyor, biliyor musun? Bazı şirketlerde çalışıyoruz, işe yalvararak giriyoruz, yalvararak para alıyoruz. Bozuk düzen demez misin sen buna! Emekçi olarak çalışı-

Herkese, her şeye aşkla bakan bu yüce gönüllü insanların karşısında oturmaktan muradımız, az da olsa yüzümüzü onlara benzetmektir. Bizden onlara ne kalır? Kalsa kalsa onlara duyduğumuz hayranlıktan damıtılmış uzun, bölünmez sessizlik kalır.

Yola ikrar verenler

Cemaat toplanırken gençler çalıp söylüyor, Divani Baba ve dedelerin karşısında gençler heyecanlı, titreyen seslerini örtmek için telleri daha güçlü titretiyorlar. Divani Baba, zaman zaman onlara yapıcı eleştirilerde bulunuyor, özellikle okudukları her sözün anlamını çok iyi kavramaları gerektiğini vurguluyor. Gölbaşı köyünün dedesi ozan Biçare Mehmet de konuklar arasında, Garip Kamil'le omuz omuza vermiş, birlikte coşuyorlar. Az sonra tören başlayacak, yüzlerce kişi toplandı, oturacak yer kalmadı, herkesin yüzü parlıyor mutluluktan. Dedelere saygıyla dizginlenen bir heyecan var salonda. Birazdan 12 hizmet yerine getirilecek, ikrar verecek, görgüden geçecek olanlar meydana gelecek. "Birbirinin kıblesi, secdegâhı olan canlar" hep birlikte arınacak. Dertli Divani'nin bir yıl boyunca beklenen konuşması Alevi-Bektaşî inancının özünü, felsefi derinliğini kavramak için anahtar oluyor. Törenin başında, gençleri ve konukları aydınlatmak için ikrar nedir diye sorup yanıtlıyor: "İkrar, verilen söz, verilen karardır. Alevi inancında ikrar; bu yolun yolcusu olabilmek kimliğini elde edebilmek için verilir. Teslim ve razı olup mürşitten doğarız, yola ikrar verdikten sonra yol evladı oluruz, artık bu yolun yolcusu kimliğini elde ederiz. Alevi inancında yola ikrar vermenin bir

- Deli olmasam beni döverler. İçimizde birimiz bir delilik yaparsa, hemen başışlarız, ama bir akıllı hata yaparsa, onu pataklarız. Deliyi başışlıyorlar, akıllıyı başışlamıyorlar. Deli ol yavrum deli. Ben delileri severim, akıllılar bana hep kötülük yaptılar...

yoruz, 'efendi, bizim paramızı ver' diye elimizi döşümüze koyuyoruz, 'bugün git yarın gel, para yok'... Şantiyenin önünde yata yata anamız ağlıyor. Gidip şikâyet edersiniz, haklısınız derler. O zamanlar çok canım sıkılmıştı, bir akşam bu şiir aklıma geldi: Görmüyor mu şu bizim başbakan / İşçiyi patrona köle de yapan / Onlara tapulu mu şu güzel vatan / Hele bakın kardaş bozuk düzene // İşçi fabrika, bina da yapar / Apartmanlarda kodaman yatar / Bir dilim ekmeğe işçi hayatın satar / Hele bakın kardaş bozuk düzene // Çalışır işçiler fabrika yapar / Onun ürettiğini işçiyeye zaminan satar / O zaman işçinin pili de biter / Hele bakın kardaş bozuk düzene // Kurumaz işçinin gömleğinin yaşı / Gurbette geçirir yaz ile kışı / Arkasında taşı odunla taşı / Hele bakın kardaş bozuk düzene // Kimisi beğenmez on milyon maaş / Arada aç gezer işçi de kardaş / Kazma kürek ile hemen de uğraş / Hele bakın kardaş bozuk düzene // İşçinin sırtından inmez de yatak / İsterler patrone bir de sosyal hak / Anarşist diye de atarlar dayak / Hele bakın kardaş bozuk düzene // İşçinin yediği sanki katran / Bölülmüş Türkiye'yi birkaç patron / Düşünmez Türkiye'yi koltukta oturan / Hele bakın kardaş bozuk düzene // Hüseyin Güvercin arada işçi / Tarlada takımda yanıyor çiftçi / Zenginler pavyonda, önünde içki / Hele bakın kardaş bozuk düzene

anlamı vardır. İnsan olma erdemine erişebilmek amacıyla dört kapı, kırk makam aşamasından geçip insan-ı kamil mertebesine ermenin yolu buradan geçer. Bu bir inanç meselesidir. İnancın gereği de ikrar vermekle başlar.”

Yol, yolcu, yoldaş sözcükleri sözlüğümüzün en kıymetli parçalarındandır ve karşılıklarına düşürdüğümüz açıklamalar kapakların da dışına taşar. Divani Baba'nın konuşmasıyla bu söze daha da sıkı bağlanıyoruz. Sıkılaştan bağlar, cemaatin sarsılmazlığının güvencesi oluyor. Kim tutabilmiş bugüne dek yolu, yolcuyu, yoldaşı? Dönüşte daha iyi anlayıp hatırlayacağız; yola niyet etmek, yola çıkmak, yoldan çıkmak, yola baş koymak, yola girmek kavramları hayatidir, bu söze yapım eki çok yararlı. Belki bu nedenle her fırsatta ceme giden bir yol döşeyeceğiz önümüzde. Burada duyup kendimize kattığımız sözcükleri benimseyip daha sık tekrarlayacağız. Hiç durmadan zihnimizde ve dilimizde çınlayan yol'lu sözcüklerin yanına can, dost, aşk, eren ve mutlaka eyvallah'ı da ekleyeceğiz.

Ne Divani Baba, ne Hüseyin Dede, ne komşu köylerin dedeleri, ne başka âşıklar, ozanlar... Hiç rütbe yok burada, tek ölçü bakıştır olsa olsa, nefsin yok oluşunun da bir bakışı var sanki, buna tanıyıp aktarabilenler oturuyor ortada, çemberin kıvrılma noktasıdır o, sırtımızı dönmediğimiz yer. Hacı Bektaş-ı Veli, “Kible dört taraftır, herhangi bir tarafa dönüp ibadet etmene gerek yok; cemalet cemale olur, cemini yaparsın” demiş, “Üç can bir cem” diyor Divani Baba da: “Merkür'e de, Venüs'e de gitsen, üç can bir yere toplanır ibadetimizi yaparız. Gökkubbenin altındaki her mekân bizim için ibadet yeridir.” Yere kapandığında da, göğe yükseldiğinde de yoğunluğunu koruyan, yeri geldiğinde yaklaşabilen bir bakış bu. Öyle kolay kolay tarife boyun eğmiyor.

“Akıl siyah-beyaz, gönül çok renkli”

Sazlar hızlandı, öne arkaya savrulurken kendimizden geçerken bile bir farkındalık içindeyiz. Bu adabı nasıl dile dökmeli, bilemiyoruz. Acımızdan doğurmaya çalıştığımız sözcükleri tellendiremeyeceğimizin bilincindeyiz, yandaki sazı çalan parmakların takibindeyiz ancak, dönenlerin gözkapaklarıyla, hocaların “Allah Allah” coşkuları arasında bir yerlerdeyiz. Bir ustanın sözleri geliyor hatırmıza, deyişleri çalıp söylerken, “bunlar sadece müzik değildir” demişti, “içinde müzik de olan şeylerdir”. Evet, içinden müzik geçen bir dünyanın köşesinde bucağında, altında ve üstündeyiz. Bedenlerimizin titreşimiyle bir oda oluyoruz bir heceye, ardından suskunlukla katılmaya çalıştığımız bir duada, bir deyişe durak oluyoruz.

Arada bağdaşa alışık olmayan bakacaklarımızı serbest bırakmak için dışarı çıkıyoruz. Yan odada dev kazanlarda kurban eti kaynıyor. Tören boyunca sürecekmis yemek hazırlığı. Herkes evin-

Kul Perişan (Ali Sakallı, Çirkin Ali): Kul Perişan da Hüseyin Dede gibi çalmadan söyleyenlerden. İlkokul okuyamamış, ama okuma-yazması var. Ailede şiir geleneği hep sürmüş, babasına Canlı Kur'an derlemiş. Şimdi İstanbul'da doktor olan oğlu Ali hem çalıp hem söylüyor kendi şiirlerini. Kul Perişan, Nurhak'ın mucizetli insanlarını, mecuzaclarını şiirlerinde kayda geçirmiş, hitabetiyle dikkat çekiyor ve hep düşünüp yazmayı sürdürüyor. Cebinde taşıdığı küçük defterini çıkarıp bize şiirlerini okumadan önce biraz geçmişe döndük: “Varlığım sadece bileğimdi. Bir çekiç ile bir malaydı sermayem. Hep çevre köylerde sigortasız, güvencesiz çalıştım. Çocuklarımı okutmak için her çilelere katlandım, çalıştım, çabaladım, okuttum. Yaş 55'e gelince de doktorlar kendiliğinden sigortamı doldurdular. Alerjik bir cilt hastalığı dolayısıyla çalışma yasağı koydular üzerime. Şimdi çocuklarım sağolsunlar, çalışıp yardımcı oluyorlar.” Gönülümde her şeyi yaptım analiz / Buldum ki kötüsü paradır para / Soramaz oldu kimse kaldım yalnız / Bildim ki sebebi paradır para // Elden ele gezer ayağı yoktur / Hayatın içinde yanışı çoktur / Hasta ölecek ama gelmiyor doktor / Bunun da sebebi paradır para // Hem yapar hem yıkar sarayı / İnsanın dostu ile açar arayı / İşte sevmiyorum bundan dolayı / Her şeyin sebebi paradır para // Kul Perişan parayı kullan iyiyi / Sakın gönül verme ikiyüzlüye / Aman ha inanma fala büyüye / Tuzağın temeli paradır para

Biçare Mehmet: Mehmet Dede, Almanya'da işçi olarak çalıştığı yıllarda şiir yazmaya başlamış. Garip Kâmil'in köyü Gölbaşı'nın dedesi, sohbetine doyum olmuyor. Almanya'dan eşi Emmo'ya yazdığı şiirler, küsmelerini, barışmalarını anlatışı herkesi kırıp geçiriyor. Bize Almanca yazdığı kafiyesi ölçüsü yerinde uzun şiirini okuduğunda Almanya'da doğup büyümüş arkadaşlar hayrete düşüp, “vallahı biz yazamazdık böylesini” dediler. Bu şiirin öyküsünü şöyle anlatıyor: “Birkaç kelime anlıyorum Almanca o zaman, ama kalani ne yapacağız? Köylülere uzağa gitmişim, zaten sıkıntılıyım, hele şöyle dedim bildiğim kadarıyla bir Deutsche müzik yazayım.” Biz Almanca bilmediğimizden kaydedemedik, ne yazık. Mehmet Dede, kendini kumara, “otomatige” kapıran oğlu Haydar'a kızınca adını Sürüntü koymuş ve bir gün öfkelenerek “çekmiş kalemi” ve bu şiiri yazarak oğluna postalamış. “Bunları dedim, daha da affetmiyorum. Bu türkünün tam mânâsını bilmeyince affedemem ben onu” deyip okuyor: Benim oğlum ise eski adını / Almayınca affedemem ben onu / Kaçırıldığı lezzetini tadını / Bulmayınca affedemem ben onu // Ahuzar etti ana babayı / Yüz çevirtti arkadaş akrabayı / Bunca yıllık büyük suç hatayı / Bilmeyince affedemem ben onu // Dayılarından gelen kanı damarı / Bunlardan nicesi yedi şamarı / Kafasından otomatik kumarı / Silmeyince affedemem ben onu // Yahşi yiğit arar yarenin bulur / Yaramazlar nerde olsa kovulur / O da iyi kişi olup övülür / Olmayınca affedemem ben onu // Hani ne sermaye geçti eline / Hele bakın Biçare'nin haline / Atasının dedesinin yoluna / Gelmeyince affedemem ben onu

den bulgurunu getiriyor, cem bereketinin göstergesi bulgur, usta ellerde eleniyor, taze tereyağında pişiriliyor. Etle birlikte ortaya gelecek tören sonunda. Herkesin lokması ekmeğe sarılarak dürüm halinde torbalara konacak, ama konuklara mutlaka tabakta sunulacak. Alevi kültüründe mihman (konuk) Hz. Ali'nin kendisi. Hiçbir ayırım gözetmeden, ırk, dil, din, mezhep ayırmadan aynı sevecenlikle cemele, sofralana, sessizliğe, uykuya ve birbirine bağlanan tüm günlere, gecelere kabul ediyorlar bizi. Haftalık cemlerde olduğu gibi, herkes payını alıp, hakkına razı olduktan sonra hep birlikte yenmeye başlanacak yemek. Ceme katılmayan hastalara, yaşlılara bu lokmalardan taşınacak mutlaka.

Görgü ceminin semahları daha uzun sürüyor, yaşlılar ve gençler ayrı ayrı dönüyorlar. Mehmet Dede'nin, Hüseyin Dede'nin semahları başka bir ritimde, Hacı ile Seher'inki başka. Her dönüşün bir karaktere işaret ettiğine tanık oluyoruz burada. Şiirlerin aynı ölçüyle yazılıp söylenseler de birbirlerinden ne denli farklı olduklarını görmek gibi bu dönüşte uyanmak. Her beden kendi semah dili var, her dönüş bir dizeye denk düşüyor, her dönüşte yeni bir şiir okumuş oluyoruz. Tele, söze eklenen beden, özündeki kıvamı semahta buluyor. Tekrarın, ritmin, ahengin, kendinden geçişin bile bir tekrarı var. Ve bu tekrar, bir ölmezliğin duyurusunu yapıyor sanki bize. Her fırsatta, “Henüz daha hiçbir şey görmedim ve daha bin kez katılsan da bu ceme sırra vakıf olamayacaksın. Sahip olduğun her şey eksiktir senin” dedirtiyor.

Sabaha karşı 2'de lokmaları yedikten sonra gün içinde kimbilir kaçınıcı kez yeniden uyanıyoruz, karla dirilerek yürüyüp kırmızı evde demleneceğiz. Her şey bir anda ayarlanıyor, önce çaylar içiliyor, ardından çay bardağında viski servisi. Herkes sırayla anlatıyor, çalıp söylüyor. Hiç bitmesin istediğimiz bir filmin içinde miyiz, gerçek saz şairleriyle tanışmanın düşünüyü kurarken, onların ceminde miyiz? Herkese, her şeye aşkla bakan bu yüce gönüllü insanların karşısında oturmaktan muradımız, az da olsa yüzümüzü onlara benzetmektir. Bizden onlara ne kalır? Bizden kalsa kalsa ancak, onlara duyduğumuz hayranlıktan damıtılmış uzun, bölünmez sessizlik kalır.

Biri şöyle demişti: “Akıl siyah-beyaz, ama gönül çok renkli...” Göremedik yüzünü, sesinden ne cinsiyetini ne yaşını algılayabildik. Duyduğumuz tüm seslerin, dinlediğimiz şiirlerin, türkülerin, kahkahanın ve sessizliğin tonu onun sesinde kıvamını bulmuş. Nurhak'tan ikinci dönüşümüzden sonra, herkesin kendini kapalı beton kutulara sürgün ettiği büyük kent sokaklarında hıza ayak uydurmuş yürürken, nedenini bilmeden bir an durduk ve onun yüzü görünür oldu, giderek netleşti ve sonunda Nurhak'taki cemin ardından hayretle baktığımız dolunayın çehresine büründü. Şanslıyız, şimdi bize her gökte aynı netlikte görüntüyor.

Pelin Özer

Kırık düven

Hrant'a

Eşyanın yüzü suyu hürmetine
diye başlar hikâye.
İnsanların sıfırlandığı o yerde
bir masalı mesken tutar tarifsiz gerçekler.

Vardırmayan yollara çıkarken kafil
Ermeni usta düveninin derdindeymiş
Kolundan çekiştirenlere inat
bozmamış istifini rivayete göre
“Ne yani, biz gittik diye
lazım olmayacak mı bu düven?”
Düveni onarmış da öyle yitmiş bir çölde.

Sonrasını düven anlatır
Susunca insan, eşyaya geçer lâl söz
Yıllarca işlemenin gururuyla
“Beni eline alanlar” der,
“hayat tamiratını da andı ustamın”
Emanet düven kadar emanet çocuk ve kadın vardı hem
Yola koyduranlar yanında
Yaşatanlar da bu topraklarda
Çünkü sürekliydi hayat
Zorlama ölümlere inat, dirhem dirhem.

Yıllar yıllar sonra o düvenin masalını anlatan dağ adam,
yitenleri can değil rakam sayılara nisbet
kalanları saydam,
lâl zamanları söze nadas kılan bağ adam,
kentin orta yerindeki o kaldırımını
nar kırmızı boyadığında kanyıla...

Kurşunların mumların
karanfillerin resimlerin arasına
Bir de düven koydular dedesinden yadigâr

Kırılmıştı yine düven
Vefasını beklemekten

Karin Karakaşlı

Müjgan Arpat'ın 16 Mayıs - 14 Haziran 2008 arasında Karşı Sanat Çalışmaları'nda sergilenen "Gavur Mahallesi -Kalanlar/Gelenler" fotoğraflarından bir Express seçti. En üstte Diyarbakır'ın Gavur Mahallesi'nde kalan son üç Ermeniden ikisi, Sarkis Eken ve Bayzer Alato yıllardır birlikte yaşıyor.